



પ્રસ્તાવના.

જૈન કથા સંમત ભાગ ૧ છે, જે નામનું પુસ્તક આ ગ્રાંથમાં
અમારી તરફથી પ્રસિદ્ધ થતાં તેનું જાહેરાત મેં આપે તેથી
અર્થ કથાઓની મનુષ્ય માનના મનપર ધર્મ વિષય સંબંધિ શા-
સ્ત્ર દર્શન જેવાં આ લોક અને પરલોક અને મુખ્યે એ નિર્ણ-
વાદ દર્શાવેલાં થતાં ઘણા મહાશયોએ તેઓજ અતિ ઉપયોગી
અને સાવધાયક બીજા ભાગ પ્રગટ કરવાની છાત્રમા ધનાની
જાલામણ કરવાથી અગોએ જાહેર નવેશ્વર અતઃકારાદિથી જરૂર
મન, નિયમ, પરાધન, શિવજાદિ પાળવાની આ જાવમાં પરિપૂર્ણ
મુખ સુખદા લોગની અનેક જાવનાં ઉપાલેશ કર્મજી તોડી સ્વર્ગ
અને પશ્ચિમે પરમપદ પામી જ્યોતિ સ્વર્ગે જગત્જીવના ત્રિકાળ
ભાવના જાણુ મ પાવગ ધયેલ મહાત્મા મહારાજ અને સતિ આદિનાં
ચરિત્રો (કથાઓ) આ જૈન કથા સંમત ભાગ ૨ જામાં મુદ્દ અને
સમજી શકાય તેથી હરજી મુર્જરજિરામાં પ્રસિદ્ધ કર્યાં છે.

જૈન કથાઓની આવશ્યકતા વિષે અગોએ પ્રથમ જાગની પ્ર-
સ્તાવનામાં દર્શાવેલ હોવાથી આ જગોએ પિદ્ધપેયજી યોગ્ય વિચાર્યું
નથી. મુમુક્ષુઓ મર્ષકાઈ તેનો લાભ અને જરૂરીઆત પીછાજો છે;
તોપણ હુંકમાં એટલું જાણવું જરૂર ધારીએ છીએ કે, આથી
ધર્મ કથાઓ માણસની મન બુદ્ધિ મુધારી મત નિયમાદિ પાળવામાં
અને સમક્ષિત મુદ્ધિ કરવામાં એક મહાન્ આધારભૂત થાય છે.

આ પુસ્તકમાં સમાવવામાં આવેલ કથાઓ આ નિચે આપેલ
અનુક્રમણિકામાં હુંક સાર સહ દર્શાવવામાં આવેલ છે તેથી જાણી
લેવા અમારી નમ્ર જાલામણ છે. જો. મો. શાહ.

જો. મો. શ્રીમદ્ હંસવિજયજી જૈન લાઈબ્રેરી.

અનુક્રમણિકા.

વિષય.

પ્રથમ મુલિ પદાન્ત...

...

...

...

...

પૃષ્ઠ.

૧

૧ મુદ્દલદત્ત શેઠની કથા—જેમાં ધર્મને વિષે દ્રઢ પ્રતિતિ
રાખી અતિ કટ પડે અને પળ સદ્કાર્યનાં અડગપણે રહેવાથી આ-
ખરે મળા કરતાં પળ અધિકાધિક ધન પ્રાપ્ત થતાં તેનો ઉપયોગ લભ
ધર્મ કાર્યમાં તરખર રહેવા અંગથી અધિકાર છે...

॥ श्री ॥

वैन कथासंग्रहः

भाग २ जे

प्रभु स्तुति.

दोहरें.

प्रभुपद पंडितने प्रथम, पूजुं पूरण प्यार;
जगणी जन जननी जतक, जगत छव आधार. १

त्रिलंगी छंद.

जय जगदाधार, सुभ करनार, अति मन प्यार, प्रभु भार;
जय जगदानंदा, सुभ सुखयंदा, कष्ट निकंदा, सुख तार;
जय त्रिभुवन स्वामी, सुखगुण धामी, निरभण नाभी, उपकारी;
जय जय जगदेवा, निजपद सेवा, आपो भेदा, प्रित धारी. २

भनहरें छंद.

परम परोपकारी, अलस लख लारी,
जगत आधार धारी, धारी जग स्वामीने;
भंगण करल जगणी, कइलानिधान जगणी,
जगतात भात जगणी, जगणी नेक नाभीने;
भन भांझ स्नेह धरी, हरष अधिके करी,
पाप शुद्धि जटपट, निश्चयथी वाभीने;
हरे भेने प्रेमयंद, होड कोडवार राव,
प्रभुने प्रलाम करे, पाद शिर नाभीने.
गाने न्यारे नल रवन, भार धरी हरि भन,

અતિ મોટા ચોર શુભ, કરે પોતે પિતથી;
ચંદ્ર તણા દર્શ માટે, આનંદ અધિકે કરી,
ચકોર ચક્ષુ ઉઘાડી, ચાહે તેને ચિત્તથી;
અમ્બુજ આનંદ અંગ, અતિ આદિત્ય આભાશે,
પંડ પોતે પ્રફુલિત, થાય પ્રીત રીતથી;
તેમ પ્રભુ સમરતાં, આનન આનંદ ધરે,
ચિત્ત કહે જગતીર, સમરીએ હીતથી;
મદદ મોટાની હોય, મુખી થાય જનસોય,
મદિપતિ મદદથી, રેવત મુખી યશે;
ધર્મરૂપ નૌકાયકી, હુઝ સર્વ દૂર વામી,
સંસાર સમુદ્રે છવ, પડતાં બચી જશે;
પૃથ્વિ પુંડરીક નામ, અગણિત મુણંધામ,
મોટાની મદદ મદિ, સરોવરમાં વસે;
તેમ ધ્રુવ આરંભનાં, વજ્ર લોકતણા નાથ,
સમરતાં હોને મમ, મન અતિ ઉત્તમે.

હોદરો.

ઉલ્લાસ મન અધિકે કરી, વંદી જગના નાથ;
માયું ચરણે શિર ધરી, મૂકે મમ શિર હાથ.

મનદર છંદ.

જમન છવ આવાર, દયા તણા અવતાર,
દુષ્કાળાથ દુષ્કા કરી, જુદિ મને આમરો;
પ્રથમ સમર તને, આગા તારી અતિ મને,
લોક અવતાર મારા, જગમતિ કાપરો;
પતિંગલ તારા, અવર તેનાં પિત હરે અથ,
કરણ કરીને મને, દાસ નિર કાપરો;
કરે અર્ચ પ્રભુવંદ, પ્રજ્ઞ હો આનંદકંદ;
પુષ્પ પિતે રહે શિર, નિર હરે નવરસ.

કવલદત્ત શેઠની કથા.

પુષ્પના વિષે પંડિત સમાન સર્વ નગરમાં અમેસર, ધર્મ
જરૂર, અને સદ્ગુણો સમગ્રનોથી ભરેલું કુચમપુર નામનું એક
“લવ્ય નગર હતું. તે નગરમાં જેમ કસ્તુરી ઢગમાં પ્રેરેલ મુક્તાદળ
મુંદરતાને પામે છે તેમ સુપદ્મ મુગધે ભરેલ કસ્તુરીસમાન કુચમ
પુરમાં મુક્તાદળસમાન શોભાને ધારણ કરનાર કવલદત્ત નામનો
શેઠ રહેતો હતો. તે શેઠને ધર્મશાસ્ત્રના અધ્યયનથી, તથા પૂર્વ
ભવ પુણ્યના થોડે સંસારપર વૈરાગ્ય અને પ્રભુ ભક્તિપર
અતિ પ્રીતિ હતી. સાધુ જનોની સેવા, અને બીજાં પરોપકાર-
થી સદ્કાર્ય કરવાનું જ તેમને વ્યસન હતું, અને દાનદાતા તથા
કર્ણધારા સમગ્રનોમાં મુદ્દતસમાન તેજ અમેસર હતા.

એક દિવસ તે શ્રેષ્ઠિને વિચાર થયો કે, “ઉલ્લયસોફમાં મુ-
ખદાના એક એક પ્રભુમંદિર નીનિથી ઉપાર્જન કરેલ લ-
ક્ષ્મીવડે કરાવું તો મનુષ્યભવ સદ્ગુણ થાય.” એવો મુલ વિચાર
કરી મુલ દિવસે મુદ્દત કરી નવાણુંલક્ષ સોનેયા ખરચી એક
મુંદર મંદિર બંધાવરાવ્યું, અને તેમાં નિત્ય પ્રભુમાર્ચનાં કરી
આનંદમાં દિવસો નિર્ગમન કરતાં મુખ માનવા લાગ્યા.

વૃક્ષછાંયની માફક મુખ દુઃખ પણ કાંઈ સ્થિર નથી, ધીમે
ધીમે તે શેઠનો પાષાદ્ય લાગ્યો, મુખચક્ર પલટાય તેનાપર દુઃખ
વાદળ ચઢી આવ્યું, ઉદયકાળ પૂર્ણ થતાં તેજને જાંખુ કરેલો
સૂર્ય અસ્ત થવા લાગ્યો, ચારે તરફથી લખો રૂપેઆનું તુકશા-
ન લાગવા માંડ્યું, એમ ધીમે ધીમે તે શેઠ છેક ઠંભાળ હા-

૧ મુંદર. † મોતી. ‡ બન્ને-સ્વર્ગ અને મૃત્યુ.

૧ અનીતિથી ઉપાર્જન કરેલ ધનવડે પુણ્યકાર્ય કરવાની સાક્ષીમાં મ-
નાઈ છે. કરેલ અનીતિનો ખલો આપણે જાનંદમાં પણ ભોગવવો પડે
છે, અને લક્ષ્મી મઝી અસાર સંસારથી માત્રી નિકળવું છે; મારે
નિષી તો દર રહેલુ એમ એવરડર છે.

(2)

(2)

(2)

(2)

નાથી ઠરી સહાય પામી નહિ. એમ મન, વચન અને કાયા, તથા પાંચે ઈન્દ્રિયો પોતાનો બીજો સસારી ઉચ્ચ છંડી ત્રિલોક પતિનોજ શેવામાં ચકચર થયાં.

આવી રીતે ધ્યાનાર્થે થયેલ તે શેઠને ગગન માર્ગે વિચરતા એક અમરે લેયો. સદ્કાર્યના વિષે મનુષ્ય લોકનું અતિ તલ્લલિતપણું જોઈ મુમનસ આશ્ચર્ય પામ્યો. અડગપણાની પરીક્ષા કરવા તનશનુ તે મંદિરના વિષે આવ્યો, અને વાધ, વરુ ભુજગાદિકનાં રૂપ વિકૃતિ શેઠને ડરાવવા લાગ્યો. રાક્ષસ અને પીશાચરૂપ કરી ભક્ષણ કરવાનો મોટા ધોંટાવડે ડર બતાવવા લાગ્યો. ઋષભદત્તનાં મરહુમ વડીલોનાં રૂપ વિકૃતિ તેના સન્મુખ આણી નહિ પુત્ર ! પ્રભુભક્તિથી કંઈ ફાયદો નથી, પ્રભુ ભક્તિથીજ એમો નર્કના વિષે અતિ દુઃખ પામીયે છીયે, તારા પુત્રનાં અમારા અતિ સ્નેહના લીધેજ અમે તને ચેતાવવા આવ્યા છીએ. મોટે હે મુત ! નર્કહતા એવું તારું ભક્તિનું અડગપણું તું ત્યજ. " વિગેરે કહેવરાવ્યું; અને ઉપર મંદિર કપાવી ઋષભદત્તને બહાર નિકળવાનું કયું. એ વિગેરે ધણી ઉપમર્ગ કરી અતિ તે દેવ થાક્યો. પ્રભુભક્તિમાં ઋષભદત્ત અડગજ રહ્યો. આવી રીતે મનુષ્યની પ્રભુભક્તિમાં અડગપ્રીતિ જોઈ મુમનસ સાનંદાશ્ચર્ય પામ્યો, અને પોતાનું રૂપ પ્રત્યક્ષ ધારણ કરી એક સન્મુખ આવી ઉભો રહ્યો.

પ્રાર્થના પૂર્ણ થયા પછી ઋષભદત્ત ઉભા થયા અને "તમે દોલ છો" એવો તે દેવ પ્રતિ પ્રશ્ન કર્યો. દેવે ઉત્તર દીધો. "હું મુમનસ છું" તમારા અડગ ધ્યાનની ખાત્રી કરવા માટે આવ્યો હતો. પરિક્ષા લેવા માટે ધણી મુશ્કિલે કરી 'મેં' તમને ધ્યાનથી ડગાવા માંડ્યા, પણ તમે અડગજ રહ્યા. જગતના વિષે કદ સહન કરી સદ્કાર્યમાં અડગ રહેનાર તમારા સમાન દોલકજ હશે. હે નરવર ! કાંઈપણ વેરભાવ વિના ફક્ત પરિક્ષા લેવાનેજ 'મેં' આપને અતિ કદ આપ્યું તેની મને દામા

કરો. મને કૃતાર્થ કરવા મારી પાસે આપ કાંઈ વરદાન માગો. હું આ વખતે તમારા પર તુષ્ટમાન થયો છું. મારે હે શેઠ! વિલંબનો ત્યાગ કરી ઇચ્છિત વસ્તુ માગો.” ઋષભદત્તે કહ્યું.—“હે દેવ! મારે કશાની તૃષ્ણા નથી, અંજળીમાં રહેલ ક્ષણે ક્ષણે ઝાઝા થનાર જળ સદ્રવ્ય સ્વભાવને ધારણ કરનાર લક્ષ્મીની મને ઇચ્છા નથી, તેમ મને તમારા પ્રતે કંઈ પણ વૈર ભાવ નથી. મારે આપ આપના સ્થાનકે ખુશીથી સિધાવો.” શેઠનાં નિર્લોભી વચનથી સંતુષ્ટ થયેલ અમરને એમનું એમ સ્વસ્થાને જવું ઉચિત ન લાગ્યું; તેથી ઋષભદત્તને ઇચ્છિત માગવા વારંવાર તે કહેવા લાગ્યો. “હે શ્રેષ્ઠ! કંઈક માગ્ય. દેવદર્શન મિથ્યા નજ હોય. મારાં દર્શન થયાં અને તારૂં ધર્મ ભક્તિમાં અડગપણું કોણ જાણશે? હે ભદ્રપરિણામી ધર્મખંડુ! તારા લોભના અર્થે નહીં તો માહારો આગ્રહ પૂર્ણ કરવા નિમિત્તજ પણ તમે કંઈક માગો.”

એ પ્રમાણે દેવનો અત્યાગ્રહ જોઈ શેઠે કહ્યું.—“હે દેવ! જો તમે અતિ આગ્રહ કરો છો તો આજે જ મેં પ્રભુ પ્રાર્થના કરી તેના ફળ જેટલું મને ફળ આપો.” સુમનસે કહ્યું.—“હે શેઠ! હું તો શું પણ ચોસઠ ઈંદ્ર લેગા થાય તોપણ તમારી ભક્તિનું સદ્રવ્ય ફળ આપવા અશક્ત છું, મારે બીજું કંઈ માગો.” શેઠે તે પુણ્યથી સોમો, સહસ્રમો, લક્ષમો અને છેવટે કોડાંસ ભાગ તે અમર પાસે માગ્યો, પણ તે આપવા દેવે ચોતાની અસમર્થતાજ બતાવી. તે મુણી શેઠે કહ્યું.—“હે ભાઈ! જ્યારે કોટીઅંસે પણ ફળ આપવા તમે અસમર્થ છો, ત્યારે તમારા પાસે બીજું હું શું માગું? આપ આપના સ્થાનકે પધારો. મારે કાંઈ ઇચ્છા નથી.”

શેઠનાં એવાં નિર્લોભી વચનરૂપી ચંદ્રકિરણોથી અમરના આનંદસાગરમાં વિશેષ ભરતી આવવા લાગી, અને મલકાતે મુખે કહ્યું.—“હે ઋષભદત્ત! જો કે તમારૂં માગેલ કંઈ પણ આપવા હું અસમર્થ છું, તોપણ હે પુણ્યવંત પ્રાણી! દેવદર્શન મિથ્યા

નજ દોષ; માટે જે કાંઈ હું આપું છું તે તમે સ્વિકારો. એમ કહી મુખથી અને રાનાદિક અનેક ઉત્તમ વસ્તુઓ શેઠને અર્પણ કરી અમર સ્વસ્થાનકે ગયો.

દેવના ગયા પછી શેઠ પણ પોતાના ઘરે આવ્યા, અને જરૂર પ્રાપ્તિનું કારણ પુત્ર તથા નારીને અથથી ઇતિ મુખી કહી સંભળાવી, તેમને ધર્મના વિષે વિશેષ સ્થિર કર્યાં. જરૂરે જંગતના વિષે યશ અને પુણ્યની પુનઃ પ્રાપ્તિ કરવા લાગ્યાં. જપ, તપ, દાન, દયા અને સાધુ સેવા આદિક ધણ પ્રકારનાં શુભકૃત્ય કરી જશ અને પુણ્યના સંપૂર્ણ ખજાના ભરી, છંદગીપર્યંત સદ્કાર્યનાજ ઉદ્યમી તે શેઠ જંગતરિપુ મહાકાળના સ્વાધિન થયા. દેવલોકે સિધાવ્યા.

શેઠના મૃત્યુ પછી તેમના પુત્ર તથા નારીએ પણ સદરી તિએ ચાલી, દિનજનોનાં દુઃખ કાપવામાં, અને બીજા મહાન પરોપકાર અને ધર્મકાર્યમાં જરૂરો સદુપયોગ કરી, જંગતના વિષે અક્ષયકીર્તિ સંપાદન કરી ઉભયલોકનું મુખ મેળવ્યું.

વિવેકી બાંધવો! સદ્ગુણદાતા જપભક્ત શેઠનું દ્રશ્યંત ચારવાર વાંચો—સંભળો અને ધર્મના વિષે દ્રઢતા કરો. મુનિ બ્રહ્મિ આદરે, દિનજનોનાં દુઃખ કાપો, પરોપકાર જુદાના સખા માણો, અને તેનાવડે ઉભયલોકનું મુખ સંપાદન કરો.

છત્રિ જપભક્ત શેઠની કથા.



સમ્યક્તવ ઉપર આરામનંદનની કથા.

આ જંબુદ્વીપને વિષે અર્ધચંદ્રાકાર ભરતક્ષેત્ર છે, તેમાં લક્ષ્મીપુર નામનું નગર છે, તે એવું તો સુશોભિત છે કે જાણે લક્ષ્મીનું રમણ કરવાનું જ સ્થાનક હોય નહિ! તે નગરમાં વિક્રમ એવે નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. એને વિમલબુદ્ધિ, બુદ્ધિસાગર, સુબુદ્ધિ તથા વિશાળબુદ્ધિ એ રીતે ચાર ભાઈઓ હતા. એ ચારે ભાઈઓ પોતાના નામ જેવાજ પરિણામવાળા હતા. તેઓમાંના વિશાળબુદ્ધિને પદ્મશ્રી નામની સ્ત્રી હતી. તે પદ્મશ્રીમાં પણ પોતાના નામના જેવાજ પરિણામ હતા; પરંતુ તેને કાંઈ ફરજન નહીં હોવાથી કોઈ કાળે તેના જેઠાની સ્ત્રીના ઉદરથી પુત્ર પુત્રીઓનો જન્મ થયો, તેનાં નિશાળગયણાં તથા પરણાવવા પ્રમુખતા મહોત્સવ જોઈને અત્યંત દુઃખને પામી અને ઘરની વાડીમાં જઈને રોતી થકી કહેવા લાગી કે:-હું દેવ! મારી જેઠાણીઓને પુત્ર તથા પુત્રીઓ છે, તેઓને પરણાવવા વિગેરેના મહોત્સવ થાય છે, અને હું અધન્ય તથા અભાગિણી છું કે જેથી મને એક પુત્ર કે પુત્રી કાંઈ પણ નથી. એવા ખેદને પામી રોવા લાગી. એમ તેને રોતી જોઈને એક વાંદરી પાસે આવી કહેવા લાગી કે:-હું સખિ! તને એવડું શું દુઃખ પડ્યું છે કે જેથી તું રડે છે? તે મને કહે. હું તારું દુઃખ મટાડું. ત્યારે પદ્મશ્રી બોલી કે મારી બધી જેઠાણીઓને દીકરા દીકરીઓ છે, તેઓના જન્મોદ્ધવના મહોત્સવો થાય છે, અને મારે પુત્ર પુત્રાદિક કાંઈ નથી તેથી હું રડું છું. એ દુઃખ જો તારાથી ટળી શકે તો તું ટાળ. એવું પદ્મશ્રીનું બોલવું સાંભળીને તે વાંદરી તરત વનમાં જઈને એક ઔષધિ લાવી, તે તેને આપીને કહેવા લાગી કે:-હું સખિ! રુતુસ્નાનને દિવસે આ ઔષધિને પાણીમાં ઘસીને પીજે, જેથી તેજ રાત્રે તને પુત્રનો ગર્ભ રહેશે.

એવાં વાંદરીનાં વચન સાંભળીને તે સતોષ પામી અને વાંદરી-
ને કહેવા લાગી કે:-“જો મને ગર્ભ થશે તો તને આ લાખ રૂ-
કાનો હાર આપીશા” પણ તું વાંદરી છતાં માણસની લાખા
કેમ બોલે છે? તેવારે વાંદરી બોલી કે, મારી પામે એક વિદ્યા છે,
તેને યોગે મનુષ્યભાષા પણ બાજુ થું, અને વાંદરીભાષા પણ
બાજુ થું. એમ કહીને તે વાંદરી જતી રહી.

પછી પદ્મશ્રીએ ઋતુસ્નાન કરી તે ઔષધિ નિર્મળ પાણી-
થી ધરીને પીધી કે તેજ શત્રિને વિષે તેને પુત્ર ગર્ભ રહેા. અ-
તઃકેમ ગર્ભની વૃદ્ધિ થતાં દિન પૂર્ણ થએથી વાંદરીની આકૃતિ
વાળા પુત્રનો જન્મ થયો, એવું એક પરિચારિકાના મુખથી સાં-
ભળીને તે ધણું દુઃખને પામી, ને વિચારવા લાગી કે, અરે!
વાંદર પુત્ર થએલો એ અર્થે આવશે! એથી તો ઉલટી લોકોમાં
હાંસી થશે. એવો વિચાર કરીને પોતાની દાસીના હાથે ધરતી
પામેના આરામમાં તેને મૂકાવી દીધો. તેને પેલી વાંદરી આ-
વીને લેઈ ગઈ, અને પોતાના સ્થાનકમાં જઈ પોતાના પતિને
કહેવા લાગી કે:-હું શુદ્ધગર્ભા હતી તેથી મારો ગર્ભ કોઈને જ
બાધો નહીં. હાલ માસ પૂરા થયેથી મેં પુત્ર પ્રસવ્યો છે; એમ
પોતાના પતિ યુષાદિપ વાંદરને સમજાવ્યો. પછી તે વાંદરકુમાર
સ્નાનપાન વિના દુઃખી થવા લાગ્યો, તેને જોઈને વાંદરી પોતા-
ની એક સખિને કહેવા લાગી કે:-હે સખિ! મારા સ્તનોમાં કુદ
આવતું નથી, મારે તું આ બાળકને ધવરાવ. એવું તેણે બોલતું
માનીને તેને બીજી વાંદરીએ ધવરાવવા માંડ્યો, તેથી તે પુષ્ટ થ-
યો. પછી કોઈક સમયને વિષે ફરીથી તે પદ્મશ્રી પહેલાની પેઠે
બાગમાં જઈને કરુણસ્વરે રેવા લાગી.

અહો ભવિ છવો! એ દાખલા ઉપરથી સંસારના છ-
વોને કેવાં દુઃખ છે, તે તમારા ધ્યાનમાં આવ્યાં હશે! સંસાર
ની છવ દુઃખીજ હોય છે; અને જે સંસાર સંબંધી મુખ દો-
હમાં આવે છે, તે દુઃખને મુખ મનેહું છે. છુવો કે ગર્ભને
ધારણ કરવા તે પ્રત્યક્ષ સ્ત્રીને દુઃખદાયક છે, કેમકે ગર્ભવંતી

શ્રીને મુખે ઉંચ આવતી નથી, પેટ ભરી ખવાતું નથી, પોતાની ઈન્દ્રિયા પ્રમાણે ચાલી શકાતું નથી, અને વધારે મનને ચેન પડતું નથી. વિગેરે દુઃખ થાય છે, તેને મુખ માનીને તે શ્રી મનમાં કસાય છે. વળી જ્યારે ગભ્ર ધારણ કરેલો નથી હો તો ત્યારે ઉંચ સારી રીતે આવે છે, પેટ ભરી ખવાય છે, પોતાની ઈન્દ્રિયા પ્રમાણે ગમે ત્યાં જવાનું અવાનું શકાય છે, તથા મનમાં ચેન રહે છે. એવું મુખ છતાં પણ તેને દુઃખ માનીને ચિંતા કર્યા કરે છે કે મને ગભ્ર રહે તો સારું. એવી રીતે દુઃખને મુખ માની લેવું એ સંસારનું સ્વરૂપ છે. એનો વિચાર ચતુર નરોએ સારી રીતે કરી લેવો જોઈએ.

હવે તે વાંદરીએ પદ્મશ્રીને રોતી સાંભળી, તેથી તેની પાસે આવીને કહેવા લાગી કે : બાપુ ! મારી વાત સાંભળ. હું વાંદળી હતી, અને સંતાન નહીં હોવાના દુઃખથી મહા પીડા પામતી હતી, તેથી મને તેમ કરીને સંતાનની પ્રાપ્તિ થાય તે વાંચીયાતું મેં હું યોગ્ય એવો વિચાર કરતાં અચાનક તે દિવસે મને એજ કારણસર રોતી લેતું તે સાંધએ મારું કાર્ય સાર્ય લેવાની ઈન્દ્રિયાથી તને મેં એવી આશ્ચર્ય આપી કે તેથી વાંદળ પુત્રનોજ જન્મ થાય; તેમ થવાથી મારી ઈન્દ્રિયા મેં પૂર્ણ કરી લીધી છે. હવે જોઈએ આપણે હું તને આપું તે પુરવની પીડા ધરીને પીએ, તેથી તને મહત્ત્વ પુત્ર થશે. તેમાં સંભવ અશક્ય નહીં.

વાંદરીના બોલવા ઉપર પદ્મશ્રીએ વિદ્યમાન રાખીને કહ્યું કે : તારા મનને કોઈપણ વસ્તીને પીડી, તેથી મને રહેવા, અચાનક પુત્ર થવાથી તેને મુખ દિવસ, મુખ વાર તથા મુખ ન હોવાના મનને એજ પુત્રનોજ જન્મ થશે. જ્યારે વિદ્યામાનપુરિને મારો મોહિતમન કરી પુત્ર જન્મથી આપણા દુઃખને અપાન થશે. તેથી તે પુત્રનું નામ આશ્વમેદન કરવું જોઈએ. તે પાશુપતેશ્વર સર્વે માની મારી વાત સારી. તેથી તેમ નામનું તારું કાર્યકર્તા કરીને જાને તેમને પુત્ર ઉતરવા લાગ્યો. એ

અનુકરે આઠ વર્ષનો ધવો ત્યારે નિશાળે બજવાને માટે મોકલ્યો. કેમકે પુત્રનો લાલના પાંચ વર્ષ મુખીજ કરી, ત્યાર પછી તે તાલના કરવા લાગ્યું છે, માટે લાલના કરવી નહીં. તેમ કરવાથી તે બમણી જાય છે, અને ખરાબ રવવાળો થાય છે, તેથી તાલના કરવોજ જોઈએ. તેમ સોળ વર્ષ મુખી કરીએ, પછી પુત્રને મિત્ર જેવો ગણીએ.

શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે—

લાલયેનપંચવર્ષાણિ । દર્શવર્ષાણિતાદયેત ॥

પ્રાસિદ્ધુપાઠસેવર્ષે । પ્રથમિત્રવસ્તમાચરેત્ ॥ ૧ ॥

પછી આરામનંદન નિશાળમાં લાણીને બોહોતર કળાનો પારગામી ધવો; એમ કરતાં યૌવન અવસ્થાને પામ્યો, ત્યારે માતા પિતાએ મોટા આત્મસવથી એક પદ્માવતી નામની રાજકન્યાની સાથે તેનું લગ્ન કર્યું. પછી જેમ ધરણેન્દ્ર અને પદ્માવતી આનંદથી રમણ કરે, તેમ તે બેકે જળ મુખ પિલાસમાં રમવા લાગ્યાં; તેથી કાળ વ્યતીત થવાની પણ તેમને ખબર પડતી નથી. કેમકે મુખના દિવસ ગએલા જણાતા નથી.

કેાઇએક સમયને વિષે ત્રીજમજીવ આવી, ત્યારે એવો તો તાપ પડવા લાગ્યો કે લોકને મહા સંતાપ ઉત્પન્ન થયો; તેથી આરામનંદન અને પદ્માવતી એ બંને સાથે નર્મદા નદીમાં જળક્રીડા કરવા લાગ્યાં; ત્યાં જળક્રીડા કરતાં પદ્માવતીએ નદીમાં તરતી એક કુલની કંચુક દીડી, ત્યારે આરામનંદનને કહેવા લાગી કે—હે પ્રાણમિત્ર! પેલી કુલની કંચુક તરતી જાય છે, તે મને આણી આપો. એ પેહેરવાની મને હોંશ ધમ્મ છે તે પૂરી કરે. તેવારે આરામનંદન બોલ્યો કે—હે સ્ત્રી! અગાધ જળમાં હું કેમ જઇ શકું, અને તે કંચુક તને કેમ લાવી આપું? એવા હઠ તને કરવો જોઈતો નથી. માટે એ વાંતને છું મૂકી દે. તેવારે પદ્માવતી બોલી કે—જો એ કંચુક મને મળશે તો હું છપીશ, નહીં તો મરણ પામીશ.

કહ્યું છે કે:-

બાલાનામવલાનાં ચ । નૃપાણાં ચ વિશેષતઃ ॥
તથા ચ પાપસક્તાનાં । દુર્નિવાર્યઃ કદાગ્રહઃ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ:- બાળક, અબળા, રાજા અને પાપશક્ત મનુષ્ય-
ના કદાચહુ દુઃખે કરી પણ નિવારણ થાય નહીં. જીવો કે સી-
તાના કદાચહુથી રામ સુવર્ણના મૃગ પાછળ દોડ્યો. તેમ પદ્મા-
વતીના કદાચહુથી આરામનંદન પદ્માવતીને ત્યાંજ મૂકીને એક
નાવડીના હાથે પ્રવહુણુ સજ્જ કરાવી તેને સાથે લેઈ તેણે અ-
ગાધ જળમાં પ્રવેશ કર્યો. કંચુક આગળ તરતુ જાય અને તેની
પાછળ નાવિકા ચાલી જાય. એમ કરતાં રાત્રિ પડવા માંડી
પણ પેલું કંચુક હાથમાં આંચું નહીં. એટલામાં જેમ કોઈ મા-
ણસ પાણીમાં તરતાં થાકી ગયાથી વિસામો લેવાને એક ઠેકાણે
સ્થિર થઈ રહે, તેમ તે કંચુક થંભી રહ્યું, ત્યારે આરામનંદને
તે ઉચકી લેવાને હાથ ધાલ્યો એટલે તે કંચુક જેના માથામાં
છે એવી એક દિવ્યસ્વરૂપ હાર કુંડલાદિ આભૂષણે મંડિત એવ
એક સ્ત્રી પેદા થઈ; તેને જોઈને તે કુંવર વિસ્મય પામ્યો, અ-
પેલા નાવિકને તથા નાવડીને એક કોરે મૂકી દઈને કૌતુક જોવા-
ને અર્થે પેલી સ્ત્રીની પાછળ લાગ્યો.

કહ્યું છે કે:-

વિદ્યાર્થીં ચ ધનાર્થીં ચ । સ્ત્રીયાર્થીં ચૈવ વિશેષતઃ ॥
અલસા ન ભવંત્યેતે । તથૈવંકૌતુકમિયાઃ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ:- વિદ્યાર્થી, ધનાર્થી, તથા સ્ત્રીયાર્થી એ ત્રણેને
આળસ થતું નથી. કેમકે તેઓને તે ઉદ્યોગ કૌતુકના જેવે
લાગે છે.

પછી તે સ્ત્રી તે નદીમાંથી નિકળીને તે નદીને કિનારે એ
ક કાળિકા દેવીનું દેરું હતું તેમાં જઈ શ્રી કાળિકાની પ્રતિમ
હતી તેને પેલું પુષ્પનું કંચુક પેહેરાવીને એ હાથ જોડી કહે
વાગી કે:- હે સ્વામિનિ! તું ઘણા કલ્યાણની કરનારી

વી પ્રાર્થના કરી બાહેર નિકળીને અદ્યથ થઈ ગઈ. પછી આ-
રામનંદન તે દેવીને નિમોદ્ય થયેલું કંચુક લઈ હાથે પામીને
નદીને કિનારે આગ્યો, ત્યાં જુવે છે તો નાવિક તથા નાવડી
એ બેમાંડું એકે દેખાયું નહીં. ત્યારે તેણે નામ લઈ મોટું સાદું
હાકો મારતો થકો ત્યાં ભટકવા લાગ્યો, અને નાવિક ગુમ થઈ
ગયો જાણીને ભયને પામવા લાગ્યો, પછી એક પાણીની પરખ
હતી તેમાં જઈને મુતો કે ઉધી ગયો.

હવે છે કે:-

અતિમુક્તવતાંપુસાં । ચિંતારહિતચેતસાં ॥

અતિમવાસસ્ત્રાંતાનાં । નિદ્રાદિમુલભામતા ॥ ૧ ॥

સાવાધ:-જેણે અતિ ભોજન કર્યું હોય, જેણે ચિંતારહિત
ચિત્ત હોય, અને જે અતિ થાકેલો હોય તેને સદૃજ નિદ્રા
આવી જાય છે.

એવામાં તે પરખ આગળ કેટલાક ચોરો ફરતા ફરતા આવી
ચર્યા, ત્યાં પેલા પુખ્તના કંચુકનો મુવાસ ફેંટી રહ્યો હતો તે
થી તે ચોરોએ વિચાર્યું કે આંહી કોઈ ભોળી પુરૂષ હોયો જોઈએ;
એણે અનુમાન કરીને તે પરખમાં પેલા ત્યાં આરામનંદનને લૂંટી
લેવાના નિમિત્તે તેનાં ઝાટા લીધે, પણ પેલા પુખ્તના કંચુક વિના
બીજું કંઈ તેની પાસેથી મળ્યું નહીં, તેથી તેજ કંચુક લઈને પેલા
ચોરો બાહેર નિકળી ચાલતા થયા. કુંચર અતિ થાકેલો હોવાથી
સૂતો તેવોજ ચોર નિદ્રાને વશ થઈ જવાને લીધે રાતની ચોરીની
દરીકત વિષે તેને કંઈ પણ ખબર પડી નહીં. સવારમાં ઉઠી
જુવે છે તો તે કંચુક દેખાયું નહીં, તેથી તે અતિ ખેદને પામ્યો
ને વિચારવા લાગ્યો કે હું કંચુક વિના પદાવતીને મુખ કેમ
દેખાડી શકીશ! એવી ચિંતવના કરતો શૂન્ય ચિત્તે ભમવા લા-
ગ્યો. ભમતાં ભમતાં એક લકઘીના નિવાસ દેવા પાદખ નામના
નગરની પાસે આવી પહોંચ્યો, તેની માંદિલી કેરે ચાલ્યો, અને
નગરના ચોરામાં આવી જુવે ॥ તો એક શિખરખથી પ્રાસાદ

દીઠામાં આવ્યું, તેમાં જિનપ્રતિમા જાણી, (શુદ્ધ સમ્યક્ત્વધારી છે માટે) હર્ષને પામ્યો, અને આકસ્મિક મહાન્ લાભ થયો એ મ જાણીને દેવ હુહારવાને પ્રવેશ કર્યો. માંહે જઈને ચૈત્યવંદન કરીધું. તે સમયે એક સાગર નામના શ્રેષ્ઠીએ તેને દીઠા, અને રહેશી જાણીને તેને પોતાની પાસે બોલાવ્યો. આરામનંદનનાં વાન તથા સૌભાગ્ય જોઈને અતિ ખુશી થયો, તેથી આગ્રહ કરીને પાતાને ઘેર તેડી ગયો, અને સ્નાન વિગેરે કરાવી સારી સામગ્રી સહિત ભોજન કરાવ્યું. પછી સાગરશ્રેષ્ઠીના આગહથી જેમ પેતાને ઘેર પુત્ર રહે તેમ ત્યાં તે રહ્યો. કેટલાએક દહાડા રાત્રી પછી વર્ષાકાળ આવ્યો, સારીપેઠે વર્ષા થઈ, સમસ્ત પૃથ્વી પિણી સ્ત્રીએ નીલાં તુણાડૂપી લીલાં કંચુક પેહેર્યાં, અને સર્વ નદી નવાણુ પ્રમુખ પાણીથી ભરાયાં.

હવે કોઈએક સમયને વિષે લક્ષ્મીધર રાજાનો મુખ્ય હસ્તી પાણી પીને પાછો વળ્યો, ત્યારે એક ઠેકાણે કાદવમાં ખુંચી ગયો; તેને કોઈ કહાડી શકે નહીં. કહાડવાના ધણા ઉપાયો કર્યા પણ તે બધા નિષ્ફળ થયા. તે જોઈને રાજા કહેવા લાગ્યો કે, આ હાથીને જે કોઈ પુરૂષ કાદવમાંથી કહાડે તેને વંચિત દાન આપું. એવો શહેરમાં પડહ વજડાવ્યો. તે પડહનો શબ્દ સાંભળી આરામનંદને તે વાતનો અંગિકાર કર્યો, ત્યારે તેને રાજાના નક્કરો રાજાની પાસે તેડી ગયા. તેનું રૂપ જોઈને રાજા ખુશી થયો. પછી તે કુંવર રાજાને કહેવા લાગ્યો કે:— હું રાજા! તમારા મંત્રી પ્રમુખ જો મને સહાય આપે તો હું કાદવમાંથી હાથીને કહાડું. તે સાંભળીને રાજાએ મંત્રીયોને સાથે મોકલ્યા, તેમની સાથે આરામનંદન હાથીની પાસે ગયો, અને મંત્રીયોને કહું કે મો હાથ મુધી આ જમીનને છંટી બંધાવો. મંત્રીયે તત્કાળ છંટો મંગાવી તે જમીન બંધાવી. પછી કુંવરે હાથીને આવાને ઝેરડી મંગાવીને હાથીની પાસે નાંખતાંજ તેણે તે બધી ખાધી, તેથી હાથીના અંગમાં બળ આવ્યું. પછી તે તળાવમાંથી નીક કરાવીને જે ઠેકાણે હાથી ખુચી

ગયો હતો તે ઠેકાણું પાણીથી ભરાવી નાંખ્યું. પછી એક હાથથી ત્યાં મઆવીને હાથીની પાસે ઉભી કરી, તેને બેઠું હાથી પોતાના મુંઝાડવડ તેની યોનિનો સ્પર્શ કરતો હતો. મહા કામાતુર થયો; ત્યારે આરામનંદને આવતને કહ્યું કે, આ હાથની હવે હળવે હળવે દૂર ખસેડા. આવતે પેલી હાથની ત્યાંથી ખસેડી કાઢી દૂર કરી, તેની પાછળ હાથી પણ ખળ કરીને તે કાદવમાંથી નિકળવા લાગ્યો. એમ કમે કરી તે હાથી આખો નિકળીને હાથની પાછળ દોડવા લાગ્યો. દોડતો દોડતો ગજરાંજામાં જ્યાં હાથની આવી છે તેની પુઠે તે હાથી પણ આવ્યો, તેને હાથીના સેવકે આલાનસ્તંભને વિષે બાંધ્યો આખા નગરમાં જય જયકાર થયો. રાજા કુંવરની ખુદ્દિ દેખીને ખુશી થયો. પછી તેને પોતાની પાસે તેડીને સ્વાદિષ્ટ બોજન કરાવ્યું, અને કહ્યું કે વર માગ. તે સાંભળીને કૃત્ત્વોને વિષે શિરોમણી જે આરામનંદન તે કહેવા લાગ્યો કે:-

હે રાજાજી! મારી તરફથી સાગરઐષ્ટીને તેડાવીને નગર ઘેરી પશ્ચીમે સ્થાપી મહાવપણું આપો. રાજાએ સાગરઐષ્ટીને તેડાવીને એટિપદ આપ્યું, આખા નગરમાં મુખ્ય કીધો; તેથી સાગરઐષ્ટી આનંદને ખામ્યો. મુખી થયો થકો પોતાની પુત્રી કુંવરને દેવા લાગ્યો. તેવારે કુંવરે કહ્યું કે:-મારે એક સ્ત્રી પસાવતી છે, તેમ છતાં બીજીને હું શું કરું? તેમાં વળી મેં તમને પિતા કરી માન્યા છે, તેથી તમારી પુત્રી તે મારી બેન થઈ, માટે તેની સાથે હું પાણિમદ્ધ કેમ કરું?

એવી રીતે આરામનંદન સાગરઐષ્ટીને ઘેર રહેતાં થઈ કે-હોએક કાળ વીતી ગયા પછી એક દિવસે તે સાગરઐષ્ટીને કહેવા લાગ્યો કે, મારે અન્ય રામાં વેપારને અર્થે જવાની મરજ થાય છે, માટે દ્રવ્ય આપો તો માત્ર લેઈ વાહાણમાં ભરીને મારી કમ્પા હું પુરું કરું! વેપારમાં જે લાભ થયે તે હું તમને આપીશ. મારે તેમાંથી કાંઈ પણ ખાતુ નથી, હું તો માત્ર રસાણ કરીને દોરુક એકંશ. એવું નેનું બોલતું સાંભળી અને

તેને ભાગ્યશાળી જાણીને તે પાત કબુલ કરી. પછી હુંવરે વાહાણોમાં ચાખા ભર્યા, આઠ ફજણી ભેસો ચડાવી, સાકર, સો પાત્રી તથા નાગરવેલ પ્રમુખ કેરલાએક યોગ્ય પદાર્થો ભર્યા. મુશળ, ઉખલ, ધરંદ પ્રમુખ ઉપયોગી પદાર્થો સાથે લીધા, રાંધવા સારૂ કામડાં, સારાં સારાં વસ્ત્રો તથા શસ્ત્રો પણ સાથે લીધાં, અને એક અર્ધવ્રદા સ્ત્રી રસોઈ કરવાને સાથે લીધી, એવી બધી સાનમી એકજ વાહાણમાં ભરી. તે વાહાણ એરલું તો મોટું હતું કે તેની ઉપર ચાત તો સદા ચઢતા હતા. તે વાહાણના માલિકને મન માનવું નહું આપીને તે વાહાણ ભાડે બાંધી લીધું. પછી શુભ દિવસ, શુભ વાર તથા શુભ લગ્ન પ્રમુખ ભાવે તે હુંવર વાહાણની ઉપર ચઢ્યા.

હલું છે કે--

ननिमित्तं द्विर्वांशेषो । नायुर्वैयकविद्विषाम् ॥
 गुणद्विर्वांशविज्ञानं । नमुक्तिर्देवविद्विषां ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ:—જ્યેષ્ઠિયતા હેય કરનારને ક્ષેમ ન હોય, વૈયક ના હેય કરનારને આયુ ન હોય, મુરુતા હેય કરનારને જ્ઞાન ન હોય, અને દેવને હેય કરનારને મુક્તિ ન હોય.

પછી શુભ મુળે વાહાણ દરિયામાં હાંસરી લીધું. દેવવાને શુભ મુળે હાંસરી, તેથી સારી રીતે પાંચતું ઉલ્લંઘન થવા માંડ્યું. વાહાણના મહે ભાગ્ય પદાર્થો દેવવાથી વળતી પેઠેજ નિશાન, શરણાર્થ પ્રમુખ વાહાણ વાળી નહોતી, અધિક નાચી પડી છે, તેની સુધે મધુર નાચત થઈ રહ્યું છે. અને તાતા પ્રગટ સમુદ્રના ભાગની મર્યાદા થઈ રહી છે. તેથી અતિ અમલદારતા રહેલી છે. ક્ષેમ કરતાં કેમકે હવે તે વાહાણ એક દીવસ પછી પહોંચ્યું, ત્યાં આગળ દેવે દેવવામાં સીં. પછીની ક્રમિક વાત મહે જણાવી. ઉતરી પાછી જવલ, જાણે પદ અત્યંત નદે તેમ ન કરતાં. વાહાણ વાળી ન જાય તેના વિરુદ્ધ દેવે મહે બાંધી મર્યાદા મર્યાદા ભાગ દેવવામાં નેમ રહેલ. તે વાળે આગળ દેવે મહે મહે

પાણી મળશે, મારે આંહી પાણી ભરી લઇને અમારા વાહાણની સાથે વાહાણને હંકારે તો સાફ. આંહી અમસ્તો વખત ગમાવવો તે સાફ નથી. તે આંભળી તે કુંવર કહેવા લાગ્યો કે, મારે તો આંહીજ રહેવું છે, તમારે જવું હોય તો મુખેથી જાઓ. ત્યારે તેઓ બોલ્યા કે, શું તમારે આંહી સગાધિ કરવી છે? કુંવરે કહ્યું કે:-મારા શરીરની પ્રકૃતિ સારી નથી તેથી હું ઘોડાએક વખત આંહીજ રહીશ, પછી જ્યારે તબીબન મુકરશે ત્યારે આવીશ; અથવા તમે જ્યારે પાછા ફરશો ત્યારે હું તમારી સાથે આસીશ; એવી રીતે અધળાને સમજાવવાને વિદાય કર્યા. તેથી તેઓ વાહાણે હંકારીને ચાલતા થયા.

કુંવરે પોતાનું વાહાણ ત્યાંજ રાખ્યું. પછી પોતાના માણસો પાસે આવડા પ્રમુખ જે વસ્તુઓ સાથે લીધેલી હતી તે નિચે કિનારા ઉપર ઉતરાવી, એખા સારી રીતે સાફ કરાવ્યા, બેસો દોષરાવીને દુધ કઢાવ્યું, અને તેને જમાવીને દહીં કીધું, તેના કરંખા કીધા, તે જ્યારે સમુદ્રની રેણ આવવાનો સમય થાય ત્યારે પોતાના દાસોની મારફતે દેહલીએક છાજાની કહેલી ગરમ રાખ ત્યાં નાંખે, તેની વાસનાથી ત્યાંના મત્સ્ય ત્યાં આવે, અને પોતાના શરીરની ખરજ દાખવાને અર્થે આજોડવા લાગે, તે સમયે તે કપૂરવાસિત કરંખો નાંખી કે. તેને ખાવા ને માટે રસનાના સ્વાદી જળના છવો રાખ્યાખંધ ત્યાં આવે. એમ કરતાં કેટલાએક દિવસો પિતી ગયા, દરરોજના સહવાસથી તે જળચરો નિર્લય થઇ ગયા, અને જેમ કમળના ગંધ ઉપર જમરો આવીને બેસે તેમ તે જળજંતુઓ આસ્તે આસ્તે મનુષ્યોના એવો વિશ્વાસ કરવા લાગ્યા કે કોઇનો ભય ન રાખતાં નિયમ વખતે આવીને પોત પોતાને ઠેકાણે ખાવા મંડી જાય. એક દિવસે સર્વથી આગળ એક જળજંતુ આવીને પોતાના આહાર ખાઇ તે ઠેકાણે એક રત્ન નાંખીને ચાલતા થયા. કુંવરે તે રત્ન લઇ લીધું, ને મનમાં ધણા હર્ષ પામ્યો. તે દિવસથી ગીજ સર્વ જળ જંતુઓએ પોત પોતાના કરંખા આડને

તેને ભાગ્યશાળી જાણીને તે વાત કબ્બુલ કરી. પછી કુંવરે વાહા-
લોમાં ચોખ્ખા ભર્યા, આઠ ફજણી ભેંસો ચડાવી, સાકર, સો-
પારી તથા તાગરવેલ પ્રમુખ દેવલાએક યોગ્ય પદાર્થો ભર્યા.
મુશળ, ઉખલ, ધરંદ પ્રમુખ ઉખોળી પદાર્થો સાથે લીધા,
રાંધવા સારૂ ડામડાં, સારાં સારાં વસ્ત્રો તથા શસ્ત્રો પણ સાથે
લીધાં, અને એક અર્ધવ્રદ્ધ સ્ત્રી રસોઇ કરવાને સાથે લીધી, એવી
બધી સામગ્રી એકજ વાહાણમાં ભરી. તે વાહાણ એટલું તો
ઘોડું હતું કે તેની ઉપર માન તો ચઢ ચઢતા હતા. તે વાહાણના
માલિકને મન માનતું નાહું આપીને તે વાહાણ ભારે બાંધી
લીધું. પછી શુભ દિવસ, શુભ વાર તથા શુભ સમય પ્રમુખ
લેકને તે કુંવર વાહાણની ઉપર ચઢ્યો.

હું છે કે--

નનિમિનંદિરાંકેમો । નાનુર્વચકવિદ્રિપામ્ ॥
ગુરુદ્રિપાંનદિજ્ઞાનં । નમુક્તિર્દેવાવિદ્રિપાં ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ:—અયોનિયતા દ્વેષ કરનારને ક્ષેમ ન હોય, વૈચક-
ના દ્વેષ કરનારને આયુ ન હોય, મુરના દ્વેષ કરનારને જ્ઞાન
ન હોય, અને દેવતા દ્વેષ કરનારને મુક્તિ ન હોય.

પછી શુભ મુર્તિ વાહાણ રાખ્યામાં હાંસરી લીધું. દેવવોગ
પરત સારો લાગ્યો. તેથી મારી રીતે ચંચળ ઉલ્લંઘન થયા માં-
નું; વાહાણમાં સર્વે ભોજ્ય પદાર્થો દોવાયો ધરનીવિડેજ નિજાન,
મરજુર્ પ્રમુખ વાહન વાળી મદાંક, અલ્પિત નાચી રહી છે, તેની
સાથે મહુર નાચત થત રહ્યું છે, અને તાના પ્રકાર સમુદતા માનની
મરિતા હર્ષ રહી છે. તેથી અને આજદ વરિડ રહ્યો છે. એમ કરતાં
દેવતા અને તે વાહાણ એક દીવમાં જઈ પહોંચ્યાં; ત્યાં આગળ
હોતો મનમાં મોડા પાણીની કોઈક તાલુ પડે જવાથી ઉતરી
પાણી ભરવા જાયને રહુ અવતામનદને તેમ ન કરતાં પાણનું
વાહુ ન તોજ માનવતિ. નિરુદ્ધ દેવતા ત્યારે બીજા મરિતા
વાહુ પહોંચતા અને કોઈક સત્યા કે અન્યાન કાણુ માનુ કર્યા

વાને નિચે ઉતર્યાં. પોતાનાં સાર્થકાં આવી મળ્યા, પછી કહે
વા લાગ્યા કે, હવે તમે અમારી સાથે આવશો કે નહીં? કુંવર
બોલ્યો કે, હા હવે હું તમારી સાથે આવવાને તૈયાર છું. પછી
પોતાની સર્વ તૈયારી કરવા લાગ્યો. જે જાતિનાં છાણાં કંઈ હ
તાં તે પોતાનાં વાહાણમાં લઈ. તે જોઈને પેલા વેપાર કરી આ
વેલા વાણીઆઓ મરકરી કરવા લાગ્યા, ને કહેવા લાગ્યા કે:-
આ છાણાં વાહાણમાં શા સારૂ લેશે છા? તેના કરતાં અમારો
માલ લેશે તો અમે તમને લાડું આપીએ, એટલી તો પેદાશ
કરી ચાલો. કુંવર બોલ્યો કે:-ભાઈ! અમારે એટલુંજ થયું. જે
પોતાને મને તે સારું કહેવાય. કહ્યું છ કે:-“કોઈને કાંઈ ગમે,
કોઈને કાંઈ મુહાવ; માડું ભર્યું સોપારીએ, શેઠ બહેડાં ખાય.”
પછી સંકેત પ્રમાણે બધાં વહાણો સાથે હંકાર્યાં, ચાલતાં ચાલ
તાં જ્યારે મધ્ય દરિએ આવ્યા એટલે ખરાબ પવન વાહાવા
લાગ્યો, વાહાણો મહા દરિયામાં ફેંટાટે પડ્યાં, તેથી ધણા દિવ
સો નિકળી ગયા; ત્યારે બળતણ ખુટ્યું એટલે બધાની નજર
પેલાં છાણાં ઉપર ગઈ, અને કુંવરને પૂછવા લાગ્યા કે, ભાઈ
છાણાં અમેને આપશો કે? કુંવર બોલ્યો કે ભાઈ, એમ તે કાં
ઈ થઈ હશે. પોતાનો માલ બીજાને કોઈ રીતે અપાય નહીં,
ત્યારે તે જિવારા નિરાશ થયા, અને કાચું ધાન્ય ખાવા લા
ગ્યા, તેથી પેદમાં દુઃખવા માંડ્યું અને રોગ ઉત્પન્ન થવાનો સં
ભવ થયે; ત્યારે ફરી પૂછવા લાગ્યા કે: ભાઈ! ધોડાંક છાણાં
વેચાતાં આપશો? જે કીમત માનો તે અમે આપીએ. કુંવર
બોલ્યો કે, એક સરતથી હું છાણાં આપું તે એ દે, જેવાં છા
ણાં હું તમને આપું, તેવાં પાછાં હું લેઉં. તે તેમણે કહ્યું
કે, અને તે પ્રમાણે ખજ લખી આપ્યું; તેમાં રાણના બીજા
માણસોની સાથીએ કરારી. પછી જે નાના નાવમાં રતનરહિ
ત છાણાં હતાં તે મળી આપ્યાં, તેથી વાણીઆ ખુશી થયા,
અને કહેવા લાગ્યા કે:-જે છાણાં હતાં તે અમે છવતા રહ્યા
નહીં તે મરી જતા. મારે તમે અમારા ઉપચારી થયા છા. કે

કહ્યું છે કે:—

નિર્વ્યનમવતૈત । જનોન્નુદિમતાંવરઃ ॥

મદોહકોનુપસ્યાગ્રે । મૃદુપાપનમાતનોત્ ॥૨॥

ભાવાર્થ:—એષ્ટિ બુદ્ધિમાન પુરૂષ જે છે, તેઓની પ્રવૃત્તિ પ્ર-
યોજન વિના હોતી નથી.

એવો વિચાર કરીને રાજાએ પેલી રૂમાલની ગાંસડીમાંથી એક છાણું કઢાડ્યું, અને તે કુંવરનેજ આપ્યું; કુંવરે રાજા થઈ લેઈને તે છાણું ભાંગ્યું, તેમાંથી એક રત્ન નિકળ્યું. તે અમૂલ્ય રત્ન લેઈને રાજા અમરદાર પામ્યો, તેથી કુંવરને ધણું સન્માન દીધું, અને કહ્યું કે:—હે કુંવરજી! મારી પુત્રી તમે પરણે. કુંવરે કહ્યું, હવે પરણીશ. એમ કહી પછી અતુંકમે સર્વ છાણાં ભાગી દેખાડ્યાં; તે દરેકમાંથી એક એકથો અધિક રત્નો નિકળ્યાં. તે બધાં રત્નો રાજાને અર્પણ કરીને કુંવર બો-
લ્યો કે:—મદારાજા! મારી ઉપર કૃપા કરીને મારો માલ જો-
વાને મારી સાથે દરિયાના કાંઠા ઉપર પધારો. કુંવરજી એ બો-
લતું માન્ય કરીને રાજા સમુદ્રના કિનારાપર ગયા, ત્યાં છાણાંની રાશિમાંથી ધણાંક છાણાં ભાગી દેખાડ્યાં, તે છાણાંઓમાં એક એકથો અધિક હીમનવાળાં એવાં રત્નો નિકળવા લાગ્યાં. એમ બધાં છાણાં રત્નોવાળાં દેખીને રાજા અતિ અન્યય થયો, અને તેની સાથે પેલા વાળીઆઓ પણ ચક્ક બની ગયા. તે-
ઓનાં મુખ કાળાં થઈ ગયાં, અને મનમાં ચિંતા કરવા લાગ્યા કે આવાં છાણાંતે આપણે ક્યાંથી આપીશું? આપણે જે આની મરકરી કરતા હતા તે એક કોરે રહી, અને ઉલ-
ટી આપણી મરકરી થઈ. ડાહ્યા માણસે કહ્યું છે કે, કોઈની ઉપર દસતું નહીં, તે શિખામણ આપણે પ્રત્યક્ષ પામ્યા હીએ. હવે આપણી શી વસે થશે?

પછી પેલા કુંવરે રાજાની આજ્ઞા માગીને તે બધાં છાણાં-
માંથી રત્નો કઢાડીને સાગરકંઠીને ઘેર મોકલાવી દીધાં. તે રત્નો

[illegible][illegible]

દાનમોગોનાશ । સ્તિસોગતયોભવંતિવેત્તસ્ય ॥

યોનદદાતિનમુક્તે । તસ્યતૃતિયાગતેર્ભવતિ ॥ ૨ ॥

આવાર્ય:-વિત એટલે ધન તેની ત્રણ ગતિ થઈ શકે છે. દાન, આગ અને નાશ. તેમાં પહેલા બે પ્રકાર નહીં કર્યાથી ત્રીજો નાશ નામનો પ્રકાર થાય છે. મારે શુભ કાર્યને અર્થે દ્રવ્ય ખર્ચવું તેજ યોગ્ય છે. એવું વિચારી પછી, ચૈત્યોપાશ્રય, સાધનિક વાસકથ, સાધુજન પાપજ, બધીજન ભાવન, દીનોદ્ધાર, તથા ધાર્યક જન સંતોષ ઇત્યાદિક કાર્યોને વિષે લક્ષ્મીનો ઉપયોગ કરવા લાગ્યો. રૂટ કિલસે થલો મહોત્સવ કરી રાજકન્યા પરણ્યો. તેની સાથે સાંત્ર ભાગના આવાસ માંડે કીકા કરતો રહે છે, અને અમુલીક રત્ન વહાવી ખરચીને જરા લે છે.

એમ કરતાં કોઈએક સમયે અર્ધ રાત્રિને વિષે નિંદ્રામાં મુતો હોતો, તેવામાં તેને એક સ્વપ્ન આપ્યું, તેમાં તેણે એવું જોયું કે લક્ષ્મીપુર નામના નગરમાં નર્મદા નદીના તટની ઉપર પદ્માવતીએ અમ્બિની ચિતા કરાવી તેમાં પેમવાની તૈયારી કરી છે. એટલામાં બાળી ઉઠ્યો, તેવારે મદા દુઃખને પામીને ચિંતવના કરવા લાગ્યો કે, મને પુત્રપત્ન કંચુક મગધુ નહીં તે તો રહ્યું પણ ઉક્તો પદ્માવતીનો વિયોગ થયો, તે વિરહથી દુઃખી થઈ થઈ તેણે અમ્બિમાં પ્રવેશ તો નહીં કર્યો હોય? જો એમજ થયું હોય તો મારું હવનર શા કામનું? આટલા દિવસ મુશી તે અધિગ હવતી રહી નહીંજ હોય! તેણે અમ્બિની ચિતામાં પડીનેજ પ્રાણ ખોવો હશે, એમાં સંશય નથી! મને સ્વપ્ન આપ્યું ને ખરુંજ હોવું જોઈએ. જો એમ થયું હોય તો હુંજ ખરેખરો સ્ત્રીપાતી થયો છું. તેવું મને પાપ લાગ્યું! હવે મારે પણ શરીર નાખીને મૃત કરવું છે? નેથી કે હું પરંતુ વિરે અનસન પ્રત લેકને પ્રાણનો ત્યાગ કરવો. એ જ વિનંતી નાખ અને પદ્માની સ્ત્રી તથા નર્મ પદ્મિનર પાને થી સોજ માતી; તેવારે માળએ કહ્યું કે, અહીંનાં મુખ મૂકીને

તમે કેમ જાઓ છો ? તમે જે કહો તે અમે આપીએ. કુંવરે કહ્યું કે, હાલ મારે ઘેર જવાની ઉત્કંઠા છે, મારે રજા આપો. હું ફરીને તરત અહીંઆં આવીશ. રાજાની રજા લેઈ પછી સાગરશ્રેષ્ઠીની પાસે ઘેર જવાની રજા લેઈ વિદાય થઈને એક પર્વત ઉપર ગયો; ત્યાં એક યોગી મંત્રસાધના કરતો બેઠેલો દીઠો. કુંવર તે યોગીને વિનયપૂર્વક વાંદી પગે લાગ્યો. યોગી પણ કુંવરને જોઈને વિનયપ્રતિપત્તિ કરીને કહેવા લાગ્યો કે, મારા લાગ્યને લીધેજ તું અહીં આવ્યો છું, મેં પૂર્વે મંત્ર સાધના કરી પણ ઉત્તરસાધકવિના સર્વે નિષ્ફળ થઈ. હવે જો ઉત્તરસાધના તું કરે તો મારો મંત્ર સાધ્ય થાય.

એવું તે યોગીનું બોલવું સાંભળીને કુંવરે વિચાર કર્યો કે, મરવાને અર્થે તો હું અહીંઆં આવ્યોજ છું, તેમ કરતાં પરોપકાર કાંઈ થાય તો સારું છે; પરોપકાર કરવો એ મનુષ્ય માત્રનો ધર્મ છે. પછી યોગીના કહેવા પ્રમાણે ઉત્તરસાધકપણું કબુલ કર્યું, ત્યારે યોગી એક અગ્નિકુંડમાં હોમ કરવા લાગ્યો, અને કુંવરને કહ્યું કે:-

હું કુંવર ! જો ભૂત, પ્રેત, પિશાચ તથા વેતાલાદિક કોઈ વિઘ્ન કરવા આંહીં આવે તો તેનું તું નિવારણ કરજો. યોગીનું બોલવું સાંભળી કુંવર હાથમાં ખડગ લેઈને ચોડી કરવા લાગ્યો; એટલામાં એક વેતાલ ત્યાં આવ્યો, તેની સામે કુંવર ખડગ લેઈને ઢાડ્યો. ત્યાં બંને આથોઆથ આવ્યા. કુંવરે વેતાલને નિચે નાંખી દીધો, અને સાહસિક થઈ વેતાલની ઉપર ચડી બેઠો. વેતાલ વશ થઈ રહ્યો અને કહેવા લાગ્યો કે:-હું કુંવર ! હું તારું પ્રાકૃમ જોઈને રાજી થયો છું, મારે કાંઈ વર માંગ. કુંવર બોલ્યો કે, જ્યારે હું તને સંભારું ત્યારે આવજો. વેતાલ તે વાત કબુલ કરી જતો રહ્યો. પછી કુંવર યોગીની પાસે જઈ ઉભો રહ્યો; તે સમયમાં યોગીની પાસે મંત્રાધિષ્ઠાચક દેવ આવી કહેવા લાગ્યો કે:-હું યોગી ! જે તું કહે તે કરું. યોગી બોલ્યો કે, જે પુરુષ આ અગ્નિના કુંડમાં પ્રવેશ કરે તેને

સોનાનો કરો; તે અત્રાધિષ્ઠાયકે કહે કળુલ કર્યું. પછી રાત્રી કહે-
રાત્રી કુલોની માળા તે કુંવરના ગળામાં ધાલી રતાંવલિના
છાંટા નાંખ્યા; અને કહેવા લાગ્યો કે:-હે કુંવર! આ કુંડને તું
પ્રદક્ષિણા કર. યોગીનું બોલતું સાંભળી શુદ્ધ સમ્યક્ત્વના જે
આરામનંદન કુંવર તે નવકાર મંત્રનું સ્મરણ કરતો થકો પ્રદ-
ક્ષિણા દેવા લાગ્યો; તેની પાછળ યોગી પણ પ્રદક્ષિણા દેતો આ
ધ્યો. પછી લામ કાખ્યાથી યોગીએ કુંવરને ઉપાડીને પેલા કુંડ
માં નાંખી દીધો. જેવો કુંવરને કુંડમાં નાંખ્યો તેવોજ પોતાના
આહસપણાથી કુંવર ફાળ દેતો બહાર આવી પડ્યો; અને તે
યોગીને ઝાડીને અગ્નિના કુંડમાં નાંખી દીધો કે તત્કાળ તે યો-
ગી સોનાનો પુરૂષ બની ગયો. કુંવરે સમ્યક્ત્વ અને નવકાર
મંત્રનું મહાત્મ્ય જાણીને ધર્મ ઉપર અતિ આસ્તા કરી.

કળુ છે કે:-

ચનેરણેશ્વરજલાગ્નિમધ્યે, મહાર્ણવેપર્વતમસ્તકેવા ॥

મુસંપ્રમતંવિષમસ્થિતંવા, રક્ષંતિપુણ્યાનિપુરાકૃતાનિ ॥૧॥

ભાવાર્થ:-વનમાં, શુદ્ધમાં, શત્રુઓમાં, જળમાં, અગ્નિમાં,
આહર્ણવમાં, પર્વતનો મસ્તકને વિષે, નિંદ્રામાં, પ્રમત્ર અવસ્થા-
ને વિષે, મહાસંકટની અવસ્થામાં પૂર્વ કરેલાં કર્મો રક્ષા કરે છે.

પછી તે કુંવર સોનાના પુરૂષને ત્યાંજ દાટીને ત્યાં નિશા-
ની કંદીને દક્ષિણ દિશા તરફ ચાલ્યો, રસ્તામાં જતાં એક ઠેકા-
ણે એક યોગીની ચેલી પોતાની બીજી ચેલાયોને કહે છે કે,
તમને આરણી બધી વાર ક્યાં લાગી? તેવારે તે ચેલીયો બો-
લી કે:-સ્વામિની! અમે રસ્તામાં એક દોતુક દીકું ત્યાં અમને
વાર લાગી. વળી એ વાત પણ આપને સાંભળવા જેવી છે.

કળુ છે કે:-

વાર્ષા ચ કૌતુકવાનિ વિષદા ચ વિષા.

આવોચરઃ પરિમલ્લશ્ચ કુરંગનાથઃ ॥

તૈરસ્ય વિદુરિવ ચારિણિ દુર્નિવાર,

સ્તવ્યં મસરતીનિ કિમપ્ર ચિત્રમ્ ॥૧॥

પછી પેલી ગુરાણી ચોગિણી તથા એક કોરે ઉભો રહેલો કુંવર એ બંને સાંભળે છે, અને પેલી ચેલીઓમાંની એક ચેલી બોલે છે:—

આ જંબુદ્વિપના ભરક્ષેત્રમાં વૈતાલ્ય નામનો પર્વત છે, તેની દક્ષિણ શ્રેણીએ એક મંગલાવતી નગરી છે, તેનો વિદ્યુન્માલી નામનો વિદ્યાધર રાજા અષ્ટાપદ પર્વત તરફ જતો હતો, રસ્તામાં ચાલતાં ચાલતાં હ્રીપુર નામના નગરમાં જઈ પોહો-ત્યો, ત્યાં એક ઉદ્યાનને વિષે મહેન્દ્ર રાજાની સ્ત્રી રતિસુંદરી પોતાની સખીઓની સાથે જળક્રીડા કરતી હતી; તેને જોવા સારૂ વિદ્યુન્માળી વિદ્યાધર એક મોટા વૃક્ષ ઉપર ચડીને બેઠો, અને તેઓની સર્વ રમત જોવા કરે છે.

હવે રતિસુંદરી પોતાની સખી ક્ષેમંકરી પ્રત્યે પૂછવા લાગી કે:—હે ક્ષેમંકરી ! મારા ધણીને કુલતું કંચુક મળ્યું કે નહિ ? ક્ષેમંકરી બોલી કે, તારા પુણ્યના થોગે મળ્યું. રતિસુંદરી બોલી કે, તેમને કેમ પ્રાપ્ત થયું ? ક્ષેમંકરી બોલી:—ચોરોએ નગરમાં ચોરી કરી, તે બધા પકડાયા, તેથી તેઓને બાંધીને કોટવાળ રાજાની પાસે લઈ ગયો, રાજાએ ન્યાય કરીને તેઓનાં ઘર લૂંટી લેવાનું ઠરાવ્યું અને કહ્યું કે, જે માલ નિકળે તે માલ તેના ધણીએને આપો. એવી રાજાની આજ્ઞાથી તે ચોરોનાં ઘર લૂંટી લીધાં. તેમાં જેઓનાં માલ હતો તેઓએ પોત પોતાનો માલ ઝાળખીને લઈ લીધો. તે માલમાં એક પુખ્તું કંચુક નિકળ્યું, તે શરૂકે રાજાને આણી આપ્યું. રાજા તે કંચુક જોઈને રાગ ધર્યો. તે કંચુક રાજાએ તારા સારૂ રાખ્યું છે, બીજી કોઈ સ્ત્રી ને આપ્યું નથી. ક્ષેમંકરીની એવી વાત સાંભળીને રતિસુંદરી કહેવા લાગી કે:—હે ક્ષેમંકરી સખી ! તું જઈને રાજાની પાસે થી તે કંચુક લઈ આવ. જેથી તે કંચુક પહેરીને હું રાજાની પાસે જઈ અને તેના અર્પણને જઈ બેઠું. રતિસુંદરીની એ વાત માની તે ક્ષેમંકરી સખી રાજાની પાસે ગઈ અને તેમની પાસેથી મેલું કંચુક મારી લઈ રાગ થતી પાછી આવે છે; એટલામાં

વિદુન્નાળી વિદ્યાધરે તે કંચુકને અધર હાથમાંથી ઉચકી લીધું, અને પોતાનાં ઘેર લઈ જઈ પોતાની માનીતી સ્ત્રીને આપવા માંડ્યું; તે જોઈ બીજી સ્ત્રી બોલી કે, એ કંચુક જો એને આપશે તો હું અગ્નિમાં બળી મરીશ. પછી તે બંને શાક્યો કંચુક ચાર વડવા લાગી, ત્યારે વિદ્યાધરે વિચાર્યું કે હુમલાં એ બંનેમાંથી એકને કંચુક મળવું જોઈતું નથી. એમ કયાંથી કહી શકાય. એવો સંકેત કરી તે કંચુક લેઈ કોઈ છાને ઠંકાણે રાખી પોતે અણપક પર્યંત તરફ યાત્રા કરવા ગયો. એ આશ્ચર્ય જોવાને અગ્નિ ઉભી રહીયો હતી, તેથી વાર લાગી. એ અમારો અપરાધ થયો તે ક્ષમા કરો. એટલી વાત પેલી ચેલીયે કહી તે આરામનંદન કુંવરે સાંભળી લીધી.

કુંવર કંચુકની ખબર મળી તેથી ખુશી થયો, પણ મનમાં તર્ક થયો કે મારી સ્ત્રીએ અગ્નિમાં પ્રવેશ કર્યો હોય તો કંચુકની શોધ મળેલી શે? કામ આવે! પછી મનમાં નિશ્ચય કર્યો કે જો એમ થયું હશે તો મારે પણ યોગીના કુંડમાં બળી મરવું. હવે શોધ કેમ મળે કે પકાવતી બળી મુઠ કે છપની છે! એની શોધ કરવા નગરમાં તો જવું ન જોઈયે; કેમકે ત્યાં ગયાથી જો છવતી હોય તો તો ઠીક, પણ જો મરણ પામી ગઈ હોય તો પાછા ફરવું મુશ્કેલ થાય અને ત્યાં પ્રાણ ત્યાગ પણ થાય નહીં, ને આખો જન્મ કુંડમાં કહાડવો પડે; તે આ તિથ્યાનથી ધર્મની સાધના પણ થાય નહીં, તેથી પછી અતોચ્રષ્ટ ને તતોચ્રષ્ટ થયા જેવું બને. મારે અને જે સ્વપ્ન લાંબું તે ખડું હોવું જોઈએ, નહીં તો એવું સ્વપ્ન કેમ આવે; કેમકે મારી સ્ત્રીની સાથે મારી તીવ્ર પ્રીતિ હતી, તેમ તેની પણ મારા વિષે તીવ્ર પ્રીતિ હતી; તેથીજ તેની પ્રીતિનાં પુરગલ મારા અંતઃકરણમાં પ્રવેશ કરીને સ્વપ્નરૂપે થયાં. એવું ખચિત માનવું જોઈએ હીએ.

એવો નિશ્ચય કરીને અગ્નિના કુંડની પાસે તે કુંવર આવ્યો, અને નવકાર મંત્ર વ્રણવા લાગ્યો. એટલામાં એક પાસે

ના વૃક્ષમાંથી એક લેખ તે કુંવરની ગાસે આવી પડ્યો, કે ત-
રત કુંવર તે લેખને વાંચ્યાં લાગ્યો. તેમાં લખેલું હતું કે "સ્વ-
સ્તિ સ્ત્રી લક્ષ્મીપુર થતી શ્રી વિક્રમ રાજા યથાસ્થાને આ-
રામનંદન પ્રતિ આલિંગન હોજ્યો. તારી સ્ત્રી પદ્માવતી
તારા વિયોગથી અગ્નિમાં પ્રવેશ કરતાં છતાં મેં આઠ
વર્ષનો અવનિ કરીને છવતી રાખી છે. ત્યારથી તારી યો-
ગ કરવાને હેઠાણે હેઠાણે શુક તથા વાનરાદિકોને મોકલ્યા
છે. મારે જો આઠ વર્ષમાં તું આવી પહોંચીશ નહીં તો તારી
સ્ત્રી પદ્માવતી અગ્નિમાં પ્રવેશ કરશે, તેનો દોષ અમારે માથે
નથી; મારે જેમ અને તેમ જલદી થેર આવ. " જો પ્રમાણે વાં-
ચીને કુંવર મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે, સ્વપ્નનો અર્થ અ-
ને આ પત્રનો અર્થ મળતો આવ્યો અરે, પણ આકાશમાંથી
આ લેખ કેમ પડ્યો ! એવી આશંકાથી ઉંચું જોવા લાગ્યો, એર-
લામાં એક વાનર દીકરામાં આવ્યો. પછી તે વાનર નિચે આ-
વીને ખેંચે લાગ્યો. અને સૂચ્યો સમાચાર મુખથી કહી મંજ-
ણાવ્યો. ત્યારે તેની પાટી ખાલી થઈ; પણ વિચાર કર્યો કે કં-
ઈક વિના કાલે હાથે જવું તે મારું નહિં. એ કંચુક સાથે લ-
ઈ જઈ તે ખેંચે મુખી કહેવાય ! એવો નિર્ધાર કરી એક વૃ-
ક્ષનું પત્ર લઈને તેના ઉપર એક વહીના સ્વપરે લખ્યું કે :-
"મને તમારું પત્ર મળ્યું. તે વાંચીને મને સતોષ થયો છે,
હવે હું જલદીયાં આવી પહોંચીશ, મારે પદ્માવતીને સ્વસ્થ કરી
રાખવો. અને મારા પ્રેમ કરી કુંવાર અંગીકાર કરવો. એવું
લખી તે પત્ર પેલા વાનરને આપીને વિદાય કર્યો અને પોતે કં-
ચુક લેવાના કિલ્લા ત્યાંથી આસને ધર્યો.

જાન્યેનું જતાં એક દેશનું દેવરાજેક અતરો વાનરાઓ
નાં કુંવર જાન્યું કરીને સખા હતા તે તેનું દીકા, જેનામાં કાંઈ
રાજા હશે કે કાંઈ અર્થો અર્થિક કે કાંઈ આજ્ઞા અર્થો કે,
કાંઈ સચિત્ત અર્થો કે કાંઈ સેનાપતિ અર્થો કે, કાંઈ સ્વામી
અર્થો કે, કાંઈ સેનાપતિ અર્થો કે, કાંઈ કાંઈ અર્થો અર્થો

ચર્ચા કરી રહ્યા છે. એવા સમયમાં એક અનુચરને રાજાએ
 આજ્ઞા કરી કે સૂતારની પાસે જઈને કાપના મયૂરો ધડારી લા-
 વ. તે કામ તે અનુચર જલદીથી જઈ કરી આવ્યો અને રાજા
 ને જગ્યાએ કે:-મહારાજા આપની આજ્ઞા પ્રમાણે મયૂરો સર્વ
 તૈયાર છે. રાજાએ તરત સર્વ મયૂરો પોતાના મંત્રી પ્રમુખને વે-
 હેવી આપ્યા અને એક સારો મયૂર લેઈને પોતે રાખ્યો. પછી
 તે મોર ઉપર બેસીને પોતાના સૈન્યસહિત વૈદીને હતવાને
 આજ્ઞા. તેઓની સાથે આરામનંદન પણ કોતુક લેવાને નિક-
 હ્યો. ચાલતાં ચાલતાં નીલમુખ વાનરના વનની પાસે આવી
 પહોંચ્યા, ત્યારે મોરની સ્વારીએ જે કાલમુખ વાનર ચડી આ-
 વ્યો હતો તે પોતાના સૈન્યસહિત વાહનથી નિચે ઉતરી પાપ
 દસરૂપ તૈયાર થયો અને પેલા કાપના મોરો એક કોરે રાખી
 મૂક્યા. એ લશ્કરને લેઈને નીલમુખ વાનર સામે ચડી આવ્યો
 અને પોતાની સાથેના સૈન્યને વ્યૂહરચનાએ કરી સજ્જ કરી રા-
 ખ્યું. પછી પરસ્પર યુદ્ધ થયા માંડ્યું. તેમાં વાનરાઓ ચીચીરીઓ
 કરી કરી તથા ઢાંત ધસી ધસીને એક બીજાને મારવા લાગ્યા. તે
 જોને સેનાધિપતીઓ હિંમત દેવા લાગ્યા; એમ ધણા વખત
 મુઠી યુદ્ધ ધયું, ત્યારે બંને સૈન્યોના વાનરાઓ અતિ થાકી
 ગયા તેથી કેટલાએક નાસવા લાગ્યા, અને કેટલાએક શિથીલા
 ધઇ ગયા; એવું લેઈને કાલમુખ તથા નીલમુખ એ બંને શત્રુ-
 ઓ સામસામે આવી ગયા, અને આપસઆપસમાં લડવા લા-
 ગ્યા; તેમાં કાલમુખ વાનર જે પ્રથમ ધડુંજ અભિમાન કરીને
 સામે ચાડી આવ્યો હતો, તેને નીલમુખ વાનરે યુદ્ધમાં પરાજય
 દેવો, ત્યારે જેમ વાયુએ કરી તુલો વિખરાઈ જાય તેમ કાલમુખ
 તે લશ્કર વિખરાઈ ગયું; બધા વાનરાઓ જ્યાં ત્યાં નાસવા
 લાગ્યા; એવા ઠાંકણામાં કુંવર પેલા મોરોમાંથી એક મોર લેઈને
 તેની ઉપર બેસી આકાશમાર્ગે કરી વૈતાલ્ય પર્વતની ઉપર
 મંગલાવતી નગરીએ ગયા; ત્યાં અવસર લેઈને વિદુન્માણી
 વિદ્યાધરના માળીયામાં ચોથી ભૂમિના ગયાએ મુવર્ણમયપર્વક

ઉપર પડેલું કંચુક દીકું, તે ઉપાડી ચાલતી વખતે માટે સાદે પોકાર કરી કહેવા લાગ્યો કે:-હું આરામનંદન આ મહેલમાંથી પુષ્પનું કંચુક લઈ જઈ છું, માટે જે વીર સુભટ હોય તે મારી પાછળ બેસકે આવે. એમ કહી મયૂરવાહન ઉપર ચડીને પોતાના નગર તરફ જવા નિકળ્યો. એટલામાં વિદ્યુન્માળી વિદ્યાધરની સ્ત્રીઓએ ખૂબ પાડી કે, ઘરમાંથી કોઈ ચોર પુષ્પનું કંચુક ચોરી લેઈ જાય છે, તેને પકડીને તેની પાસેથી તે કંચુક લઈ લીધો. તે સાંભળી કટક એકડું થયું, તેને સાથે લેઈને તે બંને સ્ત્રીઓ કુંવરની પાછળ લાગીયો, કુંવરને આવી ઘેર્યો, ત્યારે કુંવરે વિચાર કર્યો કે હવે શું કરવું? પોતાનાં કન્યાં પોતાને નડ્યાં, જે મેં જાણ ન કર્યું હોત તો આવું બન્યું ન હોત, પણ તે સાડું કહેવાય નહીં ને ચોરમાં ખપીએ, માટે જે થયું તે હીજ છે. સાડું નરયું થવું કર્મના હાથમાં છે! એટલામાં પેલા વૈતાલની વાત યાદ આવી, તેથી તેનું સ્મરણ કર્યું કે તરત તે પાસે આવી ઉભો રહ્યો, અને પૂછવા લાગ્યો કે:-હે આરામનંદન કુંવર! શું આજ્ઞા છે? તે કરમાયો. ત્યારે આરામનંદને પોતાની બધી હકીકત સાંભળાવીને કહ્યું કે:-હે વૈતાલ! જે આ કંચુક હવે જલદી મારી સ્ત્રીને જઈ નહીં આવું તો તે ચિંતામાં પડીને પોતાના પ્રાણનો ત્યાગ કરશે. માટે હું આ કંચુક આપી આવું ત્યાં મુઢી આ સરકરને અટકાવી રાખ. એવું સાંભળીને વૈતાલે કહ્યું કે:-હે કુંવર! મેં પણ આવતાં માર્ગમાં એક નગરની બાહર ચિંતા ખરડેલી જોઈ તે એજ છે. માટે તમે જલદી જાઓ, હું સરકરને અટકાવી રાખું છું. એવું વૈતાલનું પોતનું સાંભળીને કુંવરને વધારે ચિંતા ઉત્પન્ન થઈ, કેમકે આક વરની અવધિ પૂરો થવા આવ્યો હતો. પછી કુંવર ચિંતાવનો ચાલતો થયો. હવે ત્યાં પધાવતી પણ રાખતે કહે છે કે:-

હે રાજાજી! આક વર પૂરો થયાં તોપણ મારો ખનિ આ બોલ નહીં, માટે હવે હું ચિંતામાં પ્રવેશ કરીશ. એમ કહી

સર્વ જનોને યથાચોગ્ય રીતે મળીને તથા પંચપરમેષ્ઠીનું સ્મરણ કરીને તે ચિતામાં આવી પડી, એટલામાં આકાશમાં મયૂરના ઘોડન ઉપર બેઠેલો કુંવર આવી પહોંચ્યો, અને તે મયૂર તથા કંચુકને એક કોરે મૂકી નમસ્કાર મંત્ર બોલી કહેવા લાગ્યો કે:-“મારો શ્રી પદ્માવતી જો મુશીલ હોય અને જો શિલનો મહિમા હોય તો અમે બંનેને કલ્યાણની પ્રાપ્તિ થજો.” એમ કહી તેણે પણ ચિતામાં પ્રવેશ કર્યો, તે સમયે દેવસહાયથી પ્રજ્વલિત અગ્નિ શીતળ પાણી જેવો થઈ ગયો; પછી જેમ પાણીમાંથી માણસ બાહાર નિકળે તેમ તે બંને શ્રી પુરૂષ બાહાર નિકળ્યાં. એવું કૌતુક જોઈને રાજા પ્રમુખ સર્વ નગરનાં લોકો અતિ દુર્લભ પામ્યાં અને આનંદથી નિશાન પામ્યાં.

હવે જોજ સમયમાં વિદ્યાધરનું કરક વેતાલની સાથે શુદ્ધ કરતું કરતું એ નગરની પાસે આવ્યું, તેણે કુંવરને અગ્નિમાં પ્રવેશ કરતો જોયો, તેથી તેઓએ જાણ્યું કે અમારાથી કરીને કુંવરે આમ કર્યું જણાય છે; પછી ત્યાં પટલું કંચુક તે વિદ્યાધરની શ્રીઓએ ઉપાડી લીધું. પણ એટલામાં તો અગ્નિ શીતળ થઈ ગયો ને જેવાં હતાં તેવાં બંને શ્રી પુરૂષ બાહાર નિકળ્યાં; તે જોઈને તેઓ વિસ્મય થયાં. એવો શિશુનો મહિમા જોઈ બધા વિદ્યાધરો તથા મનુષ્યો આશ્ચર્યને પામ્યા. કુંવરે રાજાને આવી નમસ્કાર કર્યો. માતાપિતાને આવી પત્ર લાગ્યો. પદ્માવતી પણ સાચું સમજાવે પત્ર લાગી. તેઓએ કહ્યું કે:-“હું પણ! પુત્રવતી બન.” એવો આશીર્વાદ દીધો. સર્વ લોકોને અતિ દુર્લભ થયો અને જિનધર્મનો મહિમા પ્રગટ થયો.

પછી તે વિદ્યાધરીઓએ કુંવરને સર્વ વૃત્તાંત પૂછવાથી તેણે અથથી તે ક્ષતિ મુખી સર્વ વૃત્તાંત કહી સંબળાવ્યું; તેથી તે કંચુક વિષે કદામદ મૂકી રહેને પિતાને દાંધે પદ્માવતીને તે કંચુક પહેરાવ્યું. પછી રાજા, રાણી, કુંવર તથા પદ્માવતી પ્રમુખ સર્વ નગરમાં ગયો, સાચક લોકોને ઘણું દાન દીધું, પરિ-

જન પ્રમુખ સર્વ જનોને યથાયોગ્ય પહેરામણી પ્રમુખ આપ્યાં. ખંતે વિદ્યાધરીઓએ પદ્માવતીને બેન કરી માની, પછી તે વિદ્યાધરીઓએ તેઓનાં લશ્કર સહિત કેટલાએક દિવસ મુઘી રાખી સારીરીતે મિજબાની પ્રમુખ કરીને જેમ બેનને સાસરે મોકલીએ તેમ વિદાય કરી. પછી આરામનંદને વેતાલને હાથે પેલું સોનાનું પુતળું મંગાવ્યું, તે શુભ મુહુર્તે ધરને વિષે લાવીને રાખ્યું, પછી વેતાળને રજા આપી. હવે તે સોનાના પુતળાને ઉપયોગ એવો કર્યો કે જિનભુવન, જિનભિંખ બિંખપ્રતિષ્ઠા, જીર્ણોદ્ધાર, સાધુ, સાધવી, શ્રાવક તથા શ્રાવિકા લક્ષણ, ચતુર્વિધ સંધન પોષણ, સાધર્મિકવાત્સલ્ય, પ્રમુખ શ્રેષ્ઠકાર્યમાં દ્રવ્યનો ખર્ચ કર્યો.

હવે કોઈએક સમયને વિષે તે નગરની બહાર ઉદ્યાનમાં જ્ઞાનભાનું નામના આચાર્ય આવી સમવસર્યા, તેની ઉદ્યાનપાલકે આવી વધામણી દીધી, તેથી રાજાએ તેને પોતાનાં રાજ્ય ચિન્હ રાખીને બાકીનાં જે અંગ ઉપર આલૂપણ પેહર્યાં હતાં તે સર્વ વધામણી દેવા બદલ આપી દીધાં. પછી રાજા, રાણી, કુંવર તથા પદ્માવતી પ્રમુખ સર્વ જન મહા આડંબરથી વાંદવા ગયાં. ત્યાં પંચાભિગમ સાચવી ગુરૂને વાંદી કરીને યોગ્ય સ્થાનકે બેઠાં, તેવારે આચાર્ય ભગવાને ધર્મદેશના દેવા માંડી. તે સાંભળી ને રાજા અને રાણી પ્રતિબોધને પામ્યાં, તેથી આરામનંદને રાજ્ય આપી મોટા આડંબરે દિક્ષા લીધી. પછી કુંવર પેલા સોનાના પુતળાના યોગથી જિનસાસનની ઉત્તતિ કરવા લાગ્યો.

એકદા સમયને વિષે પદ્માવતીએ સ્વપ્નામાં પૂર્ણકળશ દીધો, તે વૃત્તાંત આરામનંદને તેણે કહ્યો, ત્યારે તે આરામનંદને તેને કહ્યું કે: - હે ચતુરા! તને પુણ્યવાન પુત્ર થશે. અતુકે દિન પૂરા થયાથી પુત્રનો જન્મ થયો; તે સમયે જન્મ મહોત્સવ કર્યો અને તેનું નામ પૂર્ણકળશ પાડ્યું.

વળી કોઈએક સમયે આરામનંદના સમ્યક્ત્વની પરિક્ષા લેવાને અર્થે કોઈએક દેવાંગનાએ પૂર્ણકળશના અંગમાં જવ ઉત્પન્ન કર્યો, તેથી તે મહા પીડાને પામીને વ્યાકુળ થયો, તે જોઈને કુંવર તથા પદ્માવતી અતિ દુઃખ ધરવા લાગ્યાં. જવ

નિવૃત્તિના ધણા ઉપાય કયા, પણ કોઈ ઉપાય લાગે નહીં; એવામાં એક મંત્રી આવ્યો, તેણે એક મંડલ માંડ્યું, અને એક કન્યાને એમાંથી પૂછવા લાગ્યો. તેવારે તે કન્યાના મુખદારા તે દેવતા હોવા લાગ્યો કે, જે આરામનંદન નિષ્કપટલાયે યજ્ઞની પૂજા કરે તો આ બાળકને સમાધાની થાય; નહીં તો કુંવરનું મરણ થશે. ત્યારે આરામનંદન બોલ્યો કે, ગમે તેમ થાય, પણ હું તો સર્વથા શ્રી વિતરાગદેવની પ્રતિમા પિતા બીજી પ્રતિમાની પૂજા કરું નહીં. દેવ અરિહંત અને શુર મુન્નાયુ જે અહંતની આજ્ઞા પાળે છે તે, તથા ધર્મ અહંતનો લાખેડો, એ ત્રણ તત્વની હું સદ્ગુણ કરું. જે સાચું થવાનું હશે તો એથીજ થશે. નહીં તો દેવ કરે તે ખરું ! એવું તેનું બોલવું સાંભળી સર્વ લોક કહેવા લાગ્યા કે :—હું આરામનંદન કુંવર ! એવો હું કન્યાનો જોડતો નથી, અને યજ્ઞની પૂજા કરવી જોઈએ કે જેથી પુત્ર જન્મતો રહે. આરામનંદન બોલ્યો કે, સમ્યક્ત્વના પ્રસાદે તથા પદ્માવતીના શિશુના પ્રભાવથીજ સર્વ સાચુંજ થશે, એવું તમારે નિશ્ચય કરી જાણવું. એવી તેની સમ્યક્ત્વ ઉપર દ્રઢતા જોઈને તે દેવાંગના રાજા ધમ્મને કહેવા લાગી કે :—હું આરામનંદન ! તને ધન્ય છે કે જેણે સમ્યક્ત્વને વિષે આવી દ્રઢતા કરી છે. આટલી બધી ખટપટ તારા સમ્યક્ત્વની પરિક્ષા જોવા સારું મેંજ કરી છે, બીજા કોઈ ભાવ મનમાં આવ્યો નહીં. એવું કહી તે દેવતા અદૃશ્ય થઈ ગયો, તે જાણે પાતાની સાથે તે જન્મને પણ લઈ ગયો હોયની ! એટલે પૂર્ણકળશને તરત સમાધિ થઈ. પછી તે પુત્ર ક્રમે કરી મોટો થયો, ધણી રાજ્ય કન્યાઓને પરણ્યો, તેઓની સાથે નાના પ્રદારનાં મુખ લોગ લોગ વધવા લાગ્યો, ત્યારે આરામનંદન તથા પદ્માવતી એ બેઉ જન્મ સાથે ત્રિકરણ મુખી સમ્યક્ત્વસહિત આવકનો ધર્મ પાળીને સ્વર્ગ ગયાં.

ઈતિ સમ્યક્ત્વ ઉપર આરામનંદની કથા.

कमलसेननी कथा.

पूर्वे जम्बुद्वीपना उत्तरक्षेत्रमां पोतनपुर नामे नगर હતું. તે નગરને વિષે શત્રુજય નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. એ રાજા સર્વે પ્રાણીપ્રત્યે મનપ્રાંછિત દાન આપતો હતો, પરંતુ કેઈ દિવસ પરમ્પ્રીતે પોતાનું વક્તવ્યજ્ઞ અને શત્રુને પોતાનો પુત્ર જ્ઞાન અર્પણ કરતો નહતો. તેને લાવણ્યવતી, શુદ્ધશીળ પાળનારી, સહસ્રકથાએ શોભતી વરાંતસેના નામે પટ્ટરાણી હતી. શકુને રાત્રિ, રવિને પ્રાત્રિ અને શીવને ગૌરીની પેઠે સ્નેહમાં લીન થયેલા તેઓને ઘણા કાળ મુખ-લોભ લોભવતાં નિર્ગમન થયો. એક દિવસ પુલિમાના ચંદ્રસમાન વદનવાળી રાણી મુખશબ્દામાં મુતી હતી, તેવામાં તેણીએ પોતાની કુક્ષિને વિષે દેવલોકથી ચર્ચાને પ્રાપ્ત થયેલ ગર્ભના પ્રભાવથી સર્વસ્થ કમલથી સંપૂર્ણ કમલાદર સ્વપ્નમાં જોયું. તરતજ જાગૃત થઈ આનંદ પામી તે જ્ઞાન પતિને નિવેદન કર્યો. તેવારે પતિએ શુભ સ્વપ્નથી હર્ષ પામી વિચારી જણાવ્યું કે આ સ્વપ્નના પ્રભાવથી તારે સંપૂર્ણ કલાવાન એક પુત્ર થશે.

પતિના વચનથી આનંદ પામેલી રાણી બોલી:-સ્વામિન! દેવમુદ્રના પ્રભાવથી આપનું વચન સત્ય થયો. તે દિવસથી તેણે એક બીજા ઉપર આધારને પ્રીતિ ધારણ કરવા લાગ્યાં. રાણી મુખે ગર્ભનું પાવન કરવા લાગી. મહિપ્રભાવથી હું દેવ મુદ્રની રૂપા કરું. કુક્ષિવત જનનના કિલાર કરું. વાચક જનને સ્તોત્ર પ્રમાણે. સારામદવાસલ્ય કરું. અપ્રાણિયજ્ઞ વજ્રાવૃત્તિ એવા રૂપા મુખ દોહડ ઉપર થવા અને તેમજ દોહડ રૂપાએ સંપૂર્ણ કરી. હું સમય જરૂર એકદર પૂર્વે કિશોરેશ્વર મુખે કમલ આવીને તેમ તેમથી વિચારીને પ્રસન્નિત કરનાર અને કોઈ દરથી સંવિધાને મુખાવરે એક બાજેને સંપૂર્ણ પ્રભાવે. સમીપે એ વખતે સ્વપ્નથી આવીને એકદર નેહ હા પામી તે રાણી

ને મુંદર વસ વગેરે અમૂલ્ય ભેટ આપી. નગરમાં અપૂર્વ મહોત્સવ થઈ રહ્યો. અનેક પ્રકારના વાજિત્રના સ્વરથી આકાશ ભરાઈ ગયું, ગીત નૃત્યાદિ થવા લાગ્યા, ઘરે ઘરે તોરણો બધાયાં, અને ચામડાં લોડાને બહુ પ્રકારનાં દાન અપાયાં. આર દિવસ થયા એટલે રાત્રીએ કુંડળી જનોને જમાડી સ્વપ્નને અનુસારે પુત્રનું કમળસેન નામ સ્થાપન કર્યું. પછી દ્વિતીયાના અંદ્રનીપેઠે પિતાના વંશરૂપી આકાશને યાલાવતો અને દિન દિન વૃદ્ધિ પામતો કુંવર સકળકથાને વિષે કુશળ થયો. યૌવન પ્રાપ્ત થયું તોપણ કોઈની સાથે પાદ, કોષ, માન, માયા, મત્સર કરતો નથી. જાણે નિયંત્રક હોય તેમ વિવાહવાર્તા કે વિપયવાર્તા પણ કરતો નથી. પૂર્વભવના મુદ્દતના અવ્યાસથી શાંત, દાંત, દયાને વિષે રક્ષા, નીચી દ્રષ્ટિવાળો, સત્ય વચન બોલનારો, પદોપકારમાં આદરવાળો, દાક્ષિણ્યતાવાળો, ઉદાર, મંલીર વગેરે અનેક ગુણવાળો થયો.

હવે સર્વ લોકોને આનંદકારી વસંતઋતુમાં એક દિવસ તે કુંભાર મિત્રોની સાથે કીડા કરવાને નંદનવનમાં ગયો, ત્યાં કીડામાં બધા થયેલા મિત્રો અન્યસ્થાનકે ગયા છે અને કુંભાર એકલો ઉભો છે, તેવામાં 'અહો વિશ્વ અનાથ છે' એવો કોઈનો સ્વર સાંભળ્યો. તેવારે વિચાર્યું કે પિતા જ્યવંત પતે છે, તોપણ 'જનત્ અનાથ છે.' એમ કોણ બોલે છે? એમ વિચારી ધોર દર જઈ જઈ ન જોવાથી પાછા ફર્યો; એટલે પુત્ર તેવોજ રાજા સાંભળ્યો. નરતજ પુત્ર અવલોકન કરવાને ચાલ્યો, પણ કોઈ દ્રષ્ટિગત થયું નહિ એટલે પાછા ફર્યો. તેવામાં ફરી તેવોજ રાજા સાંભળ્યો, તેથી પાછા ફરી જોયું તો ધોર દર એક દેવગમાં પ્રવેશ કરતી ઝીને જોઈ; એટલે આ રાજા એ ઝીને હાથે મારે તેજીને પુત્ર એમ વિચારી ત્યાં જઈ ને દેવગમાં પ્રવેશ કર્યો, તેવામાં તે દેવગ દેવ્યું. તે સદૃશ્યવારમાં ધણી ભૂમિ ઉજ્જવળ ફરી દર પ્રદેશ એક પ્રસાદરૂપે સિંધર થયું. ધ્યાનરૂપે દ્રષ્ટિ કરી ચિન્મય પામી કાંઈ વિચારે છે તેવામાં અંદરના બાગમાંથી એક મુરતિ શ્રી

નિકળી હાંપિત ચિત્તે તે બોલી:—સ્વામિન્! ભલે પધાર્યા!
આસન ઉપર બેસો.'

કુમારે કહ્યું:—હે સુબ્રુ! તું કોણ છે? આ ઇંદ્રજાળ શું?
જગત્ત નિર્નાથ છે, એવું તું શા માટે બોલતી હતી? તેનો
ઉત્તર આપ.

તે બોલી:—જેને પોતાને નાથ નથી તે સર્વ જગત્તને નિર્નાથ
માને છે. હે નાથ! આ ઇંદ્રજાળ સર્વે આપને માટેજ રચવામાં
આવી હતી. તું કોણ છે એ વગેરે બોલવું આપને ધરિત ન
થી. કારણ કે સરિતા, નરેન્દ્ર, ઋષિ, કમળ, કામની, વગેરેને ગા
મ ઠામ પૂછનારને કોણ કુશળ કહે? તોપણ હું તો આપને જ
ણાવું છું કે:—હું અંગશ્રી નામની પ્રાઠાનાયકા છું, ઘણા ઉત્તમ
પુરુષોએ મને ભોગવી છે, પરંતુ સાંપ્રતકાળે હું નિર્નાથ છું. આ
દયાળુ, દાક્ષિણ્યતાવાળા અને ઉપકારપુરંદર છા; તેથી હું
સ્વામિન્! હું અનાથના આપ નાથ થાઓ.

તેવારે:—‘ઉત્તમ જનોએ પરસ્ત્રી ન ભોગવવી’ એ વચનનું
સ્મરણ કરતો કુમાર બોલ્યો:—‘હું પરસ્ત્રીને નહીં ભોગવું, કાર
ણ કે ન્યાય માર્ગે પ્રવર્તનાર પુરુષને પરસ્ત્રી ત્યાજ્ય છે. જેને જોવા
થી, આલિંગન કરવાથી, આત્મા મલિન થાય અને જગત્માં અ-
પયશ વિસ્તરે એવી પરસ્ત્રીનો વિવેકી પુરુષોએ અવશ્ય ત્યાગ
કરવો, એમ શાસ્ત્રકારોએ અને ઉત્તમ પુરુષોએ સ્થળે સ્થળે કહેલું
છે. હું અનાથ અને દુસ્થિત મનુષ્યોનું પાલન પોષણ કરવાને ના
થ છું, પરંતુ પરસ્ત્રીનો અગિકાર કરવાને મારું નાથત્વ નથી.
એમ કહી ‘મારે પરસ્ત્રીની સાથે શામાટે વાત કરવી જોઈએ?
એમ વિચારી તેની અવગણના કરી કુમાર ધરથી બહાર નિક
ળ્યો. તેવામાં કોઈ પુરુષ બોલ્યો:—‘શુન્ય શૂદ્રમાં પ્રવેશ કર
કેમ તું એકદમ ચાલ્યો જાય છે? જો તારામાં સુભટત્વ હોય
તો તું મારી સામે આવ.’

કુમાર બોલ્યો—મને વારનાર તું કોણ છે? જો તારામાં
શક્તિ હોય તો મારી ઉપર ઘા કર. તેવારે તે પુરુષ પોતા

ચામાંગરૂપ ધરી કંથુ—‘પ્રથમ તું મારી ઉપર ધાં કર.’
તેવારે કુમાર બોલ્યો—‘મારી ઉપર પ્રથમ ધા નહિ કરનારને
હું મારતો નથી.’

કુમારનાં આવાં વચનથી સતોષ પામી તે પુરૂષ બોલ્યો—
‘હિ કુમાર ! તું સત્વર્ત છે. અંગમો (અંગદેશનો લક્ષ્મી) ને
તું મુખે બોગવીશ. આ ઇંદ્રજાળ, ત્રીતું રૂપ વગેરે સર્વ કાર્ય
ને તારી પરિક્ષા કરવાને કર્યું હતું; મારે મારો અપરાધ ક્ષમા
કર. હું ચંપાનગરીનો અધિષ્ઠાતા દેવ છું.’ એટલું બોલી
તે અદૃશ્ય થયો.

કુમાર પણ અંગદેશનું રાજ્ય મળશે, એમ જાણી હર્ષ
પામતો આગળ ચાલ્યો; તેવામાં સ્વચ્છ તોરે ભરેલું, કાંઠા
ઉપર રહેલા અગણિત વૃક્ષોથી શોભતું અને કમલ શ્રેણીથી
સંકીર્ણ એક સુંદર સરોવર જોયું. તે સરોવરને વિષે શ્રમનું
આપનયન કરવા સેનાન કરી બહાર નિકળ્યો, તેવામાં એક અ-
ચ્ચને સાથે લાવનાર કોઈ માણસે તેની પાસે આવી વિજ્ઞાપના
કરી કે—‘સ્વામિન! આપ આ અર્થ ઉપર બેસો.’

કુમારે પુછ્યું—‘તું કોણ છે ? મને ક્યાં અને શા મારે લઈ
જવાની ઈચ્છા છે ?’

તે બોલ્યો—‘અંગદેશ મધ્યે આવેલ ચંપા નામની આ
નગરી છે, અહીં નજીકના ઉદ્યાનમાં આ નગરનો ગુણસેન
નામે રાજા કીડા કરવાને આવ્યો છે, તેના હું ચાકર છું. આ-
પને એમની પાસે લઈ જવાને મારે હું આવ્યો છું, કાર્ય શું
છે તે હું જાણતો નથી. મારે ત્યાં આવ્યા પછી તે પોતેજ આ-
પને કાર્ય જણાવશે.

તે વૃત્તાંત સાંભળી ગુણસેનગી કુમાર ઘોડા ઉપર બેસી
તેની સાથે ચાલ્યો. ઘોડે દર ગયા ત્યાં અગ્રોકવૃક્ષ નિચે જેના
ગાંઠ ઉપર બે કુંડળ લટકી રહ્યાં છે અને જેણે કપાળમાં સ્વેદ
ખિંદુ કરેલ છે, એવા રાજાને સપરિવાર બેઠેલો જોયો. તેણે આ-
શ્ચર્યગ્રસ્ત નમસ્કાર કરતા કુમારને દ્રષ્ટિ સંજ્ઞાથી વારી સખ-

લના પામતી વાણીથી આદરસત્કાર કર્યો. તેના રૂપથી આ-
ક્ષેપ પામેલો કુમાર મનોહર અંગવાળો આ મને નમસ્કાર કરે
વાની કેમ ના પાડે છે, એમ હૃદયમાં વિચાર કરે છે, તેવામાં
મતિવર્ધન નામે મંત્રી રાજા પ્રત્યે બોલ્યો:—‘દેવ! ઘણા કાળ
થયો તેથી આપ શ્રમિત થયા હશે, વળી આ રાજપુત્ર આ-
પણે ત્યાં પરોણા આવ્યા છે, માટે તેને નગરમાં પ્રવેશ કરાવીએ.
આપના ઇચ્છિત કાર્યની થોડા વખતમાં સિદ્ધિ થશે.

તે સમયે ‘એમજ થાઓ’ એમ બોલી થોડા ઉપર સ્વાર
થઈ વારંવાર તિર્યકદ્રષ્ટિથી કુમાર તરફ જોતો રાજા નગર તરફ
ચાલ્યો. મંત્રીએ કુમારને નમસ્કાર કરી પોતાની સાથે રથમાં
બેસાડ્યો. રસ્તે મંત્રી કહેવા લાગ્યો કે:—હું ઉત્તમ! હું પરદેશમાં
આવ્યો છું, એમ આપે બેઠ ન કરવો. કારણ કે સૂર્ય દૂર છે
તોપણ જગતનો અધિકાર દૂર કરે છે.

કુમારે કહ્યું:—‘જ્યાં ગંભીર, ગુણી, ગ્રેમી, સરલ, સત્યલા-
ખી અને સૌમ્યજનો વસતા હોય તે દેશને ડાહ્યા પુરૂષો પરદેશ
છતાં પણ પોતાનોજ દેશ માને છે. એ પ્રમાણે બોલી પ્રધાનનું
મન રંજન કરનાર કુમારે પોતાના નગરની પેઠે અંપાનગરીમાં
પ્રવેશ કર્યો. પછી મંત્રી અત્યંત આદરપૂર્વક તેને પોતાને ઘરે
લઈ ગયો; ત્યાં સ્નાન, ભોજન કરી શય્યાને વિષે સુતેલા કુમા-
રને મંત્રીએ એકાંતે કહ્યું:—‘હું વિભો! ઘણા કાળથી ચિંતાગ્રિ-
વડે તૃપ્ત થયેલ અમારા ચિત્તને તમારાં દર્શનરૂપ મેઘજળથી
આજે શાંતિ થઈ. ઉચ્ચ ભાવનાવાળા સજ્જનોનો વ્રક્ષોની પેઠે
સુષ્ટિજનોના ઉપકારને અર્થેજ જન્મ હોય છે. માટે હું કુમાર!
આપ આ અંગદેશનું રાજ્ય ગ્રહણ કરી અમારા સ્વામીની ઈ-
ચ્છા પૂર્ણ કરો.’

કાંઈક હસીને કુમાર બોલ્યો:—‘ભત્રિન! તમારો રાજા
છે તોપણ તમે મારી પ્રાર્થના શા માટે કરો છો? તમારા સ્વા-
મિની શું ઇચ્છા છે? તમારી વાતથી મારા મનમાં આશ્ચર્ય થાય
છે, માટે આપ સર્વે સત્ય વૃત્ત રધી-કહો.’

મંત્રી બોલ્યો:-જેવી આપની આજ્ઞા. સાંભળો:-

“આ નગરને વિષે શ્રીકેતુ નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. પાતાના વંશમાં વૈજ્યંતીમસાન વિજ્યંતી નામે તેની સ્ત્રી હતી. એની સાથે મુખ્ય ભોગવતાં રાજ્યએ કેટલાક કાળ નિર્ગમન કર્યો. એક દિવસ સભામંડપમાં વિવિધ વાર્તાના પ્રેસ્તાવમાં એવી વાત નિકળી કે-આ નગરમાં વધારે મુખી કોણ છે ?

ત્યારે કોઈ મુલત બોલ્યો કે:-“આ નગરમાં સર્વથી મુખી વિનયધર નામે શ્રેષ્ઠીપુત્ર છે, જેનું રૂપ કામદેવ સમાન છે, દુઃખનો તો તેના ઘરમાં પારજ નથી. એ શિષ્યાય તેને દેવીઓના આદર્શને છતનાર શરીરવાળી અને નિરંતર આજ્ઞામાં રહેનારી ચાર સ્ત્રીઓ છે.

તે સાંભળી બીજા મુલત બોલ્યો:-વલ્લિકની સ્ત્રીની પ્રશંસા કરતાં ફાકટ દેવીઓની નિંદા ન કર. કારણ કે દેવીઓથી પણ વધારે મુંઢર સ્ત્રી વલ્લિકના ઘરમાં ન હોય.

તે બોલ્યો:-એમાં નિંદા, સ્તુતિ, શું કરવી છે ? એતો આ નગરમાં પ્રસિદ્ધ છે, ધણા લોકો તેના રૂપ વિષે જાણે છે, દેવતાઓ પણ તેની સેવા કરે તેવી તેઓ છે; તેવી સ્ત્રીઓને મારે કેટલાક યુવાનો તો તપ તપે છે.”

તેઓનું એવું વર્ણન અવળ કરવાથી રાજા તેની ઉપર અત્યંત રંજિત થયો. અન્યજને વર્ણન કરવાથી માણસ જેવો રંજન થાય છે તેવો પ્રત્યક્ષ જોવાથી પણ નથી થતો. તે સમયે રાજા ધર્મવંત હતો તોપણ અધર્મમય થયો. કેમકે આ જગતને વિષે કામદેવથી કોણ પ્રસાદાય નથી પામ્યું? કામવશ થઈ મનુષ્ય તરત વિપરીતભાવ ધારણ કરે છે, તેના યોગથી કંગાલ મનુષ્યનુ ચિત્ત પણ વ્યાકુળ થાય તો સર્વની ઉપર સત્તા ભોગવનાર રાજાને મારે શું કહેવું ?

કહું છે કે:-

પરસ્ત્રીપુરતિઃપાયઃ સ્વસ્ત્રીપુત્રીપતાંનદિ ।

ત્રિપંચિદાયવક્ત્રસ્યાં ગોપીપુરમંતદરિઃ ॥ ૧. ॥

ભાવાર્થ:—“પ્રાચે શ્રીમંત જનો પરસ્પીને વિષે જેવો આનંદ પામે છે, તેવો પોતાનો સ્ત્રીને વિષે નથી પામતા; જેમ હરિ (કૃષ્ણ) પોતાના વક્ષસ્થળને વિષે રહેલી લક્ષ્મીને છોડી જા પીઓની સાથે રમે છે, ”

રાજાની પણ તેવીજ અવસ્થા થઈ અને કુળને વિષે કલંક લાગે તેવું કાર્ય કરવામાં પ્રવૃત્ત થયો. વળી કાંઈક વિચાર આવ્યો, કુળસન્નિધિ યાદ આવી, તોપણ કામદેવ તેને બાળવા લાગ્યો. એક તરફ કુળને કલંક લાગવાની બીક, બીજી તરફ કામદેવનું પ્રબળ જોર, એમ તે રાજા વ્યાધ્ર નદી ન્યાય પ્રમાણે દુઃખી થયો, અને અનેક જાતના સંકલ્પરૂપ કલ્પોલેખક વિ-તા સમુદ્રને વિષે કુખી ગયો. વજ્રા સંકલ્પ વિકલ્પ કર્યા પછી દ્વીપની પેઠે આશારૂપ વિશ્રામ પ્રાપ્ત કરાવનાર ઉપાય શોધી કાઢ્યો; જેથી નગરજનો વિદ્યાસ પામે તેવો ગુન્ડો વિતથંધર ઉપર મૂકી પછી તેની સ્ત્રીઓને ગ્રહણ કરવી એમ ધાર્યું; એમ કરવાથી લોકો મારી નિંદા નહિ કરે એમ મનનું સમાધાન કર્યું. પછી એકાંતે પુરોહિતને બોલાવી જણાવ્યું કે, તારે વિત-થંધરનો સાથે કપરમેત્રી કરવી, પછી તેની પાસે એક નવો સ્લોક લખાવી તે ન જાણે તેમ મને અર્પણ કરવો. તે આ પ્રમાણે—

ત્વદ્વિયોગાગ્નિવત્સમ્ય મૃગાક્ષિરતિપંદિતે ।

નિશામદ્રસ્ત્રયામેવ ચતુર્યામાપિમંડજાને ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ:—“હે મૃગાક્ષિ! હે રતિપંદિતે! તારા વિયોગાગ્નિ-થી તમે ધરેલ જે હું તેને ચાર પ્રદુરની રાત્રી પણ દુર્લભ પ્ર-દુર જેવી થયો.”

પુરોહિતે રાજાના કથા પ્રમાણ સર્વ કર્યું, એટલે રાજાએ નમસ્કરણને બોલાવીને કહ્યું કે—હે તમજનો! તમે જુઓ. આ યત્ર દેવીના મંદિરને વિષે વિતથંધરે નાંખ્યો દુનો; તમે તેની સિધ્ધિની પરિક્ષા કરી જેવું હાય તેવું મારી આગળ કહેા. પછી તમારે એમ ન કહેવું કે રાજા અવ્યવસ્થાયે કરે છે.

તેઓમાંના આગેવાન પુરુષો રાજા આગળથી પત્ર લઈ તપાસ કરી બોલ્યા:-“સ્વામિન! ક્ષિપી તો વિનયપદ જેવી લાગે છે, પરંતુ હુકમે વિષે પુરાનો પેઠે વિનયપદને વિષે તે કાર્યનો સંભવ થતો નથી; કારણ કે મનોહર કદલીવૃક્ષની સાથે રમનાર દરિ કારકાના પુષ્પ ઉપર પાતાનો કર કેમ નાંખે? માન સંભવરને વિષે રમનાર દેશ પાંકનો સ્પર્શ કેમ કરે? રાજાનો મિત્ર હોય અને નિરંતર સદગાહી સવળ કરતા હોય પરંતુ તે પાપાત્મા હોય તો જાંમુક્તીમંત્રને સવળ કરનાર વિનયપદની પેઠે વિનય ધમન કરે છે, પરંતુ ઉત્તમ મનુષ્યો કદિ પણ દુરાચારમાં પ્રવૃત્ત થતા નથી. મારે છે રાજન! કોઈ ખલ પુરુષ નિર્મળ સ્ફટિકમાં કૃષ્ણ પદાર્થથી કાળાશ ઉત્પન્ન કર્યાની પેઠે વિશુદ્ધ વિનયપદને વિષે કપટજુદિથી અપરિત કાર્યની ધાના કરી હોય એમ જણાય છે.

પુરજનોની એવી વાણીની અવગણના કરી હુક ગતેન્દ્રની પેઠે મર્યાદારૂપ આલાનરેખાનું^૧ ઉન્મૂલન કરી અસમજસૂચક વચનથી રાજા બોલ્યા:-રે મુખરો! એ વિનયપદને તેની પ્રિયા-ઓસહિત પકડીને અત્રે લાવો, અને તેને ધરે મુદ્રા કરો! જ્યારે તે પાપાત્માનો પક્ષપાત કરનાર નગરજનો તેની પવિત્રતા મારી ખાસે સિદ્ધ કરી બતાવશે ત્યારે તેને હું ઠાડી મૂદીશા.^૨ એવાં કટુ વચન બોલી સર્વે લોકોને કાઠી મૂક્યા.

પછી, તરતજ મુખરોએ વિનયપદ સમીપે જઈ તે વાત જાહેર કરી તેને પકડ્યો, તેની ઓઝો રાજના મુખરોનો સ્પર્શ થવાના ભયથી તેની આગળ ચાલી, સર્વે રાજ્યભુવનમાં આવ્યા, ત્યાં તે ઓઝોનું અદ્ભુત સ્વરૂપ જોઈ નૃપતિ મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે, નિશ્ચયે સ્વર્ગને વિષે મુરંગનાઓ પણ આવી રૂપવંત નહીં હોય. મારા મહેલો લાગ્યે મેં તેણીને જોઈ, અમૃતની મુપકાસમાન તે મૃગાક્ષીઓ ગ્રેમપૂર્વક ક્યારે મારા કંઠનું આલિંગન કરશે? હમણાં તે શોકાતુર છે, મારે તેણીની સાથે

આલાપ કરવો યુક્ત નથી; સમય આવે સર્વે કાર્ય સિદ્ધ થશે. એમ વિચારી તેઓને અતઃપુરમાં રાખી તેઓને મારે ભોજન આસન શયનાદિ સર્વ ભોજ્ય વસ્તુઓ મોકલી, પરંતુ તે સમયે તેણીઓ વિષવત્ ગણવા લાગી અને ભોજન કર્યા વગરજ તેઓએ ભૂમિ ઉપર શયન કર્યું.

તે સમયે રાજાએ મોકલેલાં દાસી તેમની સમીપે આવી પહોંચવા લાગી:-હે સખીઓ ! આજ તમારે પુણ્યરૂપીવૃક્ષ ફળી પૂત થયો, જેથી ભૂપતિ તમને અનુકૂળ થયો; એ રાજા તુષ્ટમાન થયે ચિંતામણિ સમાન છે, અને રૂષ્ટમાન થયે ચમસમાન છે; મારે તમે તેની સાથે અત્યંત સુખ આપનાર વિષયમુખ ભોગવો. કારણ કે ગુણવંત સ્વામીનો સંગ દુર્લભ હોય છે.

તેઓ બોલી:--તારે અમારી આગળ એવી વાત ન કરવી, ખમે આજે અમારો જન્મ સફળ માનીએ છીએ, જેથી અમારે શીળતું રક્ષણ કરતાં મૃત્યુને વશ થવું પડશે; કારણ કે શીળતું ખંડન કરવા કરતાં એ રૂષ્ટમાન થઇ અમારા જીવિતનો નાશ કરે એ અમે રૂઢું સમજીએ છીએ. તેના કરતાં તો લિલ્લસ મોકલે પણ સારા હોય કે જેઓ બંધીવાન કરેલી સ્ત્રીઓની સાથે વિષયમુખ ભોગવવાનો ઈચ્છા કરતા નથી. અમારા સ્વામી શિવાય બીજો કોઇ પુરૂષ પ્રભુતાએ ઈદ્રિ કરતાં પણ અધિક હોય, તોપણ અમારે તેની સાથે કાંઇ પ્રયોજન નથી. મારે તું અહીંથી ચાલી જા.

તેઓએ એવા વાક્યોથી નિર્ભર્ત્સના કરી કાઢી મોકલી દાસીઓએ તે સર્વ વૃત્તાંત રાજાને નિવેદન કર્યો, તે સાંભળી રાજાને અત્યંત ખેદ થયો, મનમાં અનેક પ્રકારની ચિંતા થઇ, અને તપી ગયેલ તટ ઉપર જેમ માછલાં મુખ પામે નહિ, તેમ મુખ સંસ્થાને વિષે મુતો છે તોપણ લેશમાત્ર રતિ પામ્યો નહિ.

કહ્યું છે કે:-

મુલંચપિત્તિનીરાગી સ્થાનેમયનકંટકે ।

દેસનૃહીગતોરાગી નિદ્રાંનાપ્રોતિદુઃસ્વિતઃ ॥ ૧. ॥

સાંવાઈ:—“નીરાગી મનુષ્ય ઘણા કાંટાવાળા સ્થાનને વિષે પણ મુખે ગુપ્ત જાય છે, પરંતુ રાગી મનુષ્યને સુખશાધ્યાને વિષે મુઝાથી પણ દુઃખને લીધે નિંદ્રા આવતી નથી.”

એ પ્રમાણે કામવશ થઈ સંકલ્પ વિકલ્પમાં તે એક રાત્રિ જાગે વર્ષ પ્રમાણ હોય તેમ ગુમાવી, પ્રભાતે ઊદભર શૃંગાર મંથ બૂમપતિ તેઓની સમીપે ગયા, તેઓએ તેને નમસ્કાર ન કર્યો, તેની સામું ન જોયું અને બોલાવ્યો પણ નહિ; પરંતુ તેના રૂપથી મોહ પામી રાજા સરાગદ્દિષ્ઠી બુલે છે તેવામાં કપીના જેવા કેશવાળી, ખિસાડીની જેવી આંખવાળી, ગધેડાના જેવા મુખવાળી, ઉઠના જેવા હોઠવાળી, મહોદા દાંત, ખરાબ નાક અને તુચ્છ અંગુલીવાળી, છલ્લુ વસ્ત્ર પહેરેલી, અને રાગી મનુષ્ય પણ જોઈને વિરક્ત થાય તેવા રૂપવાળી તેઓને દીડી. તેવારે રાજા વિચારવા લાગ્યો કે, આ સ્ત્રીઓને પૂર્વે મેં મુશંગનાસદૃશ રૂપવંત જોઈ અને હમગ્યાં તેઓ આવી વિરૂપ દેખાય છે તે શુ? એમ વિસ્મય પામી વિચાર કરતો હોયો છે તેવામાં તે વૃત્તાંત જાણવાથી કોપાયમાન થયેલ તેની પદ્મરાણી ત્યાં આવીને દહેવા લાગી કે:-હે નિધિવેકાંધ! હે કામાતુર! તું તૃપ કન્યાને છોડી અધમ સ્ત્રીઓને વિષે રક્ત થાય છે! માનાપમાન, દીર્ઘ અદીર્ઘ, અને પાત્રાં પાત્રનો વિચાર નહિ કરનાર તને વિદ્યાર છે!

ઉપરના આશ્ચર્યકારક વૃત્તાંતથી અને રાણીના તેવા ઉપાસંભથી રાજા અત્યંત લજ્જા પામ્યો, અને તેવી અવસ્થાવાળી તે સ્ત્રીઓને તેને ઘરે જવાની આજ્ઞા આપી, એટલે તરતજ તેઓનું મૂળરૂપ જણાયું. રાજાએ આશ્ચર્ય પામી વિનયધરને તથા તેઓને છોડી દીધાં. પછી એક દિવસ સૂરસેન નામે જ્ઞાનવંત શુર મહારાજ આ નગરપ્રત્યે આવ્યા, તેવારે નગરજનોસહિત રાજા તેમને નમસ્કાર કરવા ગયો; ત્યાં શુર મહારાજએ કર્મના અપેક્ષા અને દલેશને હરણ કરનારી ધર્મદેશના દેવા માંડી કે:-

ચલાવિભૂતિઃક્ષણભંગિયૌવનં કૃતાંતદંતાંતરવર્તિજીવિતં ॥

તથાપ્યવજ્ઞાપરલોકસાધને અહોનૃણાંવિસ્મયકારિચેષ્ટિતં

ભાવાર્થ:—વિભૂતિ ચળ છે, યૌવન ક્ષણભંગી છે અને જીવિત કાળના દાંત મધ્યે છે, તોપણ મનુષ્યની પરલોકનું સાધન કરવામાં અવજ્ઞા હોયછે એ તેનું કાર્ય કેવું વિસ્મયકારિ છે! વળી,—

આત્મસુખાર્થંક્રિયતેભોગઃ પશ્ચાદેતિશરીરરોગઃ ॥

રોગેજાતેમરણંશરણંતદાપિ નમુંચતિપાપાચરણં ॥૨॥

ભાવાર્થ:—આત્મસુખને માટે ભોગ કરાય છે, તેનાથી પાછળ શરીરમાં રોગ થાય છે અને રોગથી મરણનું શરણ થાય છે; તોપણ માણસ પાપાચરણ છોડતા નથી. તેમજ,

અનિત્યાને શરીરાણિ વિભવો નૈવ શાશ્વતઃ

નિત્યં સંનિહિતો મૃત્યુઃ કર્ત્તવ્યો ધર્મસંગ્રહઃ ॥૩॥

ભાવાર્થ:—શરીર અનિત્ય છે, વૈભવ શાશ્વત નથી અને મૃત્યુ સદાકાળ સંનિહિત એટલે સમીપે રહેછે, માટે ધર્મકાર્ય કરવું.

એવી ગુરૂ મહારાજની ધર્મદેશનાં શ્રવણ કરી અવસર પામી ભૂપતિએ વિનયપૂર્વક પુછ્યું:—સ્વામિન્! વિનયધરને કેવાંગનાથી પણ રૂપવંત સ્ત્રીઓ શું સુકૃત્યથી પ્રાપ્ત થઈ, અને તેઓ એવી રૂપવંત છે તોપણ મેં તેને કુરૂપા જોઈ?

રાજાએ તેવો પ્રશ્ન પુછ્યો એટલે ભાર્યાએ સહિત વિનયધર, નગરલોક અને રાજા વગેરે સર્વે, નવીન મેઘની સન્મુખ જોમ મયૂર જોઈ રહે તેમ ગુરૂની સન્મુખ જોઈ રહ્યા; તે સમયે મેઘની પેઠે ગાજતા ગુરૂ મહારાજ બોલ્યા:—રાજન્! આનંદ, શોચ, રૂપ, કુરૂપ, સંપત્તિ, વિપત્તિ અને સુખ દુઃખ એ સર્વેનું કર્મજ કારણ છે. તત્ત્વજ્ઞોએ શુભ અને અશુભ એવાં કર્મના બે પ્રકાર દેહ્યા છે. શુભ કર્મ સુખદ છે અને અશુભ કર્મ દુઃખદ છે. વિનયધરને તેવી સ્ત્રીઓ પ્રાપ્ત થઈ તથા તેની સ્ત્રીઓ કુરૂપ થઈ ગઈ એ સર્વેનું કારણ તેનાં પૂર્વકર્મ છે. માટે તેઓતો પૂર્વભવ સંબંધી વૃત્તાંત વિસ્તારથી સાંભળો:—

પૂર્વે ગંજપુર નગરમાં વિચારધવળ નામે રાજા હતો, તેનો કોઈ વેતાલિક પુરુષ હતો, તે ઉદાર ચિત્તવાળો અને પરોપકારી હતો, હુમેશાં કોઈ પવિત્ર મનુષ્યને ઈષ્ટાન્નથી સોજન કરાવી પછી તે સોજન કરે છે. એક દિવસ ઉત્સર્પિણીના નવમા તિથેશ્વર તે નગરના ઉઘાનમાં અપ્રતિમ પ્રતિમા ધારણ કરી ઉભાં હતાં તેને જોયા. તેમનું નિરૂપમ રૂપ, નિઃસીમ ઉપશમ તથા દુસ્તપતપ જોઈ અત્યંત આનંદ પામ્યો, અને શુભ ભાવે સ્તુતિ કરી. પછી બહુ માનપૂર્વક સોજનકાળે પોતાને ઘેર તેડી જઈ પ્રકૃત દિલ્લવદને ભગવંતને પ્રતિલાલ્યા; અને મનમાં ભાવનાં ભાવનાં લાખો કે:--'અહો! આજે હું ધન્ય થયો, જેથી મારે ધરે હૃદયેશ્વર, પધાર્યા.' તેવામાં તિથેશ્વરને જ્ઞાન દેવાથી તેને ધરે પંચદિવ્ય પ્રગટ થયા, તેથી જ્ઞાનનું પ્રત્યક્ષ રૂપ જોઈ તે સમકિત પામ્યો, અને મરણપર્યંત હૃદયેશ્વરના ધર્મનું આરાધન કર્યું. આયુષ્ય પૂર્ણ થયે કાળ કરી પ્રથમ દેવલોકે દેવતા થયો. ત્યાંથી ચર્ચી આ અપાનગરીને વિષે રત્નસાર એછીની પુણ્યવશા નામે સ્ત્રીની કૃષિને વિષે પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો. માતા પિતાએ વિનયધર એવું નામ પાડ્યું. પૂર્વભવે કરેલા મુપાત્રજ્ઞાનથી લક્ષ્મી, કીર્તિ, કળા અને સૌભાગ્યાદિ સર્વે વિનયધરને અતિશય પ્રાપ્ત થયું. અનુક્રમે રૂપવંત ચાર સ્ત્રીની સાથે લગ્ન થયું. એ પ્રમાણે મુપાત્રજ્ઞાનના પ્રભાવથી વિનયધર મુખી થયો. હવે તેની સ્ત્રીઓનો વૃત્તાંત સાંભળો.

આ ભરતક્ષેત્રમાં સર્વ પ્રકારની લક્ષ્મીનું સ્થાનરૂપ સાકેતપુર નામે નગર હતું, ત્યાં અનેક ભૂપતિઓના મુકટમાં રહેલા જ્ઞાનથી લેના ચરણ સંપદિત થયેલા છે એવો નરકેસરી નામે રાજા હતો, તે રાજાને કમલમુદરી નામે રાણી હતી, રતિનીપર રતિ આપનારી રતિમુદરી નામે તેની પુત્રી હતી; અને શ્રીકૃષ્ણ નામે પ્રધાન, સુમિત્ર નામે એછી અને મુષોપ નામે પુરોહિત હતો. તે ત્રણે રાજાને અતિ પ્રિય હતા. સમુદ્રસદશ તેઓ મંલીર હતા, અને કોઈ દિવસ મર્યાદાનું ઉત્તેજન કરતા

નહોતા. તેઓને અનુકંમે લક્ષ્મણા, લક્ષ્મી અને લલિતા નામે સ્ત્રી અને તેનાથી ઉત્પન્ન થયેલી બુદ્ધિમુદરી, કદિમુદરી અને ગુણમુદરી નામે એકએક પુત્રી હતી. તે ત્રણે બાળાઓ લેખક શાળામાં અધ્યયન કરવા જતી, ત્યાંથી તેઓની રતિમુદરી સાથે પ્રીતિ થઈ. કેમકે સંમાન ગુણવાળા, સમાન વયવાળા અને સાથે રહેનારાની તત્કાળ પ્રીતિ થાય છે.

કહું છું કે:—

વિદુષાંચ કુલીનાનાં ધનિનાં ધર્ષિણામપિ ।
તત્સાદ્વિપરીતાનાં પ્રીતિઃ સાદૃશ્યતો ભવેત્ ॥

ભાવાર્થ:—વિદ્વાન, કુલીન, દ્રવ્યવાન, ધર્મી અને તેથી વિપરીત ગુણવાળાની સમાનતાને લીધે પ્રીતિ થાય છે. અર્થાત્ વિદ્વાનને વિદ્વાનની, ધર્મીને ધર્મીની, ને દ્રવ્યવાનને દ્રવ્યવાનની અને તેથી વિપરીત ગુણવાળાને તેવા ગુણવાળાની સાથે સાદૃશ્યતાને લીધે તરત પ્રીતિ થાય છે.

હવે તે ચારે બાળાઓ સાથે રમે છે, સાથે જમે છે, સાથે મુવે છે અને સાથેજ ફરે છે. જાણે એકજ આત્મા હોય અને તેમ હીઝાર્થે ચાર અંગે કરાને રતિ કે પાર્વતી આવી હોય, એમ એ ચારે બાળાને એક લોકો વિતરક કરવા લાગ્યા.

એક દિવસ કદિમુદરીને ઘર સર્વ દોષે રહિત, નિષ્કલંક હિત, સૌખ્યમૃત્તિવંત ગુણથી નામે સાંધી આવ્યાં. તેને જોઈ ત્રણે સખીઓએ કદિમુદરીને પૂછ્યું—બહેન! હુંસી સમાન વિવેકવતી, શુદ્ધ વેશ ધારણ કરનારી અને પ્રશાંત મૃત્તિવાળી આ દેવતા છે ? તેવારે તે વ્યવહારી પુત્રી બોલી:—એ ચેતાંજની સાંધી છે. સર્વ સાંધીમાં નિર્ગમની છે, અમારા વડીલોને માન્દર છે, બાળપણથી એમણે અસંખ્ય વારણ કરેલું છે, એ મો નેમનાં દર્શન કરે છે અને જાનિપૂર્વક તેમને વંદન કરે છે તેઓ કન્ધ છે. તેઓ એમનાં વેનાંપરેશ અવળ ફરે છે તેઓ કન્ધવર છે અને તેઓ નેમનાં ઉપરેશ પ્રમાણે વર્તે છે તેઓ અન્ધકર છે.

જદિસુદરીના મુખથી એ પ્રમાણે વચન શ્રવણ કરીને તે સર્વેએ ભક્તિપૂર્વક સાધ્વીને નમસ્કાર કર્યો; સાધ્વીએ પણ થોડાં જાણી દ્રાક્ષરસસમાન ધર્મદેશના આપી:- ‘રોહણાદિ સંસ્થા મનુષ્યભવ પ્રાપ્તિ પ્રાણીએ ધર્મસેવનરૂપ રત્ન મહણ કરવાં એ યોગ્ય છે, પરંતુ જે મૂઢ મનુષ્યો મનુષ્યભવ પ્રાપ્તિ વિષયની અભિલાષા કરે છે તે કલ્પવૃક્ષ-પારોથી કપાલિકાની યાચના કરે છે તેવું કરે છે; મારે જે મોક્ષમુખની ઈચ્છા હોય તો સમ્યક્ અંગિકાર કરી સંયમ મહણ કરવું અને તપ તપવો. સંયમરૂપ સંપુટમાં નાંખી તપરૂપ તેજસ્વી અગ્નિમાં વૃક્ષ થતો આત્મા ઈર્મમલથી મુક્ત થઈ મુવર્ણની પેઠે શુદ્ધ થાય છે. ’

સાધ્વીના મુખથી નિકળેલા વચનામૃતતું પાન કરવાથી મોહવિપતે વધી નાંખી તેઓ બોલી:- ‘ભગવતિ ! તમે તો લીલા માત્રમાં સંયમ મહણ કર્યું છે, પરંતુ અમને તો તે મેરુસમાન શુરતર લાગે છે. ઉત્તમ વૃષભોજ સંકટતું ઉદ્ધવન કરે છે, પણ બીજા શુદ્ધ પશુ કરી રાકતા નથી; મારે અમારી ઉપર કૃપા કરી અમને શુદ્ધ ધર્મ આપો, જેથી અમે મુખી થઈએ. ’

પછી સાધ્વીએ તેઓને યોગ્ય મહત્ત્વપૂર્ણ આપી પ્રાંતે કર્યું કે, ‘મહણ કરવામાં પ્રત અશક્યતાવાળી સ્ત્રીઓએ એક પરપુરુષના ત્યાગરૂપ ચતુર્થવ્રત મહણ કરવું; કારણ કે અન્ય પ્રતો ખંડન થયા છતાં પણ મુવર્ણના કુંભની પેઠે તે ફરી ધડાય છે, પરંતુ ખંડન કરેલ ચતુર્થવ્રત ખંડિત માતીની પેઠે પુનઃસંસ્કારને યોગ્ય નથી. ચતુર્થવ્રત પાળવાથી દેવતાઓ સેવા કરનાર થાય છે; જદિ, સિદ્ધિ અને પ્રસિદ્ધિ થાય છે તથા સર્વ હાંસ્ય સિદ્ધ થાય છે. શીલ પાળનાર મનુષ્યને જળ સ્થળરૂપ થાય છે, શત્રુ મિત્રરૂપ થાય છે, અગ્નિ નીરૂપ થાય છે, વિષ અમૃતરૂપ થાય છે, સર્પ કુલની આજ્ઞારૂપ થાય છે અને ગિંદા શિયાલરૂપ થાય છે; મારે ઈષ વેંચે ઉપદેશ કરેલાની પેઠે એ પ્રત કુલ સ્ત્રીઓને અવરૂપ અંગીકરણીય છે. ’

તે પ્રમાણે સાંભળી પિતૃ દયામિત્રિ ! અમે તમારું એ બા-

લગુ સત્ય કર્યું છે. એમ બોલતી તે ચારે બાજાએ એ નિયમ
મહણ કર્યો. સારી રીતે જૈનધર્મનું સેવન કરતાં તેઓના કેટલો-
ક કાળ નિર્જમન થયો; પછી એક દિવસ નિંદપુરના ચંદ્ર ના-
મે રાજાએ ચર પુરૂષના મુખથી રતિસુંદરીનું રતિને પણ પરા-
જય કરનારૂં રૂપ સાંભળી પોતાના પ્રધાનને મોકલી તેની મા-
ગણી કરી. નરકેસરી રાજાએ પણ હુર્ષ પામી તેણીના વિવાહ
તેની સાથે કર્યો, અને સાક્ષાત્ લક્ષ્મી જેવી તે બાજાને સ્વયં-
વરથી લગ્ન કરવા ત્યાં મોકલી. ચંદ્ર નૃપતિએ શુભ દિવસે તે-
નું પાણિગ્રહણ કર્યું. નગરમાં તે દિવસે સર્વ સ્થળે આનંદ વ-
ર્તાઈ રહ્યો. ચંદ્રરાજા ^૧કલાસહિત અને ^૨મુવૃત્ત હતો, તોપણ વિ-
શુદ્ધ પક્ષવાળી રતિસુંદરીથી જ્યોત્સ્ના વડે જેમ પૂર્ણચંદ્ર શોભે
તેમ શોભવા લાગ્યો. તે સમયે કુરૂદેશથી મહેન્દ્રસિંહ રાજાએ મો-
કલેલ દ્વેષે આવીને ચંદ્રનૃપતિ પ્રત્યે વિજ્ઞાપના કરી હે રાજા!
અમારા રાજાએ કહેવરાવ્યું છે કે, આપણા પૂર્વ પુરૂષોના ધર્મા-
કાળથી પરસ્પર નિર્મળ પ્રેમ હતો; તેઓના વંશમાં જન્મેલા
ઓ તેજ ધન્ય છે કે જેઓ પૂર્વ સંબંધનો ત્યાગ કરતા નથી;
માટે તમારું જે વિષમકાર્ય હોય તે મને કહેવું; હું તત્કાળ તે
કરી આપીશ. પરંતુ નવોડા રતિસુંદરી ઉપર મારી અત્યંત
પ્રીતિ છે, માટે તેણીને તમારે મારી પાસે મોકલી દેવી. જેથી
આપણી પ્રીતિમાં વૃદ્ધિ થાય.'

હતનાં એવાં વચન શ્રવણ કરી અંતઃકરણમાં ક્રોધાતુર થ-
યેલા ચંદ્રરાજા બહારથી કાંઈક દુઝીને બોલ્યો:--હે દ્વેષ! સ-
જ્જન અને વિનયી માણસ કેને વશભ ન હોય? તારા રાજા-
એ યુદ્ધ કયું છે, સૌજન્યતામાં તે નિશ્ચય જણાય છે, બીજું
જે કાર્ય હોય તે મને નિર્કંદન કર; પરંતુ દેવીને મોકલવાનું
યુક્ત નથી. મહેન્દ્રસિંહને સ્નેહ વચનની પ્રતિપત્તિથી મેં જા-
ણ્યો. પરંતુ બાલ્ય ગૌરવે કરીને શું વધારે છે?

૧ મળતા અથમાં કળા દુન્નર. ચંદ્રપદ્મે કળા. ૨ મળત પદ્મે મુવૃત્ત
માર અચરણુમતો. ચંદ્રપદ્મે મુવૃત્ત મળત.

હત બાલ્યો—મહે'દ્રસિંહ' દેવીને વિષે પરંમ હિમ્મત છે, મારે તેનું અંડન કરવું મુશ્કેલ નથી. મર્યાદામાં રહેલ દુરિત રૂઢમાન થયે બપોરે ઘણું પડે છે. હાલ તો એ શાંત રીતે મા-
ગે છે, પરંતુ નહિ માનો તો હુકમી મહાજી કરશે.

તેવારે કોપાનુર થઈ અંદરાજ બાલ્યો—શું પરંમીની ઈચ્છા કરે તે રાજા હોવાય ? નહિં. વૈયનમાં અંધ થયેલ માતા જે કાર્ય કરે તે કુપુત્રને પ્રકાશ કરે છે. રે દત્ત ! તું જાણતો નથી કે કોઈ માણસ પોતાની સ્ત્રી મોકલે ? અર્પણવતો છતાં તેના મસ્તાકની મજા મહાજી કરાય ? મારે અહીંથી ચાલ્યો જા.

દત્ત—‘રાજાનું! સ્ત્રીને આપીને પણ આત્માનું રક્ષણ કરવું. વિચક્ષણ પુરુષોએ હતું છે કે—સેવકવડે દ્રવ્યનું રક્ષણ કરવું, દ્રવ્ય અને સેવકથી સ્ત્રીનું રક્ષણ કરવું અને દ્રવ્ય, સેવક તથા સ્ત્રી એ ત્રણેથી આત્માનું રક્ષણ કરવું.’

એ પ્રમાણે બોલતા દત્તને અંદરનુપતિએ ગળે પકડીને કાઢી મૂક્યો. અપમાન પામેલા દત્તે કોપાનુર થઈ વિશેષપણે તે પુત્રાંન પોતાના જૂપતિને જણાવ્યો. તેવારે કોપાયમાન થયેલો મહે'દ્રસિંહ' અતુરંગ સેનાએ પરિવૃત્ત થઈ લડવાને આપ્યો. અંદરાજ સૈન્ય સહ સામે ગયો, ઘાંરણ યુદ્ધ થયું, હાથી હારી સાથે, પોડેસ્વાર પોડેસ્વાર સાથે, અને પાયદળ પાયદળની સાથે એમ બપોરે યુદ્ધ ચાલ્યું. પોત પોતાના સ્વામીના કાર્યમાં આશક્ત થયેલા મુંલદો પ્રાણની પણ દરકાર ન કરતાં યુદ્ધ કરવા લાગ્યા. તેવામાં અંદરાજ પોતાની સેનામાં ભગાણ પડેલું જોઈ સિંહનાદ કરતો પોતે ચાલ્યો અને રાત્રીસેનાને ચોતરફ નસાડી. તે જોઈ મહે'દ્રસિંહ' પોતે રણમાં આપ્યો. બંને રાજાનું ઘાંરણ યુદ્ધ થયું. પ્રાંતે મહે'દ્રસિંહ' ગદાનો ધા કરી છળથી અંદરાજને પકડી લીધો, અને ‘જાણ્યું જાણ્યું તારું સૌર્ય’ એમ હાડી સેવક પુરુષોને સોંપ્યા.

અંદરાજને પકડાયો જાણી તેની સર્વ સેના નાશી ગઈ, પછી મહે'દ્રસિંહ'નાં માણસો નગરમાં પેઠાં; તેઓ રતિમુદરીને

પકડીને મહેંદ્રસિંહ પાસે લાવ્યા, તે પણ તેના લાભથી સતોષ પામ્યો અને પોતાની ઇચ્છા પરિપૂર્ણ થઈ જાણી ચંદ્રરાજને ઠાકી દઈ પોતાના નગરપ્રત્યે આવ્યો.

રતિગુંદરીને એકાંત મહેલમાં રાખી તેની સમીપે જઈ તે બોલ્યો:- ‘હે ગુંદરિ! તારા રૂપનું વર્ણન સાંભળવાથી મારે તારી ઉપર અત્યંત રાગ થયો, તારે નિમિત્તે કરેલ પ્રયાસરૂપ વૃથા આવે વૃદ્ધિ પામ્યું, હવે તું અસાદવાન કરી તેને સફળ કર અને હલેલ એવા હરદેશના સામ્રાજ્યને તું લોભવ. ’

રાજતાં એવાં વચન સાંભળી રતિગુંદરી મનમાં વિચારવા લાગી કે, મારું ચિત્ત નહિ જાણતાં આણે કામાંધ થઈ મારે અર્થે વૃથા પ્રાણિઓનો સંહાર કર્યો, મારા પતિને કષ્ટમાં નાંખ્યો અને પોતાના આત્માને કલ્પના પમાડી. અરેરે! મારું રૂપ તે વિરૂપ થયું, કામણ કે વજ્રા અનર્થને આપનાર થયું. હવે હું શીલતું શી રીતે રક્ષણ કરીશ? આહીં મારાથી તેની સામે તો નહિ ધવાય. મારે એાંત રીતે એ કામીને તેની ઇચ્છામાં વિલેખ કરાવું. ‘એમ વિચારી તે બોલી:-રાજન્! મારા ઉપર તમારો અત્યંત રાગ જણાય છે, પરંતુ તમારી પાસે હું કાંઈક પ્રાર્થના કરું છું તે અન્યથા ન કરશો. ’

રાજા બોલ્યો:-તું એ અવિનય્ય માગીશ તો તે પણ આપીશ. ’ બોલી-આત્માસ સુધી તમારે મારા શીલનો જામ ન કરવો. ’ રાજાએ કહ્યું-અવિનય્ય માગેલું કરવા કરતાં પણ તેં એ વિક્ષેપ માગ્યું છે, તેમણે તારી પ્રાર્થનાનો જામ હું નહિ કરું.

હવે તે વિચારથી રતિગુંદરીએ નવજાતિ શરીર સંસ્કારને લગત કોઈ અંગિકાઓની હિંમત ગ્રાપ્તવા કરવી મારું કરી, અને તેમ જોવાનું સર્વોચ્ચ નિશ્ચય કરવા તેણે નિશ્ચય કરવા બંધવ્યા. એમ જાણીને રાજા જાણનારું વિચાર કર્યું. એકાંત રીતે ત્યાં જઈ વિચાર કરવા લાગ્યો. એક દિવસ ત્યાં સ્વપ્ન દર્શાવેલ તે સમયે તેણીને તેના રૂપ અંગે મળ્યા હતા. એને જોઈ તેણે મનમાં કહ્યું-રતિગુંદરી મારું રૂપ મારા હાથમાં નથી, એણે અંગે સુચિત્તરૂપે મારું રૂપ સર્જી રાખ્યું. એ રૂપ મારા હાથમાં નથી, એણે અંગે સુચિત્તરૂપે મારું રૂપ સર્જી રાખ્યું. એ રૂપ મારા હાથમાં નથી, એણે અંગે સુચિત્તરૂપે મારું રૂપ સર્જી રાખ્યું.

ત્રિધ અને આમરી શિવાય બીજું કંઈ જણાતું નહોતું, શરીરનો કુતવણ થઈ ગયો હતો અને જાણે બળી ગયેલી કમલિની હોય તેવી જણાતી હતી. તેણીને તેવી જોઈ મનમાં વિરમય પામી રાગએ પુછ્યું:-હે દાંતે ! તારા શરીરમાં કંઈ વ્યાધિ પીડા કરે છે ? અથવા મનમાં કંઈ આધિ છે ? જેથી તારા શરીર આણું થઈ ગયું.

તે બોલી:-‘મેં વૈરાગ્યને લીધે તીવ્ર તપ આરંભ્યું છે, ખાજાંન થાય તોપણ મારે તે પાલન કરવું છે, અને તેને લીધે જ મોડાં શરીર દુર્બલ થયું છે.

રાગએ પુછ્યું:-‘આપી રમૂદિમાં તારે વૈરાગ્યનું શું કારણ છે ?’

તે બોલી:-‘કવ ! આ શરીરજ વૈરાગ્યનું કારણ છે. કારણ કે તે રૂપિય, આભિય, મેદ, અસ્થિ અને મળમૂત્રાદિથી પૂરિત છે અને નિરંતર તેમાંથી દુર્ગંધમય રસો ઝડપા કરે છે. મદન, સ્નાન, ખાનપાન, શુભાર અને વિલેપન વગેરેથી તેનો સત્કાર કર્યા છતાં પણ તે દુર્જનની પેઠે વિક્રિયાને પામે છે. દુક્તિ, મુવર્જનાં આશ્ચર્ય અને ગાત્રી વગેરે અમૂલ્ય વસ્તુઓ શરીરના સંસર્ગથી અલ્પમૂલ્યવાળાં થઈ જાય છે. એવા નિર્મુલ્ય શરીર ઉપર મનુષ્યો મોઢ પાત્ર છે તે અજ્ઞાનતા છે.

શરીર ઉપરથી વિરામ થાય એવી તેની વાણી સાંભળીને પણ રાગના મનમાં કાંઈ વિચાર આવ્યો નહિ અને હસીને બોલ્યો:-‘હે યતુરે ! તારો અભિમદ પૂર્ણ કર એટલે તું સ્વસ્થ થઈશ.’ એમ કહી ચાલ્યો ગયો. પછી વ્યારે અભિમદ પૂર્ણ થયો ત્યારે રાગ ઉત્કંઠિત હૃદયે આવ્યો અને બોલ્યો:-‘હે પ્રિયે ! તારા વડનકમળ ઉપર ભ્રમરની પેઠે હું લુબ્ધ થયેલા છું.’

તે સાંભળી ક્ષતિગુદરી બોલી:-‘મેં વ્યારેજ પાણું કંપું છું તેથી મારે શરીરે ઠીક નથી. આણું દુઃખ છે, શૂન આવે છે અને સર્વ મળિયો ત્રે છે, છતાં પણ મારો અંગમ કરવામાં નરે કેમ રમૂદ દા ?’ એમ કહી છતાં પણ રાગએ શતાનો

કેતુ ધૈર્ય છે, તેનું જીવિત ધન્યતર છે, તેના મનુષ્યાવતાર સદ્ગુણ છે કે જેની દેવતાઓ પણ સહાય કરે છે. ' એમ વિચારી વારં વાર તેણીને ક્ષમાવી પોતાની બહેન પ્રમાણે ગણી શૃંગાર વસ્ત્ર અને આભૂષણપટ તેના સત્કાર કરી પોતાના પ્રધાન સાથે તેણીને નંદપુર મોકલાવી, અને ચંદ્રનૃપતિને કહેવરાવ્યું કે એ મારી બહેન છે, મારી ધર્મગુરુ છે, મહા સતી છે અને દેવોએ એની રક્ષા કરેલી છે. તેની ઉપર તમારે જરા પણ શંકા ન લાવવી. મારો અપરાધ તમારે ક્ષમા કરવો, તમેજ જગતમાં વન્ય છો કે જેને ધરે સાક્ષાત્ લક્ષ્મીની ચેડે આ મહાસતી વિલાસ કરે છે. પ્રધાનના મુખથી એવી રીતે સમગ્ર વૃત્તાંત સાંભળી તથા રતિમુંદરીને કૃષાંગી જોઈ ચંદ્રભૂપતિ અમત્કાર પામ્યો અને પોતાની સ્ત્રીનું અલૌકિક સાહસ અને અખંડ શીલ જાણી હર્ષ પામ્યો; પછી રતિમુંદરીની સાથે મુખે રાજ્ય ભોગવ્યું. એ પ્રમાણે રતિમુંદરીએ સાધ્વીની પાસેથી ગ્રહણ કરેલ વ્રત અખંડ રીતે પાળ્યું.

હવે પ્રધાનપુત્રી જુદિમુંદરીને તેના પિતાએ મુસીમ નગરના મુકીર્તિ રાજાના પ્રધાન વેરે પરણાવી. તેનું નામ તારાધિપ હતું. સૌમ્ય, કુવલયને ઉદ્ભવસિત કરનાર, સંતાપ નાશ કરનાર તારાધિપ ચંદ્રથી જેમ પુણિમાની રાત્રી શોભે તેમ તે ભર્તારથી જુદિમુંદરી શોભવા લાગી. એક દિવસ લાવણ્યરૂપી અમૃતની વાપિકાસમાન તેણીને તેના મહેલમાં કીડા કરતી રાજ્યે જોઈ, તેણીનું રૂપ જોઈ રાજાનું મન તેના ઉપર અત્યંત લીન થયું, પછી કામાગ્નિથી તૃપ્ત થયેલ રાજાએ પોતાની એક દાસીને તે જુદિમુંદરી પાસે મોકલી, તે દાસીએ તેણીને ઘણી રીતે લલચાવી, પરંતુ તેણીએ તેનું વચન માન્યું નહિ, ને તેની નિર્ભયતા કરીને દાસી મૂકી.

તે ઉપરથી જાને તે પ્રકારે તેણીને પકડી લાવવી એવો વિચાર રાજા કરવા લાગ્યો. અને જેમ કામી પુરુષ દોઈ પણ અકાર્ય કરવાથી કરતો નથી, તેમ રાજાએ પણ પોતાના કૃત્રની મર્યાદા

છાડી મંત્રીને માથે મંત્રસેદનો ગુન્દો મૂકી તેની સ્ત્રીસહિત કેદ કર્યો. તેવારે નગરજનો એકત્ર થઈ નૃપતિને હાલેવા લાગ્યા;— રાજન્! એ મંત્રી એવું કામ કરે તેવો નથી. વળી તે ઉત્તમ કૃષ્ણમાં જન્મેલો છે, તેથી કેવલ દિવસ સ્વાર્મીક્રોધનું કાર્ય ન કરે, તમને કાંઈ ખજા પુરવે ખાદું સમજાવ્યું હશે. માટે જેવી રીતે પ્રજાને પોતાની જાણે છે અને પિતાનો પેઠે પાલના કરે છે તેવી રીતે એને છાડી દો.

તે સાંભળી રાજાએ કહ્યું:—‘તમે જો ખાત્રી કરી આપો તો સ્ત્રી વિના તેને એકલાને છાડું.’ રાજાના તેવા વચનથી તેનાં મનોભાવ જાણીને પુરજનો આઘ્યા ગયા. રાજા પણ તે બુદ્ધિમંદુદરીને અંતઃપુરમાં તેણી તેની પાસે ગયો અને હાલેવા લાગ્યો કે:—હે મુંદરિ! દ્વતીની નિર્લક્ષ્યતા કરીને શું સૌભાગ્ય ઉપર મંજરીની ઈચ્છા રાખે છે? તે દિવસેજ જો દ્વતીનું વચન માન્ય કર્યું હોત તો આઘસી વિપત્તિ ન લોગવવી પડત. કારણ કે શાંત રીતે કાર્ય સિદ્ધિ થાય તો પ્રથંડદંડ કોણ કરે? હે માનુની! હવે જો મનમાં માન અપમાનને ગણતી હોય તો માફ વચન કબુલ કર.

નૃપતિનાં એવાં વચન સાંભળી સવેગરૂપી પાણીની તરંગીણીસમાન તે બુદ્ધિમુંદરી રાજાને બોધ કરવાને આદરસહિત બોલી:—રાજન્! હીન જાતિના મનુષ્યો આવા અકાર્યમાં પ્રવૃત્ત થાય છે. તમારા જેવા કૃત્તીનાને એવું પાપ કાર્ય કરવું ઘટતું નથી. કહ્યું છે કે:—

સંતોવિપયાનલૈઃ સંતપ્તાઅપિસ્વાંસ્થિતિં ન મુંચંતિ ।

મયલૈર્વાતૈઃશોભતા, સ્વમર્યાદાંસમુદ્રાદૈવ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ:—‘જેમ પ્રજા વાયરાએ ફોપાલિત કર્યા છતાં મધ્યાવધાનો સમુદ્ર પોતાની સ્થિતિને છાડતો નથી, તેમ વિપયાગ્નિથી સંતપ્ત થયેલા હોય તોપણ સંતપુરુષો પોતાની સ્થિતિને છાડતા નથી.’

વળી હે રાજન્! ધર્મમાર્ગનું પ્રવર્તન કરવાથી રાજાઓ નહિ

સમાન કહેવાય છે, તેઓજ જ્યારે અન્યાય કરવામાં પ્રવર્તે તો રાક્ષસસમાન ગણાય; માટે પોતાના અપત્ય જેવી જે પ્રજા તેને ભોગવવાની ઈચ્છા રાજાએ કરવી ઘટિત નથી. વળી તમારા અંતઃપુરમાં ઘણી સ્વરૂપવાન સ્ત્રીઓ છે તોપણ તમે મારા જેવીની પ્રાર્થના કરતાં લજવાતા નથી ? હે ભૂપતિ ! પરસ્ત્રીના પ્રસંગથી જગત્માં અપયશ થાય છે, માટે આપે એ કાર્યથી દૂર રહેવું જોઈએ.

એવી રીતે યુક્તિપૂર્વક તેણીએ કહ્યું, પણ તે મૂઢબુદ્ધિવાળાએ સાંભળ્યું પણ નહિ, અને હસીને બોલ્યો:-હે લલના ! એ સર્વે હું જાણું છું, પણ એવાં વિતર્ક, રસિક મનુષ્યોને ઘટતા નથી. તેના એવો નિશ્ચય જાણીને બુદ્ધિસુંદરીએ તેને કલવિલંબ કરાવી આશામાં નાંખવા ધાર્યો, અને આદરપૂર્વક બોલી:-જો આપની એવીજ ઈચ્છા વર્તે છે તો મારા નિયમ મુધી આપ આવડો. તે પછી આપ કહેશો તેમ કરીશ. નિયમ ભંગથી મારું મન વધારે દુઃખાય છે.

તેના એવા કથનથી સંતોષ માની સ્ત્રીઓને વશ કરવાનું મૂળ માર્દવતા છે એમ યાદ લાવી રાજાએ તેનું વચન સ્વીકાર્યું, તેણી પણ સ્વસ્થ થઈ હવે પછી શું કરવું અને રાજાને કેમ પ્રતિબોધવો એમ વિચારવાં લાગી.

પછી તેણીએ કાદવ વગેરે વસ્તુની પોતાના જેવી મૂર્તિ કરી, અને તેને પોતાની ચતુરાઈથી વર્ણુ લગાવી મનોહર બનાવી તેમાં એવી ખુબી આણી કે જાણે તે મદનવતી હોય તેવી જોનાર માણસને ગણાય. પછી તે મૂર્તિ રાજાને બતાવીને બોલી:-‘હું’ આના જેવી છું’ કે નહિ.’ તે વખતે રાજા અમ્યદ્રુતે જોઈને તેના પ્રજા કૌશલ્યથી ખુશી થતો બોલ્યો:-અહો ! તેના શરીરમાં વર્ણવિન્યાસ એવી ચતુરાઈથી કર્યા છે કે જાણે તારી પહેલું દસતી હોય અને જોતી હોય એવી તે દેખાય છે. હે મુઠ્ઠા ! આ સ્વરૂપ બતાવીને તે તારું અપૂર્વ વિજ્ઞાન બતાવ્યું છે. તેના દ્વંદ્વમાં હું સ્થિત છે તેને એ મુખ આપનાર થાય છે.

તેવારે તે બોલી:—‘જો એમ છે તો તે સુખ આપનારીને તમે તમારા મહેલમાં રાખો, અને તમને આ લવ તથા પરલ-વમાં દુઃખ આપનારી બે હું તેને છોડી દો.’

રાજાએ કહ્યું:—‘હૈ પ્રિયે! તારા અંગનો સંગ કરવાની આશાએ દારૂથી મારા પ્રાણ બચાવેલા છે, તે એમ કરવાથી રાજાજાની પેઠે નીકળી જશે.’

બુદ્ધિગુહરી--સ્વામિન! એમ શા માટે થાય? એ મારાથી પણ અધિક છે; કારણ કે તે મદનવતી છે અને હું કામદેવથી વર્જિત છું. એમ કહી તે પુતળીને રાજાની આગળ મૂકી, તેને તેણે કર્પાથી ફેંકી એટલે તત્કાળ તે ભાગી ગઈ અને તેમાંથી દુર્ગંધ અશુભિ પદાર્થો નિકળ્યા, તે જોઈ રાજાએ કહ્યું:—‘હૈ પ્રિયે! બાળકોને પણ નિર્દિત એવી તે આ શું ચેષ્ટા કરી?’

તે બોલી--‘મેં સ્વેચ્છાએ મારી મુર્તિ બનાવી છે, એ સ્ત્રી મારા લેવીજ છે, અથવા હું એનાથી પણ હીન છું. કારણ કે તે જળ અને અગ્નિવડે ગુપ્ત કર્પાથી શુદ્ધ થાય છે અને હું તો મુવર્ણ અને રાનાકિના સંસ્કારવડે પણ શુદ્ધ થતી નથી. આ શરીરરૂપવૃક્ષ અશુભિવડે વચાય છે, અશુભિથી વૃદ્ધિ પામે છે, અશુભિએ ભરેલું છે અને નિરંતર તેમાંથી અશુભિ ઝરે છે. માટે હૈ કોવિદ! આ કૃતિયત કલેવરને માટે નરકની આપત્તિને સત્કાર શું કામ કરે છે? માંસની આશામાં આરાક્ત થયેલા માણસાની પેઠે નિઃશ્વાસ મુખને માટે મેરૂંધી પણ અધિક નરકનાં દુઃખ શા માટે મેળવે છે? દુર્ગતિનાં દ્વાર જેણે વારી દીધાં છે એવું ઉચ્ચળ શીલ બે પાળે છે તેની આપત્તિ નાશ પામે છે અને રૂડા પ્રકારનાં મુખ પામે છે. હૈ રાજા! નરકાદિના દુઃખનો લવ ન હોય તો તમારા જેવા સગળન પુરુષોનો સંગ કેને મુખકારી ન લાગે? પરંતુ બોગ મુખ તો ધોરા કાળનું અને તેના વિપાકનું દુઃખ પલ્લોપમ અને સાગ રોપમ મુખી બોગવતું પડે, તેથીજ તે કાર્યથી હું ડરું છું. વળી મારા સરખી તમારા અંતઃપુરમાં ઘણી રાણીઓ છે. છતાં

તમે મારામાં શું આધક દેખો છો જેથી મારી ઈચ્છા વધારે કરો છો? હે રાજન્! સર્વે સ્ત્રીઓ બહારથી સુંદર અને પવિત્ર જણાય છે પણ અંદર તો સર્વે વિષ્ટાએ ભરેલી છે, તેમાં કોને ઇષ્ટ અને અનિષ્ટ માનવી? તમે આ સર્વે જાણો છો તોપણ બાળકની પેઠે હજી કેમ કદાચ હોડતા નથી? બાળક જેમ ચંદ્ર એક છતાં પણ જળ જળને વિષે જૂદા જૂદા દેખે છે, તેમ કામીપુરુષો અન્ય અન્ય સ્ત્રીની સાથે કામ ભોગની વાંછા કરે છે.

એવો તેણીનો ઉપદેશ સાંભળીને રાજા તત્કાળ પ્રતિભાવ પામ્યો, અને હસ્ત જોડી બોલ્યો:—‘હે સુંદરિ! તેં ઠીક કહ્યું, મેં હમણાંજ તત્વ જાણ્યું, મને મોહાંધને તેં વિવેકરૂપી લોચન આપી નરકરૂપી ખાડામાં પડતો બચાવ્યો; તેં મને ભલે પ્રકારે સમજાવી કુકર્મથી અટકાવ્યો, મારે હે ધર્મ આપનારી! હવે તું કહે તારું હું શું ઇષ્ટ કરું.’

બુદ્ધિસુંદરીએ કહ્યું:—મહારાજ! તમે પરસ્ત્રીસંગ નિવારણ પ્રજાજનો એવા રાજાથી અત્યંત આનંદ પામે છે, બ્રહ્મત્રા પાળનારની કીર્તિ ચોતરફ ફેલાય છે અને તે પરલોકમાં પણ સુખનો ભોક્તા થાય છે.

તે સાંભળી રાજા પરદારાથી પરાડ. સુખ થયો અને તેણીને કહેવા લાગ્યો કે:—હે સુંદરિ! મેં તારું વચન અંગીકાર કર્યું હવેથી મને સત્યમાર્ગ જણાયો; તેં મને કુમાર્ગથી દૂર કરે મુમાર્ગે ચડાવ્યો તેથી તારો હું આભારી છું.

પછી રાજાએ વસ્ત્રાભરણ વગેરેથી તેનો સત્કાર કરી તેણીને આરામરથી તેને ઘરે પહોંચાડી. મંત્રીને ઢાઠી મૂડી તેને બહુ માનપૂર્વક તેની જગ્યાએ સ્થાપન કર્યો, મંત્રીઘર પોતાના સ્ત્રીનો એવો વૃત્તાંત જાણી અત્યંત ખુશી થયો, બુદ્ધિસુંદરીને કીર્તિ આખા નગરમાં ફેલાણી અને બીજી સ્ત્રીઓ તેનું ઇશાં ભઈ પોતાના દુર્ગુણથી વિરક્ત થઈ. એ પ્રમાણે બુદ્ધિસુંદરીએ સુકેટ ભોગ્યીને પણ પોતાના શીલનું સંસ્કરણ કર્યું.

હવે ત્રીજી બુદ્ધિસુંદરીના સંખંધમાં એવું બન્યું કે, તે

સમયે તામસિમપુરના રહેનાર શ્રીકૃત નામે વણિકનો છત્રધર્મ વાસિત આંતઃકરણવાળો મુધર્મ નામે પુત્ર સાકેતપુરે વ્યાપાર કરવાને આવ્યો હતો; તેણે એક દિવસ મુખીઓ સાથે રાજ-માર્ગમાં જતી કદિમુંદરીને લેઈ, તેણીને અતિ રૂપવંતી લેઈ મનમાં વિચાર્યું કે, આ અસાદ અને મુખવર્જિત સંસાર સમુદ્રમાં લક્ષ્મીની પેઠે આ હરિબાહીજ આરબૂત છે; એ એની સાથે દેવરોગ મારો વિવાહ થાય તો બોગ સર્વે મુખનાં વિસ્તારવાળા મળાય, નહિ તો રોગસમાન મળાય. એમ ચિંતવતાં પારી રા-ખ્યા છતાં પણ બાન્યના ક્ષેત્રને વિષે લેમ ગાય પડે, તેમ તેની ઉપર તેની દ્રષ્ટિ પડો. વિવિધ પ્રકારની કીડા અને કુતુહલ લેવા માં વ્યય એવી કદિમુંદરીએ પણ મુધર્મ ઉપર પોતાની દ્રષ્ટિ સ્થાપને કરી. એમ એ બંનેને પરસ્પર રક્ત થયેલ લેઈ સ-ખીએ કહ્યું:—‘અર્થે જનોની સમક્ષ આપણી સ્વામિનીના હૃદયને ચોરનારો આ પુરૂષ અરેખરો ચોર છે.’

બીજી બોલી:—‘સખી! એ વણિકદાતા પણ જાણાય છે, કારણ કે તેણે સહજમાત્રમાં પોતાનું ચિત્તરૂપી દ્રવ્ય સ્વામિ-નીને અર્પણ કર્યું.

ત્રીજીએ કહ્યું:—એ રાંક છે, કારણ કે કામના તીક્ષ્ણભા-વથી હજારેકો તે છવિનનો અર્થો ધરને સંછવિનીરૂપ સ્વા-મિનીને આમરે આવેલો છે.

હવે પોતાના મનની યાદા મુખીઓ સખી મહં એમ સમજી વિવક્ષા ધમેકી કદિમુંદરી બોલી:—એ વાને મર્યું. હવે આપણે આમળા ચાલે; તેવામાં મુધર્મને સ્વભાવથી કંઈક આવી, અને જાને તે નનોનિનેદ્રેષ્ય: એ વાક્ય બોલ્યે; તે સાંભળી કદિ મુંદરીનું મન અત્યંત ક્રોધાગ્ર પામ્યું, અને મનમાં બોલી કે આ દેખાઈ જાય છે. જનરને વિષે એ વિરહવેદ.

આ મુધ વૃત્તાંત સાંભળીને મુનિવ્ર વ્યવહારી પરિવ્રત મ-શીર ભવ્ય છત્રની પેઠે મુધર્મનું પિજ્ઞાન અને ધર્મસ્વરૂપ પુ-રુષ હાર્યો. તેમજ પુજના ક્રમને વિષે તેની એકલા જાણને અ-

ત્યંત હર્ષ પામ્યો, અને તેજ સમયે પોતે તેના આવાસે જઈને
 ઋદ્ધિસુંદરીના તેની સાથે વિવાહ કર્યો, સુલસુહૂર્ત આવ્યે મોઢા
 આડંબરથી લગ્ન કર્યું, બણા કુંળવાન રૂપવંત અને કુંળવાન
 જનોએ તેને માટે પ્રથમ યાચના કરેલી પણ તેઓને મિથ્યાત્વી
 બણાં જેણે પૂર્વે પોતાની કન્યા કોઈને પણ આપી ન હતી, તે
 જિનેશ્વર ધર્મના તત્વને જાણનાર સુધર્મને પ્રાથના કર્યા વિનાજ
 પ્રાપ્ત થઈ. ખરે અર્હનમતને વિષે દ્રઢ શ્રદ્ધાથી રહેનારા મનુ-
 ષ્યો પ્રાર્થના કર્યા શિવાય પગલે પગલે લાલ મેળવે છે.

વિવાહ વીત્યા પછી સિદ્ધ મનોરથવાળો ધર્મ પોતાનું કાર્ય
 પૂર્ણ કરી પ્રિયાને સાથે લઈ તામસિત્તિ નગરે આવ્યો. અભિન-
 ચિત્ત અને સ્વભાવવાળા તે દંપતિને એવો પ્રેમ થયો કે નિમેશમાત્ર
 પણ એકબીજાના વિયોગને સહન કરી શકે નહીં. એમ ત્યાં ઘણા
 દિવસ સુખભોગ ભોગવ્યા પછી એક દિવસ સુધર્મ દ્રવ્યપ્રાપ્તિને
 માટે કરિયાણાનાં વહાણો ભરી પ્રિયાસહિત સમુદ્રમાં ચાલ્યો,
 કેટલેક દૂર ગયા પછી દુર્દેવના યોગથી દુર્ઘિન થયો, સમુદ્રના ક-
 દલોલ ઉઠાળા મારવા લાગ્યાં, ભયંકર પવન વાવા લાગ્યો, મે-
 વડ પુરુષોએ સમુદ્રને તોફાની જોઈ નાંગરનું અવલંબન કર્યું.
 સિતપટ શકેલ્યા અને પોત પોતાના દેવની સ્તુતિ કરવા માંડી;
 તે દંપતિએ પણ મરણાંતકટ સમીપ આવ્યું જાણી સાગારી અન-
 શન શ્રદ્ધા કર્યું, અને ધર્મધ્યાન કરતા બેઠા. એવામાં તો જાણે
 વહાણ ચક્રથી અવિષ્ટ થયેલું હોય તેમ જરાવાર જળમાં ઉ-
 ઝું ભડીને, યુવતિના ચિત્તને વિષે સ્થાપન કરેલા ગુહ્યની યે-
 હ સફટ થયું, તે સમયે પાણીમાં વારંવાર ઉંચે નિચે જતાર
 તેઓને દેવદાત્રે પાટીકાં દાથ આવ્યું, તેના યોગથી ત્રણ ચાર
 દિવસે તેઓ સમુદ્રતટે કોઈ જગ્યાએ નિહાળ્યા; ખને મળ્યા જ-
 ની અત્યંત હર્ષ પામ્યા, પરંતુ પોતાની પ્રાણપ્રિયાને વિપ-
 ત્તિમાં આવી પડેલી જોઈ ધર્મ ખેદ પામ્યો; તેવારે ઋદ્ધિસુંદરી
 બોલી:-સ્વામિન્! મનમાં ખેદ મું થશે છે, આ સંસાર સમુ-
 દ્રમાં વિપત્તિ તો મુલતઃ છે, પરંતુ ધર્મ દુર્લભ છે; માટે જિન

ધર્મના તત્વને જાણનારા મનુષ્યોએ સંપત્તિમાં પ્રમાદ ન કરવો અને વિપત્તિમાં ખેડ ન કરવો. કારણ કે પ્રાણિને પૂર્વના પુણ્ય પાપના યોગ પ્રમાણે મુખ દુઃખ પ્રાપ્ત થાય છે.

કહુ' છે કે:—

મુલ દુઃસ્થિત મોક્તવ્યે ધીરૈર્વા કાતરં નરૈઃ ।

મચિતવ્યં તત્તો ધીરૈ રુત્તમૈઃ સાહસાન્વિતૈઃ ॥

ભાવાર્થ:—ધીર અને કાતર અને પ્રકારના મનુષ્યોને મુખ દુઃખ તો ભોગવવું જ પડે છે, મારે ધીર અને ઉત્તમ પુરુષોએ સાહસિક થઈને તે સહન કરવું. મારે આપણે દુઃખના વખતમાં શાંત ન કરતાં ધીરજ ધરવી એજ એટલું છે અને મુખના વખતમાં શાંત સ્વભાવ રાખી પુણ્યારાધનમાં તત્પર થવું એજ એટલું છે.

એમ દુઃખના સમયમાં એક બીજાને ધૈર્ય આપી—દુઃખમાં પણ મુખ માનનાર અને શ્રાદ્ધધર્મમાં દ્રઢ ચિત્ત રાખનાર તે એમાં કંપતિ તે સ્થળે વહાણ ભાગ્યાનું ચિન્હ સ્થાપન કરી, કુળ, કુળાદીધી નિર્વાહ કરતાં ત્યાં રહ્યાં. એક દિવસ તે ભાગે થઈને જનાર વાહાણના મનુષ્યોએ તે ચિન્હ જોયું, તેથી તરતજ કાંઈ માણસ મોકલીને કહેવરાવ્યું કે, 'મુલોચન નામે સાર્થવાહ કંઘડીપ માર્ગે જાય છે, જે તમારી ઈચ્છા અમારી સાથે આવવાની હોય તો વાહાણ ઉપર ચાલો.'

એવું સાંભળી તે મુખી કંપતિ નાવડીમાં બેઠા, એટલી એ તેઓને હૃદયથી વાહાણપર લીધા અને શારી રીતે સન્માન આપી બેસાયા; અનુક્રમે ધણા દિવસ વાહાણમાં નિર્ગમન થયા પછી જહાજુદરીને જોઈ કામાતુર થયેલા મુલોચન એટ્ટીની દ્રષ્ટિ ફરી, તેથી મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે:—'અહો! વિધિએ ઘણા કાળથી એકત્ર કરેલ વિજ્ઞાન આ મુલોચનનાને બનાવી પ્રગટ કર્યું છે. જે ઉત્કંઠાપૂર્વક તે મારા કંઠનું આલિંગન કરે નહિ તો આ હવિત, યૌવન, રૂપ અને ધન એ સર્વે નિરથક છે; પરંતુ એ પોતાના પતિને મૂકીને અન્ય પુરુષને ઈચ્છે એવી નથી, મારે કાંઈક ઉપાય કર્યા શિયાય કાર્ય સિદ્ધિ નહિ થાય.' એ

રીતે *અનલપના સંકલ્પરૂપી સર્વે ડશેલો અતે દુષ્ટ દૃઢ્યવાળો તે દૂર ભવ્યની પેઠે સુધર્મનો ધાત કરવા તત્પર થયો. એક દિવસ સર્વે પરિજન વર્ગ સુધી રહ્યા પછી પોતે તેજ વિચારમાં જાગતા હોતો, તેવામાં મધ્યરાત્રે સુધર્મ લઘુશંકાર્થે ઉઠ્યો, તેવારે મુલોચને ઉઠી તેને પાછળથી ધક્કો મારી સમુદ્રમાં નાંખી દીધો.

આહા ! માણસ પોતાની દુષ્ટ વાસનાથી સિદ્ધિ માટે શુ શુ અકાર્ય કરે છે, પોતાની ઈચ્છાઓ તેમ કરવાથી પાર પડે કે નહિ તેનો વિચાર કર્યા વિનાજ તેઓ અધોર પાપકર્મમાં પ્રવૃત્ત થાય છે. મુલોચન શેઠે તેવીજ રીતે કામાંધ થઈને આ મહા અધર્મ આચર્યો ! તેણે સુધર્મને સમુદ્રમાં નાંખીને પરસ્પ્રીની લોલતાથી પોતાના આત્માને ભવસમુદ્રમાં ડુબાડ્યો, તેવું દૃઢ્ય ધડકવા લાગ્યું, પોતાના અધોર કૃત્યથી પણ થોડોવાર મનમાં હર્ષ થયો, કે હવે પોતાની ઈચ્છા ફળીભૂત થશે એવા વિચાર કરવા માંડ્યા, અતે પોતાનું દુઃકૃત્ય ગુપ્ત રાખવાને બોલ્યા આ લ્યા શિવાય સૂઈ રહ્યો.

પ્રભાતે પોતાના ભરતારને ન જોવાથી ઋદ્ધિમુંદરીના મનમાં ત્રાશ પડ્યો, કાંઈ અમંગળ થયું છે એવી કલ્પના મનમાં ઉઠી આવવાથી મૂઠા પામી, સચેતન થયે હવે શુ કરે એ વિચારમાં લીન થઈ કર્ણાસ્ત્રે રૂઢન કરવા માંડ્યું; તેવારે મુલોચને પાસે આવી ઋદ્ધિમુંદરીને ધીરજ આપવા માંડી વળી કહ્યું કે:—હે મુંદરિ ! તારો નાથ ગયો તેથી તું ચિંતા ન કર, બનવાનું હવું તે બની ચુક્યું, માટે તેનો અપશોષ ન કરવો, ગયેલી વાતને ભૂલી જવું એ સંસારમાં રહેનારાનો નિયમ છે; હવે હું તારો નાથ થઈશ. મારું ઉપાર્જન કરેલું આ સર્વ દ્રવ્ય તારું જ છે, જે દૈવ્યે બનાવ્યું તેને માટે ખેડ ન કરવો અને સંતોષ પ્રાપ્ત થવાના નવા ઉપાય કરવા હું તારું કામ પણ અગિયાર દરીને નિવૃત્તિ પમાડીશ, વધારે શુ કહું પણ હું જે આજ્ઞા કરીશ તે સર્વે હું મસ્તકે અચીકાશ.

એવાં તેનાં પાપમય વચનો સાંભળી વિચક્ષણ મુંઢરી વિ-
ચારવા લાગી કે, અહો! આ અનર્થકારી રૂપને ધિક્કાર પડે.
મારા આંખા રૂપથી મારે વિષે રક્ત થઈ આ દુષ્ટે મારા પતિને
સમુદ્રને વિષે નાંખ્યો, રાગ બદ્ધથી મસ્ત મનુષ્ય કાર્યાકાર્યનો
વિચાર કરતાજ નથી; હવે શીલ રક્ષાર્થે હું પણ સમુદ્રમાં પડું,
કારણ કે તે પતિવિના આ જીવિત શા કામનું? પતિરહિત
હું સ્ત્રીએને મરણ એજ શરણ છે. પણ જિનશાસનને વિષે
એવા બાળ મરણનો નિવેશ કયો છે, કારણ કે જીવતો મનુષ્ય
ધર્માચરણ કરી પોતાના પાપનો ક્ષય કરી શકે છે. કદાચ જીવ-
તાને કોઈ વખત કલ્યાણકારી સમય આવે છે, વિયોગી ઈષ્ટજન
નો સંયોગ પણ થાય છે અને અજીમારેલી વસ્તુ પણ મળી જાય
છે, મારે એકું અજ્ઞાનાચરણ તો ન કરવું; તોપણ આ કામી
મનુષ્યથી મારા શીલનું રક્ષણ થાય એવો ઉપાય કરવો ધટે છે.
જો બની શકે તો આ દુઃખમય પ્રસંગ સામપ્રકૃતિથી નિર્ગમન
કરું, એમ વિચારી તે મુકામન પ્રત્યે દહેવા લાગી:—હિ મુ-
ખમ! સમુદ્રનો પાર પામ્યા પછી નિશ્ચયે હું તારું સમયોચિત
હિત કરીશ. એ સાંભળી તે સ્વસ્થ થયો અને પોતાનો કાળ
આશામાં નિર્ગમન કરવા લાગ્યો. આશાક્રુષ્ઠ મનુષ્ય સો વરસ
મુખી વિજંબમાં રહે છે.

એવા વખતમાં મુકામ એટલીએ કરેલા દુનંધથી કોઈ પામે-
લ દોષ તેમ વાયુએ તે વાદાળના રાગખંડ કર્યા, મુંઢરીને સ-
મજાવતી પેઠે ફક્ત પ્રાપ્ત થયું, જેના થોડે બચતી જેવો ભીમ
સમુદ્ર હોતા માત્રમાં ઉત્થિપન કર્યો. પુણ્યપાત્રે મુખર્મ તે પણ
સમુદ્રમાં પડ્યા પછી ફક્ત પ્રાપ્ત થયું હતું તેના યોગથી જે
તે તે નિશ્ચયે હતો તેજ નરે મુંઢરી પણ નિહાળી, પુણ્યપાત્રે
અને મરણ અને જન્મ અત્યંત સતોષ પામ્યા અને જાણે અ-
મર્યાદા સંધ્યાવેળા દોષ તેજ હર પામતા તેઓએ એક બીજાનો
દુર્મર પૂછ્યો અને કહ્યો. મુકામનએટલીને આપણે પછી એમ
અને સંવેદના મનમાં બિંદુ પામ્યા. અહો જુઓ તેની પૂચાણ-

તા! કેવી તેની ઉમદા મનોવૃત્તિ કે અપકાર કરનારના દુઃખને માટે પણ મનમાં લાગી આવ્યું! પ્રાચે સત્જનો અપકારી ઉપર પણ ઉપકાર કરનારા હોય છે.

પુનઃ ઋદ્ધિસુંદરી બોલી:--પ્રિયે! ધન્ય છે અરિહંત અને ગણધરોને કે જેઓની સમીપે રહેલા જીવો અશુભ ભાવનાને તજે છે. આપણી સમીપે રહેનાર તે સુલોચનશ્રેષ્ઠીનું ધર્મસાધન તો દૂર રહ્યું પણ ઉલટા પાપ પરિણામ અધિક થયા. જીવોની કર્મપરિણતીજ વિચિત્ર છે, જે કર્મપરિણતીના યોગે નિરિચ્છાથી આપણને તીરદાન આપવાનો ઉપકાર કરનાર લોચનશ્રેષ્ઠી જીવનસંદેહ તથા ધનહાનીને પ્રાપ્ત થયો.

એમ ભાવના ભાવતાં તેઓને નિરૂપમ રૂપવાળા જોઈને ત્યાં આવેલ તટસ્થ શ્રામનો અધિપતિ ચમત્કાર પામ્યો, અને મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે:--સૌમ્ય વદનવાળો અને મદનસદૃશ રૂપવાળો આ પુરૂષ પ્રિયાની સાથે કોઈ પણ સ્થળેથી અત્રે આવેલો જણાય છે. જાણે કોઈ દેવનો અવતાર હોય એવો તે જણાય છે, માટે મારા દ્રવ્યને અનુસારે એ અભ્યાગત પુરૂષરત્નને હું ગૌરવ તથા ઉદ્ધાર કરું. એમ વિચારી તેને બહુ માનથી બોલાવી આનંદસહિત પોતાને આવાસે લઈ ગયો, અને પોતાના દ્રવ્યવટે ઉપચાર કરી તેને સ્વસ્થચિત્તવાળા બનાવ્યા અને સારી રીતે સત્કાર કર્યો. પછી ત્યાં તેઓ મુખમાં દિવસ નિર્ગમન કરવા લાગ્યા.

હવે વહાણ ભાગ્યા પછી લોચનશ્રેષ્ઠીને આ પાપી છે એમ ધારી જાણે સમુદ્રે ફેંકી દીધો હોય તેમ કાંઈક કાપટ હાથ આવ્યું, મત્સ્યોએ તેનું શરીર વિદ્યારી નાંખ્યું હતું તેથી મહા કપટ પામનો તે શ્રેષ્ઠી પેલા કાપટના યોગે સમુદ્રના તટે નિકળ્યો; ત્યાં આમ તેમ ભ્રમતાં કોઈ પક્ષીમાં ગયો, પણ ત્યાં અત્ર ન મળવાથી ક્રુષિત થયેલો તે માંસહુન્ન થયો. ભૂખ્યો માંસ શું ખાવાની ઈચ્છા ન કરે?

તે માંસના અટકિથી તેના શરીરમાં વિકાર થયો, તેથી

અત્યંત કષ્ટ ઉત્પન્ન કરનાર કેદ નિકળ્યો. એવી રીતે ધર્મપાત્ર
કરીને જે આબુસ મનોરથની સિદ્ધિ કર્યું છે તે એવો દુઃખી
ધાર છે. જુઓ વિધિની રચના ! જેણે પાતાની કર્મકા સમુદાય
કર્યાને અધોર પાપ કરી આનંદ માન્યો તેના આ દ્વાલ થયા.
અને શુદ્ધ હૃદયવાળાં તે દંપતી સમુદ્રમાં પડ્યા છતાં પણ મુખને
પ્રાપ્ત થયાં.

અન્યથા દુઃખે રીજાતો તે લોચનચેષ્ટી જળ માગવાને માટે
જે આવાસમાં ધર્મચેષ્ટા અને મુંદરી રક્ષાં છે ત્યાં આબુસ, મું-
દરીએ રૂપથી તેને આજીવ્યો, તેથી મનમાં કયા આવી, અને
પરમાં જઈ પતિને ખમર આપ્યા, તેવારે તેણે પણ તરતજ બહાર
નિકળી માનપૂર્વક તેને બોલાવ્યો અને કશું કે-જગતના મનુષ્યને
મોગના વૃક્ષની પેઠે મુખ છાયાને આપનાર તારી આવી અથ
રથા કેમ થઈ? અથવા વિપત્તિ તો મહાંત જનોનેજ હોય પણ
લગુને ન હોય. જેમ શાહુ (મદણ) સૂર્ય અને ચંદ્રનેજ થાય છે
પણ નક્ષત્ર અને તારાગણને નથી થતું. મારે છે સખે ! ખેદ ન
કર્યો, મનમાં ધીરજ પર, પણ દ્રવ્ય ખરચીને પણ હું તારે
દહ નિર્દોશી કરીશ. એવી રીતે આંધાસન આપીને તે ધર્મ
એષ્ટીએ નાના પ્રકારના ઉપાય અને આપધાદિકથી તેનો એવી
રીતે ઉપચાર કર્યો કે બેથી રોગની શાંતી થઈ. આહા ! કેવી
તેની સૌજન્યતા !

તે દંપતીનું એવું અસામાન્ય સૌજન્ય જોઈને લોચનચેષ્ટ
લગત પાડ્યો, અને મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે, -વિધાતાએ સ-
જ્જન અને ચંદનને પરોપકારને માટેજ ઉત્પન્ન કર્યા છે, કારણ
કે તેઓ પીડા કરનારના સંતાપને પણ દાળનારા હોય છે. મેં
પાપીએ નિર્દય થઈને એની સામે દુષ્ટ વ્યવસાય કર્યો તોપણ
દુષ્ટ એવો જે હું તેની સાથે આવા વિનયથી તેઓ વર્ત્યાં
અને રૂડા પ્રકારે સેવા કરી. આ કરતાં તો હું સમુદ્રમાં મૃત્યુ
પામ્યો હોત તોજ રૂડું થાત. અથવા જીવતો છતો પણ આમ
ની દ્રષ્ટિ ન પડ્યો હોત તો સારું થાત. એમ લગતથી

વ્યાકુલ અંતઃકરણવાળો તે નીચું મુખ કરી બેઠો છે, ધર્મવંત મુધર્મે શિષ્ટ ગિરાથી તેને પુછ્યું:—હે સખે! કંઈ વિરહથી, ધનના નાશથી, વ્યાધીના સંભવથી અથવા એવા શું કારણથી તારા મનમાં દુઃખ થાય છે. હું સહાયક છું તો તને હૃદયનો મેળાપ થશે, ધનની પ્રાપ્તિ થશે અને વ્યાધીના નાશ થશે. જેમ તારું મન સંતોષ પામશે તેમ કરીશ ત્રીભક્ષતુને વિષે શોષાઈ ગયેલ સરોવર અને નદીઓ વરસાદથી ભરાય છેજ; મારે કોઈ વખત કષ્ટ આવી પડે તો તેથી મુંઝાત નહિ, પોતાના કરેલા દુષ્કૃત્યથી દુઃખ પ્રાપ્ત થાય છે અને મુંઝાત પી સુખ પ્રાપ્ત થાય છે, તો તેને વિષે જરાપણ બેદરકારી ન કરવો. સુખના અર્થી મનુષ્યોએ તો નિરંતર ધર્મનું સેવન કરવું અને અનંત જન્મમાં દુઃખનું કારણ એવા પાપને પરિહરવું.

તેવારે મુલોચને કહ્યું:—મિત્ર! તારી સૌજન્યતા, તારી વાત્સલ્યતા અને તારું પરોપકારીપણું તો અવહર્ય છે; પરંતુ મેં પાપીએ તને સમુદ્રમાં ફેંકી દીધો હતો એ મારા દૃઢ્યમાં શંકા દેતી પેઠે ખરડે છે. એ પાપ બળતા કાકડાની પેઠે મારા મનને નિરંતર બાળ્યા કરે છે. વળી મેં પાપીએ આ મહાસતીની ઉપર દુષ્ટ નજર કરી તેને સંતાપ પમાડ્યો તેનું ફળ તો મને આ જન્મમાંજ પ્રાપ્ત થયું. એવાં પાપકાર્ય કરનાર જે હું તેને ત્રિપતિએ પણ આદર ન આપ્યો, પરંતુ હે મિત્ર! તે આદર આપીને મારી જે ઉપચર્યા કરી છે તેનું વર્ણન થઈ શકે તેવું નથી. એ સાંભરવાથી એક તરફ મારા મનમાં આનંદ થાય છે અને બીજી તરફ પથ્થાતાપરૂપ અગ્નિ વધારે પ્રજ્વલીત થાય છે.

એ પ્રમાણે વાત કરે છે, તેવામાં ઋદ્ધિયુદ્ધરી બોલી:—તમે ધન્ય છોકરે પાપકાર્યને મારે પથ્થાતાપ કરે છે, કારણ કે પાપી પુરૂષો પાપ કરીનેજ સંતોષ પામે છે, સંત પુરૂષો કદી પાપ કરતાજ નથી અને કરે છે તો તેને મારે અત્યંત પથ્થાતાપ કરે છે, મારે એમાં તમારો દોષ નહોતો, એ સર્વે અજ્ઞતાનીજ

ચેષ્ટા હતી; આંધળો માણસ કૂવામાં પડે તેમાં કેને ઉપાસકા રહેવો. માટે હે સત્પુરુષા હવે એ અજ્ઞાન તથા દો, ઇન્દ્રિયોને સં-યમે, વિપત્તિ પડે વિષય સમુદયને હરે, હિતને આચરે અને અ-હિતનો ત્યાગ કરે. મહા વિષ ખાતું સારું, અગ્નિને વિષે પ્ર-વેશ કરવો સારો પણ ઇન્દ્રિયોથી આકર્ષાઈ દુષ્કૃત્ય કરવાં સારાં નથી. આતંગ, મીન, ભ્રમર, પતંગ અને મૃગ એ સર્વે એક એક ઇન્દ્રિયના રાપથી વધ બંધનને પામે છે તે પાંચે ઇન્દ્રિયો એ-કત્ર ઘડને ત્યાં પોતાનો દોર બસાવે તે માણસ મૃત્યુ કેમ ન પામે. મૃગનૃપના સરખા વિષયને જોઈને જીવ મૃગનાં પેઠે દોડે છે અને તે ન પ્રાપ્ત થવાથી મૃત્યુ પામે છે. માટે જેમ અને તેમ ઇન્દ્રિયોને કબજામાં રાખવી, પણ પોતે તેને આધન થઈ પાપ-હારી કાર્ય ન આચરવાં.

એવા તેના ઉપદેશથી જેના અંતઃકરણમાં જ્ઞાન સ્ફુરિત થયું છે એવો તે મુલોચનશેઠ બોલ્યો:—હૈ મુન્દરી ! તું મારી બેન છે, તું મારી માતા છે, તું મારી ધર્માચાર્ય છે, માટે નિ-રંતર તારી આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તિશ.

પછી ઘણા દિવસ તેઓ ત્યાં એકત્ર રહ્યા પછી લોચનશ્રેષ્ઠી પોતાનો અપરાધ પારંપર ક્ષમાથીને પોતાના નગર તરફ ગયો, અને મુલ્યશ્રેષ્ઠી ન્યાયપૂર્વક અગણિત દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરી પ્રિયા અદિત તામસિસિ નગરીયે ગયો; ત્યાં ચિરંકાળપર્યંત કૃત્તા-ચાર પ્રમાણે નેઓએ આચરણ કર્યું, અને સર્વ સ્થળે પોતાની સોજન્યતાની પવન ફરકાવી.

એવી રીતે મહા કટ્ટમાં આવ્યા છતાં પણ કદિ મુન્દરીએ પોતાનું સિયળ આચર્યું, ક્રોધના વખતમાં મૈત્ર્ય ધારણ કર્યું, નિરંતર ધર્મનું જીવન કર્યું અને એ દંપતિએ પોતાની ઉપર અ-પકાર કરનાર લોચનશ્રેષ્ઠી ઉપર ઉપકાર કરી તેની અનેક પ્રકારે મુશ્કયા કરી ધર્મપ્રાપ્ત કર્યો. અન્યજનોએ પણ તેવીજ રીતે આચરણ કરતું જોઈ હલ્લાળનાં જાગ્રત થયાય.

હવે શાથી મુળમુક્ટી જ્યાં લોચન અવસ્થા પામી ત્યારે તેના

પિતાએ આવસ્તી નગરીના પુરોહિતપુત્ર વેરે વિવાહ કર્યો. તેના સમયમાં એક દિવસ તે નગરના રહેનાર વેદશર્મ આમ્રના વેદશ્રિ નામે પુત્રે તેણીને જોયું. અવલોક્ય રૂપવાળી જોઈ મનમાં ચિંતવવા લાગ્યો કે, જો લક્ષ્મીની પેઠે આ મૃગાક્ષી મારા ઘરમાં વાસ ન કરે તો આ જન્મ નિષ્ફળ છે. આદ્યજ્ઞ એવી રીતે ચિંતવન કરે છે તેવામાં તો તે બાળા દ્રષ્ટિબહાર ગઈ, અને વડે રૂચિ તો તે ચિંતવનમાં ત્યાંને ત્યાં મૂઠનીપેઠે ઉભો રહ્યો, તેથી સાધના મિત્રોએ તેની સર્વે થેણા લક્ષણથી જાણી અને ઘણા આમંદ ધરે લાગ્યા. ધરે આવી તેના પિતાને સર્વ વાત જણાવી, તેણે પુત્રના સ્નેહથી આકર્ષાઈને ગુણગુંદરીના પિતા પાસે જઈ તેની વાતના કરીતેવારે તેણે જણાવ્યું કે તેનો વિવાહ આવસ્તી નગરીના પુરોહિતપુત્ર વેરે કર્યો છે મોટું હવે નિરૂપાય છે. તમે જાણો છો કે ઉત્તમ જતો એક વખત બોલી ચુક્યા તે ફરજ નહિ, એમ તેના મનનું સમાધાન કર્યું. પિતાએ ધરે આવી પુત્રને સર્વ સમાચાર જણાવી તે વાત મનમાંથી દૂર કરવા કહ્યું, પરંતુ વેદશ્રિનો રાગ ગુણગુંદરી ઉપરથી ખસ્થો નહિ; તેથી તેણે તેને મોટું મંત્રનું ધ્યાન કરવા માંડ્યું, દેવોની માનના માની અને બીજા ઘણા ઉપાય કર્યા, પરંતુ તે સર્વે ફોફર હતા અને ફોફર મવા પુરુષવિના ફોફર ખેલ વસ્તુ પ્રાપ્ત થતીજ નથી, સચિત પ્રમાણેજ માનુષ્યોનો યોગ આવી જાય છે, મોટું તે શિવાય બે કરવું નિર્મલક ફોફર સમજવું.

ત્યારપછી ગુણ દિવસે આવસ્તી નગરીના પુરોહિતપુત્ર કે વેદશર્મનાં ત્યાં આવી તે કન્યાનું આશ્ચર્યહીન વિચિત્રરૂપ કહ્યું તે જોઈ દિવસ ત્યાં રહી ગુણગુંદરીને સચિત જોઈ તે ધ્યાનના નગર પાસે ગયો. ત્યાં સર્વે રૂપાંતર બોધને (જલ્મીને) વેદશ્રિ તો જાણે જિજ્ઞાસુ હોઈ કેટલું દોષ તેમ જિજ્ઞાસુ થઈ ગયો. સવારે સવારે જોઈ જુદી જુદી જગત મને. જાણે જુદાં જુદાં અવસ્થામાં રહેલાં મને તેથી વિદ્યુત અને મિત્રોએ જાણી રીતે સમજાવ્યો. મને જાણે નહિ અને મને મને મને મને આવસ્તી નગર તેથી

નિકળ્યો. રસ્તે પર્વતોની ખીણમાં કોઈ પક્ષી આવી ત્યાં તેણે વિચાર લેવાને મુકામ કર્યો. ઘોડીવારે તે દ્વિગધમના વિચાર કર્યો અને પક્ષીપતિની સેવના કરી મુઠ્ઠરીને મેળવવાનો નિશ્ચય કર્યો; તેથી ત્યાંજ રહી પક્ષીપતિની નાના પ્રકારે સેવા કરવા લાગ્યો, અને દુષ્કર કાર્યો કરીને ઘોડા દિવસનાં તેના સંપૂર્ણ વધાસ મેળવ્યા.

આહા! કામવાસના કેવી ખુશી છે! પોતાની ઈચ્છા ફળીભૂત થવાને માણસ કેવાં અકાર્યો કરે છે! તેમાં પણ કામાંધ માણસ તો કોઈ પણ પ્રકારનું અકાર્ય કરતાં લજવાતો નથી, હરતો નથી, પાપનો ભય ગળતો નથી. હવે જ્યારે પક્ષીપતિની સાથે ખરાબર પ્રીતિ જામી ત્યારે તે દ્વિગધમે ગ્રાવસ્તીમાં પુરોહિતના ઘર ઉપર ધાડ પાડવા વિચારી કરી, પક્ષીપતિએ કમ્બુલ કર્યું અને ઘોર દિવસે લાગ જોઈ રાત્રી સમયે તે નગરમાં દાખલ થઈ પુરોહિતના ઘર ઉપર ધાડ પાડી, તેમાં ખીજાઓએ તેના ધરતું સમધુનું દ્રવ્ય લઈ લીધું, અને આ પાતકી ગ્રાહ્યે તો ગુણમુઠ્ઠરીનેજ જોઈ જ્યાં હતી ત્યાંથી તેને પકડી લીધી. એવી રીતે ધારું કાર્ય સિદ્ધ કરી તેઓ પક્ષીમાં આવ્યા.

ગુણમુઠ્ઠરીને પક્ષીમાં લાવ્યા પછી તેણે તેના સારી રીતે આદરસત્કાર કર્યો, અને તે જેમ ખુશી ધાય તેવા પ્રયત્ન કરવા માંડ્યા. પોતાની ફર્જનના જેવી મીઠી વાણીથી કેરલાક દિવસ મુધી તેને વિનોદ આપવાનો પ્રયત્ન કરી એક દિવસ વેદરચિ જોડ્યો:—“ભદ્રે! તારા ગુણોએ મારા ચિત્તનું હરણ કર્યું છે તે હવે તું મને પાછું આપ, તારા વિના હું જાણું અંતઃપ્રસ્થામાં હોઉં એવો ધર્મ ગયો જુ, તું ધર્મવતી છે તેથી હવે મારા ઉપર કૃપા કરી મને જીવન આપ, અગર જો કે તું દૂર હતી તોપણ સ્વપ્નમાં, જાગૃતાવસ્થામાં, ધરમાં, બહાર સર્વ ઠેકાણે તારાજ રમરણ અને તારોજ પ્રતિભાસ થતો હતો.”

એવું ચાંબળી ‘હું’ જાણતી નથી કે તમે મને ક્યાં અને ક્યાં જોઈ, તથા તમારું ચિત્ત કેમ દુરાયુ!’ એમ આશ્ચર્ય પામતી ગુણમુઠ્ઠરી બોલી.

પછી તે કામાંધે સર્વ વૃત્તાંત કહી બતાવ્યો, અને તેને માં પોતાની આવી સ્થિતિ થઈ, પક્ષીમાં વાસ કરવો પડ્યો. માં પાત્રી વગેરે સર્વ જણાવી દીધું. તેથી શુભમુંદરીએ વિચાર્યું કે આ મારી ઉપર અત્યંત રાગવાન છે, હું એકલી શરણગત થઈશું, આશપાસના માણસો સર્વે અનાય અંને નીચ જાતિના છે. મારે મારા શીલનું રક્ષણ શી રીતે થશે? મૃત્યુ વિના બીજી ઉપાય નથી. અરેરે! મારે આહીં અકાળમૃત્યુને શરણ થવું પડશે. મું એ શિવાય બીજો કાંઈ ઉપાય નથી? મને કોઈ સહાય નહિ થાય? મારી મનોવૃત્તિ શુદ્ધ છતાં હું જય નહિં પામું? નહિ નહિ. એકદમ મરણને શરણ તો નજ થવું, અને કાંઈક બીજો ઉપાય કરું. એ માણસ અત્યારે મારો અર્થી છે મારે હું પ્રાર્થના કરીશ તે પોતાના ઇચ્છિત કાર્યને મારે કમ્બલ રાખશે. એ એવો ઉદ્ધત નથી જણાતો કે શીલ ભંગ કરવામાં બળા કરે. મારે માસ છ માસની મુદત નાખી બનશે તો તેને પ્રતિ બોધ આપી નિમંજ શીલ પાળીશ અને પ્રવર્તિનીતા અર્થે અખંડ રીતે જળવૃત્તિ. વિવેકી માણસોએ માયાકષ્ટ કરવું શક્ય નથી, પરંતુ ધર્માર્થ શીલ જળવવાને મારે તે કરવું પડશે. મને વિચારી મંકુર વાણીથી તે બોલીઃ—તમારો મારી ઉપર આજ રાગ છે એવું તમે જો પૂર્વ મને જણાવ્યું હોત તો હું કરી મૂકે પરદેશીની સાથે પાણિમણ્ડલ કરત નહિ. કૃતિત આશ્રમવાસ નહોતો હોય તે છતાં દર રહેલા શાકભાજિવૃક્ષની કાલુ ઠંછા કરે? આશ બને પક્ષ નિર્મળ, નિષ્કલંક વશ, નાના મહારત્ન મું અને આપણા સરખો યોગ એ સર્વથી મહાન મુંદર માય મું હવે તો આપણું યોગ સંયોગ થવાથી લોકમાં નિંદા થશે અને જલકમાં મુનિતિનાં દુઃખ જાનવર્ષ પડશે. મું પૂરવા નિર્વ હોય છે. કોઈ કામમાં નેચો મારી રીતે વિચાર કરીનાર મું હું છે મારે તમે વિચારી જુઓ.

તેથી આજ ક્ષણે માંકરણે તેણે વિચાર્યું કે આજે આજે મારે વિદેશગત કરવું પડશે કે પાંડુ મું કોઈક મું

તેણીને મારી ક્રિષ્ણ જણાવી નહિ. હવે તેણીને માટે મહાન પ્રયાસ કર્યો અને છાદી દેવી એ ઠીક નહિ; એમ ધારી તે જોડ્યો:—શુભ! તે સત્ય કહ્યું. પહેલાં મેં તને ન જણાવ્યું તે મારી ભૂલ થઈ, પરંતુ હવે હું તારા વિના છવી શકું તેમ નથી, મારું હવિતવ્ય તારેજ આધિન છે, કૃપાને દર્શક લાગો, નિંદા ધાઓ કે દુર્ગતિ મળે, પરંતુ તારા સંગમરૂપી અમૃત રસનું પાન કરાવીને તું મને છવાડ.

બહુકલાં એવાં વચન સાંભળી ગુણમુંદરી પોતાના મનમાં વિચાર કરી બોલી:—આ પદ્મી કદપવદ્મી સમાન છે, અહીં રહેવાની આપણે ગમે તેમ કરી શકશું, તમારું જેમ હિત થશે તેમ જ હું વર્તશિ, પરંતુ હાલ ચાર માસ મંત્રસિદ્ધિને માટે મારે અભય પાળવું પડશે, અગે આભૂષણ નહિ પહેરાય, પુરૂષ સર્વેને બંધુવત્ માનવા પડશે, અને ત્યાં શુધી તમારે વિલંબ કરવો પડશે.

તેવારે બહુકે પૂછ્યું:—એ મંત્રારાધનથી શું થાય ?

ગુણમુંદરીએ નમ્ર સ્વરે જણાવ્યું કે:—અવેધવ્ય, ધન લાભ અને પુત્ર પ્રાપ્તિ વગેરે મંત્રારાધનનાં ધણાં ફળ છે.

એ સાંભળી તે ખુશી થયે, અને મારે માટે એ સર્વ કરે છે એમ તેને લાગ્યું, તેથી તેણીનું વચન કબુલ કર્યું. પછી તેઓ ગુમે ત્યાં રહેવા લાગ્યાં. ગુણમુંદરી મૃદુભાવે કરે, શાક પકવાન વગેરે ઉત્તમ રસવતી બનાવે અને ઘૂત ખાંડ વગેરે નાંખી તેને જમાડે. ઘાટ દિવસમાં તેના મનમાં એવો વિદાસ પાડી દીધો કે મેં એમજ આભૂષણ લાગ્યો કે આ મુંદરી પોતાના ચિત્તમાં મનેજ મિથ લાલે છે. તે મહા સતી તેને એવાં બોજન જમાડે છે અને પાને નિરંતર આપ્યાન્ન અને હિણાદરી તપ કરી શરીરને ઠાપે છે. સ્નાન, શુભાર, નાંખુલ્ય વગેરે તથા દીધા અને એમ શરીર કૃષ્ટ થાય તેવા ઉપાય કરવા માંડ્યા. વધારે અગર પુત્ર થવા આવી ત્યારે એક દિવસ પાછલી રાત્રે તેણીએ પાંચાં પેડાં તાલુજ નરકર વિષ વચમાં રાખણ થયો અને શું

થાય છે એમ પુછ્યું. તેવારે તેણીએ જણાવ્યું કે મને શૂળ નિક્ષેપ છે અને તેથી અસહ્ય પીડા થાય છે; તે સાંભળી બ્રાહ્મણે અનેક ઉપાય કર્યા પરંતુ ફેર પડ્યો નહિ. તોપણ પડતાં આખર તો તેણીએ સર્વે ગૃહકાર્ય કર્યાં અને પુનઃરૂઢન કરવા લાગી. બ્રાહ્મણને બોલાવી સજળ નેત્રે તે બોલી:-હિ સુભગ! હું દુઃખાગ્નિમાં જાળી છું કે જ્યારે ગૃહવાસનો સમય આવ્યો ત્યારે આવો વ્યાધિ ઉત્પન્ન થયો; મારા મસ્તકમાં વેદના થાય છે, મારું અંગ બળે છે, આંતરડાં છેદાય છે અને સર્વે સાંધાઓ ત્રુટે છે, પરંતુ તેવું મને દુઃખ નથી, મારા ભક્તારના કે ધરના વિરહને મને દુઃખ નથી પણ દુઃખમાં દુઃખ એટલું જ છે કે તમારી ઉપર ઉપકાર થયો નહિ. મારે મારે તમે ઘણાં દુઃખ સહન કર્યાં તમને તેવું ક્ષણ પ્રાપ્ત થયું નહિ, મેં પૂર્વે તમને વચન આપ્યું પણ મારે તે વચન પાળવાનો સમય ન આવ્યો. તેથી મારે શરીર કંપે છે, મારા હૃદયમાં પીડા થાય છે અને હવે હું પ્રાણ ધારણ કરવાને શક્તિમાન નથી; મારે હવે તમે મને કાષ્ટ લાવી આપો કે જેથી તમારી નજરે હું બળી મરું.’

તેણીને આ પ્રમાણે શોચ કરતી જોઇ પાતકી દિવ્ય એક પામ્યો, તેવું પાપી હૃદય પીંગળ્યું, કયા આવી અને નરમાશ્રમી બોલ્યો:-ભદ્રે! મારા પ્રાણને પણ તુણસમાન ગણી તને સુખી કરીશ. દેવચોગે તને આવું દુઃખ પ્રાપ્ત થયું તેનો શોચ ન કર તારી મરણમાં આવે તો તું આવસ્તીમાં તરે ધરે જા.

તેવારે શોકમય ચહેરે તે બોલી:-‘હું ત્યાં શી રીતે જાઉં. કારણ કે દુર્જનો મારી ઉપર આજી મુક્યો અને મારો ભક્તાર મને પતિત થયેલી ગણ્યો; કંટુંબીઓ હવે મારો વિદ્વાસ પણ કેમ કરે. એક તો વ્યાધિનું દુઃખ અને બીજી દુર્જનની વાણી. ક્ષત ઉપર ક્ષાર નાંખવાની પેઠે ઉપરા ઉપરી દુઃખ હું કેમ સહન કરી શકીશ. અથવા બીજા વિચાર કરવાનું હવે મું પ્રયોજન છે. એ પ્રમાણે દુઃખ ભોગવવા કરતાં મરણનું શરણ કરવું એમ મુખકારી છે.’

‘જો તું દુઃખ જોવાને-સહન કરવાને શક્તિવાળી નથી તો અગ્નિમાં પડવાને કેમ શક્તિમાન થઈશ ? માટે તું બીજા વિચાર કરવા પડના મુઠ્ઠી તારા નગર પ્રાપ્ત થાય જ; હું તને સર્વ પ્રકારે મદદ કરીશ. છવતો માણસ સેંકડો કલ્યાણને પ્રાપ્ત થાય છે, આણું જાણે તેના દુઃખથી દુઃખી થતો હોય તેવી રીતે ગ્રાહણ બોલ્યો અને તેણીએ તે કબુલ કર્યું. એટલે તરતજ ગ્રાહણે એક રથ તૈયાર કર્યો અને તેમાં તેણીને બેસારી પ્રયાણ કર્યું. આવડતી સમીપે પહોંચ્યા એટલે ગ્રાહણે કહ્યું:-ભદ્રે! હું નગરમાં શું મોકલું લઈને આવું? તું અહીંથી ઉતરીને તારા ભત્તારને ધરે જા. તારા ગયા પછી હું પણ મારા ધર તરફ જઈશ.

હવે મુંદરીએ વિચાર્યું કે આને કોઈ પણ પ્રકારે પ્રતિબોધ આપીને પછી જવા દઉં, એમ વિચારી તે બોલી:-‘હવે બીજા વાસાએ સર્પ, આજથી તમે મારે ભાઈ સમાન છે, મારે ખુશીથી નગરમાં મારી સાથે ચાલો; બેનતી સાથે આવવામાં શું લજ્જા છે? તમને નિવૃત્તિ થવાથી મારા દુઃખમાં નિવૃત્તિ થશે. એમ કેટલીક રીતે તેને સમજાવ્યો અને પછી બંને ધરે ગયાં. ધણે કાળે શુભમુંદરીને ધરે આવી જાણી પુણ્યશર્મા વગેરે કુટુંબી જતા ખુશી થયાં. સૌ પરસ્પર એક બીજાને મળ્યા પછી મુંદરીએ પોતાના ભત્તારને કહ્યું કે-‘સ્વામિનાથ! આ ભાઈએ મને સિદ્ધોત્તી પાસેથી છોડાવી છે, મારે એનો સારો રીતે ગૌરવ કરવો.’

પ્રિયાના મુખથી તેવાં વચન સાંભળી પુણ્યશર્માએ તેનો સારો સારકાર કર્યો અને કહ્યું કે-‘કાગડાના ધરમાં હંસની પેઠે સિદ્ધતની પદ્મીમાં તમારે વાસ કરવો યુક્ત નથી. હું શિષ્ટાત્મનું! તમારે હમણાં અગ્રેજ રહેવું, અહીં હું તમને કોઈ રીતે જોખું આવવા નહિ દઉં.’

એવાં તેનાં રમ્ય વાક્યો સાંભળીને લજ્જા પામતો વેદ-રથિ મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે-અહો! કેવું આણું રૂપ, કેવાં એનાં વચન, કેવી એની ગંભીરતા અને કેવી એની મુજ-

(૬૪) શ્રી જૈન કથાસંગ્રહ ભાગ ૨ જો.

નતા ! આ મહાત્મા પુરૂષ ઉપર મેં પાપીએ મહા અનર્થ કર્યો. ક્યાં હું અને ક્યાં આ, એની આગળ હું શું ખિસાતમાં ! હંસી સમાન ગુણસુદરી પણ આવા ઉત્તમ પુરૂષને મુઠી મારા જેવા દુર્જનની સાથે કેમ વિલાસ કરે. એણે તો વિશુદ્ધ બુદ્ધિથી પોતાનું શીલ નિર્મળ રાખ્યું અને મને નરકમાં પડતો બચાવ્યો, તોપણ દુષ્ટ બુદ્ધિને લીધે કરેલા અકાર્યના પાપથી હું શી રીતે છુટીશ. હવેથી આવો અપરાધ હું કદી પણ નહિ કરું અને એ મહા સતીનું નિરંતર સ્મરણ કરીશ. એમ વિચાર કરે છે ત્યાં પુણ્યશર્માના ચાકરોએ આવી તેને સ્વસ્થ કર્યો, મર્દન કરી સ્નાન કરાવ્યું અને પછી નિર્મળ વસ્ત્રો પહેરવાને આપ્યાં, પછી સર્વેએ સાથે બેસી ભોજન કર્યું. એમ વેદરચિ પોતાનો સર્વ કાળ ત્યાં મુખે નિર્ગમન કરવા લાગ્યો. એક દિવસ દેવયોગે તેને રાત્રીમાં સર્પ ડસ્યો તેથી અચાનક પોકાર પાડ્યો, ઘરનાં સર્વે માણસો જાગી ઉઠ્યાં, પુણ્યશર્માએ પાસે જઈ તપાસ કર્યો તો તે મુઠા ખાઈને પડ્યો હતો, તેથી ઘણા મંત્રિકોને બોલાવી નાના પ્રકારના પ્રતિકાર કર્યા પણ કોઈ રીતે ફેર પડ્યો નહિ; તેની વાણીનો રોધ થયો, અંગ સ્થિર થઈ ગયું અને શબ્દવત્ થઈને પડ્યો. કોઈ પણ ઉપાયથી શાંતિ ન થઈ ત્યારે પુણ્યશર્મા નિરાશ થઈ શોક કરવા લાગ્યો. તે સમયે ગુણસુદરીએ ત્યાં આવી હાથમાં નિર્મળ જળ લઈ ‘ જો મેં નિર્મળ અને નિષ્કલંક શીલ પાળ્યું હોય તો આનો દહુ નિર્ધિષ થાઓ. ’ એમ બોલી ત્રણ અંજલિ છાંટી. તેજ ક્ષણે તે સાવધ થઈ બેઠો થયો. તેવારે ગુણસુદરના શીલનું એવું મહાત્મ્ય જોઈ નગરના સર્વે લોકો આશ્ચર્ય પામ્યા અને તેની પૂજા કરવા લાગ્યા. નગરજનોને ગુણસુદરીની પૂજા કરતા જોઈ વેદરચિએ આશ્ચર્ય પામી સર્વ વૃત્તાંત પુછ્યો અને પોતાને તેણે હવિતદાન આપ્યાની વાત જાણી અત્યંત ખુશી થયો. અને જ્ઞાની આગળ પછી ગુણસુદરીને ઉદેશી બોલ્યો-‘ પૂર્વે તું મારી બેન હતી; સાંઘને હવિતદાન આપવાથી મારી માતા બની ગઈ. કાર્યથી

મને અડકાવ્યો તેથી તું મારી ગુરૂ છે, તારું મહાત્મ્ય મેં હવે જાણ્યું, હવે તું ઉપદેશ કર એમ હું વર્તું, હું તારોજ સેવક છું.

તે સાંભળી સતી શિરોમણિ ગુણગુંદરી બોલી:—ભાઈ! પરદારાગમનનો ત્યાગ કર, એ વ્રત મહત્ત્વ કરવાથી તું સર્વ રીતે મુખ પામીશ; પરત્વીગમનથી કીર્તિનો નાશ થાય છે, વૈભવનો ક્ષય થાય છે, કલેશ વિરોધ વધે છે, માટે તેનો ત્યાગ કર. એવું મહાત્મ્ય તેં નજરે પડ્યું જોયું છે, તે હવે વધારે શાં પખાણ કર્યાં. માટે આવધાન મનથી તું એ વ્રત અંગિકાર કર. તે સમયે વિદ્યુચ્ચિએ પસલ ચિત્તથી શીલવ્રત અંગિકાર કર્યું. પછી પુણ્યશર્મા પાસેથી રજા લઈ ગુણગુંદરીને વારંવાર ક્ષમાથી સ્વસ્થ મનવાળો તે પોતાના નગર પ્રત્યે ગયો. ગુણગુંદરીએ પણ પોતાના ભક્તારની સાથે નાના પ્રકારનાં મુખ ભોગવતાં તથા અનેક પ્રકારનાં ધર્માચરણ કરતાં મુખે કાળ નિર્ગમન કરવા માંડ્યો.

એવી રીતે ચારે સપ્તીઓ દર મનથી ચતુર્થવ્રત પાળીને દેવલોકમાં રતિગુંદર નામે વિમાનમાં દેવીપણે ઉત્પન્ન થઈ. અનુક્રમે ધણા કાળ મુખી દિવ્ય મુખ ભોગવી વિશેષ પુણ્યના યોગે ત્યાંથી ચલી આ નગરમાં ફાંચન, કુબેર, ધરણ અને પુણ્યસાર નામે ઝેણીની વસુધરા, પદ્મિની, લક્ષ્મી અને વસુધા નામની સ્ત્રીઓની કૃદ્ધિને વિષે ઉત્પન્ન થઈ. તેનાં તારા, શ્રી, વીનયા અને દેવો એવાં નામ પાડ્યાં. પદ્મિનીથી જેમ સરોવર શાસે તેમ તે બાળાઓથી તેમના પિતાનાં ઘર શોભવા લાગ્યાં. ચારે બાળાઓ પુણ્યના યોગથી સહજ યત્ને સર્વ કળા લાણી, બ્યારે યૌવન પ્રાપ્ત થયું ત્યારે તેઓનું રૂપ અતિશય વૃદ્ધિ પામ્યું; પૂર્વભવના પ્રેમથી ચારેને સ્નેહ થયો. પછી ગુરૂ મહારાજ પાસે બારવ્રત અંગીકાર કર્યાં. પૂર્વભવે આપેલા જ્ઞાનના પ્રભાવથી તે ચારે બાળાનાં તેના પિતાએ વિનયવર કુમાર સાથે લગ્ન કર્યાં. સરખા પુણ્યવાળાનો સહેજે યોગ આવી મળે છે. પુણ્ય-

નુખથી પુણ્યરૂપ વર્ષાદથી સીંચત કરેલ સમક્ષેત્રમાં વા
લક્ષ્મી તેઓને ઉત્તમ પ્રકારના આનંદ ભોગવવાને ફળીભૂત થઈ
(ગુરુ મહારાજ રાજાને કહે છે.) હે રાજન ! પુણ્યના ચોખ્ખી
દેવતાઓ જેની સાનિધ્ય કરી રહ્યા છે એવા એ સદ્ગુણભર્યા
દંપતિને જે વિદ્ય કરે છે તેઓનો તત્કાળ નાશ થાય છે. તમે
જાણો છો અને તેનો પ્રભાવ તમે નજરેજ જોયો છે કે બ્યારે
તમે તેની ઉપર કુદ્રષ્ટિ કરી અને તેના શિયળવ્રતને ખડિત કર
વા ધાર્યું ત્યારે સાસન દેવીએ તેનાં વિચિત્ર (ખિલત્સ) રૂપ
કર્થાં, શીલથી જેઓનું તેજ સ્ફુરાયમાન થઈ રહ્યું છે એવી તે
મહાસતીઓના એક હુકારાથી હાંડી કાઢેલ મનુષ્ય (તે ગમે
તેવી વિદ્યાએ યુક્ત હોય તોપણ) ભસ્મસાત થાય છે, પરંતુ પો
તાના સમ્યક્ત્વ ગુણથી ઉત્પન્ન થયેલી દયાને લીધે તેઓએ
તમારી ઉપર લેશમાત્ર ક્રોધ ક્યો નહિ, અને તમને પ્રતિભેદ
આપી અથવા ગમે તે પ્રકારે સમજાવી પોતાનું શીલ રક્ષણ કર
વા ધાર્યું. સાસનદેવીની કૃપાથી તેઓ તેની મતલબમાં ફ
ળીભૂત થઈ અને તમારે વિમાસવું પડ્યું. યક્ષ, રાક્ષસ અને
વિદ્યાધરો તેની વિરાધન કર્યાથી જે કરી શકે છે તે કરતાં કોઈ
પણ મહાસતી તેના શીલનું ખંડન કરવાનો વિચાર ક્યો હોય
તો વધારે શિક્ષા કરી શકે છે. હે ધરાધીશ ! તમે પણ ભાગ્ય
શાળી કે કામદેવથી ખીડિત થયેલ તમારા આત્માને થોડીવાર
માંજ ચેતાવ્યો અને વિપરીતકાર્ય કરતાં અટક્યા. શીલવૃક્ષનું
એવું ઉત્તમ ફળ જાણીને તમારે તે વૃક્ષના ફળનું આસ્વાદન
કરવામાં ઉવસ કરવો યુક્ત છે. ’

એ પ્રમાણે જ્ઞાની ગુરુની વાણી સાંભળીને રાજાના મિથ્યા
ત્વરૂપી કુષ્ટિપદ્મ નાશ પામ્યાં, અને સર્વ ભાવને સમ્યક્રીતે
જાણવાનાર સમકિતરત્ન પ્રાપ્ત થયું; તેથી મુનિ મહારાજાને પુનઃ
પુનઃ નમસ્કાર કરી કહ્યું કે : હે ભગવાન ! એઓ ધન્ય છે,
એમનું જીવન સદૃશ છે કે જેઓનો વૃત્તાંત સર્વને એકાંતમુખ
આપનાર છે. હું તો મહા પાપી, કુકાર્ય કરવાવાળો સતીઓ

સતપનારું નિહનીયમાં પૂર્ણ નિધ અને હીન થકી પૂર્ણ
 ને પૂર્ણ; તો પૂર્ણ એટલું બહુ પુ કે પૂર્ણ કાંઈ પૂર્ણ કંઈ હશે
 થી પૂર્ણ પાદના વચનામૃત અર્ણ કરવાથી મારા કંઈ પવિત્ર
 પાત્રો એટલું પૂર્ણ મારું ભાગ્ય નહોત તો આપનો દેશના
 ભિળવાનો વખત ક્યાંથી આવત? હવે વધારે કહેવાથી સર્થ
 રતુ આપે વર્ણવેલ દુધર શિયળમત આજથી લવિતપર્વત સ
 થા પાળીશ. એમ કહી ચારિત્ર મહાજ કરવાની છાછા બતાવી
 તે સમયે ચારે આઘોસહિત વિનયપર બોલ્યો: - સ્વા
 મન! આપના વચનરૂપ મંત્રથી અમારો વિષયમહ નાશ પા
 વેલ મારું પૂર્ણ પાદની પાસે અને ચારિત્ર મહાજ કરશું.
 તેવારે ઉત્તમકાર્યમાં પ્રતિબંધ ન કરવો, ઉત્તમ પુરુષોને
 ઉત્તમ માર્ગે પ્રવેશવું એ ઉચિતજ છે. 'એમ ગુરુ મહારાજએ
 હું એટલે તેઓ સર્વે દીક્ષાની તૈયારી કરવા નગરમાં ગયા;
 પરંતુ રાજાને પુત્ર ન હોવાથી પ્રધાન અને સામંતોએ એકત્ર
 થઈ થોડા દિવસ પછી ચારિત્ર લેવાની વિગ્ગમિ કરી; પરંતુ
 ન્યાં વૈરાગ્ય વૃદ્ધિ પામ્યા ત્યાં બીજાઓનું તેવું કથન કેમ
 માન્ય રહે. રાજાએ તેઓ સર્વેને સમજાવી જેને છ માસનો
 મહાધર્મ છે એવી પાતાની વૈજયંતી નામે પદ્મરાણીને
 શુભ્યાભિષેક કરી, મંત્રી સામંતોને પાત પાતાના કાર્યમાં કુશળ
 રહેવાની આજ્ઞા કરી, વિનયપર અને તેની સ્ત્રીઓને વારંવાર
 અમાંત્રી, જિતેંધરના પ્રાસાદમાં અણાહિકા મહોત્સવ કરી, સાત
 દેવમાં પુરુષ દ્રવ્ય વાપરી, ચાચકોને અગાજીત દ્રવ્ય આપી મો
 ઠા આડંબરે દીક્ષા મહાજ કરવાની તૈયારી કરી, ગુરુ મહારાજ
 પાસે જઈ વિનયપર, તેની સ્ત્રીઓ અને બીજા અનેક નગરજ
 નોની સાથે દીક્ષા અંગીકાર કરી.

તેવારે પછી મંત્રી અને સામંતોએ આઘાસન કરેલી તે
 વૈજયંતી રાણી પુત્રની આશાથી પાતાનો ગર્ભ મુખે પાળવા
 લાગી. ત્યારે પૂર્ણ સમય થયો ત્યારે એક દિવસ રાત્રીએ તેણી
 ને પુત્રી પ્રસવી, તે જોઈને રાણી મનમાં અત્યંત ખેદ પામી,

મંત્રીને એકાંતે બોલાવી સર્વ વૃત્તાંત જણાવ્યો; તેથી તેઓએ એકાંતે ગાઢવણ કરી પુત્ર જન્મના સમાચાર બહાર પાડ્યા. આ ને વધાનગીઓ આપી નગરમાં મોહોટો ઉત્સવ કર્યો. પછી તે પુત્રીને તે દિવસથી એકાંતમાં રાખવા માંડી, જ્યારે તે યૌવનવય પામી ત્યારે રાણી અત્યંત વિચારમાં પડી, તે મંત્રીને બોલાવીને કહ્યું કે, આને યોગ્ય કોઈ મનોહર પતિ શોધો. તે સાંભળી મંત્રીએ પ્રભાવિક યક્ષની આરાધના કરી, ત્રીજે દીવસે તે યક્ષ પ્રસન્ન થઈ બોલ્યો કે-આ નગરની સીમમાં સરોવર તીરે પાતળપુરના નાજકુમારને લાવીશ, તે કુમાર આ કુંવરીને શોધ વર છે; તે તેણીના પૂવજવનો ભત્તાર છે. આ નગરનો ક્યામી ધવાને પણ તેજ લાપક છે.

(મંત્રી કમલસેન કુમારને કહે છે.) તેજ હું મંત્રી યક્ષના આદેશથી ત્યાં ગયાં, તે પછીનો સર્વ વૃત્તાંત તમે જાણો છો. મારી આથે પુરુષવેશ ધારણ કરેલ જે કુમારને આથે બોલો તે તે કન્યાજ હતી. આપને જિવાથીજ તેણીના નમારી ઉપર તીવ્ર રાગ બંધાયો તે આપ જાણો છો; માટે અન્યતઃજ ઉપકાર કરવાનિજ જેનો શીલ છે એવા આથે તે કુંવરીના મનોરથ પૂર્ણ કરવો છે નાજકુમાર! આ પ્રમાણે પરમાર્થ છે. આ પત્ની પાને મેં સઘણુ વચાસ્થિત નિવેદન કર્યું છે. હવે આપને જોગ્ય જાણ તેમ કરો.

તે પ્રમાણેજ આનંદકારી વૃત્તાંત સાંભળીને રાણીને મુદ્દ સંતોષ હોય. પછી યક્ષે અને મંત્રીનું વચન માન્ય કરી પુરુષવેશમાં સજ્જ થઈ તેનો પત્નિ નાજકુમાર ઉપર તીવ્ર રાગ થઈ તે સંપૂર્ણવરને મરે વૃત્તાંત સંપૂર્ણ જણાવ્યો. અને અંતે તેણીને જોગ્ય દિવસ મુકર કર્યો. વિચારને બાદ અનેક પ્રસન્ન મેલાવણે અને અનેક હાસ્ય વિષયે મુદ્દ મુદ્દે કમલસેન કુમારે તે કુંવરીના પૂર્ણવરનું રહસ્ય અને તેજ દિવસે તેને આનંદમાં મોકલ્યું. વિષય સંપૂર્ણ કર્યો.

તે પ્રમાણેજ રાણીના વિચારને કદાચો ને સાંભળી

એ સુકમાચાર્ય સમીપે ચોરા આડંબરથી દીક્ષાં લીધી. પછી કમ-
લસેન નૃપતિ તે રાજ્યનો અદાબસ્ત કરી જેવડી લક્ષ્મીથી સોલતો
યંપાપુરીએ આવ્યો. ત્યાં પ્રાચ્ય સામ્રાજ્ય તે મુખે ભોગવતાં
દાણ નિર્ગમન કરે છે, તેવામાં એક દિવસ પોતાનપુરથી તેના
પિતા રામજીય જૂપતિનો ફત સલામધ્યે આવી પ્રજામ કરીને
એકો; એટલે કમળસેન નૃપતિએ માતા પિતાના કુશળ વર્તમાન
પૂછ્યા, તેવારે તે બુદ્ધિમાન ફત બોલ્યો:—

સ્વામિન! નિમિત્ત શિવાય તમે કોઈ સ્વજે ચાલ્યા ગ-
યા, ત્યારે નગરજનો સર્વે વસંત મહોત્સવનો ત્યાગ કરી હાહા-
કાર કરતા ચોકાતુર થયા, તમારા વિયોગથી તમારાં માતપિતા-
એ જેવું દુઃખ અનુભવ્યું છે તેવું નારદીઓને નરકમાં પણ નહિ
હોય, હમણાં કોઈ વૈતાલીકના મુળથી તમારા મુળની પ્રશંસા
સાંભળી, તેથી તેને પૂછવાથી તમારી શોધ જણાઈ એટલે તમારા
પિતાએ મને અત્રે મોકલી કહેવરાવ્યું છે કે:—હું પુત્ર! દુઃખ
દાવાગ્રિથી દમ્બ થયેલાં માતા પિતાને તારા દર્શનરૂપી જળથી
શાંત કર.

એ સાંભળી કમળસેન રાજાને મનમાં અત્યંત ખેદ થયો, ને
વિચાર્યું કે માતા પિતાનો આવો નિષિદ્ધ રાગ વર્તે છે, અને હુતો
તેમને તદન મૂલીજ ગયો. આહા! જગતમાં અપત્યગ્રેમ અંભા-
કિક છે, મેં તો કૃષ્ણભર ધર્મને માતા પિતાને વિસારી દીધાં;
હવે એકદમ ત્યાં જઈને તેમને આનંદ પમાડું. એમ ધારી મનિ
પર્વન નામે મંત્રીને સર્વ રાજ્યભાર સોંપી પોતે પ્રસ્થાનમંગલ
કર્યું. ઘણા હસ્તિઓ, ઘણા અશ્વો અને અગણિત સેનાએ પ-
રિવૃત્ત, રસ્તામાં પાંચજનોથી પૂજાયેલા, કુતુહલી લોકોથી પગલે
પગલે એવરાયેલા તે રાજા, રસ્તામાં અનેક ચેત્યામાં અર્ચા કરતો,
મુનિ મહારાજાને દાન દેતો, છર્જ દેરાસરોના ઉદારની શોકવળ
કરતો, અને દીનજનો ઉપર અનુકંપા કરતો પિતાના નગરને
પરિમંદે આવ્યો; ત્યાં પિતાએ તે વૃત્તાંત જાણ્યો એટલે સામે
આવી પાતાની બે બુદ્ધિવર ચંદનથી પલ્લુ શિતળ એવા પુત્રના

વક્ત્રસ્થળને આલિંગન કરી, વિરહથી ચૂંતસે થયેલ દૃઢ્યને શાંત કર્યું. પછી પુત્રને પોતાની સાથે હસ્તિ ઉપર બેસારી નગરમાં પ્રવેશ કરાવ્યો. નગરમાં પ્રતિકારે પૌરજનો જેના આદર સત્કાર કરી રહ્યા છે, જેની બે પાસે શ્વેત ચામર વીંજાઈ રહ્યા છે અને સેંકડો લોકો જેના દર્શનથી આનંદ પામી રહ્યાં છે, એવો તે કુનાર રાજ્યમહેલમાં આવ્યો; ત્યાં આવી હર્ષથી જેના નેત્રમાં અશ્રુજળ આવ્યાં છે એવી માતાને વિનયપૂર્વક નમન કર્યું, અને ચિરકાળથી તેના દૃઢ્યમાં રહેલ વિરહ હુઝમ વચન છલકી રૂં કર્યું. તે સમયે માતાએ કહ્યું:—વત્સ ! હું તો વજ્રવત્ કંઠોર પુંડે જેથી તારા વિના પણ આરતી કાળ સુધી જીવતી રહી. હવે જે ભાગ્યના યોગથી તું મળ્યો તેજ ભાગ્યના યોગે તું વળતી સાખાનીપેડે પુત્ર, કલત્ર અને રાજ્યસક્રમીથી વૃદ્ધિ પામી અને ચિરંજીવ !

‘અહો ! જગત્માં માતાનો પુત્ર ઉપર કેવો અવર્ણનીય સ્નેહ છે ! જે પુત્રો આપા પ્રેમના બદલામાં તેઓને જે પ્રકારે મુખ ઉપરે તેમ નથી કરતા તેને કેવા મૂર્ખ કહેવા. વાંચનાર ! તે ઉપર વિચાર કરજો, અને તમે તેવા મૂર્ખની ગણનામાં ન જ આવો તેના વિચાર રાખજો.’

માતાએ એવી આશિષ આપ્યા પછી વારંવાર તેમને વ અસ્કાર કરી પ્રયાનવર્તન નગરો, સૌને અરસપરસ મુખ સત્ર ચાર પુઠી વિસર્જન કર્યા પછી મુખ સમાધિમાં પિતાની સાથે કાં નિર્મિત્ય કરવા માંડ્યો. એક દિવસ પ્રસ્તાવે પિતાએ તેને જવ સંભળી તથા ગયા પછી રાજ્ય સી રીતે ભાગ્ય તે સંભળી વૃત્તિ પુરવો. તેમણે પિતાનો પ્રસંગ અચર પોતાની જાતનાની જ કલિલેખી અને કલ્પી એ અવુજ છે. તેણે પિતાનું વચન ઉપર કલ્પ એ વચને અવુજ છે. એજ મહા પ્રયત્નથી તમે જાત કલ્પ અવુજ છે એ વૃત્તિ સંજ્ઞાની અવુજ તમે જાત અવુજ નિર્મિત્ય અવુજ છે એ વૃત્તિ અવુજ અને પિતાનું વચન એ વૃત્તિ એજ અવુજ અને અવુજ અવુજ અને અવુજ

અપવંત વર્તે છે; જે ધર્મના પ્રભાવથી માણસને અસંખ્ય અને અચિતનીય સપતિઓ પ્રાપ્ત થાય છે.

કહું છે કે:—

ધર્માન્નમકુલેકલંકવિકલેજાતિઃસુધર્માત્પરા ।

ધર્માદાંયુરત્સંદિતંગુરુવલં ધર્માચ્ચનીરોગતા ॥

ધર્માદિત્તમનંદિતંનિરુપમાયોગાઃ સુકીર્તિઃસુધી ।

ધર્માદેવચદેહિનાંમમવતઃસ્વર્ગાપવર્ગાવપિ ॥ ૧ ॥

સાર્થક:—પ્રાણીને ધર્મના પ્રભાવથી નિર્મળ કુળમાં જન્મ, ઉત્કૃષ્ટ જાતિ, અખલિત આયુ, શુરભળ, નીરોગતા, અનંદિત દ્રવ્ય, નિરૂપમ ભોગ, સતીત્વ, સદ્ગુણિ અને સ્વર્ગ તથા અપવર્ગનાં મુખ પ્રાપ્ત થાય છે.

માટે આ મનુષ્ય જન્મ પામીને ધર્મકાર્ય કરવાં એજ શ્રેય સ્કર છે. કાદવમાંથી જેમ કમલ, માટીમાંથી જેમ મુવર્ણ, છાશમાંથી જેમ માંખણ, પથ્થરમાંથી જેમ રત્ન, તેમ મનુષ્યભવથી ધર્મોપાર્જન એજ સારભૂત છે. માટે હવે ધર્મથી રહિત અને જેજર એવા આ રાજ્યપિંજરમાં રહેવું મારે શુભ નથી.

કહું છે કે:—

નિર્દનઃકરટીદયોગતજવથંદ્રવિનાશર્વરી ।

નિર્ગંધકુમુદંસરોગતજલજ્ઞાયાવાહીનસ્તરુઃ ॥

મૂર્ખનિર્લવણંસુતોગતગુણચારિત્રહીનોયાતિઃ ।

નિર્દેવંમુવનંનરાજતિતથાપર્મવિગામાનવઃ ॥ ૧ ॥

સાર્થક:—જેમ કંતુરાળ વિનાનો હસ્તિ શોભતો નથી, જેમ વેગરહિત અથ શોભતો નથી, જેમ ચંદ્રવિનાની રાત્રી શોભતી નથી, જેમ મુગંધ વિનાનું પુષ્પ શોભતું નથી, જેમ જળ વિનાનું સરોવર શોભતું નથી, જેમ છાયા વિના પૃથ્વ શોભતું નથી, જેમ લવણ વિના શાક સ્વાદિષ્ટ લાગતાં નથી, જેમ ગુણ વિનાનો પુત્ર શોભતો નથી, જેમ ચારિત્ર ગુણવિના યતિ શો-

ભૂતા નથી, અને જેમ દેવવિનાયુ ભુવન શોભતું નથી,
ધર્મવિના મનુષ્ય શોભતો તથી.

માટે હવે મારે ધર્મ સાધન કરવામાંજ પ્રવૃત્ત થવું એમ ધારી
રાજ્યપાટે કમલસેનને જેસારી પોતે શીલધરગુરૂ પાસે દિક્ષા
અંગિકાર કરી. મહાવૃત્તી, મહાધ્યાની અને ક્રમે શત્રુને છતવા
માં તત્પર એવા તે શત્રુંજય રાજાને અનેક પ્રકારનાં ધર્મસાધન
કરી કેવળજ્ઞાન પામી મોક્ષે પધાર્યા.

હવે સૂર્ય સદશ પ્રતાપવાન, ચંદ્રનીપેડે દિવસે દિવસે વધી
પામતા મંડળવાળા, સામ્રાજ્ય લક્ષ્મીને લોગવનાર, જિનશાસન-
માં નિશ્ચલ જુદિવાળા, વરવૃક્ષની પેડે પુત્ર પુત્રીના પરિવારથી
વિસ્તારવાળા કમલસેન રાજાને ઘણાકાળ મુઠ્ઠી રાજ્ય લોગવ્યા
પછી વય પરિણત થયે લોગ અને રાજ્યસ્મૃદ્ધિને વિષે વિરાગ
દશા થઈ, સંતપુરૂષોને એ યુક્તજ છે; કારણ કે વૃક્ષોના પદ્મ-
વને પણ અનુક્રમે વિરાગ ધાય છે, તેા જે સચેતન હોયને વૈરાગ્ય
ના પામે તે કાષ્ઠથી પણ બાલિશ છે. એવા વખતમાં ગ્રીષ્મઋતુના
તાપથી સંતેષ થયેલા લોકોને શાંત કરનાર વર્ષાકાળ આવ્યો,
કળિકાળ સદશ તે વર્ષાકાળમાં મલિન એવો મેઘ ઉદય થયો,
અને સ્ત્રીનીપેડે ચપલા (વિકૃત)ના ચમકારા થવા લાગ્યા અને
એવી સ્થુલધારાએ વર્ષાદ પડ્યો કે જાણે જગત સર્વે જળમય થઈ
ગયું! એથી લોકો અત્યંત આનંદ પામ્યા. તે સમયે કમલસેન
રાજા વર્ષાદની લીલા અને નદીનું પૂર જોવાને નગર બહાર ગ-
યા; ત્યાં પર્વતના નિઝરથી ચોતરફ વૃદ્ધિ પામતી, અને તરતે
જોતી, કાંડાના વૃક્ષોને ઉન્મુલન કરતી, તરતી ધૂળથી જળને
કાઢવમય કરતી, હિંસક પ્રાણીઓને વહન કરતી, જેઓનાં વા-
હન લાગી ગયાં છે એવા મુસાફરોને ઘસડતી, તરનારાઓને
નિમજ્જન ઉન્મજ્જન કરાવતી અને સર્વ જીવોને અપકાર કર-
નારી સરિતાને ભયંકર પ્રવાહવાળી જોઈને લોકો ચોતરફ નાશી
ગયા. ચોડીવારે પૂર ઉતરી ગયા પછી જોયું તો નદી તરતે ઓ-
ડતી પણ નહોતી, અને વૃક્ષોને ઉખેડતી પણ નહોતી, પરંતુ

સ્વસ્થ નીરવાળી અને મુખકારક જણાતી હતી; જેથી બાળ, યુવક, યુવાન સર્વે મુખે સ્નાન કરતા હતા, મુખે વળ પીતા હતા, અને મુખે કીડા કરતા હતા. નદીની એવી ચેષ્ટા જોઈને ક્રમગણેન ભૂપતિને યેરાગ્ય પ્રાપ્ત થયો અને મનમાં વિચાર આવ્યો કે, અહો! નદીનીપેડે વનવાનોની સ્થિતિ પણ વધે છે તે ધરે છે. સંપત્તિના પૂરથી વિસ્તાર પામતો માણસ નદીનીપેડે પોતાને તથા પરને પીડકારી, આત્માને કલુષિત કરનાર અને દુઃકર્મરૂપી ધૂળપડે આ ભવ તથા પરભવમાં નાના પ્રકારના અનર્થની પરપરને પામતાર થાય છે; અને સંવર ભાવવાળો, પ્રસન્ન આત્મવાળો અને મર્યાદામાં રહેલ માણસ નદીનીપેડે નિરંતર પોતાને તથા પરને મુખકારી થાય છે. માટે આદ્યક સંપત્તિ એ આત્માને આદ્યક રીતે મટીન કરનાર થાય છે. જે રાજાઓ અનેક દેશ છૂટી લે છે, ઘણા પેદીઓને હણે છે, ઘણા મહેલો બનાવે છે, તેઓને પણ મેળવેલી સર્વ સંપત્તિ એક ધોર નિંદ્રામય થાય છે. અર્થાત્ મૃત્યુ આવે તેને તે સર્વ નિંદ્રામાં પડેલા મનુષ્યની પેઠે નકામું થાય છે; એટલુંજ નહિ પણ અત્યંત લોભથી મેળવેલ તે સર્વ વસ્તુ (સંપત્તિ)ને અન્યજનો ભોગવે છે, એને તો ફક્ત આરંભના દાયજ પ્રાપ્ત થાય છે; બાકી મેળવેલી સંપત્તિ તો વિવાહાદિને વિષે બનાવેલા ભોજનનીપેડે વિનશ્ચર અને પરાઈ થાય છે. સ્વાર્થ તો ફક્ત આત્મ ચિંતનમાંજ છે; માટે આ સર્વ સંપત્તિના વિસ્તારનું અભિમાન કરવું તે મિથ્યા છે. જગતમાં તેઓજ ધન્ય છે કે જેઓ પરિમલને આ પ્રમાણે દુઃખ અને દુર્ગતિનું મૂળ બની તેનો ત્યાગ કરે છે, એમ વિચારતો રાજા તત્કાળ વિપમિશ્ર અવસ્થાનીપેડે વિપવથી વિરક્ત થયો.

પાંચનાર! આ કેવા ઉમદા વિચાર છે! તમે પણ તત્ત્વદ્રષ્ટિથી વિચાર્યો તો તમને પણ જે સંપત્તિમાં અજ્ઞાનતાના કારણથી અધિક મોહ છે તે સંપત્તિઓ દુઃખકારકજ છે એમ જ બુદ્ધિ. એની સ્મૃતિ આગળ તમારી સ્મૃતિ તો તુરંત જોવી છે તો તમે પણ તેવી સંપત્તિમાં મોહિત ન થતાં એમની ધરે વિ

ચાર કરજો, અને તાવ તરફ નજર ફેરવજો કે જોથી કલ્યાણ થાય
ખાદી નિરંતર મોહમાંને મોહમાં લીન રહી છેવટે મૃત્યુના સ્વા-
ધીન થશે. આપણે ઘણાને જોઈએ છીએ અને જ્ઞાનીના
વચન પ્રમાણે તેઓ પોતાનો મનુષ્યભવ વૃથા ગુમાવી ગયા
એમ કહીએ - જાણીએ છીએ, માટે આપણે પણ તેવા ન ગણા-
ઈએ તેને માટે વિચાર રાખવો એજ સમજીતી, એજ હકાપત્ત
અને એજ જ્ઞાનનું ફળ.

પછી ઘરે જઈ ગુણસેના રાણીના પુત્ર સુયેશને રાજ્યે સ્થાપી
રાણીની સાથે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું. અનેક પ્રકારનાં સાધન સ-
હિત રૂઢી રીતે ચારિત્ર પાળી અને પાંચમે દેવલોકે ગયાં.

ઇતિ કમલસેનની કથા સમાપ્ત.

મૃપાવાદ વિરમણનત ઉપર કમલશેષની કથા.

વિજયપુર નામા નગરને વિષે કીનદુઃસ્થિત જનને આશ્વાસ
જૂત એવો નયસાર નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો, તેજ નગરને
વિષે સરત સ્વભાવી, સાવચાલી, નગરમાં ખાદી ખ્યાતિવાળી
કમલ સરખો મુકુન્દાર, અદ્યત્તોગી, અદ્યત્તોદવાળો, પરચી
સંકોચર, કિચિત્તો નહોતો, કૃપાળુ, વળી સત્ય પ્રતિજ્ઞાવાન, ધર્મકે
એવો કમલશેષ નામે આવડ વસતો હતો, તે કમલશેષને શીતમુદે
કરીને નિર્ભય એવી કમલચી નામે સ્ત્રી હતી; તેમને એક વિમલ
નામે પુત્ર છે, તે નામે તો વિમલ છે, પણ કર્ણીય એ જોજ
તે તો સમર એવો મલિન છે. ભાઈમાં એવી કંડવ છે કે
જનને તેમ નિરાશ દોષ પડે તે વિમલ તો જેન સુવિદ્યા પુત્ર
સુવિદ્ય છે, તેમ તેના પિતાએ કિલિજા વધ્યો છે.

જે તે વિમલ છે તે તે વર્તે નામે તે નામી નય. એ

ને ધનને નામે ઉજમાળ થાય, અને વળી તેમાં પણ પિતાનું
પરિતપણું માને તથા પિતાની પ્રસન્નતા કરે. એમ કરતાં ધનું એક
દિવસે તે પુત્રને પિતા કહેવા લાગ્યો કે: હે પુત્ર! ધનની ઉપાર્જના
કરે શું થાય? માટે ગુણનું ઉપાર્જન તું કર. વળી ગુણનું ઉપા-
ર્જન કરે ધનું ધનનું ઉપાર્જન સ્વતઃ રૂઢી રીતેજ નિપજે છે.
જે ગુણ ન હોય તેા મુદ્દસ્થપણના જે ઉદ્યોત તે નિથે પલેવળા
સરખોજ બાજવો. એટલા માટે હે પુત્ર! તું ગુણનું ઉપાર્જન કર.
વળી કહ્યું કે, ગુણને વિષેજ આદર કરવો, ધણે આડંબરે શું
પ્રયોજન? એમકે દુષ્પરહિત એવી ગાય હોય તે તે કાંઈ ધંદા
દિકની શોભાવે કરીને મૂલ્ય ન પામે, પણ જે દૂધ દેતી હોય
તેા મૂલ્ય પામે. એમ વિવિધ પ્રકારની યુક્તિયે કરીને સમજા-
વ્યો; તેવારે લલચાવે કરીને પિતાનું વચન માન્યું, પણ તે
વચન મને કરી આદર્શ નહોં. ત્યાર પછી ધૂતની પેઠે તે કમલ
શાકનો પુત્ર વિમલકુમાર ધૂતનાથી ધણું ધન ઉપાર્જન કરીને પા-
તાના પિતાને દેખાડે, અને એમ કહે કે, હે પિતાજી! જુઓ!
મેં ધૂતકાએ કરીને ધણું ધન ઉપાર્જ્યું. ગુણ ઉપાર્જ્યે શું થાય?
તમે મને ગુણ ઉપાર્જ્યાનું અને ધર્મ ઉપાર્જ્યાનું કૃપા દેખાડો છો?

એવાં પુત્રનાં વાર્ષિત વચન સાંભળીને પિતા બોલ્યો કે:-
હે પુત્ર! જેમ સોજનું બાદપણું લે છે તે દુઃખદાયક છે, તેમ
અન્યાયે કરીને એકકું કરેણું લે ધન છે તે પણ દુઃખદાયક વા-
નું. અન્યાય કરનારને આ લખને વિષે પણ આકરા વિપાક
ભોગવવા પડે છે, તે વિષે એક દ્રશ્ય કહ્યું છું તે સાંભળ:—

ચારીપુર નગરને વિષે દોષ મહાપુર્ન લમતો લમતો આ-
ગ્યે, તે શાદુશને વેચે એક વાણીયાને દુરે ભોજનનો આનાન
લેવાને ગયે ગયે, તે સામાનના બે પેચા થયા, તેથી તે વા-
ણીયાને કહેવા લાગ્યો કે, હે મિત્ર! તારા પુત્રને મારી આપે નો-
કરે તેા અન્યથા વાણીયાનો દુશ્મનો દુઃખાવું; તે સાંભળી
નેજ વાણીયા પાતે બોલ્યા પુત્રને તે ધૂતનો સાથે યીથતાથી
મોકલ્યો; ન્યાં પછી તે ધૂતને ચણિકપુત્રને લઈને ડોલીવાણીયાને

હાટે ગયો, ત્યાં ભારે ભારે વસ્ત્ર પ્રમુખ લીધાં, તે લેઈને તે દાસીવાણીયાને કહેવા લાગ્યો કે, આ મારો પુત્ર તમારી પાસે બેઠો છે, ને હું જલદીથી મૂલ્ય લેઈને આવું છું; કારણ કે આ મો શાહુકાર છીયે તેથી ઘડીએકપણ કોઈતું દેવું રાખીયે નહીં. એમ કહીને તે ધૂત હજમની શાળાયે ગયો, ત્યાં હજમત કરાવીને હજમને કહ્યું કે તારી સ્ત્રીને મારી સાથે મોકલ એટલે હું હજમત કરાવાના પૈસા આવું; એમ કહી તે હજમની સ્ત્રી સાથે લઈને તંબોલીની દુકાને ગયો, ત્યાં હજમની સ્ત્રીને બહાર ઉભી રાખી પોતે તંબોળ પ્રમુખ લઈને તેને કહેતો હોય કે મારી સ્ત્રી ઈહાં બેઠી છે ને હું તારા માગતા પૈસા લઈ હમણાં આવું છું; વળી બહાર આવ્યા પછી તે સ્ત્રીને એમ કહ્યું કે તારા પણ પૈસા લઈ હું આવું છું. એમ કહી પૂર્વોક્ત સર્વ વસ્તુ લઈને એક ડાશીને ઘરે આવ્યો, અને તેને કહેવા લાગ્યો કે:- હે માતા! હું તમારો પુત્ર છું; આ સર્વ ચોજે જે હું લાવ્યો છું તે તમે લ્યો; ડાશી પણ તે વસ્તુ લઈને હર્ષ પામી થકી તેને પુત્રની પેઠે જાણવા લાગી. તેથી તે ધૂત પણ હવે નિશ્ચિંત મન થકો તે ડાશીને ઘર સુખેથી રહ્યા.

હવે જેની પાસેથી પ્રથમ ભોજનનો સામાન લીધો હતો તે વાણીયો પુત્ર ન આવ્યો જાણીને તેની શોધ કરવા નિકળ્યો, ત્યાં તેને શોધતાં પોતાના પુત્રને દાસીવાણીયાની દુકાને પાસે રમતો દેખ્યો, તેથી તે દાસીવાણીયાને કહેવા લાગ્યો કે, આ મારો પુત્ર તમારી દુકાને ક્યાંથી આવ્યો? તેવારે તે દાસી વાણીયો બોલ્યો કે, એ તારો પુત્ર નથી, પણ એનો બાપ તો મારા વસ્ત્રનું નાણું લેવા ગયો છે, ત્યાં સુધી તે છોકરાને આંહી બેસારો ગયો છે, એટલા માટે જો તારો પુત્ર હોય, તો તું મારું દ્રવ્ય આપીને લઈ જા. એવું કહેવાથી તે બંને જણને માંહોમાંહે ઘણાજ ઝઘડો થયો.

તે સમયમાં હજમપણ પોતાની સ્ત્રીને શોધતો શોધતો તંબોલીની દુકાને આવ્યો, અને તંબોલીને કહેવા લાગ્યો કે, આ

તારી શ્રી તારી દુકાને ક્યાંથી આવી? ત્યારે તે તબોલી બો-
લ્યો કે, એ શ્રીના ધણી તો તબોળના પૈસા લેવા ગયો છે,
યાં સુધી આ રીતે આંહીં મેલી ગયો છે; તેમ છતાં તે શ્રી
તે તારી હોય તો તું મારા પૈસા આપીને મુખેથી લઈ લા.
બેલું તબોળીના બોલવાથી તે હઝમને પણ તેની સાથે ધણીજ
તકરાર થઈ; એમ તે ચારે જણાં વડતાં વડતાં રાજ પાસે ગયાં.
તેવારે રાજ તે ચારેની પાત સાંભળીને વિસ્મય પામ્યો, તે ખેદ
પામી કોપ્યો થકો કોટવાળને તેડાવીને કહેવા લાગ્યો કે શીઘ્રપણે
તે ચારને પકડી લાવો. તે સાંભળીને કોટવાળે કહ્યું કે ઠીક
મહારાજ! એ ચારને હું સાત દિવસની અંદર પકડીને લાવી
શ, એ સાત દિવસમાં ન લાવું, તો આપ મુજને ગમે તે
દંડ કરજો.

ત્યાર પછી તે કોટવાળ પ્રમાદ છાંડીને ચારને બોળવા માટે
નિકળ્યો, તે પાત જ્યારે પેલા ધૂર્ત જાણી ત્યારે તેણે પણ પ્રતિજ્ઞા
કરી જે સાત દિવસમાં કોટવાળને ધૂતવો. પછી સાતમો દિવસ
થયો ત્યારે તે ધૂર્ત કોટવાળને ઘેર જઈને તેની શ્રીને કહ્યું જે તારા
ધણીએ સાત દિવસમાં ચારને પકડી લાવવાની પ્રતિજ્ઞા કરી
હતી, પણ તે ચારને ન લાવ્યો, અને આજ સાતમો દિવસ છે,
તેથી રાજયે રોશ કરીને તારા ધણીને હમણાં દકખ ધને ખાંધ્યો
છે, ખાંધ્યાં થકાં તેણે મુજને સંજ્ઞા કરી કે તું મારે ઘેર જા, ને
મારી શ્રીને કહે કે તું નાશી જા; એ તું નાશી નહીં જાય અને
હુ રાજને હાથ પકડાઈશ તો મોટો અનર્થ થશે! એથી ધૂર્તના
મુખની વાણી સાંભળી કોટવાળની શ્રી તરત પોતાનું ઘર સુતું
મૂકીને લાગી ગઈ, તેવારે તે ધૂર્ત ઘરમાંથી સર્વ દ્રવ્ય લેઈને
પોતાને સ્થાનકે ગયો; ત્યાર પછી તે કોટવાળ ઘેર આવીને જુવે
છે તો પોતાની શ્રીને ન દેખવાથી કહેવા લાગ્યો કે:-અરે! મા-
રી શ્રી ઘરમાંથી ક્યાં જતી રહી? પણ કોઈએ કંઈ જવાબ આ-
પ્યો નહીં, તેથી ગામમાં બોળ કરવા નિકળ્યો. તેવારે ગામના
સખા કોઈ તેની હાંસી કરવા લાગ્યા, તેથી તે ધણી લગત પામ્યો.

હવે રાજસભાને વિષે તે ચોરને પકડવાનું બીડું કામ નામે ગણિકાએ ડાલ્યું; તે વાત જ્યારે પેલા ધુર્તે જાણી, ત્યારે તેણે પણ તે નાયકાને છેતરવાની પ્રતિજ્ઞા કરી. પછી તે ધુર્ત દેશા-તરીને વેષે તે કામપતાકા ગણિકાને ઘેર જઈને કહેતો હોય કે આજ ઇહાં કોઈ સાર્થવાહ પરદેશી આવ્યો છે, તેણે પાંચસો સોલ ટકા મોકલ્યા છે તે તું લે, ને ચાલ ભારી સાથે કે તે સાર્થવાહની સાથે હું તને મેળાપ કરાવું! તે સાંભળી તે વેશ્યા પોતાનું સઘળું કામ છોડી ધન લેવા માટે પાંચસો સોળ ટકા તેની પાસેથી લઈ ઘરમાં મૂકીને તે ધુર્તની સાથે ચાલી. તે બંને જણાં ગામ બાહાર ગયાં, ત્યારે તે ધુર્ત બોલ્યો કે, હે પત્રિની! સાર્થવાહ આવે ત્યાં સુધી આ પરબ છે તેની પાસે રહેવાની જગા છે ત્યાં બેસ. સાર્થવાહ થોડક દૂર છે તે હમણાં આવશે; એવામાં રાત પડી, અંધકાર થયો અને અર્ધ રાત્રિ ગઈ તેવારે તે ગણિકા વનમાં સિંહના ભયથી બિહવા લાગી, અને ભય પામી થકી ધુર્તની સાથેજ રહી; તેમ કરતાં તે વેશ્યાનાં નિંદ્રાએ ધુર્મિત નેત્ર જેવારે થયાં અને નિંદ્રા આવી, તેવારે સુવર્ણમય રત્નેજડિત એવા સર્વે અલંકાર તેના અંગ ઉપરથી ઉતારી લેઈને તે ધુર્ત નાશી ગયો; તે વાતની નગરમાં ખબર પડવાથી તે ગણિકાની હાંશી થઈ. ત્યાર પછી કામસેના નામે ધુતારી ગણિકાએ ચોરને પકડવાનું બીડું ડાલ્યું; તે વાત પણ જ્યારે તે ધુર્તે જાણી, ત્યારે તે સાંજ વખતે પડિતની શાળાએ ગયો, ત્યાં જઈ પડિતને કહ્યું કે શીઘ્ર કમાડ ઉઘાડો અને આ પોથી હું આપું તે લ્યો; એ પોથી ઘણી સારી છે, તેથી હું તમને નિશ્ચે આપવા આવ્યો છું. તે સાંભળી પડિતે કહ્યું કે હાલ કમાડ નહીં ઉઘાડું, ત્યારે તે ધુર્તે કહ્યું કે કમાડ ન ઉઘાડો તો તમારો હાથ બહાર કાઢીને આ પુસ્તક લ્યો. તેવારે તે પડિતે પુસ્તક લેવા હાથ બહાર કાઢ્યો, તેવાજ તે ધુર્ત તેના હાથ કાપી લેઈને ચાલતો થયો.

પછી તે ધુર્ત પડિતનો હાથ પોતાને હાથે ખાંચીને કામસેના

ગણિકાને ઘેર ગયેલું. એટલે તે ગણિકાએ કુતારો આગળખ્યો; તેથી તેને કારમાં એમ દેખાડવા લાગી. તે કુતારાએ પણ જાણ્યું જે મને ગણિકાએ આગળખ્યો છે, તોપણ તેની સાથે સ્વેચ્છા-વારી પણ આપણે રમવું; એમ વિચારીને તેની સાથે રમતો હ-વે. દંભે કરીને તે ગણિકાએ જાણ્યું જે એજ કુતારો છે, તેથી વ્યારે જવા લાગ્યો. ત્યારે તેનો હાથ પકડ્યો, તેવારે તે ધુર્તે પડિતનો હાથ છદીને પોતાને હાથે બાંધેલા હોતો તે દેખો. પછી ગણિકાના ધરમાંથી સાર સાર વસ્તુ લઈ પોતાને સ્થાનકે આણ્યો ગયો. જેવારે પ્રભાતનો સમય થયો, તેવારે રાજાની સા-લાને વિષે તે ગણિકા આવીને તે ધુર્તના છદ્દલા હાથને દે-ખાડી કહેવા લાગી કે જેનો હાથ છદ્દલો હશે તે ધુર્ત જાણ્યો. એવી વાત કહેતી હતી, તેટલામાં તો તે પડિત છદ્દલા હસ્તે પોકાર કરતો રાજસભાએ આવ્યો, અને પોતાનું સર્વ વૃત્તાંત કહ્યું; તેથી સભાની સભાએ તે ગણિકાની હાંસી કરી. ત્યાર પછી રા-જાનો ધોખી જે મહાધુર્ત છે, તેણે તે ચોરને પકડવાનું બીકું ઝા-લ્યું, ને કહેવા લાગ્યો કે એ ચોરને હું પકડી લાવું. અન્યાય માંડે આશક્ત એવા તે ધુર્તે તે ધોખી મને જોણે છે એવી વાત જાણી, ત્યારે તે ધોખીને ઘેર રાતની વખતે આણ્યો, તેવારે ધો-ખીએ તેને પૂછ્યું કે તું પરણ્યો છે કે નહિ? ત્યારે ધુર્તે કહ્યું કે હું વાંદો છું, ને ફરતો ફરતો કલિંગદેશથી આવ્યો છું; એવી વા-ત તેના મુખથી સાંભળીને તે ધોખીએ જાણ્યું કે એ કોઈક પ-રદેશી ગરીબ છે, એમ જાણી તેને પોતાના ધરમાં રાખ્યો. હવે તે ધુર્ત વસ્ત્ર ધોવાની કળામાં પ્રવીણ છે તેથી ધોખી તેને વસ્ત્ર ધોવા આપે તે જલદીથી ધોઈ નાંખે છે, ને વળી વસ્ત્ર પણ સા-રાં ધુવે છે, તેથી તે ધોખી રાજી થયો. એવી રીતે તે ધોખીને વિશ્વાસ પમાડીને એક વખત ધોખી સૂતો હતો તે વખત રા-જાનાં વસ્ત્ર લઈને તે ધુર્ત જતો રહ્યો, તેથી તે ધોખીની પણ લોકોમાં હાંસી થઈ.

હવે તે નગરના બધા માણસો તે ધુર્તને કેમ પકડ્યો તેમાં

મૂઠ બની ગયા, ત્યારે અન્યાયના હરનાર રાજાએ પોતે તે પકડવાનું બીડું ઝીલ્યું. પછી દ્વારપાળને તેડાવી રાજા કહે લાગ્યો જે રાત્રે દરવાજે તાળું વાસતું, ને મારા હુકમ કેઈને તે તાળું ઉઘાડી દેતું નહિ; એમ કહી નગરના તમામ દરવાજા બંધ કરાવી પોતે ઘોડા ચડીને ધુર્તને ખોળવા લાગ્યો. ધુર્તે જાણ્યું જે રાજાએ પકડવાનું બીડું ઝીલ્યું છે, તેથી રાજાનાં વસ્ત્ર ગથેડા ઉપર નાંખી પોતે ઘોખી થઈ દરવાજે આવી પોળીયાને દરવાજા ઉઘાડવાનું કહ્યું, તેવારે તેણે દરવાજો ઉઘાડવાની ના કહી, ને કહ્યું કે રાજાનો હુકમ નથી; ત્યારે પોલા ધુર્ત ઘોખીએ કહ્યું કે રાજાનાં લુગડાં બગડી જશે તો હું જવાબ નહીં દઉં ને તારો વાંક કાઢીશ, ત્યારે તે જવાબ દેતો ધુર્ત ઘોખીની એવી વાત સાંભળી પોળીયો બીતો થકો દરવાજો ઉઘાડી દેતો હવો; તેથી પેલો ધુર્ત નગર બહાર નિકળી સરોવરની પાળે ગયો, ત્યાં મઝ્ઝીમારને સરોવરમાં જાળ નાંખતાં દીઠા, તેથી તેને કહેવા લાગ્યો કે:-હે મૂર્ખ! અહીંયાં રાજા ધુર્તને ખોળવા માટે આવે છે, માટે તે જા. નહિંતર તુજને દેખતાંવેતજ બાંધશે. એવાં ધુર્તનાં વચ્ચેનાં સાંભળીને મઝ્ઝીમાર પાણીમાં નાંકો; તેવારે તે ધુર્તે તે ગથેડાને સરોવરની પાળે ચરતું મૂકી રાજાનાં જે વસ્ત્ર હતાં તે પોતે પેહેરીને નગર સન્ધ્ય આવી આવેલો! જૂઓ ધુર્તની ગુઢતા કેવી છે !

હવે રાજાએ ધુતારાને નગર બહાર નિકળ્યો જાણીને પોળીયાને આવીને કહ્યું કે, તે પોળ કેમ ઉઘાડી ? તેવારે પોળીયાએ સર્વ વૃત્તાંત કહ્યો, તેથી તેને આલખ્યો દઇને રાજા નગર બહાર આવ્યો, તો પેલા ધુર્તને વ્યવહારિયારૂંપે દીઠા, તેથી તેને પૂછ્યું કે, હે ભાઈ! ઇલાં કેઈ માણસને ગર્દભ સહિત તમે દીઠા ? તેવારે ધુર્તે કહ્યું:- હે નાથ ! તેતો નાંકોથકો સરોવરના પાણીમાં ધેડા છે. તેવારે રાજાએ કહ્યું કે, આ મારો ઘોડો તમે પકડો એટલે હું તરતજ તેને કેસે પકડીને જગતનું શલ્ય કાઢું. એમ કહીને તેને ઘોડો આપી રાજા આગળ ગયો.

પછી તે પુતારો થોડે ચડી નગરમાં પેઠો, ને પોળીયાને કહેવા લાગ્યો કે, જે ચારને હુણ્યો છે, માટે હવે દરવાજા ખંધ કરી બીજે કોઈ આવે તો ઉઘાડીશ નહીં; કારણ કે આ મારો પક્ષપાતિયો બીજે રાજા મારા જેવોજ છે, માટે તેને આવવા દેશ નહીં. તે વાત પોળીયાએ સત્ય કરી માની. હવે પુતને પુત્તાંતે તે રાજા પુતાણાધકો પાળે આવીને પોળીયાને કહેવા લાગ્યો કે:—અરે દરવાજા દરવાજા ઉઘાડ. હું રાજા છું. તે સાંભળી દરવાજા કંઈ કે, રાજા તો હમણાં થોડે ચડી નગરમાં ગયા, ને તું રાજા નથી, પણ બીજો છે. પછી પુતારો બોલ્યો કે, દરવાજા ઉઘાડીશ માં? બહાર અન્ય પુત છે તેજ આ છે; એટલે રેલખે ચિત્તે તે રાજા મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે એ કોઈ પર્તિમાં પણ મહા પુત છે, કે જેણે મુજ સરખાને પણ હુણ્યો; માટે એનું ચરિત્ર ચિંતવવા યોગ્ય છે. વિષાતાની પેઠે લોકને વંચે એણે નિશ્ચય જપ્તતાકા કરી. હવે તો કોઈ ન જાણે તેમ મેલી પ્રસાદા કરું તો મુજને નગરમાં પેસવા દે. એવું વિચારી રાજા પુતને કહેવા લાગ્યો કે:—

હું પુત તારું ચરિત્ર ઉત્તમ છે, ને તારી કળા ધણી પ્રસંસવાં યોગ્ય છે, તેણે કરીને હું તારા ઉપર તુષ્ટમાન થયો છું; માટે તારે જે વર માગવો હોય તે માગ. તેવારે પુત બોલ્યો:—હું રાજા! જે તું વર આપતો હોય તો મુજને અભયદાન આપ, તેવારે રાજાએ પ્રમાણ કર્યું. પછી તે પુત પોતાપણું પ્રગટ કરીને દરવાજાના દ્વાર ઉઘાડ્યાં, અને પોતે રાજાને સામે પડે પડ્યો. રાજાએ પણ તેને વાંસે હાથ ફેરવ્યો, ને પ્રસંસવ લાગ્યો. પુત પોતાનો નવો અવતાર માનવા લાગ્યો, ને કહવ લાગ્યો કે:—સ્વામિ! તમે મોટા પ્રસાદ કર્યો. મહોદાનાં વચ્ચે અન્યથા કેમ થાય?

હવે પુતારો રાજાના પ્રસાદથી નિઃશંકચિત્ત થકો સાંભળે પડે નરિન્નમગતાથી સ્વેચ્છાએ નગરમાં ભ્રમતા થકો વિલાસ રતો; લોકોને પોતાની કથાનો સમૂહ દેખાડી હર્ષ ઉપજાવે.

સુખે રહેવા લાગ્યો. એકદા તે ધૂત સુખીયો થકો
 લાગ્યો કે, અહિંયાં તો મારું ધૂતપણું ચાલતું નથી,
 હું સૌમાં જાણીતો થયો છું; મારે હવે આ નગર છોડીને
 દેકાણે જઈ તો ઠીક. એમ વિચારી ચોરનીપેઠે રાત્રીને પગ
 દ્યા વિના તે ધૂત નગરમાંથી નિકળીને ભૂતનીપેઠે પૃથ્વીને
 ભમતો ભમતો, પુર, પાટણ, મામાદિક સર્વને ધુતતો ધુતતો
 વૃક્ષે ભુવનાવંત નગરના ઉવાતને વિષે રાજ્ય પદ વૃક્ષ હેઠે
 સામો લેવા બેઠો. તે વૃક્ષ શાખાએ કરો અતિ વિસ્તીર્ણ
 આદરસહિત તેને જોવા લાગ્યો, તેના દેખવાથી તે ધૂતના
 વિષે નાના પ્રકારના મનોરથના કલ્પોલ ઉજળવા લાગ્યો કે
 આ વૃક્ષ ઘણું મુંઝર છે, મારે અહિંયાં સુવર્ણમણિના સાત
 મિતો મોટા પ્રાસાદ કરાવું, તે પાસે નાના પ્રકારના ભુવન
 રાવું; વળી સર્વ અતેડરને કીડાને અર્થે વાવ્ય કરાવું, પ્રાસાદ
 ને ફરતો કોટ કરાવું, તેમજ ફરતો વનખંડ કરાવું; વળી અ
 હિંયાં હાથીની શાળા, ઘોડાની શાળા કરાવું, તે હું ચક્રવર્તીની
 પેઠે મહદ્વિક્ક સંપદાયેયુક્ત એવો રાજા થાઉં. આવાં ધુતારાનાં
 અસંખ્ય અને અસંખ્ય વચન સાંભળીને તે ચંપકવૃક્ષનો અ
 વિશ્વાસિક દેવ તે ધૂતને કહેવા લાગ્યો કે:- હે ધુતારા! તે તારા
 દુષ્ટ ચરિત્રે કરી ઘણા દેશ ધુત્યા, પણ તું જ બોલે છે તે સચળ
 નિર્વિચાર થાયો. હે મૂઠ! ફેલડ એવાં વચન કેમ બોલે છે? હું
 તારી પાસે કંઈ દેખતો નથી. હે નિર્લક્ષ્ય! તારામાં કંઈ મું
 લક્ષ્ય નથી તો તે તારાથી કેમ નિપજાયે? આવું તે દેવતા
 વચન સાંભળીને તે ધૂતે કહ્યું કે:- હે દેવ! મારું વચન સાંભળ
 આજથી તારા વિચારમાં એ હું કદા પ્રમાણે કદાપિ ન કરું તે
 તારી સન્નિધિમાં પ્રવેશ કરું. ત્યાર પછી તે ધૂત નગર
 પાસેની રહેવાની કેરોના દેહોમાં ગયો, ત્યાં તેણે ઘણા કો
 કોઈ લેખક કર્યાં, તે નવથી અથવા વચનકલ્પના કરીને
 પેશ, લેખકના વચન વફિયો પ્રમુખ આદિ દેવને દારવાન
 રહેવાની કેરોની સાથે જુના રમવા બેઠો તેનાં તે લાખો

હત્યાં ખડીના કડકાથી આંકડા મેલી રાખેલા તેનો સરવાળો
કરી ગણેશને કહેવા લાગ્યો કે, માટે ધન જે તારી પાસે લ-
હેલું છે તે તું મને આપ, નહિંતર ત્રણ ખુણવાળો તીખો પા-
પાણુ લઈને તેની અગ્નીથી શીખપણે તારું પેટ ફેડી નાંખીશ.
હે બોધાર! તું હોય છે માટે કેમ નહિ આપે? એમ કહીને
દેવાદે મોટા પાપાણુ તેને મારવાને વાસ્તે ઉપાડે છે. તેવોજ
લંબોદરે પણ લય પામીને બેલાળ દકા તેને આપ્યા, એમ
બીજા પણ સમજા રવતા, વ્યંતરાદિક પાસેથી તેણે પોતાનું
લેહેલું લીધું. કહ્યું છે કે નિઃશક મનુષ્યના વ્યંતરાદિક પણ
કરે ધાય.

પછી તે ધુતારાએ ધને કરીને ત્યાં શીખપણે આવાસાદિક
રાખ્યાં, દ્રવ્યધકી કયું કામ સિદ્ધ ન થાય? સર્વ ધાયજ. મ-
હાલાલ તથા આવાસ વિગેરે સઘળું કરાવ્યા પછી રી માટે હ-
તરું દકા ખરચી ત્યાં ગણિકાનું ટાણું લાવ્યો, તેમાં મુખ્ય
મનંગસેતા નામે ગણિકા છે તે કામનીજ સંના છે, તેને પટરાણી
ત્રીધી, તેની સાથે વિલાસ કરતો થકો તે વૃક્ષદેવતાનું પૂર્વે કહેલું
જે વચન તેને વારંવાર સંભારતો, ગયે કરીને તે દેવ ઉપર રોષ
અકાંપતો હવો. ત્યાર પછી એક દિવસ નિકૃષ્ટ એવી તે ગણિકા
રીસાણી થકી તે ધુર્તને માથે ઉપાડીને નગરને વિષે લઇ જઇ તે
તું સઘળું પ્રતાંત કહ્યું; તેથી રામએ જાણ્યું જે એ મહા ધુર્ત
છે, એણે દેવતા સરિખાને ક્રુત્યા તો મનુષ્યનું શું ગણુ? તેથી
રામએ તેને અનેક વિડંબનાએ કરી નારકીનીપેડે વિડંબ્યા; ન
પછી નગરમાં ફેરવીને ઉપાડીને દૂર નાંખી દીધો. કુમરણે માર્યે
થકો તે દુષ્ટ નિર્ભાગ્ય મરીને દુર્ગતિયે ગયો, ત્યાં પણ લય લ
મશે. એ રીતે તે પાપીના પાપનાં ફળ દેવાં પ્રગટ થયાં? કમળ
એક કહે છે કે, હે પુત્ર! એ ધુર્ત સર્વ ધુર્ત માંહી શિરોમણી છે
તો તોપણ એવી વિદંબણા પામ્યો, તો ધુર્તપણું કેમ ભલું હો
ય? તે સાંભળી વિમળ પોતાના પતાને કહેવા લાગ્યો કે:-

હે તાત! અન્યાય કરનારને એ દણાંન ગુજ છે, પણ

હસ્તકાળાયે કરીને ધન ઉપાર્જિતું છું, અન્યાયે કોઈનું દ્રવ્ય લેતો નથી. તેવારે તેનો પિતા કહેવા લાગ્યો કે:—હું પુત્ર! તું જે કાર્યમાં દ્રવ્ય પેદા કરે છે, તેમાં શું કાંઈ અન્યાય નથી? શું તે ન્યાયજ છે? જે માટે કપડે કરીને પારકાનું ધન લેવું તે તો અન્યાયજ છે, હસ્તકાળા તે વંચના છે, માટે સર્વથા વ્યવહાર શુદ્ધિયેજ દ્રવ્ય ઉપાર્જિતું, ઓછું દેવું નહીં, અધિક લેવું નહીં, જે કપડ કરીને દ્રવ્ય ઉપાર્જે તે પ્રગટપણે નરકે જાય. એ રીતે શેઠે પુત્રને અનેકવાર કહ્યું પણ તેનો સ્વભાવ ટાળ્યો નહીં, જે માટે પોત પોતાનો સ્વભાવ મૂકવો તે દુઃખકર છે.

કહ્યું છે કે:—

પરીક્ષણીયોયત્નેન, સ્વભાવોનેતરેગુણાઃ ॥

વ્યતીત્યાહિગુણાન્સર્વાન્, સ્વભાવોમૂર્ધ્નિર્જીતે ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ:—યત્ને કરીને સ્વભાવની પરિક્ષા કરવા પછી બીજા ગુણ જોળવા, કારણ કે સઘળા ગુણને છાંડીને સ્વભાવ તે સર્વ ગુણને માથે આવે છે.

એકદા તે વિમલશેઠે ઘણાં કરિયાણાં ભર્યાં, તે ત્યાંથી દેશાંતર જવાનો આરંભ કર્યો; ત્યારે તેનો પિતા કહેવા લાગ્યો કે:—હું પુત્ર! એ દેશાંતરગમન જે છે તે દુઃખનું કારણ છે. જો ત્યાંદિક બીજી પણ ઘણી યુક્તિઓ કહીને પિતાયે વાંચો, તોપણ વિવિધ વસ્તુ ગ્રહીને વેપાર કરવા માટે તે સાર્થવાહની પેડે હજાર પોડિયા લઈને સ્થળમાર્ગે ચાલ્યો, ચાલતાં ચાલતાં સો પારાપુર પાટણની પાસે મલયપાટણમાં ગયો, ત્યાં રહી સર્વ કરિયાણાં વેચ્યાં, તેમાં અઢાવીસ હજાર સોનકયાનો લાભ થયો, તેવારે ઘણા ખુશી થતો ચિંતવના લાગ્યો:—

કહ્યું છે કે:—

વાણિગ્રાણંવાણિજ્ઞામિ, માહનાણંમુદ્દામિથ ॥

સ્વતિયાગંમિરીચંગે, કારુણંતેષ્વકમ્પમુ ॥ ૨ ॥

વસિષ્ઠને વ્યાપારને વિષે, બ્રાહ્મણને મુખને વિષે, ક્ષત્રિ-
 વિષે અને કાઠનારને શિલ્પકર્મને વિષે હકમી હોય છે.
 તેથી વળી અધિક સાક્ષને અર્થે તિહાંથી કરિયાણાં લેકને
 નગર ભણી પાઠો વળે; તે દલામાં વારે વર્ષાકાળ થયો, તે
 ધી ધીવળી કરી ત્યાં રહ્યા; એવે અવસરે વિજયપુરના વાસી મહા-
 મુખનો તો બહુ સમુદ્રજ હોય નહિ! એવો સા-
 ગરનામાં વ્યવહારીયો જે બુદ્ધિનો સાગર છે, તે પહેલાં ખન ઉ-
 ખાજ્યાં મટિ પરદેશ ગયો હતો, તે પછુ પછી સાર વસ્તુ લેકને
 વ્યાં વિમળ છે ત્યાં આવ્યો. વિમળ અને સાગર એ બેઉ એક
 નગરનાજ વાસી છે તેથી વિમળે તેને આજળ્યો, અને કુશલા-
 દિક પૂછ્યાં, અને તેને આમહુ કરી રાખ્યો. પછી કહ્યું કે આપણે
 બંને સાથે નગરમાં જઈશું, તેથી સાગર પણ ત્યાં રહ્યો થકો
 દિવ્ય જે ભણી મનાવાંછિત વસ્તુ તે ત્યાં વેચીને બીજી નવી વ-
 સ્તુઓ લેવા લાગ્યો.

હવે મહાધુતારો વિમળ પોતે તે સાગરના કામમાં વચ્ચે
 પ્રહીને તેના માલ વેચાવે તથા બીજી વસ્તુ લેવરાવે, તેમાં ચાર
 કળાયે કરીને તથા દલાલી પ્રમુખ હસ્તકળાયે કરીને દશ હજાર
 સોનિયા ઉપાજ્યા, અને મનમાં વિચારવા લાગ્યો જે મારો પિત-
 તા મારો મુક છે જે મુજને વારે છે, મેં તો હમણાં પણ એ ક-
 પરચુક્તિથીજ ખન મેળવ્યું! પછી વર્ષાકાળ વ્યતિત થયે તે સાગર
 તથા વિમળ બંને જણ પોત પોતાનું દ્રવ્ય તથા કરિઆણાં
 સર્વ લેકને ઘોડે ચડ્યા થકા ત્યાંથી આલ્યા તે પોતાના નગર સ-
 મીપ આવ્યા; તેવામાં કમળચેડે પોતાના પુત્રનું આગમન સાં-
 ભળ્યું જેથી સાત્રો આવ્યો; તેમને બંને જણે પ્રણામ કર્યો. તે
 વારે સ્નેહે કરીને માંહોમાંહે કુશળ ક્ષેમાદિક પૂછ્યાં. પછી તે
 બંને જણ ઘોડે ચડ્યા થકા સાધનો આજળ બાપ છે, તેટલે વિ-
 મળ પ્રત્યે સાગર કહેવા લાગ્યો કે:—હે મિત્ર! ચિત્તને ચમત્કા-
 ર ઉપજે એવું હું અણદીકું અણસાંભળ્યું કાંઈક તુજને કહ્યું
 તે સારમાં વિચે કરી સાંભળ.

હે મિત્ર! અહીંયાં થકી આગળ પાકેલ આંખાનું ભરેકુ ગાડું હળવે હળવે ચાલ્યું જાય છે, તેના સારથિ બ્રાહ્મણ છે, વળી તેની પાસે પાણીના ભરેલો કરબરો છે, તે ગાડાની પછવાડે લાકડીમાં ભરાવ્યો છે, તે બ્રાહ્મણ કોઢીયો છે, તેના શરિરમાંથી રક્તપિત્ત વહે છે, વળી પાણી નિકટકબ્જ કરી હાલે છે તેણે કરી પાણી ગળે છે, ગાડાના હાલવાથી ડાહોણું છે, જે બળદ જોત રયા છે તેમાં જમણે પાસે જે બળદ છે તે ગલીયો છે, તે ડાબી બાજુનો બળદ ડાબે પગે ખોડો છે, વળી તે બળદ ડાબી આંખે કાંણો છે, અને તે ખેડિયું ગાડું છે, તેને પુઠે રદ્ધાથકોં ચાંડાલ આક્ષેપ કરતો અણુલાતો થકો હાંકે છે. વળી તે ગાડાની પછવાડે કોઈકની વહુ રીસાઈને આવે છે, તે સ્ત્રી ડાબા પગને વિષે સર્વથા પ્રધાનલક્ષણે કરી સહિત છે, પગે અણુઆણી છે, તેના શરિરને વિષે ઘણાં આભરણ છે, નિશ્ચે તે સ્ત્રી વણીકની છે, તે ગર્ભવંતી છે, હકરો પ્રસવ થનાર છે, અને વળી તે પુત્ર પ્રસવશે, તે સ્ત્રીના સકળ શરીરને વિષે કુંકુમનો રંગ છે, અને ચોટલો બકુલના ફૂલે ગુંથ્યો છે, ફૂલ વેણીમાં ગુથ્યાં છે તે બહુ મૂલ્યવાળાં છે, તે સ્ત્રીનું પહેરવાનું વસ્ત્ર કસુખી નવું રંગ્યું છે, વળી તે ગાડા ઉપર બેઠી તે પણ સાંગને સ્થાનકે બેઠી છે પણ ગાડામાં બેઠી નથી, અને ગાડાનો ખેડુ બેઠીયા ઉપર બેઠો છે. એવી વાત સાગરના મુખથી સાંભળીને વિમળ કહેવા લાગ્યો:— હે સાગર! આ તું શું અસત્ય બોલે છે? એવી અકલ્પિત વાત તો સર્વજ્ઞ વિના બીજો કોઈ પણ કહી શકે નહીં; માટે એ તારી વાત કોણ સાંભળે. તું આવી વાતો ક્યાંથી જાણી શકે? પણ તારી જીભ ઘણી લાંબી છે, તેણે કરીને તું યદ્વા તદ્વા લવારો કર્યા કરે છે. તે સાંભળી સાગર બોલ્યો:—હે વિમળ! કલ્પાંતે પણ હું અસત્ય ન બોલું, મેં તો ગુરૂ પાસેથી સત્યવ્રત લીધું છે, અને સત્યમાંજ મહોદ્દાઈ રહેલી છે; માટે માફ બોલવું કેવારે મિથ્યા ન થાય. જો તુજને પ્રતિતી ન હોય તો હાથમાં કંકણ છતાં આરિસો શોધવાની જરૂર નથી, તેની

હોં આ તારા મુખ આગળ ગાડું બાંધે છે તે જગને લેઈ આવે.
વિ કહે છે કે, એ વાત ખરેખરી સાચી હતી, તોપણ અસ-
ચનીયે સર્વ પ્રકારે તે વિમળને સદ્દુજ્ઞા ન આવી; જે મારે
મુશ્કેલિયાનું વચન દુશ્કેલિયાના મનમાં કેમ હતરે?

હવે ધીકામાંહે સિરામણી એવો વિમળ બોલ્યો કે:—
હે વિમળ ! તું આજ આટલું બધું ધીકાઈપણનું અવલંબન
કેમ કરી રહ્યો છે? તે સાંભળી સાગરે કહ્યું કે:—ધીકાના
સાથે ધીકાઈ કરવીજ શુભ છે; વાંકા સાથે વાંકું ધાતું, સરસની
સાથે સરસ ધાતું, પ્રવીણની સાથે પ્રવીણ ધાતું, જેમકે લોક
પણ કહે છે કે “આડે લાકડે આડા વેર, તેમ વાંકે વાંકા અને
સમે સમે.” તેવારે વિમળ લોભને વધે કરી ઉતાવળો દાસદાસ
કરતો થઈ કહેવા લાગ્યો કે:—હે વિમળ ! જે તારી વાત અ-
ચાય થાય, તો તારી સર્વ વસ્તુ મારી થાય; તેવારે કોઈ ચકા-
વીને સાગરે કહ્યું કે, તે કહી તે વાત મારે પ્રમાણ છે, પણ જે
એ વાત સાચી થાય તો તારી સર્વ વસ્તુ દ્રવ્યાદિક જે તેના
પણી પણ હું ધાડું. સાગરનું કહેવું વિમળે પણ માન્યું, હા-
કારો દેખી, એક એકના હાથમાં તાલી પાલી સાંભળ કરી, પછી
ક્રમસચ્ચે પ્રાચે સાગરે કહ્યું કે:—હે ક્રમસચ્ચે ! અમે બંનેના તમે
અહીંયાં સાફ થાઓ. તેવારે ક્રમસચ્ચે કોમળ વચને કરી સા-
ગર પ્રાચે કહેવા લાગ્યો કે:—હે સાગર ! તું પણ એના જેવો કેમ
ધાપ્યો? તું તો ગામમાં મુખ્ય છે. તે સાંભળી વિમળ થોડાના
પિતાને કહેવા લાગ્યો કે:—હે તાત ! તમે શું હમણાં પણ મુજ
પુત્રને હજારો પાટા હા? એમ કરવાથી કાંઈ બહેલાઈ પામ્યા?
તેવારે ક્રમસચ્ચે કહ્યું કે, અહીંયાં ઉતાવળનું કામ નથી, તું
તો માત્ર મર્દ જો, પણ મુજને બાનવડું પડે.

પછી સાગર કહે છે કે, હે ક્રમસચ્ચે ! જે તારો પુત્ર મારે
પેઠે આવીને પડે તો મં જે દોઃ બની છે તે હમણાંજ હું મર્દ
કરું. હજી કાંઈ બમાયુ નથી. તેવારે વિમળ બોલ્યો કે. એ
મારું કામ નથી મં સોયુ એમ નહીં બાબતે. હવે તું બિલક

માન્ય. ભિક્ષા સમયે તને કૂતરા આવી પગે લાગશે. એ રીતે
 ઘણા વાચાલ થકા વિવાદ કરતા તે બંને જણ ગાડાની પાસે
 આવ્યા. તિહાં વિમળ મચ્છર ઘરતોથકો જુઓ છે તો તે
 નો સારથિ ચાંડાલ પ્રમુખ સાગરે કહ્યો હતો તેવો ન હોય, તે
 થી વિમળ જેટલામાં ઉલ્લાસવંત થયો થકો સાગરને કહે કે
 તેટલામાં આદરસહિત સાગરે સારથિને પૂછ્યું કે, તે ગર્ભવતી
 સ્ત્રી ક્યાં છે? તેવારે તે સારથિયે કહ્યું કે, તે ગર્ભવતી
 સ્ત્રી નજીકના વનમાં પ્રસવવા ગઈ છે, ઈહાં પાસેના નગરમાં
 તે સ્ત્રીનાં માખાપ રહે છે, તેથી તે સ્ત્રીની માતાને તેવા મા
 ચાંડાલને ખોડવ્યો છે, હું બ્રાહ્મણ છું, અને એ તો વસિકની
 વહુ છે. ભત્તારે માર મારવાથી એમનાથી રિસાડને હું પાડોશી
 છું તેની પ્રીતિયે કરીને મારી પુઠે આવી છે, મારે મારાથી શી
 રીતે કાઢી મૂકાય? વિપ્રમ વેળાએ બીજા કોઈ અણબાળખીતાને
 પણ રાખવો ઘટે, તો વળી બાળખીતાનું તો શુંજ કહેવું? એ
 ટલામાં ત્યાં તે સ્ત્રીની માતા પણ આવી, અને તે ચાંડાલ પાસે
 આવ્યો, અને બ્રાહ્મણે પણ પુત્ર આવ્યાની વધામણી દીધી.

એમ સંઘળા સંવાદ સાચો થવાથી સાગર બોલ્યો કે-
 હે વિમળ! હવે એ તમારાં સર્વ માત્ર કરિયાણાં પ્રમુખ જે છે
 તે મારા ઘરને વિષે ખોડતો, હવે તે બધાં મારાં છે. તેવારે તે
 ધૂન વિમલ ધૂનપણની ધીરતા રાખીને બોલ્યો કે:-હે બાઈ! હું
 તો તમારી સાથે હસતો હતો, તમે મને હસો ને હું તમને વ
 સું. તેવારે સાગરે કહ્યું કે, કોઈક ક્ષેત્ર કહે શું થાય! હવે
 તો પેતાને ઘર બંધો; પછી મુજને જેમ ઉચિત કરવું ધર્યો તેમ
 હું કરીશ. એવું કહી વિમળનાં સંઘળાં કરિયાણાં પાતાની વાડીમાં
 ઉતારીને સાગર પેતાને ઘર આવ્યો; તેવારે લૂંટવાની મારફ
 રૂબ થઈ ગયાથી રીતે મુકિતનીપિંડે ગઈ. હજી નાંખ્યો હોય
 નહિ? એવા વિમળને જોઈને કહે કરીને કનકસોડે પેતાને પ
 આવ્યો.

હવે તે વિમળ પેતાના વિષય કનકસોડે આવી તમને

વિનંતિ કરવા લાગ્યો કે:-હે તાત! આ આપણરૂપ સમુદ્ર કેમ
તરવો તેનો નિસ્તાર એ તમે જુદિરૂપ નાવ આણો તો થાય.
મેં તો આ હારયપણે કહ્યું હતું, ને તે સાગર ધૂતે તો પ્રમાણેજ
કરી લીધું; તે માટે હે તાત! તમે તે સાગરના ધરને વિષે જાણ
તેને જેમ તેમ મનાવો, કોઈ બીજી શુક્રિયે કરી વશ કરો, સ-
મુદ્રની પેઠે દુઃખે મહત્વા યોગ્ય એવા તે સાગરને તમે પ્રતિબોધી,
જેથી કરી તે આપણું ધન ન લે. અથવા વિવિધ પ્રકારની ચિં-
તાયે શું થાયે? હાં એકજ ઉપાય છે, તે ઉપાય પણ તમારા-
થીજ સિદ્ધિ પામે તેમ છે, બીજાથડી સિદ્ધિ પામશે નહીં. તે
ઉપાય એ કે સાગરે ત્યાં તમને સાક્ષી કર્યા છે, માટે તમે રાગની
સહાને વિષે અવળું બોલી પોતાનું દ્રવ્ય રાખો.

કહ્યું છે કે:-

નિભોગેહસ્તકજ્ઞામિ, નિયદન્વસ્તરલ્લખણે ॥

નિઅપુત્તકણકુટ, સુલલેમુનવિર્ણિદિઅં ॥ ૧. ॥

ભાવાર્થ:-પોતાના ધરના કાર્યને વિષે, પોતાનું દ્રવ્ય રા-
ખવાને વિષે, પોતાના પુત્રને અર્થે, એટલા કારણે જૂઠું બોલવામાં
ફાવજ નથી.

વળી કહ્યું છે કે:-

નનર્મયુક્તવચનાદેનસિ, નસ્ટ્રીપુરાજન્નવિવાહકાલે ॥

માળાસયેસર્વધનાપહારે, પંચાનૃતાન્યાદુરપાતકાને ॥ ૧. ॥

ભાવાર્થ:-નર્મયુક્ત વચન હજી નહીં, સ્ત્રીને સાચું ન
કહેવું, વિવાહ અવસરે સાચું હોય તે જૂઠું કહેવું, પ્રાણાંત
કષ્ટે પ્રાણ જતે જૂઠું બોલવું, સર્વ ધનનો નાશ થતો હોય તે
જૂઠું બોલવું, એ પાંચ જૂઠાનાં પાતક નહીં. એમ પડિત કહે છે

તેવારે ધર્મરૂપ કમલા એ લક્ષ્મી તેનો સાગર એવો જે ક-
મલસેની તે વિમળનું વચન સાંભળીને કોમળ વાણીયે કરીને
સમન્વયેતો હવો કે:-હે પુત્ર! તું નીતિમાર્ગ મૂકીને ઉન્મા-
ન મા. તું નારા ચિત્તને વિષે ચિંતન કરીને તારું વચન સ

ભાર. સત્પુરુષ તો જે હાંસીયે કરીને વચન બોલ્યા હોય તેનો પણ સર્વથા પ્રકારે નિવાહ કરે, પણ તે તો કાંઈ હાશ્યથી કશું નથી; પરંતુ સાગરનું દ્રવ્ય લેવાના લોભથી હોડ કરી છે, તે માટે હવે શું ખેદ પામે છે? હે વત્સ! સાચું બોલતાં કાંઈપણ દૂષણ નથી. હે મૂઢ! અસત્ય બોલવાથી દૂષણ કાંઈ નથી એવું હું કેમ કહું? શું ધુમાડાથી રયામતા ન થાય? હે વત્સ! ક્યાંકએકંતો સાચું વચન પણ અનર્થકારી થાય છે. કેમકે જે વચન સાંભળીને આગલો પ્રાણી ભય પામે, ત્રાસ પામે, અથવા મરણ પામે, એવી રીતનું સાચું હોય ત્યાં મૌનપણું ધારણ કરવું; કેમકે થોડું અસત્ય બોલવા થકી પણ અનેક જીવ આ ભવને વિષે દુઃખ પામ્યા અને ભવાંતરે દુર્ગતિ પામ્યા, તો ધનને લોભે કરીને જે કૂડી શાખ ભરવી તેના વિપાક કડવા હોય તેમાં તો કહેવું જ શું?

એવાં પિતાનાં વચન સાંભળીને વિમળ બોલ્યો કે:—હે પિતાજી! પરમેશ્વરે જૈનમાર્ગને વિષે અપવાદ નથી કહ્યો! શું સર્વ પ્રકારે ઉત્સર્ગજ કહ્યો છે? પરમેશ્વરે તો બે પ્રકારનો માર્ગ કહ્યો છે. તેમાં એક ઉત્સર્ગ અને બીજો અપવાદ. તે માટે જ્યાં મોટું કાર્ય હોય ત્યાં અસત્ય બોલવું કહ્યું છે, ને પછી તેનું પ્રાયશ્ચિત્ત લઈ શુદ્ધ થઈએ. તે સાંભળીને કમલશેઠ પુત્રને કહિયા લાગ્યો કે:—હે વત્સ! ધન પામવું તો મુલભ છે, પણ ધર્મ પણ મને હુલેલ છે. એટલા માટે એવો મૂઢ કોણ હશે જે ધનને અર્થે ધર્મનું ખંડન કરે. મોટું કોઈ ધર્મનું કાર્ય હોય ત્યાં અપવાદ કહ્યો છે, પણ પાપને વિષે જૈનધર્મમાં ક્યાંથી અપવાદ કહ્યો નથી. ત્રત જાન કરીને પ્રાયશ્ચિત્ત લીધે કાંઈ શુદ્ધ ન થાય. જે મુખ્ય જાતીને ત્રત લાગ કરે તેને પ્રાયશ્ચિત્ત ને વળી શું અપાય? તે કમલશેઠે સર્વ ધનનો નાશ થાય તો જાહે થાવ્યા. અતિનિવૃત્તો પણ વાચનો જાહે થાવ્યા; પરંતુ જે કદાંચ વાચ નોંધતું નું થાય તે મુખ્ય જાતીને ત્રત લાગ કરે એવું વચન સાંભળી કોપિત થઈ કમલશેઠે એને બોલવા લાગ્યો કે:—જે નિર્લેપ તારો પાપકંડ ધર્મ તારો છે તે તારા કરીને દ્રવ્ય ઉત્સર્ગને નું શું તારા વિરોધે આવી શકે?

કુદ ધરો, એટલે તું ચલો થયો જુ. વિઝાર છે તુજને, રે મૂકા
 યેસી રહે ધરને ખરું, એવાં વચનાં પિનાને કહીને વિમળ ધર
 માંથી ધગી બેઠા લેકને ગુજ પાસે ગયો; ત્યાં જઈ રાજને બેઠા
 મૂકી નમસ્કાર કરી ચિત્તાંતી કરવા લાગ્યો કે:-હે રાજન! મેં
 દેશાંતરે જઈ થયું કષ્ટે લક્ષ્મી ઉપારજને ધર તરફ સાગર સાથે
 આવતાં હાંસીને વચને કરી માંડી લક્ષ્મી તેણે પડાવી લીધી.
 તે સાંભળી રાજ્યે સાગરને તેડાવીને ચર્ચ વૃત્તાંત પૂછ્યો. તે
 વારે સાગરે કહ્યું કે, મેં માત્ર હાસ્ય વચને તે લીધું નથી, પણ
 જ એ વિમળ હોડમાં હાથો ત્યારે લીધું છે. પછી તિહાં તેણે
 જે વૃત્તાંત બહુ હવું તે સર્વ રાજની આગળ કહ્યું, તેથી રા-
 જને તેને પૂછ્યું કે તે બગદ પ્રમુખનાં લક્ષણ કેમ જાણ્યાં. ત્યારે
 સાગરે કહ્યું કે:-હે રાજન! મેં મારી બુદ્ધિએ કરી જાણ્યાં.
 તે કોતક સાંભળી રાજ ઉશ્ચિત્ત થયો થકો બાદ્યો કે તે તા-
 શી શી મતિયે કરીને જાણ્યાં તે તું મને કહે. તે સાંભળી સાગર
 કહેવા લાગ્યો કે:-હે રાજન! સાવધાનપણે સાંભળો.--

પાકા આંખાના ફળની વાંસે વાસિત એવો કોઈ પદાર્થ
 ત્યાં જુમિકાયે પાયો હતો, તેના મધે કરીને મેં જાણ્યું જે ઇ-
 હાંથી આંખાનું ગાકું ગયું છે; તથા ધૂળમાંહે પડના પ્રતિબિંબે
 કરીને જાણ્યું જે બગદ મળીયો છે, તથા ધગડાંને અનુભારે
 કરી જાણ્યું જે બગદ રાખે પડે ખારો છે; તથા દક્ષિણ દિશા-
 નું ધાત્ર ચલે હતો અને ડાબી બાજુનું ધાત્ર પડી રહ્યું હતું,
 તેથી જાણ્યું જે તે બગદ ડાબી આંખે કાંઠા છે; તથા મુતરવા
 ને કાંધે ને પાછી કાંઠું તેથી જાણ્યું જે તે આંખે છે, તથા
 જુનિયને રિયે જાંને જાનાં પાછી નાંખાનું દેખીને મેં જાણ્યું જે
 રાખડો પાછીનો ચામળી પાછળ લાકડીએ વગનાયો છે. તથા
 ગાકું દાંડણ પડેજો લાગ્યો તે જાંવ નાંખી દીધા ને ચાલ
 પાસે લાકડી જાંની ને જેણે જોર નાંખી દીધી. તે લાકડી પા-
 ચી લાકડીને આંખે લીધી. પણ દાંડણદાંચ ન કાંચો. તેના પ્ર-
 તિબિંબે મેં જાણ્યું જે તે જાંવ છે, તથા આંખે લાકડી ઉ-
 પાડે સાવધી રહે રાજ-માં રહી રહ્યું છે તેની મેં જાણી પડી

માંખીઓ બહુબચ્ચતી દીડી તેથી મેં જાણ્યું જે તે કોનોયો
અને લાકડી વિના ચાલો શકે નહીં તે માટે હાથમાં લાકડી
એમ મેં કહ્યું. તથા શકરની પછવાડે પગલાંને અનુસારે
માં પગલાં પડેલાં જોઈ મેં લક્ષણવંતી સ્ત્રી જાણીને કહ્યું
પાછળ લયુ સ્ત્રી છે તથા પાછે પગે મુખ કરતી જોતી હતી
પાછાં પગલાંને અનુસારે મેં જાણ્યું જે એ સ્ત્રી રીસાણીયકી
પીયરમાં જાય છે તેથીજ વહુજ હોય. વળી રીસાણીયકી મા
માં પડે પ્રભુ એ કૂવામાં પડ્યું મૂકી દેઈને જો ગર્ભવંતી છે તે
પીયર જાય છે એવું જાણીને મેં તેને ગર્ભવંતી કહી. તથા
દહચિંતાને અર્થે ગાડાથી ઉતરીને બોરડીના વનમાં જઈ એક
તે જમણા હાથના ટેકો ઢળે ઘણે કળે ઉઠી, તેથી જાણ્યું જે
તેને ગર્ભને વિષે પુત્ર છે, અને તે હકડો પ્રસવશે, તથા તે સ્ત્રી
પાણીથી મુખ ધોયું, તે રાતું દેખીને કુંકમવું વિલેપન જાણ્યું
તથા તે સ્ત્રીના કેશમાંથી ફૂલ ભૂમિયે પડ્યું તે દેખીને મેં જા
ણ્યું જે એના ચાટલા મધ્યે બદ્ધલગ્નનાં ફૂલ ગુંથ્યાં છે, તથા
બોરડીને કાંટે રાતો તાંતણા વળગેલો દેખીને મેં જાણ્યું જે
તેણે કસુંબજ વસ્ત્ર ઓડયું છે, તથા આંખાની નિકટ ગાંઠ હો
કનારને કેસણે બેઠી, તેને અનુસારે જાણ્યું જે તે બેઠીયું ગાંઠ જે
એમ સઘળી વાત સાગરના મુખથી સાંભળી રાખતી ચિ
ત્તને વિષે ચનાકાર પામીને સાગરને પછવા લાગ્યો કે, તમારું
મેં વિના ત્રીજા કોઈ સાક્ષી છે? તેવારે સાગરે કહ્યું, હા ત્રીજો
પણ સાક્ષી છે, તે સાક્ષી જગતમાં વિખ્યાત અને કાલો તથા
પરિણામે નિર્ભય એવો વિનયનો બાપ કમલશેઠ છે, તે સાંભ
ળી રાખ્યે કહ્યું કે, વહુજ રૂડું! એ તો સત્યવાદી છે, જેમણે
વિનયનો બાપ છે તોયણ પુત્રને અર્થે તે મૂકું નહિ બોલે. ત
થાપિ તે જુલો કું કેનકે શાવનમાંથી ના કહી છે.

કહ્યું છે કે—

નવનોદ્ભવોવિદ. મીયોબોરીબોનરા ॥

મહિર્જાસિંહમોખીન. મન્વ્યીનૂનનસિંહજ ॥ ૨ ॥

સાધાર્થ:—સ્વર્ગન, દુર્ગન, વળી દેવી, મહા લોહીયો, તેમ ધેલો, કોણી અને ભયાનક એટલાને નિશ્ચે સાક્ષી ન કરીયે.

એટલા માટે તે વિમળના આપને સાક્ષી રાખ્યો એ તુજ ને મટે નહીં. તેવારે સાગર બોલ્યો કે:—હે રાજન! એતો મોટો ધર્માત્મા છે, સત્ય બોલનાર છે, માટે તે જે કહેશે તે મારે પ્રમાણ છે. તેવારે રાજાએ ક્રમલચેતને તેડાવીને મીઠી વાણીથી પૂછ્યું કે તું આ વાત બોલે છે? બોલતો હોય તો કહે. એવી રાજાના મુખથી વાણી સાંભળીને વિમળને ધારકો. પડ્યો જે મારું સર્વ દ્રવ્ય ગયું, તેણે કરી અતિ આકુલ વ્યાકુલ થઈને વિચારવા લાગ્યો જે હમણાં મારો પિતા સત્ય કહેશે, એટલે મારું સર્વ દ્રવ્ય સાગર લઇ લેશે; તેથી તે દ્રવ્ય ગયાની ચિંતા હું સમુદ્રમાં બાળ્યે બૂડ્યોજ હોય નહિ શું? એમ વિમળ નિશ્ચં મુખ કરી રહ્યો.

હવે જન્મે પક્ષનાં લોક સર્વ જોવા આવ્યાં છે, તેથી રાજ સભામાં તલ પડે તેટલી પાત્ર જગ્યા ખાલી નથી; તે બધાની વચમાં રહ્યા થકો ક્રમલચેત સાક્ષી આપવા માટે ઉભો રહી કહેવા લાગ્યો કે:—હે રાજન! મોટું કાર્ય છે તોપણ હું જૂઠું નહીં બોલું, જે જૂઠું બોલ્યો તે જિનધર્મને ઓળખતોજ નથી; સોનું ને માણસ બે સરખાં છે, તેમાં સોનું કરોટીએ ચડ્યું પરિક્ષાને પ્રાપ્ત થાય છે અને માણસને મોટું કદ પડે થકે પણ અસત્ય ન બોલે ત્યારે તેની પરિક્ષા થાય છે. હે રાજન! ધનને અર્થે જૂઠું બોલીયે, તે ધન તો પામવું મુલભ છે, પણ ધર્મ પામવો દોહિલો છે; વળી હમણાં તો જે કારણે હું સાક્ષી પુરીશ તેથી તો મારો પુત્ર હુલવાશે, દુર્ગન હસશે, તેમ કદાપિ સગર પણ હસશે, તોપણ હું અસત્ય નહીં બોલું.

કેમકે રાજામાં કહ્યું છે કે:—

નિદંતુ નીતિ નિપુણા યદિ વા સ્તુવંતુ.

હ્રસ્વી: સમાવિશંતુ ગચ્છંતુ વા ચયેષ્ટં ॥

અદ્યૈવ વા મરણમસ્તુ યુગાંતરે વા,

ન્યાયાત્પથઃ પ્રવિચલંતિ પદં ન ધીરાઃ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થઃ--ન્યાયમાર્ગમાં નિપુણ જે પુરૂષ તેની કોઈ ઈ
કરો, અથવા સ્તવના કરો, ગમે તો સ્વેચ્છાપણે લક્ષ્મી આવે
થવા જાઓ, આજ મરણ થાઓ અથવા યુગાંતરે થાઓ
જે ધીર પુરૂષ હોય તે ન્યાયમાર્ગ થંડી લેશમાત્ર પણ ચળાવ
માન થાય નહીં.

તે માટે હે રાજન્! જેવું છે તેવું હું તમને કહું છું
જે સાગરે કહ્યું તે સર્વ સત્ય કરી માનજો.

એવાં કમલશેડનાં વચન સાંભળી તે રાજા તેને આશીર્વાદ
તો અતિ વિસ્મય પામતો માથું ધુણાવતો હવો. તેવામાં રાજા
જતા કંઠમાં પડેલો વિશિષ્ટ હાર ઉછળીને કમલશેડના કંઠમાં
પડ્યો, તે જાણે રાજાએજ સંતુષ્ટ થઈને તેના ગળામાં નાંખ્યો
હોય નહિં? તથા પ્રત્યક્ષ પુન્યનો સમૂહ અને ભક્તિ પ્રત્યક્ષ
તો વિસ્તાર, તેજ જાણીએ ગળામાં પડ્યો હોય નહીં? એમ
સાચું. હવે રમણિક દિવ્ય મણિયે કરી અત્યંત શુદ્ધ તે હાર
કમલશેડને કંઠે ધણેજ ચોલતો હવો, તે વખત રાજા અતિ મ
સસા કરી કહેતો હવો કે, અહો! તારી સત્યતા સાચું સાબિત
હોય નહીં? અહો! તારી સાધુનીયેડે લોકને વિષે ઉત્કૃષ્ટ
નિર્દોષતા! અહો! તારી નિર્મોહતા જે પુત્રને તુલ્યજ્ઞતા કરી
એ જાણે; અહો! તારું ચિત્ત એકાગ્ર થઈને વિષેજ તે ત
કરીને મરુ છે; અહો! તારી દૃઢ પ્રતિજ્ઞા સત્યવાંતી; અહો
તુજને સત્યવાંતનાં સત્યવાદીની રેખા છે, માટે રાજાનીયેડે
જરૂર પેલું મુદ્દે વિષય; તે માટે તુજને ચેતનપ્રજ્ઞાનો પદ્મ
તો. એમ કરી રાજાએ અનિશ્ચય થીનિત સમૂહ કરીને કંઠ
પ્રતિજ્ઞા સત્યવાંતે પદ્મ જાણે; અને પાપને મુકાદ કરીને સત્ય
પ્રતિજ્ઞા સત્યવાંતે કહું કે—હે દૃઢ! હે ધીર! તારી દૃ
કેમકે સત્ય છે. હવે તું કમલશેડને. પુત્ર મું. તે માટે હું
તે માટે હું જેને કમલશેડ કંઠે કેલે કેલે સત્ય નહીં.

હવે સાગર પણ કમલશેઠ ઉપર સંતુષ્ટ થઈને વિમળનાં ક-
ર્યાણાં હતાં તે લોભરૂપ મેલ છાંડ્યો છે જેણે એવા કમલશેઠ
ને આપી દીધાં. પ્રત્યક્ષ સત્ય વચનનો પ્રભાવ કોઈક એવો ઉ-
દ્ભૂત છે કે જેથી ગયું દ્રવ્ય પણ પાછું આવ્યું, ને વળી નિ-
મળ દીર્ઘ પણ વિસ્તાર પામી તથા કમલા જે લક્ષ્મી તે પણ
વિસ્તાર પામી.

હવે કમલશેઠને રાજા કહેવા લાગ્યો કે તમે મોટા પસાય
ક્યો ને ન્યાય પાળ્યો. સત્ય વચન કેવું છે? તો કે પ્રત્યક્ષ કલ્પ
પૃથ્વ સરિખું છે, એટલા માટે સત્ય વચનથી શું ન સંભવે ?
સત્ય વચન સર્વ પડિત લોકને માનનીય છે, સત્યવચન બોલ-
નારના વચનને સર્વ લોક માનવા યોગ્ય થાય, સર્વ લોકને વિ-
શેષ પ્રસન્નવા યોગ્ય થાય, અને જૂઠું બોલનારો જે વિમળ તે
સર્વ લોકમાં નિંદનીય થયો, વિમળ સુશ્રાવકનો બેટો હતો પ-
ણ જૂઠું બોલ્યાથી દુર્ગતિયે ગયો, રાજા સાગરની બુદ્ધિયે શી-
ઝોથકો તેને સર્વ પ્રધાનોમાં મુખ્ય પ્રધાનપદ સ્થાપ્યો. પછી
કમલશેઠ ધનુ કાળ મુઘી શુદ્ધરૂઢનો ધર્મ પાળીને અતે ઉત્તમ
સાધુનો ધર્મ મહુજ કરી રૂઢી રીતે વિશેષપણે સાપાસમિતિયે
ગુજ થકો કમલ સાધુ મોક્ષ પ્રત્યે પામતા હવા. સકળ કર્મ ક્ષય
કરીને પરમપદ વર્ધા.

એવી રીતે વખાણવા યોગ્ય તથા રસે કરી સહિત એવું
જે કમલશેઠનું ચરિત્ર તેને સાંભળીને હે બન્ધ્ય લોકો ! તમે ધ-
નની તૃષ્ણા મૂડી અપૃતકરજી ત્યાગી અસત્ય વચન છોડી નિત્ય
ઉત્તમાળ ધર્મ ધર્મને આદરીને પરમપદને વરો.

અતિ કમલશેઠની કથા સમાપ્ત.

અદત્તાદાનવ્રત ઉપર.

સિદ્ધવ્રત અને કપીલની કથા.

આ જમ્બૂદ્વીપને વિષે મહાવિદેહ નામા ક્ષેત્રમાં પુન્ડ્રાક્ષિપ સાતમા વિજયને વિષે પ્રશસ્ત વસ્તુએ કરી ચુકત અને ઉત્તમ એવું વિશાસનાત્મે એક નગર છે, તેમાં તુચ્છ વૈભવવાળા માતૃદત્ત અને વસુદત્ત એ નામના બે વાણીયા રહેતા હતાં તેઓ પરસ્પર મિત્ર હતા, તેથી તે બેઉ જણ વ્યાપાર પણ સાથેજ કરતા હતા. તેમાં માતૃદત્તે તો સ્થૂણદત્ત ગ્રહણવું પ્રત્યાખ્યાન લીધેલું હતું, અને વસુદત્ત તો અધર્મી હોવાથી કૂટ તોડ અને કૂટમાનથી ધમધોકાર ધધો કરતો હતો, પરંતુ તેની પાપિષ્ટવૃત્તિથી તેને ધનની વૃદ્ધિ થતી નહોતી.

હવે તે બેઉ જણ વેપાર માટે સ્વસ્થ મૂલ્યવાળું કરિયાણા લાવીને પુન્ડપુર નામનું એક મોટું ગામ હતું ત્યાં ગયા, તે ગામમાં વસુતેજ નામે રાજા રાજ્ય કરે છે, તે રાજાને દ્રવ્યનો ભંડાર સાચવે એવો કોઈ વિશ્વાસપાત્ર ભંડારી પોતાના ગામમાં મળતો નહોતો, માટે તે ભંડાર સાચવવામાં સાચી દાનતવાળા કોઈ પણ પરદેશી મનુષ્યની પરિક્ષા કરવા માટે એક રત્નકુંડિત કુંડળ ગામની બહાર રસ્તામાં નાંખી દીધું હતું, અને તે કુંડળ બહાર ગામનો કોણ લે છે અને કોણ નથી લેતો, તે જાણવા માટે ઝાડની ઓડે કોઈ ન દેખે તેવી રીતે માણસો રાખ્યા હતાં; તેમાં કોઈ પણ જો તેજ ગામનું માણસ રસ્તામાં ચાલતાં ચાલતાં રત્નકુંડળ ગ્રહણ કરે છે, તો તેને મુલતો ઝાડની ઓડથી બહાર આવી હાલત મારી તે પાછું મૂકવાનું કહે છે, અને દંડ કરાવે છે; તેથી તે મુલતના ભયથી તત્તલ્ય જતને ખમર પડવાથી તદ્દામસ્થ માણસ તો તે રત્નકુંડળને કોઈ પણ ગ્રહણ કરતા નથી.

હવે તેવામાં માતૃદત્ત અને વસુદત્ત એ બેઉ મિત્રો તેજ રસ્તે નિકળ્યા, ત્યાં રસ્તામાં પડેલું રત્નજડિત કુંડળ તે બેઉ જોઈ લીધું, તેમાં માતૃદત્તે લીધું. પણ મનમાં સમજ્યો જે તે અદત્ત છે માટે લેવાયજ નહીં. એમ સમજીને એમને એમ ગુપ્તરૂપ ચાલ્યો ગયો, અને પછવાડે ચાલ્યો આવતો વસુદત્ત તે રસ્તામાં પડેલા કુંડળને જોઈને એકદમ ખુશી થઈને લેવા દાડ્યો, ત્યારે માતૃદત્તે કહ્યું કે:—હે ભાઈ! એ કુંડળ નથી. પણ વિપરીત, માટે તે તું લઈશ નહીં. ત્યારે તેના કેળતાં તો તેણે તે કુંડળ પડતું મૂક્યું, અને પાછા ત્યાંથી ચાલ્યો, ચાલતાં ચાલતાં તે બોલ્યો થવા માટે માતૃદત્તે એક દ્રષ્ટાંત કહેવા માંડ્યો.

કેઠાએક નગરને વિષે દેવ અને યશ એ નામના બે વૈદ્ય રહેતા હતા, તેપણ આપણી પેઠે બેઉ મિત્ર હતા, અને વેપાર પણ બેઉ સરખાજ કરતા હતા; તેમાં દેવ નામનો આવક હતો તે અદત્ત વસ્તુથી પરાશ્રુષ્ણ હતો, અને બીજો યશ જે હતો, તે દેવથી વિપરીત હતો. એક દિવસ તે બેઉ જણ સૌમ્ય જવા ગયા, અને ત્યાંથી જ્યારે પાછા વળ્યા ત્યારે તેમને માર્ગમાં પડેલું એક કુંડળ નજરે પડ્યું, તેમાં દેવશ્રદ્ધે તે કુંડળ જોયું, તોપણ જેમ ન જોયું હોય તેવીજ રીતે રસ્તે ચાલ્યો ગયો; અને યશ જે હતો તેણે તે કુંડળને લેવા દાડ્યો; ત્યારે દેવશ્રદ્ધે કહ્યું કે:—હે ભાઈ! તે આપણું નથી, માટે તે લેવાથી અદત્તાદાન થાય, અને અદત્તાદાનનું શાસ્ત્રમાં મોટું પાપ કહેલું છે. તેથી હારે તે લેવું યોગ્ય નથી. તે સાંભળી તે યજ્ઞત તો તેણે પણ લજ્જાથી લીધું નહીં, અને પછી તુરત તે દેવે નહીં એવે બીજે આડે રસ્તે જઈ જ્યાં કુંડલ પડ્યું હતું ત્યાં પાછા આવ્યો, આવીને તેણે તે કુંડળ લઈ લીધું, પણ વિચાર કરવા લાગ્યો કે ધન્ય છે દેવશ્રદ્ધેને કે જેણે આ કુંડળને જોયું પણ નિહાલ થઈ લીધું નહીં; પરંતુ ફિકર નહિં તેને પણ હું છોડી નહિં, એટલે તેને પણ હું કુંડળનો ભાગીયો કરીશ, તેથી પણ મારા પાપનો ભાગીયો થશે; એમ વિચારીને તે કુંડળ દેવ

થી છાતું રાખ્યું. પછી બેઉ જણ નગરમાં ગયા, અને તે દેવથી
છાના માના ચોરી લોધેલા કુંડળના દ્રવ્યથી તથા પોતાના દ્ર-
વ્યથી ઘણુંજ કરિયાણું બેઉ જણે મળીને લીધું અને પછી પો-
તાના સ્થાનકે આવ્યા.

હવે પોતાના દ્રવ્યથી જેટલું કરિયાણું આવડું થયું, તેથી
ઘણુંજ વધારે આવેલું જોઈને દેવશ્રાદ્ધે પૂછ્યું કે: હો યશ! આપણું
દ્રવ્ય તો થોડું હતું અને આ કરિયાણું કેમ ઘણુંજ આવ્યું? દેખાય
છે? ત્યારે તેણે કુંડળ વેચ્યાના દ્રવ્યથી કરિયાણું લેવાની છાની વાત
જે હતી તે સ્પષ્ટરીતે કહી દેખાડી. તે સાંભળી ત્રાસ પામી દે-
વશ્રાદ્ધે તેનો હિસાબ કર્યો અને કુંડળના દ્રવ્યનું જેટલું કરિયાણું
લીધું હતું તે સર્વ તેને આપ્યું, અને પોતાના ભાગના દ્રવ્યનું જે-
લું કરિયાણું આવ્યું હતું તે વિભાગ કરી પોતે રાખ્યું, તેમ કરવા-
થી પોતાના ભાગમાં આવેલું ઘણુંજ કરિયાણું જોઈ યશ મનમાં
અત્યંત ખુશી થયો, અને તેણે ભાડે રાખેલા કરિયાણા ભરના-
ના ચારણમાં તે સર્વ ભર્યું. પછી તેજ રાત્રિને વિષે યશે જેમાં
કરિયાણું ભરેલું હતું, તે ઘર રાત્રિયે ચોરાએ ફાડીને સર્વ ચો-
રી લીધું, પછી જ્યારે સવારનો પ્રહર થયો ત્યારે ત્યાં જઈ જુએ
તો ઘર ફાડી સર્વ કરિયાણું ચોરાઈ ગયેલું છે, તે જોઈ અત્યંત
ક્રોધે પામી તુરત તે દેવશ્રાદ્ધ પાસે આવ્યો, અને રૂઠન કરી
કહેવા લાગ્યો કે:--ભાઈ! તમારાથી જુદા પડી મેં મારું કરિયા-
ણું ભાડે રાખેલા એક મહેંદા ચારણમાં ભર્યું હતું તેમાંથી
તો રાત્રિયે ચોરાયે આવી સવ ચોરી લીધું. અરે! હવે હું તે
યું કરું? તે સાંભળી પુણ્યવાન એવો દેવશ્રાદ્ધ બોલ્યો કે:--હો
જિત! અન્યાય કરવાથી તો મહેંદા અનથજ થાય છે, તે માટે
જ મુશ્કેલી પડેલી, પરંતુ તે અન્ય કરતા નથી. જુદા પડ-
ને હવે હવેજ અન્ય કર્યો, તેનું રૂબ તમને પ્રત્યક્ષ હમણેજ
આવી આવ્યું, તેથી હવે પશુ હું કેટલું જુદું કે તને અન્યાયજ
અને અન્યાય કરેલ તે સાંભળી મહેંદા પાસે વતે તે જ
કરિયાણું કહ્યું. પછી જોઈ વિષયે તે માનમાં દર દેવાથી વેળે

રી આવ્યા, તેમને કેટલીએક હાલની વસ્તુઓ વેચાતી આપી, તેનાં તે યશને બમણા લાભ થયો, તેથી તેણે અદત્તાદાનના મતનું પ્રત્યક્ષ પારખું જોઈને મુશ્કાવકપણું સ્વીકાર્યું.

હવે માતૃદત્ત કહે છે કે:—હે વસુદત્ત! એ પ્રમાણે ન્યાયો-પાળીત દ્રવ્યથીજ છવતું કસ્યાણુ ધાય છે, મારે તારે હવે દુષ્ટ પરિણામદાયક ચોરીથી લીધેલા દ્રવ્યે કરી વિરામજ પામવું ઉચિત છે. એવી રીતે વસુદત્તને પણ ઉપદેશ કરી તે કામથી નિવૃત્ત થવા કહ્યું. તોપણ તે પાછો માતૃદત્તથી છાતો માતો ત્યાં જઈને રસ્તામાં પડેલું કુંડળ લઈ આવ્યો. હવે માતૃદત્તે એક તો રસ્તામાં પડેલું કુંડળ લીધું નહીં, અને ખીલું લેવાને ઈ-ચ્છા કરતા વસુદત્તને ઉપદેશ આપી અટકાવ્યો, એમ એઉ રીતે તેની નીતિ જોઈ લીધી; અને વસુદત્તે કુંડળ લીધું તે પણ જો-યું; તેથી રાજમુખરોયે આવી વસુદત્તને તુરંત પકડી લીધો અને તેના માલનાં ભરેલાં ગાડાં કબજ કર્યાં, અને પછી માતૃ-દત્તને પકડ્યો; તેથી તેતો વિચારમાં પડી કહેવા લાગ્યો કે:—ભાઈયો! મારો શું અપરાધ છે તે તમે મને પકડો છો? તેવારે રાખાણો બોલ્યા કે:—હે મહાસાત્વિક! તું જરા પણ મન-માં એક કરીશ નહીં, તારાં નીતિનાં આચરણથી આ ગામનો રાજા અત્યંત સંતુષ્ટ થઈને તુને કાંઈક અલગ્ન લાભ આપશે, તે સાંભળી માતૃદત્ત કહે છે કે, મહેરબાની કરી આ મારાં ક-રિયાણાનાં ગાડાં તમે જત કરો, પરંતુ આ વસુદત્તને તથા વસુ-દત્તનાં ગાડાંઓને છોડી મૂકો. હોય, બાળસ્વભાવવાળા નરની ભૂલથી થયેલા એક અપરાધની તો તમારે દામા કરવીજ જોઈયે. વળી હે ભાઈયો! જો આ મનુષ્યને તમે છોડી દેશો, તો હુ-નણીશ કે એજ મારીપર આપના રાજ્યે મોટો ઉપકાર કર્યો અને હું મુખરોય! અમારે આશ્ચર્યનને રાજાનાં દર્શન કર્યાનું શું મંયંજન છે? કારણ કે અમે રાજરીતમાં કાંઈ સમજતા નથી. તે સાંભળી મુખરોય બોલ્યા કે:—હે મહાસત્વ! તમાર કહેવાથી હવે આ અમે તેને છોડી મૂક્યો; પણ તમે તો જલ્દા

થી છાતું રાખ્યું. પછી બેઉ જણ નગરમાં ગયા, અને તે
છાના માના ચોરી લોંબેલા કુંડળના દ્રવ્યથી તથા પોતાના
વ્યથી ઘણુંજ કરિયાણું બેઉ જણે મળીને લીધું અને પછી
તાના સ્થાનકે આવ્યા.

હવે પોતાના દ્રવ્યથી જેટલું કરિયાણું આવડું થયું, તે
ઘણુંજ વધારે આવેલું જોઈને દેવશ્રાદ્ધે પૂછ્યું કે: હે યશ! આપણું
દ્રવ્ય તો થોડું હતું અને આ કરિયાણું કેમ ઘણુંજ આવ્યું? આપણે
છે? ત્યારે તેણે કુંડળ વેચ્યાના દ્રવ્યથી કરિયાણું લેવાની છાની માત્ર
જે હતી તે સ્પષ્ટરીતે કહી દેખાડી. તે સાંભળી ત્રાસ પામી કે
વશ્રાદ્ધે તેનો હિસાબ કયો અને કુંડળના દ્રવ્યનું જેટલું કરિયાણું
લીધું હતું તે સર્વ તેને આપ્યું, અને પોતાના ભાગના દ્રવ્યનું જ
લું કરિયાણું આવ્યું હતું તે વિભાગ કરા પોતે રાખ્યું, તેમ કરવા
થી પોતાના ભાગમાં આવેલું ઘણુંજ કરિયાણું જોઈ યશ મનમાં
અત્યંત ખુશી થયો, અને તેણે ભાડે રાખેલા કરિયાણા ભરવા
ના આરંભમાં તે સર્વ ભર્યું. પછી તેજ રાત્રિને વિષે યશ જોઈ
કરિયાણું ભરેલું હતું, તે ઘર રાત્રિયે ચોરોએ ફાડીને સર્વ મા
રી લીધું, પછી ત્યારે સવારનો પ્રહર થયો ત્યારે ત્યાં જઈ આવે
તો ઘર ફાડી સર્વ કરિયાણું ચોરાઈ ગયેલું છે, તે જોઈ આશ્ચર્ય
કેસે પામી તુરત તે દેવશ્રાદ્ધ પાસે આવ્યો, અને રૂઢિ કહી
કહેવા લાગ્યો કે:--ભાઈ! તમારાથી જુદા પડી મેં મારું કરિયા
ણું ભાડે રાખેલા એક મોડાના આરંભમાં ભર્યું હતું તેમાંથી
તો રાત્રિયે ચોરોએ આવી સર્વ ચોરી લીધું. અરે! હવે હું કે
શું કરું? તે સાંભળી પુણ્યવાન એવો દેવશ્રાદ્ધ બોલ્યો કે:--
નિશ્ચય! અન્યાય કરવાથી તો મોડાના અનર્થજ થાય છે, તે નોક
જ સુસારનો કેલેવેલું, પ્રકારનો અનર્થ કરતા નથી. જુએ તો
મેં હજી હાલજ અનર્થ કયો, તેનું ફળ તમને પ્રાપ્ત હશે તો
માની આવડું. તેથી હજી પણ હું કેટલું જુદું કે તમે અનર્થજ થા
મને મનમાં કહો તે સાંભળી દેવશ્રાદ્ધ પાસેના વસ્ત્રો તે મો
અનિવાર્ય રહ્યા પછી ત્રીજે દિવસે તે માનમાં દર દરમાં વેચ

મ સંતાનો ધણાંજ હોય છે, તેમ પૂર્વે પાપકર્મ કરનારાં એ-
 ાં બાળકો નિર્ધન પુરૂષની સીતે પણ ધણાંજ થાય છે.

હવે તે કપિલ બ્રાહ્મણ ધણાં હોકરાં થવાથી તથા નિર્ધન
 થાથી ધણાંજ દુઃખી થવા લાગ્યો, તેથી તેનાં જે માતા પિતા
 તાં તે કોઈપણ ઠેકાણેથી લાવી લાવી તે કપિલનું તથા કપિ-
 નના કુટુંબનું પોષણ કરતાં હતાં, તેપણુ કૈવયોગથી મરણ પા-
 વ્યાં; ત્યારે તો પછી નિરાધાર થવાથી દારિદ્રે કરી પીડાતા એ-
 વા તે કપિલને તેની સ્ત્રીએ અત્યંત પિઃકારી કાઢ્યો; તેથી તે
 બહાર દેશાવર પ્રાપ્તે દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરવા માટે નિકળ્યો. પરં-
 તુ પૂર્વભવના કુર્કર્મથી બહુજ કલેશ પામવા લાગ્યો, અને પાપે
 દ્યને લીધે કોઈપણ ઠેકાણેથી તેને કાંઈપણ દ્રવ્ય મળ્યું નહિ
 તેથી મહાકષ્ટે કરી દિવસ નિર્ગમન કરવા લાગ્યો.

કહું છે કે :-

કુગ્રામવાસઃ કુનરેંદ્રમેવા, કુખોજનં ક્રોધમુલ્લી ચ માર્યા ॥

કન્યાવહુત્વં ચ દરિદ્રતાચ, પદ્મ નીવલોકે નરકા મયંતિ ॥૧॥

અર્થ:-એક તો કુમારમાં વસવું, ખીચું હુમ રાગની રોવા
 કરવી, ત્રીજું રાત દિવસ કમ્પદાપાદિકયુક્ત અત્રતું સોજન કર-
 વું; ચોથું ધરમાં સ્ત્રી કોધાંધ હોય, પાંચમું જાણી કન્યાઓ
 ઉપેક્ષા ધણ હોય, છઠું ધરમાં અતિ નિર્ધનપણું હોય, તે જ-
 પાનાં આ લોકને વિષે પ્રત્યક્ષ નરકજાળ બાબતો.

હવે તે કપિલને એક દિવસે ફરતાં ફરતાં કાપડીનો વેપ
 મારણ કરનારો કોઈએક ચોગી મળ્યો, તેની સાથે તેણે મિત્રતા
 કરી અને પોતાના સર્વ દુઃખની વાત પણ કહી બતાવી; તે સાં-
 જળી કાપડીએ કહું કે:-રે સુખી! તું વૃથા દ્રવ્યનો પ્રયાસ ન
 કર, અને એમ કરતાં જો તું ધનનોજ અર્થાં હોય તો ચંદ્રા-
 સાનામા નગરીમાં જલદી જા, ત્યાં આશાપુરી નામની દેવી છે,
 તે દેવીમાં જેવું નામ છે તેવાજ ગુણ છે, માટે તે દેવીનું આરા-
 ધન કર, જેથી તે દેવી તારી આશા પૂર્ણ કરશે. એવું સાંજળી
 કપિલ બ્રાહ્મણ ચંદ્રાસા નગરીએ ગયો, ત્યાં નાક ધોઈ પવિત્ર

અમારા રાજાની પાસે મહેરબાની કરી પધારો; એમ કહીને તુલ્લને રાજાની પાસે તેડી લાગ્યા, અને કુંડળગ્રહણની જે ખીના બની હતી તે સર્વ રાજાની પાસે કહી બતાવી. તે લગ્ની વિશ્વમય પામેલો રાજા કહેવા લાગ્યો કે:—હે ભાઈ! તે રસ્તામાં પડેલા કુંડળને લેવામાં જરા પણ મન ન કર્યું શું કારણ? જોને રસ્તામાં પડેલા પદાર્થને તું વિના ખીજે કે શું ન લીયે? અર્થાત્ સૌ કોઈ લેજ. તેવારે માતૃદત્ત બોલ્યો કે:—માહારાજ! મેં મારા ગુરૂ પાસે એવું વ્રત લીધું છે કે, કોઈ વસ્તુને તે વસ્તુના સ્વામીના દીધા વિના લેવી નહિ; મારે દીધા વિના હું કોઈ પણ ગ્રહણ કરતો નથી. તે સાંભળી ખુશી થયેલા રાજાએ તેની મહોદી આજીવિકા ઠરાવીને પોતાનો દ્રવ્ય ભંડાર સાચવવાની ચાકરીપર રાખ્યો; તેથી તે સુખી થયો અને સર્વ ઠેકાણે માનને પ્રાપ્ત થયો. કાળે કરી સુસમાધિથી મરણ પામી આજ પુરને વિષે ચંદ્રાલા નગરીમાં ઉત્તમ વણિકના કુળમાં પુરંદર સતી નામા સ્ત્રીથકી પુત્રપણે ઉપન્યો; તેના પિતાએ તેનું સિદ્ધદત્ત એવું નામ પાડ્યું. પછી અતુલકે સર્વ કુળમાં કુશળ થયો, અને વન, ઉપવન, રાજરસ્તા પ્રમુખમાં વિવિધ પ્રકારની કળાઓમાં કતૂહલોને કરવા લાગ્યો.

હવે વસુદત્ત જે હતો તે કુંડર્મથી પોતાની આજીવિકા ચલાવીને કેટલેએક કાળે કરી મરણ પામીને કર્મના વિચિત્રપણાથી આત્મણના કુળને વિષે કપિલનામા પુત્ર થઈને અવતર્યો. તે નિર્ધન એવા આત્મણકુળમાં અવતરવાથી યોવન પ્રાપ્ત થયે તેના પિતાએ પોતાથી પણ હીન કુળવાળાની યાચના કરીને એક કન્યા પરણાવી. તેની સાથે વિષયમુખ ભોગવતાં તેને ઘણાંક છોકરાં થયાં.

કહ્યું છે કે:—

કુર્કુટીણામજાનાં ચ, સૂકરીનાં સુતાવના:

યથાનિઃસ્વગૃહે દિંભાઃ પાપાઃસ્વર્વહવસ્તથા ॥ ૧ ॥

અર્થ:—કૂડડીને, ખડકીને અને સૂકરીને, એ ત્રણે જાતિને

એમ તાંતાનો પગાંજ હોય છે, તેમ પૂરે પાપકર્મ કરનારાં એ-
વાં બાળકો નિર્ધન પુરુષની સ્ત્રીને પણ મળાંજ થાય છે.

હવે તે કપિલ આઘણુ ધણાં છોકરાં ધવાથી તથા નિર્ધન
પણાથી ધણાજ દુઃખી ધવાં લાગ્યો, તેથી તેનાં જે માતા પિતા
હતાં તે કાંઈપણ ઠેકાણેથી લાવી લાવી તે કપિલનું તથા કપિ-
લનાં કુટુંબનું પાપજ કરતાં હતાં, તેપણુ દૈવયોગથી મરણ પા-
મ્યાં; ત્યારે તો પછી નિરાધાર ધવાથી દારિદ્ર કરી પીડાતા એ-
વા તે કપિલને તેની સ્ત્રીએ આપતં પિત્રકારી કાઢ્યો; તેથી તે
બહાર દેશાવર પ્રત્યે દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરવા માટે નિકળ્યો. પરં-
તુ પૂર્વજપતા કુર્મથી બહુજ કહેશ પામવા લાગ્યો, અને પાપો
રવને લીધે કાંઈપણ ઠેકાણેથી તેને કાંઈપણ દ્રવ્ય મળ્યું નહિં,
તેથી મહાકષ્ટ કરી દિવસ નિર્ગમન કરવા લાગ્યો.

કહું છે કે :-

કુપ્પામયાસઃ કુનરેદ્રમેવા, કુમોનનં ક્રોધમુત્તી ચ માર્યા ॥
કન્યાયદુત્તં ચ દરિદ્રતાચ, વદ્ જીવલોકે નરકા મર્ચંતિ ॥

અર્થ:-એક તો કુવામમાં વસવું, બીજું દુષ્ટ રાજતની સેવા
કરવી, ત્રીજું રાજ દિવસ કમરોપાદિકચુકા અતનું બોજન કર-
વું, ચોથું પરનાં સ્ત્રી કોપાંજ હોય, પાંચમું ઝાટી કન્યાઓ
ઉપમા ધડ હોય, છઠ્ઠું પરનાં અતિ નિર્ધનપણું હોય, તે છ-
પાનાં આ કોઈને વિષે પ્રત્યક્ષ નરકજ વાળુયાં.

હવે તે કપિલને એક દિવસે દુરતાં દુરતાં કાપડીના વે-
પારજ કરતાં કાંઈકે સોની મળ્યે, તેની સાથે તેણે મિત્ર
કરી અને 'સમના સર્વે દુઃખની પાત્ર પણ કહી બતાવી; તે સ-
લગી કાપડીયે કહું કે:-રે જુને! તું તથા દ્રવ્યનો પ્રયામ
કર, અને એમ કરતાં જ તું પનભાજ અર્થાં હોય તો અંદા-
જાનાસા નમનીમાં વલરી જ, ત્યાં આશાપૂરી નામનો દેવી
ને દેવીમાં જેનું નામ છે તેસાજ જુએ છે. તારે તે દેવીનું આ-
મન કંઈ જેથી તે દેવી તારી આમ્ર પૂરું કરેલ એવું સાંજ
રખિત અઘણુ અંદાજા નમનોરે નવે, ત્યાં નામ કાંઈ અર્થ

થઈને પુષ્પાદિકોએ કરી તે દેવીનું અર્ચન કરી સ્તુતિ કરી થા-
ન ધરી મૌન રાખી, ઉપવાસ કરી કુશનું આસ્તરણ નાંખીને
એ દિવસપર્યંત બેઠો; ત્રીજે દિવસે રાત્રીને વિષે આશાપુરી દેવી
બોલી કે:--હે બ્રાહ્મણ! તું શા માટે તપસ્વી થઈ ક્ષુધા વગેરે
દુઃખ સહન કરી મારીપર બેઠો છે? ત્યારે કપિલ બોલ્યો કે:--
હે દેવિ! મહારે તો દ્રવ્ય જોઈએ છીએ, બીજું કંઈ જોઈતું ન
થી, માટે દ્રવ્ય આપો. તેવારે દેવી બોલી કે:--હે બ્રાહ્મણ! શું
આંહિ કંઈ તું તારા બાપની થાપણ મૂકી ગયો છે, તે લેવા આ-
વ્યો, છે. ત્યારે કપિલે કહ્યું કે:--તમો દેવી છો માટે સર્વ જાણો
છો, માટે મને અમથો શામાટે હેરાન કરો છો? હવે તો મને
દરિદ્રપણાને લીધે છવવાનો પણ કંટાળો આવે છે; આ છવવા
કરતાં તો હું જો તમારી પાસે તમારા અસિદ્ધાનરૂપ થઈ જઈ,
તો ઘણુંજ સારું થાય. આ પ્રકારનાં વચનથી તે કાપલના મ-
નનો દૃઢ નિશ્ચય જાણીને દેવી બોલી કે:-- હે બ્રાહ્મણ! આ એક
શ્લોકના પદનું લખેલું પુસ્તક હું તને આપું છું, તે તું ગ્રહણ
કર્ય, અને જે તને પાંચસો રૂપેયા આપે તેને આ પુસ્તક આ-
પજે; પરંતુ દ્રવ્ય લીધા વિના કોઈને આપીશ નહીં, અને તેની
પાંચશોથી વધારે દ્રવ્યની પણ પ્રાર્થના કરીશ નહીં. એમ કહી
પુસ્તક આપીને તે દેવી તો અંતરર્યાન થઈ ગયાં.

પછી તે કપિલ દેવીના આપેલા તે પુસ્તકને લઈને ત્યાંથી
વેયવા માટે ચાલ્યો, નાનનાં આવી આખા ગામમાં રૂંધો, પણ
તેના એક પૈસો પણ કોઈએ આપ્યો નહીં; એમ કરતાં કરતાં
અનુક્રમે તે કપિલ પૂર્વજન્મના નિવ સિદ્ધત પાસે આવ્યો
અને તે પુસ્તક તેને દેખાવ્યું; તેવારે સિદ્ધતે તેને પૂછ્યું કે:--
મહારાજ! આ પુસ્તકની શું કિંમત હોય છે? ત્યારે તેણે કહ્યું
કે, પાંચસો રૂપેયા તે વચન સિદ્ધતે વિચાર કર્યો કે હું એના
કાંઈ તો ખરી કે એનાં શું લખેલું છે? પછી તે કપિલના લા-
વનાં પુસ્તક લઈને અંદર ગયાં મુરે, ત્યાં તો તેનાંથી બનાવે-
લું પુસ્તક તેને મળ્યું: "દેવ શ્લોકનું એકજ પદ નિઃકર્યું, તે

મા અર્થ એ હતો કે મનુષ્યને પૂર્વ જન્મના યોગથી જેટલું
 જાણું હોય તેટલું જ મળે છે, વધારે કંઈ પણ મળતું નથી.
 આ અર્થ મનમાં વિચારી નિશ્ચય કરીને તે બ્રાહ્મણને હવે કરી
 વિસા રૂપીઆ આપ્યા; પછી તે કપિલ દ્રવ્ય પ્રાપ્ત થવાથી
 પિત્ર ચક્રને પાતાના ધર તરફ ચાલ્યો. બંધા રસ્તામાં ચાલ્યો
 થયે છે, ત્યાં સિદ્ધ લશ્કારોએ મળ્યા તેમણે તેને છુટી લીધો
 મને દ્રવ્ય આપવાની હા ના કહેવાથી ખૂબ માર્યો. પછી ઉ-
 નસંહિત તથા નિરાશ થઈ જેવો ગયો હતો તેવોજ પાછો
 રી આવ્યો.
 હવે સિદ્ધાન્તનો પિતા સિદ્ધાન્તને પ્રતિદિન સાંધકાળે પૂ-
 નિ ધર ખરચ રાજમેળમાં લખાવે છે, અને મેળની પુરાત-
 નેજા મળે છે. જે દિવસે સિદ્ધાન્તે પાંચસો રૂપૈઆ આપ-
 સ્તક લીધું, તે રૂપૈઆ ચોપડામાં લખ્યા નહોતા; તેથી પુરા-
 નજાં તે રૂપૈઆ ખુદ્યા અને મેળ મળ્યો નહિ, ત્યારે સિદ્ધ-
 નાને પૂછ્યું કે, શાક! આજની પુરાતમાં પાંચસો રૂપૈયા કે-
 રી છે? તેવારે તેણે તે પાંચસો રૂપૈઆને ઠંકાણે બ્રાહ્મણ પાસે
 વેચાતું લીધેલું પુસ્તક બતાવ્યું, અને કહ્યું કે:-પિતાશ! આ
 પુસ્તક મેં પાંચસો રૂપૈયાનું લીધું છે, પણ તેના રૂપૈયા ચો-
 ઢામાં લખ્યા નથી, માટે પુરાતમાં ઘટે છે. તે લખવાના
 હતા ખરા, પણ આપને પૂછીને લખવાના હતા, તેથી મેં લખ-
 નથી, આવું સિદ્ધાન્તનું વચન સાંભળતાંજ તેને અત્યંત કે-
 ચડ્યો; પછી તુરત તેને ખૂબ મારીને કહ્યું કે:-ઝરે દુષ્ટપુ-
 ત્ર આવો નકામો ખોટો વ્યય કરી મારું દ્રવ્ય તું હુંદાવી દે
 તેથી તું તે તું કમાઈને ખાવાનો છે? માટે જા, નિકળ મ-
 પરમાંથી. જેટલા રૂપૈયા પુસ્તક લીધામાં વ્યર્થ તે ગમાવ્યા
 તેટલાજ રૂપૈયા કમાઈને લાવ્યા વિના ખળહદાર જો મારા
 રમાં પડે તો!! તે સાંભળી સિદ્ધાન્તે ધીરે રહી કહ્યું કે:-
 પિતાશ! તમે તો અને પાંચસોજ રૂપૈયા કમાઈ આવવાનું
 છે, મારું હું તો પાંચ હજાર રૂપૈયા કમાયા શિવાય તર-

ઘરમાં આવનાર નથી. એમ કહી તે વેચાતું લીધેલું પુસ્તક લઈને પોતાના બાપના ઘરથી એમને એમ એકદમ નિકળી ગયા પરંતુ તે વખત રાત્રી હોવાથી નગરના દરવાજા બંધ થઈ ગયા હતા, તેથી તે દરવાજાની પાસે એક જીર્ણ દેવમંદિર હતું, તેમાં જઈ પુસ્તકને હાથમાં રાખી સ્વસ્થપણાથી સુઈ રહ્યા હતા તેવા સમયમાં શું બન્યું? તે કહે છે.

એક કન્યા તે ગામના રાજાની, બીજી કન્યા સચિવની ત્રીજી કન્યા ગ્રામ શેઠની, અને ચોથી કન્યા ગામના પુરોહિતની એ રીતે ચાર કન્યાઓ ત્યાં રહે છે, તેમને બાલ્યાવસ્થાથી પરસ્પર ઘણાજ સ્નેહ છે. એક દિવસ ચારે જણીયો એકઠી થઈને ગાઠસ્નેહ કરી પરસ્પર કહેવા લાગીયો કે:-હે બેતા! આપણે જન્મથી ભેગીયોજ રહીયે છીયે અને એક બીજાને પરસ્પર વિયોગ સહન કરી શકતીયો નથી, તો હવે આપણને યૌવનાવસ્થા પ્રાપ્ત થવાની તૈયારી છે, તે જોખનમાં દૈવરૂપ વાળું આપણને જૂદી જૂદી કરી મૂકશે તે આપણાથી કેમ સહન થશે? ત્યારે તેમાંથી પ્રથમ રાજકન્યા જે હતી તે બોલી કે:-હે પ્રિય સખિયો! જ્યાં સુધી આપણને આપણા પિતાયે જૂદા જૂદા વરની સાથે વરાવીયો નથી, તે પહેલાંજ આપણે ચારે જણીયો પોતાની મેળેજ એક વર શોધીને તે એકજ વર સાથે પરણીયે તો કેવું સારું કે જેથી આપણને કોઈ દિવસ જુદા પડવું પડે નહિ. તે રાજકન્યાની વાત અનુકૂળ લાગવાથી સર્વ કન્યાઓએ સ્વીકાર કરી.

હવે તે પછી થોડા દિવસમાં ત્યાં કોઈ દશાંતરથી ઉત્તમ કુળવાળો, શુદ્ધ આચારવાળો અને સ્વરૂપવાન એવો કોઈએક રાજસેવક આવ્યો, તેને તે કન્યાઓએ રાજમાર્ગમાં ચાલ્યો જતા ગામવાડામાંથી જોયો, અને જોઈને એકદમ માથુસ મોડલી તેડાવી લીધો. પછી રાજકન્યાએ પ્રશ્ન કરી કે તું કે તું અચાર્ય ચારે જણીયો હાલુમાંલુ પાણિપદ કરીશ? તે સાંભળીને રાજસેવક બોલ્યો કે મેં તારા માથાથી બનવાની નથી, ત્યારે રાજકન્યા કહેવા

સાગી કે, એ તું અંગેને વરવાતું કળૂક નહીં રાખે તો હું તને
મારા અનુચરો પાસે છવતોજ મારી નખાવીશ. તે સાંભળી
તેણે રાજકન્યાનું વચન મરવાના ભયથી તે વખત તો સ્વીકારી
લીધું, અને કહ્યું કે બાબો જરૂર હું તમને ચારે જણીયાને વ-
રીશ; પણ હું ક્યાં આવું અને કેમ કરું? તે કહ્યો. ત્યારે રા-
જકન્યા બોલી કે અંભારા ગામના દરવાજા પાસે એક છલ્લું કે-
વનુંદિર છે, તેમાં તમારે આજની રાત્રે આવીને સૂઈ રહેવું, ત્યાં
અમો ચારે જણીયો અકેક પ્રહરને આંતરે આવીશું, તેમાં ત-
મા જરાપણ સંદેહ રાખશો નહીં; પણ તમો ત્યાં આવ્યા વિના
રહેશો નહીં. તે વાત રાજસેવક અંગીકાર કરી ત્યાંથી રત્ન
લેઈ આવ્યે, અને પોતાને સ્થાનકે આવ્યો. પછી વિચાર કરવા
લાગ્યો કે એ સૂઈ શ્રીયો રાક્ષસીયો લેવીજ છે, તો તેના પાસમાં
મારે તે શીઠ પડવું લેખ્યું. વળી એકને એ પરજવું હોય તો
તો જાણે શીકજ છે, પરંતુ આતો ચાર શ્રીવેને પરજવું. વળી
ચારને એ પરજે તે કેવી રીતે મુખી રહે? તેમાં પણ વળી તેના
બોલવાપરથી જાણે છે કે તેનો પરશાચી લેવી જગ કરનારીયો
છે. ક્યારે આપણે પરજ્યા, ત્યાર પછી તો તેને છાડાયજ કેમ?
જુઓ. કોને પકડેલી એ વ્યાધી છે, તે બળવાનથી પણ છાડાતી
નથી; કારણ કે એ તે છોડે તો તે વ્યાધી બળવાનનાજ પ્રાણ લે;
મારે તેઓની સાથે ન પરજવું તેજ સારું છે, અને પરજ્યા પ-
છી તો મારો કોઈ ઉપાયજ નહીં. અહો! જુઓ તો ખરા કે
એ રાજપુત્રીયે કેવો છવ્યો!!!

એવી રીતે ચિંતાસમુદ્રના મધ્યમાં રહીને તેણે આખો દ-
હારો તેજ વિચાર કર્યો કર્યો, પછી સાયંકાળ થયો ત્યારે વળી
પણ વિચારવા લાગ્યો કે, એ છુદ્દ શ્રીયોને પરજીતે એક તો
મન નિર્મળ એવા કુળને કાંઈ લગાવું, અને બીજું આ મા-
મન એ માન તેની સાથે મુતેરીતે વિવાહ કરી કાઢ કરવા
મારે એ માન કુળવાન પ્રવરને કરવું તો હિમિજ નથી. એમ
વિચારી શ્રીયને પ્રવરે તે નનરમાંથી બહાર જઈ કાંઈક કાઢવું

હવે રાજસુતા વગેરે ચારે જણીયોયે એકત્ર થઈને ઠરાવ કર્યો કે આપણે અનુક્રમે એકેક જણીયે એકેક પ્રહરને આંતરે રાતમાં આપણા સંકેત કરેલા દેવમંદિરમાં જવું. તે ઠરાવ પર સ્પર કબૂલ કરીને પ્રથમ પ્રહરમાં સર્વ વૈવાહિક ઉપકરણ લઈને રાજકન્યા સખિસહિત સાંકેતિક દેવમંદિરમાં પેઠી, અને અંદર જઈ જ્યાં જીવે છે ત્યાં તો સિદ્ધત્ત સુતેલો છે, તેને જોઈને તેણે જાણ્યું જે અહો! તે રાજપુરુષ અમારી પહેલાંજ અમારા કહેવા પ્રમાણે આવીને સૂતો છે! તેથી તે માણસ ઘણાજ હુશિયાર લાગે છે, તેથી તેને પરણવાથી અમો ઘણાં સુખી થઈશું. એમ વિચાર કરી જ્યાં નિકટ આવી જીવે, ત્યાં તો પુસ્તક હાથમાં લઈને સિદ્ધત્તને નિંદ્રા કરતો દીઠો, ત્યારે રાજકન્યા વિચારવા લાગી કે, અહો! તે રાજપુરુષ બુદ્ધિમાન તથા સાહસિક પણ લાગે છે, પરંતુ નિંદ્રાળુ છે; કારણ કે તે ધમધોકાર નિંદ્રાજ કર્યાજ કરે છે! એમ વિચારી તેની પાસે ગઈ, અને કહેવા લાગી કે:—હે સ્વામિનાથ! નિશ્ચિંત થઈને કેમ સૂતા છો? જલદી ઉઠો. લગ્નનો અવસર જાય છે તે ન તપાસતાં આળસુ થઈ મુકું તે ઠીક કહેવાય? આવા ઉત્સાહના કાર્યમાં નિંદ્રા તે કેમ આવે છે? એમ બોલતાં બોલતાં પ્રેમનિર્ભરપણાએ તેને ઉઠાડ્યો, અને અંધારેને અંધારે તે રાજકન્યાએ પોતાનો હાથવાળો તેના જ કિણ હાથમાં મેળવી આપ્યો, અને હાથને વિષે કંકણ બાંધી ગાંધર્વ વિવાહ કરી લીધો. પછી નથી જાણ્યો રાજકન્યા વગેરે ના સંકેત જોણે એવા સિદ્ધત્તને સાંકેતિક રાજપુરુષ જાણી રાજકન્યા કહેવા લાગી કે:—હે વલ્લભ! આપે આપનો એસવા નો રથ ક્યાં છોડ્યો છે? જ્યાં છોડ્યો હોય ત્યાં જઈ તેને ઘોડા જોડીને જલદી તૈયાર રાખજો. કારણ કે આપણુ સર્વને તે રથમાં બેસી સવારમાં એકદમ પસાયન કરવું પડશે; માટે તેની તૈયારી રાખો. તે સાંભળીને સિદ્ધત્ત બોલ્યો કે, સર્વ સાચું થશે. પરંતુ હાલતો હું નિંદ્રામાં છું માટે મને તેમાં અંતરાય કરે નહીં, અને સુખ આપો. એમ કહી કપટનિંદ્રાથી પાછો

તેમને તેમ મુર્છા ગયો. તેવામાં તો રાજકન્યા તે પુરુષને રાજક સાંભળી મનમાં સંકેત તથા ત્રાસ પામી વિચારવા લાગી જે, -
 અરે! અત્રે સંકેત કરી જે પુરુષને આ દેવાલયમાં સુવાનું
 કહું હવું તે તો ભાસતો નથી, અને આતો બીજો કોઈ નવીન
 જ પુરુષ ભાસે છે. એમ વિચાર કરી સપુરમાં કરેલા દીવાને
 સપુરમાંથી ઉઘાડો કરી તેનો સામો કર્યો, અને જ્યાં જુવે ત્યાં
 તો સારા વર્ણવાળા, મુકુમાર અંગમુક્ત, કામદેવના રૂપને પણ
 છતી જાય એવા રૂપવાળા તે સિદ્ધતાને જોયો. જોઈને જેવામાં
 તેને કાંઈક કહેવા જાય છે, તેવામાં તો તેના મસ્તકની પાસે હાથ-
 માં રાખેલા પુસ્તકને જોયું, અને તરત તેમાં લખેલું શ્લોકનું
 એક પદ વાંચ્યું, તે જમકે:—“માતૃવ્યમર્થ લભતે મનુષ્ય:” એ-
 રહે મનુષ્યને દેવયોગે જોઈલું મળવાનું છે, તેટલુંજ મળે છે. તે
 વાંચી રાજકન્યાએ તરત પોતાની આંખમાંથી અંજન કાઢી પા-
 સની રાખીએ કરી તે પુસ્તકમાં એક બીલું પદ લખ્યું કે:—
 “દેવોપિતં લંચયિતું ન શક્ય:” એટલે પ્રારબ્ધથી બનેલા કાર્યને
 દેવપણ ઉઘંધન કરવાને સમર્થ થતો નથી, તો મનુષ્યની તો
 શીજ ગતિ? એમ એ શ્લોકમાં બીલું નવું પદ લખી રાજક-
 ન્યા પોતાને ઘેર આવી આવી. પછી બીજો પ્રહર થયો, એટલે
 તે બીજા પ્રહરને વિષે પૂર્વાક્ત સંકેત પ્રમાણે મંત્રીની પુત્રી
 આવી, અને પૂર્વાક્ત રાજકન્યાની રીતે તેનું પણ બન્યું, તેથી
 તેણે પણ તે શ્લોકમાં બીલું પદ નવું કરી રાજકન્યાનીપેઠે પા-
 તાની આંખમાંથી અંજન કાઢી રાખીએ કરી લખ્યું કે:—
 “તસ્માન્ન શોચે ન ચ વિસ્મયોમે” એટલે તે દેવનુંજ કરેલું થા
 ય છે, તે મારે હું કાંઈ શોક કરતી નથી, તથા મનમાં વિસ્મય
 પણ પામતી નથી. આ પ્રમાણે ત્રીલું પદ લખીને તે પણ પોતાને
 ઘેર આવી. પછી તૃતીય પ્રહરને વિષે એકીની પુત્રી આવી,
 તેનું પણ પૂર્વાક્ત રીતે બન્યું, તેથી તેણે પણ તેજ શ્લોકનું એક
 નવિન ચતુર્થ પદ બતાવીને લખ્યું જે:—“યદસ્મદીયં નારિ નત્પ-
 રેપા” એટલે જે આપણું છે, તે કોઈ દહાડો બીજાનું થઈ

શકતું નથી. એમ લખીને તે પણ પોતાને ઘેર ચાલી ગઈ.
છી ચતુર્થ પ્રહરે પુરોહિતની પુત્રી આવી, તેનું પણ ત્રણ
ની પ્રમાણે બન્યું; ત્યારે તેણે તો એક નવીન શ્લોક બ
તે જેમકે:—

व्यवसायं दधत्स्व न्यः, फलमन्येन भुज्यते ॥

पर्याप्त व्यवसायेन, प्रमाणविधिरेव नः ॥ १ ॥

અર્થ:—વ્યવસાય કોઈક કરે છે, અને તેનું ફળ કોઈ
જેજ ભોગવે છે; પૂર્ણ વ્યવસાય કર્યા છતાં પણ જે અમને
મળ્યું, તેમાં અમારું કર્મજ કારણ છે, બીજું કોઈ નથી. એવી
રીતે નવો શ્લોક લખીને તે પણ પોતાને ઘેર ચાલી ગઈ.

પછી પ્રભાતના સમયને વિષે તે ચારે કન્યાઓની સખી-
યોયે વિચાર્યું જે આ કન્યાઓના લગ્નની વાત તેમની માતા
ઓને આપણે કહીયે, એટલે તે તેમના પિતાઓને કહેશે; એ
આપણે નહિ કહેશું તો તેમનાં માતા પિતા આપણને અપરા-
ધી ગણશે, કે તમે જાણતી હતી તે છતાં અમને કહ્યું કેમ ન
હીં? એમ વિચારી તે ચારે કન્યાની સખીયોયે તે પ્રત્યેકની
માતાઓને રાત્રિમાં બનેલા લગ્નની સર્વ હકીકત કહી સાંભળા-
વી. અને તે વાત પાછી તે કન્યાઓની માતાઓયે પોતપોતાના
સ્વામીને કહા દીધી; તે સાંભળી ખુશી થઈ રાજયે પ્રધાનોને
તેડાવ્યા, અને કહ્યું કે:—હે બુદ્ધિમાન મંત્રિયો! આપણા ગા-
મના દરવાજા પાસે જઈ યથેચ્છ એક દેવમંદિર છે, તેમાં પુ-
ણ્યશાળી એવો અમારો જમાન સૂતેલો છે, તેને મોટા આ-
બરથી તથા ધામધૂમથી તેડી લાવો. એવું રાજતું વચન સાંભ-
ળી તે મંત્રીયોયે ત્યાં જઈને પ્રથમ તો તૂંચના ઘોષ કરી સિદ્ધ-
દત્તને જગાડ્યો, પછી ગ્રાહ એવા ગજરાજની ઉપર બેસાડ્યો
અને બંદી લોકોના વૃંદાએ જેની સ્તુતિ કરી છે એવા તે ત્રિ-
વ્રદત્તને રાજના મંદિરમાં આણ્યો; તેવારે લોકો તેને જોડને
હેવા લાગ્યા કે, અહો! આ તો આ ગામના રહેવાસી પુરુષ
શકનો પુત્ર સિદ્ધદત્ત છે. તે સાંભળી રાજા અત્યંત હર્ષમાન થયો.

હવે તે સિદ્ધહત્તનો પિતા જે પુરંદર ચેક હતો, તેણે તે સિદ્ધહત્તને મારીને પોતાને ઘેરથી કાઢી મૂક્યો હતો, પરંતુ પોતે પિતા છે તેથી ગનમાં દયા આણી તેને મારવાનો પથ્થાતાપ કરી ગામના દરવાજા બંધ થયા છે, તેથી તે ગામમાં જ હશે ! એમ બાણી તે ગામનીજ ગણીકુંચીયો શોધતો હતો. શોધતાં શોધતાં સવાર થઈ ગઈ, પરંતુ તેને તે મળ્યો નહીં, તેથી નિરાશ થઈ ઘેર આવી ત્યાં નિરાશ બેઠો છે, ત્યાં તો તે સિદ્ધહત્તની સર્વજ્ઞ વગેરેની હડીકતને તથા સિદ્ધહત્ત પરજુવા મારે હસ્તીપર બેંશીને રાજમંદિરમાં આવ્યો તે સર્વ હડીકતને ગામના માણસોના મુખથી સાંભળી પુરંદર એટલી હર્ષિત થઈ એકદમ ત્યાં આવ્યો, અને લોધને આત્યંત ખુશી થયો. બીજી કન્યાઓનાં માતાપિતા વગેરેને ખબર પડી કે અમારી દીકરીયોયે પણ તેજ પુરૂષને પાંચ છે, એવું બાણીને તે પણ સહિ ત્યાં આવ્યાં; પછી તે ચારે કન્યાઓનાં માતા પિતા, કામસમાન સ્વરૂપવાન એવા પોતાની કન્યાના વર સિદ્ધહત્તને લોધ આત્યંત ખુશી થયાં, અને કન્યાઓ પણ ખુશી થઈ વિચારવા લાગીયો કે :—અહો ! પ્રથમના સાંકેતિક રાજપુરૂષ કરતાં તો આ વર આપણને હજારગણા સારો મળ્યો !! પછી તે મતિમાન એવા રાજા, તથા મંત્રી પ્રમુખે મ્હોટી ધામધૂમથી પોતાની કન્યાઓને પરજુવી. તેમાં રાજ્યે પાણ્ડિત્યલુને સમયે કન્યાદાનમાં પંચાસી નામ આપ્યાં, તથા સચિવ, એટલી અને પુરોહિત તેમણે પણ પોતપોતાની કન્યાના પાણ્ડિત્યલુ સમયે સ્વસ્વરાજ્યાયતું સારું હાથી આભરણ તથા ધન વગેરે આપ્યાં.

પછી સિદ્ધહત્ત રાજ્યે આપેલા ઉત્તમ ધવલમૃદુમાં નવોદા એવી ચાર ઓયોની સાથે સ્વર્ગમાં લેમ દેવ કાળ નિર્ગમન કરે, તેમ કાળ નિર્ગમન કરવા લાગ્યો. એમ કરતાં એક દિવસ તે ન મરના ઉદાનમાં મુજબેખરસુરિનામા મુનિ ધનુક શિષ્યોસાદિત સંબોધવા તે સંભળી રાજા પ્રમુખ વાંદવા મારે ગયા, ત્યાં સિદ્ધહત્ત પણ ચાર ઓયોયે સદિવ ગુરુને વાંદવા મારે આવ્યો. ગુરુ

પણ સઉને યથાયોગ્ય સ્વસ્થાનપર બેઠા બેઠા કરી
દેશના દેવા લાગ્યા. તે જેમકે:—

દુષ્પ્રાપ્યં પ્રાપ્ય માનુષ્યં, તર્ત્કિચિજ્જન્મનામ્મુતા ॥

ધ્રુવમાસાદ્યતે યન, શુદ્ધજન્માંતરંપુનઃ ॥ ૧ ॥

ત્યજ દુર્જનસંસર્ગે, ભજ સાધુસમાગમમ્ ॥

કુરુ પુણ્યમહોરાત્રં, સ્મર નિત્યમાનિસતામ્ ॥ ૨ ॥

નિંદામુંચ શમામૃતેન, હૃદયંસ્વં સિંચિતં ચ કૃથાઃ,

સતોષં ભજ લોભમૃત્સૃજ જનેષ્વાત્મપ્રશંસાં સજ ॥

માયાં વજય કર્મ તર્જય યશઃ સાધર્મિકેષ્વર્જય,

શ્રેયો ધારયહંત વારયમદંસ્વં સંસૃતેસ્તારય ॥ ૩ ॥

અર્થ:—દુષ્પ્રાપ્ય એવા મનુષ્યના જન્મે કરી જો

સુકૃત સંપાદાન થાય છે, તો એ સુકૃતથી વળી પાછો શુદ્ધ જન્મ થાય છે, અને તેથીજ પાછી સહગતિ થાય છે. વળી હે વ્યભીચાર ! તમે દુર્જનના સંગનો ત્યાગ કરો, અને સાધુનો સંગ કરો; અહોરાત્ર પુણ્ય કરો, નિત્ય સંસારના અનિત્યપણાનો ભાવના ભાવો, નિંદાનો ત્યાગ કરો, સમતારૂપ અમૃતથી પોતાના હૃદયને સિંચિત કરો, સંતોષને ભજો, લોભનો ત્યાગ કરો, મનુષ્યો પાસે આત્મલાધાન કરો, માયાનું તર્જન કરો, દુર્કર્મોથી ત્રાસ પામો, સાધર્મિકોને વિષે યશનું સંપાદન કરો, શ્રેયને ધારણ કરો, મદને વારો, અને તમારા જીવને સંસાર સમુદ્રથી તારો.

અત્યાદિક ગુરૂના મુખથી દેશના સાંભળી સિદ્ધિને પૂછ્યું કે:—મહારાજ ! હું પૂર્વ જન્મે કોણ હતો ? તેવારે ગુરૂએ તેમને સર્વ પૂર્વ જન્મ કહ્યા. તે સૂરિના મુખથી સાંભળી સંસારથી વિરક્ત થઈ તેજ ગુરૂ પાસે દીક્ષા લઈ ઘણા કાળપર્યંત મનોહર ચારિત્ર પાળી સ્વર્ગમાં ગયો, અને અનુક્રમે મુકુતે રી મોક્ષને પણ પામ્યો.

અતિ સિદ્ધિ અને કપિલની કથા.

યશામતિની કથા.

મુંદર અને મુશોભિત મહેલના એક પાંખે આવેલી અ-
ગાશીમાં પુનમની શાંખિતી રાત્રિએ સોનેરી ચિંદાસનપર એ-
ક મહાન્ દાંતિવાળ ૨૦ વર્ષની ઉંમરનો લુપ્તાળ બેઠો હતો;
તેની સામી આશુએ ખુરશીપર અપસરાસરખી અતિ સ્વરૂપ
વાળ એક સ્ત્રી બેઠી હતી; સ્ત્રી પોતાના પ્રીતમને પાનપટી
આપી, પાંખાયતી હળવે હળવે પવન નાંખતી હતી; પ્રિતમ
પોતાની પ્રિયા સાથે નાના પ્રકારની હાસ્યવિનોદની વાતો કરી
આનંદ આપતો હતો; એવામાં કોઈક સ્ત્રી રૂદન કરતી હોય,
એવા દુઃખના ઉદગાર તેના કાને અધડાયા; ઘોડીવાર એક ચિત્તે
તે રૂદન સાંભળ્યા પછી તે જુવાને નિચે હાક મારી, નોકરને
બોલાવ્યો. અનુચરે આવી હાથ બેઠી પૂછ્યું. “ સાહેબજી! શા
હુકમ છે. ” દેવદત્તે કહ્યું. “ દરવાજા બહાર કોઈક રૂદન કરતું સં-
ભળાય છે, તો જે હોય તેને નિચે બોલાવો. ” “ વાડ સાહેબ ”
એમ બોલી અનુચર દરવાજા તરફ ગયો, અને એક ગરીબ સ્ત્રીને
નિચે ઉભી રાખી, દેવદત્તને તે સ્ત્રીને લાવ્યાની ખબર આપી.
પછી દેવદત્તે આ સ્ત્રીને રૂદવાનું કારણ પૂછ્યું, ત્યારે તે બોલી:-
“ ધર્માત્મા ચેઠજી! હું ગરીબ મુસાફર છું, હું મારા પતિ તથા
છોકરા સાથે જંગલ દરવા નિકળી હતી, પણ મારા કમલાગ્ર્યથી
મારો પતિ તથા મારો છોકરો દુષ્ટ કોલેરાના બોગમાં આવી
ગયા; ત્યાર બાદ મને સંધીવાના ઉપદ્રવ શરૂ થયો, જેને કરી
મારા બંને પગ ઝલાઈ ગયા; હવે ઘોડીના ટેકા વગર આ-
લી રાકતી નથી, અને ભુખમરના દુઃખે મરું છું, આજે મને
બે લાંબા ઘમ છે. ” ઉપર મુજબ તે સ્ત્રીનાં દિલગીરીનાં વચ-
નો સાંભળી દેવદત્તને અત્યંત દયા ઉપજી, અને તુરત તેણે પો-
તાના હાથમાં હીરા માણેકથી જડેલ પચીશ હળતર રૂપીઆની
કિંમતવાળી પાંચી હતી તે આપી દીધી, ઘેલી સ્ત્રીખારણ રાજ

આપી દેવદત્તને હજારો હજાર આશિર્વાદ આપતી પેતાને પા-
 રી. એવામાં દેવદત્તને વિચાર થયો કે આ મારા કાયામાં
 તોંછ પાંચેની છે તે મારે જપ આવશે નહીં, કેમકે તેની જો-
 ણી ના આપી દીધી, માટે આ પાત્ર આપી દઉં. હું બીજા ને
 દુઃખમાં લઉં. એમ વિચાર બાંધી તે બાકતે પાછી બોલાવી
 તોંછ પાંચેની પાત્ર આપી દીધી.

સમજી ગયો, બાપની કમાણી ખાવા સુખજી સ્ત્રીએ મેલું મા-
રુનું, એવો સંકલ્પ દેવદત્તના મનમાં ઉત્પન્ન થયો; તેણે મોટું
નુસ્ત્ર ફીકું પડી ગયું, અને ઉંડા વિચારમાં ત્યાંથી તુરત ઉઠી
નિચે ચાલવા માંડ્યું. તેવારે યશોમતિ દિલગીર થઈ બોલી:—
“પિતમ! ક્યાં ચાલવા માંડ્યું. મારા વચનથી આપને શીર
ચડી? માફ કરો પ્રાણાધાર! હું જીવી. મારા સંમ નિચે જાએ
તો.” આટલું બોલતાં યશોમતિની આંખમાંથી આંસુનાં ટીંપ
પડ્યાં; એટલે દેવદત્ત કાંઈ પણ બોલ્યા ચાલ્યા વગર સારી રાત
વિચારમાંને વિચારમાં ત્યાંજ બેસી રહ્યો.

સવાર થયું એટલે દેવદત્ત પોતાના માતા પિતાને પગે લા-
ગી એક જવા જનાર સંપત્તી સાથે પોતાનું વહાણ સજ કરી
વેપાર અર્થે જવા તૈયાર થયો; માતા પિતા તથા સજજન વગેરે
જવા ધણી ના પાડી પણ કોઈનું માન્યું નહીં, અને સારૂ મુ-
હૂરત જોઈ માતા પિતા તથા વૃદ્ધ માણસોને પગે લાગી તેમની
શિખામણ સાંભળી લઈ ચાલતો થયો; તેવારે યશોમતિ રસ્તો
શીકી ઉભી રહી, અને દેવદત્તને પ્રભામ કરી તેનો છોડા પકડ્યો;
પણ દેવદત્ત કોંઠાપમાન આંખ કરી છોડા ખેંચી લઈ વગર બો-
લાયે ચાલ્યા નિકળ્યો, અને વહાણ ઉપર ચડ્યો. માતા પિતા,
સગાં સંબંધી વગેરે ત્રણે માણસો દેવદત્તને વળાવી પાછાં પોત
પોતાને સ્થાનકે આવ્યાં, યશોમતિ પણ ઘેર આવી ને પોતાના
કર્મનો રાપ ગળી ભગવાનનું ભજન નિરંતર કરવા લાગી.

વહાણ મધ્ય દરિયે ચાલ્યું, એમ કેટલાક દિવસ ચાલી નિ-
કળ્યા પછી એક દિવસ રાત્રે દરિયામાં મોટું તોફાન મચાયું,
વહાણ હામાટાજ થવા માંડ્યું અને તે સર્વેના છવ ચપટીમાં
આવી પડ્યા. સર્વેએ પોત પોતાના હૃદયની પ્રાર્થના કરવા માંડી.
દેવદત્તને માત પિતા તથા પોતાની પ્રિયા સાંભળી આવી, અને
પોતાની પ્રિયાનાં સાચાં વચનોપર તેણે નિરસ્કાર બતાવી, તર-
છાતી દેખાવરતો રસ્તો લીધો તેને મારે અતિ અફેમોગ્રી થવ
માંડી, વહાણ પણ હવેનું હવે હવેનું હવે એમ થઈ રહ્યું, તે

હવે જે દિવસ દેવદત્ત યશોભતિ આગળ આવ્યો હતો, તેજ દિવસે યશોભતિ નાહી હતી, તેથી તેજ દિવસથી તેને ગર્ભ રહ્યો હતો, તેથી તેને ગર્ભવંતી બહી ધરમાં ચરવા થવા લાગી, તેની સામુ તેને વ્યભિચારીની ધારી મેળમાં મારવા લાગી, યશોભતિ પોતાને ગર્ભ સી રીતે પ્રાપ્ત થયો તે વાત કહી બતાવે; પણ તે વાત પર ધરનાં કોઈ માણસને વિશ્વાસ આવે નહીં. આ વાત દેવદત્તના બાપ પુરંદર શેઠને માહુમ પડી, ત્યારે તે અતિ દુઃખીત થયો અને યશોભતિને કાઢી મુકવા વિચાર કર્યો. પછી શેઠ એક પત્ર યશોભતિના પિતા પ્રત્યે લખ્યો, તેની તરફથી એવો જવાબ આવ્યો કે એ દીકરીને અહિં મોકલ્યો નહિં; તેથી પુરંદર શેઠ એક રથ બેઠાવી સારથી સાથે અરણ્યમાં યશોભતિને રવાના કરી.

હવે રથ અરણ્યમાં ચાલ્યો, અને ઘણા ગાઉ ઉપર એક ધાર જંગલમાં ખંડીત દેરી હતી, તેમાં સારથીએ યશોભતિ ઉતારી પોતે પોતાને પથે પડ્યો. વનમાં સિંહ, નાર, વાઘ, પિં, વગેરે વિકાળ જનાવરોની યશોભતિને અત્યંત બીક લાગવા માંડી; તેથી દિવસે થોડા વખત બહાર નિકળે, અને રાત્રે તો બંધ કરી તેમાં રહે; પણ સાંજ સવાર એક ચિત્તથી ભવાનનું ભજન કરવા મુકે નહીં; એમ દુઃખે દિવસ કાઢવા લાગી.

એક દિવસ રાત્રે દેરીના દ્વાર આગળ યશોભતિ ઉભી છે, પંદ્રમા ખીલ્યો છે, તેવામાં ચાર ચાર આવ્યા, તેઓ યશોભતિને મહાપ્રવાન બેઠા વનદેવી ધારી નમન કરી કહેવા લાગ્યા:—“હે માતા! આજે અમને ચારીમાં લાભ છે કે કેમ? તે કહો. તેવારે યશોભતિયે કહ્યું:—“ચારો! મને આંહી શુદ્ધ શાન રહેતી નથી, મારે કોઈ વસ્તીવાળા ભાગમાં તેડી બાંધો તો તમને લાભ મળે.” ચારોએ કહ્યું:—“દેવી! આંહીથી નજીક કાદબીનાએ નગરી છે, ત્યાં જયરથ નાને રાજ્ય રાજ્ય કરે છે, બે આપને ત્યાં આવડું હોય તો ચાલો તેડી જઈએ.” ત્યારે યશોભતિએ કહ્યું:—“ભલે

મને તેડી જાઓ, પણ તમે દુર્ગંધ શરીરવાળા કહેવાઓ, માં
તમે મારાથી દુર ચાલો તો હું તમારી સાથે આવું." તેણે
ચારાએ હા કહી તેથી યશોમતિ તથા ચોરા કાઢંબી નગરીએ
પ્રભાત પહેલાં પહોંચ્યા, ત્યાં યશોમતિને એક બાગમાં બેસાડી
ચોરા પોતાને રસ્તે ચાલ્યા.

હવે યશોમતિ બાગમાં બેઠી બેઠી વિચાર કરવા લાગી કે
હવે મારે ક્યાં જવું, એવામાં વેશ્યાની દાશીએ કળકૂત ક્રેવા
ને જાણે એ બાગમાં આવી, તેમણે યશોમતિને મહા સ્વરૂપવાન
કંપી તેની નાત જાત પૂછી, મીઠાં વચનો બોલી પોતાની સંપત્તિ
કરી લીધી; યશોમતિએ પણ પોતાની સર્વ હકીકત કહી, એણે
એક વેશ્યા નગરમાંથી રથ લાવી તેને પ્રખંધ કરી પોતાને તે
તેડી ગઈ અને પોતાના મહેલમાં ઉતારી પોતાનું કૃતવ્ય કરી
બતાવ્યું. આ વચન સાંભળી યશોમતિ એકદમ કંપી ઉઠી તે
બોલી જો, "એ કામ મારાથી કઠિણજી બનશે નહીં." ત્યારે
ચુનકાએ કહ્યું કે:—મહે યશોમતિ! તને હજી સંસારના રંગની
બંધન નથી, રોજ રોજ તમા તમા નાવસા ભોગવ, કે જેથી
આત્માને કળા વિભાવી પ્રાણી થાય અને આત્મક નબળું. આ
વસ્તુ યશોમતિને વળગેલાં લાગ્યાં, પણ કહે શું ? કંતાર નહીં
ત્યાં ઉપાય શો ? તેણે પૂછે રાખી બોલી:—“હા બાઈ! કે
‘અનિશ્ચય’ કહ્યું શું. મારે જે પુત્રવ પિતા અને બંધન બદલાય
કે, તમે એ જાણ મને બાગમાં વસેલો, તો હું અત્યંત
કરીશ. શું મારે મારું આત્મજીવિતન બંધન કરી મારું
કુરબી આપું કે નહીં? શું મારે મારું આત્મજીવિતન બદલાય
તે મુત્તરશે? શું મારે મારી વસ્તુ મારું અને મને મારું કંઈ
નહીં? શું મારે મારું જાણે મારું મારું મારું મારું
પુત્રને વિદ્યુત મારું મારું મારું મારું મારું મારું
કે? મારું કંઈ મારું મારું મારું મારું મારું મારું
મારું મારું મારું મારું મારું મારું મારું મારું
મારું મારું મારું મારું મારું મારું મારું મારું
મારું મારું મારું મારું મારું મારું મારું મારું

જાગે! ત્યારે તો જનેતાએ નંકામો ભાર વેઠ્યો કહેવાય તો! આમાં જુસ્સા ભરેલાં વચન કોંધની આંખે તિરસ્કારથી જોવા લાગી. તેથી ગુણકાએ વિચાર્યું જે આ વખતે માફ કરું માનશે નહીં, માટે હમણાં સુપ રહેવું; વળી પ્રસંગ આવે તેને ઠંડી પાડીને મારો ધારેલી ધારણા બર લાવીશ. એમ વિચારી તેની રોવામાં કૌશલા નામે દાસીને સોંપી પોતે પોતાને ચોરડે ગઈ.

હવે યશોભતિ પોતાના અંતઃકરણમાં આક્રોશ કરવા લાગી કે, માફ શિયળ કેમ સચવાશે. રે પરમેશ્વર! મારી શી ગતિ થશે. હાયા! હાયા! શિયળ છુટાશે તો મારો જન્મ વૃથા ગણાશે. અરે! આ વખતે મારો કોણ બેસી. ‘ધર્મનિ ઘેર ધાડ અને કસાડને ત્યાં કુશળ’ એ વાત મુજબ મારે બન્યું. પણ રે! હું જુલું છું, એમ હોય નહીં; અતે ધર્મની જય થશે. એમ મનવાળી એક નિષ્ઠાથી હૃદયના નામની જપમાળા જપવા લાગી.

ગુણકાએ કૌશલા દાસીને બોલાવી કહ્યું કે:—“હે દાસી! તેં આજ મુઘી માફ જુલું ખાધું છે, માટે તે હલાલ કરી, ગમે તે પ્રકારે યશોભતિને સમજાવી, કૌશલાવી, પરેણું દાગીના વગેરે આપી, આપણા કાર્યમાં લેગવ, કે જેથી આપણને ધણા ફાયદો થાય.”

કૌશલા દાસી યશોભતિ આગળ ગય, પણ તેની ધર્મ પ્રત્યે પ્રિતી, તેની નીતિની રીતી, અને તેના સ્તિપણનો તાપ જોઈ દાસીની હલ યશોભતિ પ્રત્યે ઉપર નહીં, પણ તે જેમ કહે તેમ કર્યા કરે. યશોભતિ કૌશલાને શિખામણ દે લે,—“જે સ્ત્રી કૌશલા! આ તમારું કાર્ય અનવાસવ નફામાં રખાય નાર છે, અને એક નિતીની રીતી, ને પરમેશ્વરનું સજ્જન સાચું છે.” કૌશલાને પણ એ વચનપર અદા બેસી ગઈ, તેથી યશોભતિની જરૂર પણ અસાધના કરે નહીં.

એમ કરતાં યશોભતિનો ગર્ભ પરિપક્વ થવા આવ્યો, એ દેવે ગુણકાએ એ વાત પાંચી મૂકી, પુત્ર નવ માસ થતાં યશોભતિને ‘વદા કાંતિકાંત, ચંદ્રને સ્વપ્ન પનારે એવો પુત્ર પ્રાપ્ત

થયો. તે પુત્ર એક માસનો થયો ત્યારે ગુણકાએ દાશી પ્રત્યે
જે:— હે દાશી! “તું” યશોભતિના પુત્રને મારી નાંખ, નહિ
આપણું ધારેલું કામ ધુળધાણી મળશે. દાશીએ આ વાત
શોભતિને કહી, ત્યારે તેણે કહ્યું કે:—“હે સહચરણી કૌસ
હું તને મારી પ્રિય સખિ ગણું છું, માટે આ પ્રિયપુત્રને ક-
ન ઉપજે એવે ઠંકાણે મુક.” એમ કહી પોતાનું ચીર ફાડી તે
માં પુત્રને લપેટી આંશ્રુધારા પાડતાં યશોભતિએ પુત્રને કૌસક
ના હાથમાં આપ્યો; તે સાથે રડતાં રડતાં ફરી વિનંતી કરી
કે:—“હે પ્રિયે! તું” આ પુત્રને નિર્ભય જગ્યાએ મુકજે.” એમ
બોલી ત્રમથી મુર્છિત થઈ પૃથ્વીપર પછડાઈ પડી.

આ વખત પાછલી રાતનો હોવાથી સાનંદુળ ધારી, કૌ-
સલા સખિ પુત્રને લઈ શેહર બહાર જયદેવ જક્ષણ દેવળ કે
ત્યા ગઈ, અને કેળનાં પાંદડાં પાથરી પુત્રને જક્ષણ દેવળના
પગથીઆપર પોઢાડ્યો, અને પોતે ગુપ્ત રીતે ઘર ભણી ચાલી
આવી.

હવે આ નગરમાં જયરથ નામે રાજા છે, તેને પુત્ર નથી.
તેથી પુત્રની ઈચ્છાએ અહોનીશ જયદેવ જક્ષણી પ્રાર્થના કરવા
પ્રભાત સમે આવે છે. આજે જેવો પગથીઆપર ચડવા જાય
તેવોજ મહા સ્વરૂપવાન પુત્ર, પોતાનો અંગુઠો ચુસતો, ગલથી
આનંદ ભોગવતો દીકો, તેવોજ તેણે તુરત પુત્રને ઉપાડી લીધો.
અને જયદેવ જક્ષણ પુત્ર આપ્યો એમ માની જયદેવને નમી
મોટી ધામધુમથી પુત્રને પોતાના ઘેર લાવી પોતાની સીને સો-
પ્યો. ગામમાં વધાઈ વગડાવી, સાકર વેહેંચાવી, કામ કામ
આનંદની પ્રતિક્ષની થઈ રહી, અને ભાટ ચારણ વગેરે ગરીબ
ગરબાને અનમન થત દાનમાં દીધું.

આજ આનંદનો દિવસ હોવાથી બપોરને વખતે જયરથ
રાત્રીએ કચેરી કરી, ગામના શેડ શાહુકારો અને વસ્તીના
આગવાન પુરુષો કચેરીનાં આવીને બેઠા, નગરની નાની વાલી
ગુણકાએ પણ નાના પ્રકારના વચ્ચાસકાર લટકાવી, પહેરણ

હોતી આશાએ ગાયન કરવા કચેરીમાં ગઈ, એવી રીતે કચેરીમાં ઉત્સાહની ધામડુમ ધવા લાગી.

આજે ગુણકા કચેરીમાં ગઈ છે, તેથી યશોમતિએ કૌસલ્યાને બોલાવી કહ્યું કે:—“હું કૌસલ્યા! તું મને હવે નિર્ભય જગ્યાએ જવાનો રસ્તો બતાવ.” ત્યારે કૌસલ્યા બોલી, “આ નગરના રાજાનો પ્રિયમિત્ર પ્રિયદર્શી કરીને વફીલ છે, વળી તે આ નગરનો પ્રધાન છે, તેને ત્યાં જાઓ તો મુખી થશો.” આ વાત યશોમતિને પસંદ પડી, એટલે તે દારીને તેડી પ્રિયદર્શીના ઘરે ગઈ. દારી ઘર બતાવી પાછી વળી, અને યશોમતિ પ્રધાનના ઘરમાં દાખલ થઈ, તેવીજ તેની સ્ત્રી તથા બેન આદરસત્કાર કરી ખૂબ અંતર પુછવા માંડી. તેવારે યશોમતિએ પોતાની વિતેલી કથા કહી બતાવી, ને કહ્યું કે તમારા શરણે આવી છું તો સાચવશો; નહીંતો મારું શિયળ હુલાશે. આથી પ્રધાનની બેન તથા સ્ત્રીને બહુ દયા ઉપજી, અને જ્યારે પ્રિયદર્શી ઘર આવ્યા ત્યારે સર્વ હડકાંત નિવેદન કરી, તેથી પ્રધાનને અત્યંત દયા આવી, ને પોતે બેન ગણી પોતાના ઘરે રહેવા ફીકું. તથા તેની સારી સંભરણ કરવા પોતાની બેન તથા સ્ત્રીને ભલામણ કરી.

હવે ગુણકા પોતાને ઘર આવી, ત્યારે યશોમતિ મળે નહીં, તેથી તેની તપાસ કરવા લાગી; તો માહુમ પડ્યું કે તે પ્રધાનના ઘરે છે તેથી ત્યાં જોર ચાસે નહીં. મારે હવે કંઈ ઉપાય નથી, એમ ધારી એ વાત પડતી મૂકી.

યશોમતિ પોતાની રહેણી, કહેણી, નમ્રતા, વિવેક અને ધર્મના પ્રભાવથી પ્રધાનના ઘરમાં અતિ માનીતો થઈ પડી. હમેશાં મારાં મારાં શાસ્ત્રનાં પુસ્તકો પ્રિયદર્શીની બેન તથા સ્ત્રીને વાંચી સંભળાવે, અને તેમને ઘરના નાના મોટા કામમાં સલાહ અને મદદ આપે; એટલુંજ નહિ, પણ પ્રિયદર્શીની આગત સ્થાનતા તન દર્શન કરે, તેથી પ્રધાનના ઘરમાં સર્વ કંઈ તેને પર પડાવ સખી શાતા ઉપજાવે.

હવે જયરથ રાજાએ કુંવરનું નામ જયપ્રસાદ પાડ્યું. અ-
નુક્રમે જયપ્રસાદ મોટો થવા લાગ્યો, પણ જેમ જેમ ઉમરે આ-
વતો ગયો, તેમ તેમ તેને નહારી સોખત થતી ગઈ, અને વ્ય-
ભિચારી બનવા લાગ્યો. આખો દિવસ રાંડોને ત્યાં પડ્યો રહે,
અને નાહાર સોખતી સાથે કેફ કસુંબા અને ઠકામરકરી કરી
દિવસ કાઢે, એમ કરતાં કરતાં તે સોળ વરસનો થયો.
વખત એવો આવ્યો કે જે ગુણકાને ત્યાં યશોમતિ સપ-
કાર્થ હતી, તેજ ગુણકા સાથે જયપ્રસાદ હાજરો. ગુણકાએ હાથ-
લાવથી થોડી મુદતમાં કુંવરને પોતાને કબજે કરી લીધો, પછી
એક દિવસ કુંવરને તાનમાં લાવી ગુણકાએ કહ્યું કે:—“હું કુંવર!
હું ઘણા વરસ થયાં આ ધંધો કરું છું, ઘણી ઘણી સ્ત્રીઓ મારા
હાથ તળે આવી ગઈ છે, ઘણી ઘણી મુંદરીઓનાં સ્વરૂપ જોયાં
છે, પણ એક વખત યશોમતિ કરીને મારે ત્યાં સ્ત્રી આવી હતી,
તેના જેવું રૂપ ચાર ખંડ ધરતીમાં હોય એવું હું ધારતી ન-
થી. શું તેનું મુંદર મુખ! શું તેના કોમળ હાથ! અને શું તે-
ની કંઠી! ઈશ્વર નવરો હશે ત્યારેજ એ સ્ત્રીને ઘડી હશે! વાહ
વાહ! એ મુંદરીનો શણગાર! ખરેખત એવી સ્ત્રી સાથે જેણે
આનંદ નથી લોગવ્યો, તેનો જન્મારો વૃથા છે. માટે હું કુંવર!
હું ખીજતો તો કહું નહીં, પણ તું મારો પ્રીતિપાત્ર છે તો કહું
શું કે એ સ્ત્રી પ્રધાન પ્રિયદર્શિને ત્યાં છે; માટે શકિત હોય તો
મેળવી તેની સાથે આનંદ લોગવવા ભાગ્યશાળી થા. ” આવા
ઉદ્ગારો ગુણકાના મોઢામાંથી નિકળતાંજ જયપ્રસાદ કામાંધ
બની ગયો, ટાકો શીતળ જેવો થઈ ગયો, આનંદ ઉડી ગયો,
તેની નાડી ઉદ્દેગમાં ચાલવા લાગી, છાતી ધબકવા લાગી,
અને ચિત્ત ચગડાળે ચડ્યું. ઘડી બેઘડી સ્તબ્ધ રહ્યા બાદ ય-
શોમતિ મેળવવાનું ગુણકાને વચન આપી અનેક તર્ક વિતર્ક
કરતો પોતાને ઘેર ગયો.

હવે જયપ્રસાદને જરાપણ ચેતન પડે નહીં, તેનું મન યશો-
મતિને કબજે કરવાના વિચારમાં ચાલ્યું, તે પોતાના પિતાપદ-

એક પત્રિકા લખી.

‘પિતાહાં લખવું’ ન લખવું એવા વિચારમાં જે દિવસ
હોય, પણ ચિત્ત ડેકાણે ન પડયું; જે પરથી લખુ છું કે આ-
પના પ્રધાન પ્રિયદર્શનિ ત્યાં યશોભતિ કરીને સ્ત્રી છે, તે મારે
સ્વામીને જે દિવસની અંદર કરશે, નહીં તો હું અપધાત ક-
રીને, મરીશ.

હી. તમારો પુત્ર.

જયપ્રસાદ.

ઉપર મુજબની ચીઠી પોતાના એક નોકર સાથે પોતાના
પિતાપર મોકલાવી; જયરથ રાત્ર પત્રિકા વાંચી વારંવાર વિ-
ચારમાં પડ્યો, પ્રિયદર્શનિ ખોટું કેમ લગાડાય? તેમ કુંવરને
મરવા કેમ દેવાય? આમ મુઠી વચ્ચે સોપારી ધઈ. જે કુંવરની
પાત મંજુર ન કરે તો કુંવર મરી જાય, અને રાજ્યનું સત્યાનાશ
રહે, તેમ પોતાના વહાલા મિત્ર પ્રિયદર્શનિ ખોટું લાગે.
આવા વિચારમાં જયરથ રાત્ર ગાટાવા લાગ્યો. ઉવટ પોતાના
પ્રધાન પ્રિયદર્શનિ બોલાવી અતિ નમ્રતા સાથે કહ્યું કે:—“હું
મિત્ર! એક તો તું મારો મિત્ર અને બીજો પ્રધાન છું. તારા દુઃખે
મારે દુઃખ, અને તારા મુખે મારે મુખ માનવું જોઈએ; તેમજ
તારે પણ મારા મુખ દુઃખનો ભાગીયો થવું જોઈએ. જયપ્ર-
સાદે એવી હક લીધી છે કે તારે ત્યાં યશોભતિ કરીને સ્ત્રી છે
તેને મેળવી આંખો; મારે તે સ્ત્રી મહેરબાની કરી મને સોંપ, ન
હિ તો કુંવર આપધાત કરશે અને આપના રાજ્યનું સત્યાનાશ
જશે.” ઉપરનાં વચનો રાજના મહાડામાંથી નિકળતાં જ પ્રિય-
દર્શનિ મહા ચિંતામાં પડ્યો. ‘આંદ્રે જવાબ આપીશ’ એમ કહી
ગુજ-પોતાના મકાનપર આવ્યો, ને વિચારવા લાગ્યો જે:—
‘પરમેશ્વર! હે દિનનાથ! હવે શું થશે? હાય! હાય! મારા હૃદય
માં આવેલી અનાથ અબળા સતિને તેનું શિયળ ખંડિત કર-
કેમ સોંપાય? જે મહોર પાન ચાવ્યાં, તે મહોર લાગ્યા કે
ચવાય.’ અરે! એ સતિનું શિયળ ખંડિત થાય તો મુખ્યા વ-

રહે નહીં; ત્યારે એ સતિની હત્યાનું પાપ મારા માથે લાગે. હવે કરવું કેમ? આતો “ગળે ગાંઠ અને મ્હોડે ડુચો.” એ મુજબ મારે થયું. ના પાડવાથી રાજાને હરકત પડે, અને હા પાડવાથી સતિનું શિયળ લૂટાય. એમ વિચાર બાંધતાં જેવડે મન સાથે નકી કીધું કે રાજા જાય તે કુરબાન! મારું ધરખાર લૂટાય તો ભલે! અને મારું મોત થાય તો પણ હરકત નહીં! પણ મારા શરણે આવેલી સતિને આ દેહમાં પ્રાણ છે ત્યાં લગી તો સોંપવી નહીં. એ મુજબ મનમાં તર્ક બાંધે છે, એવામાં યશોમતિ ત્યાં આગળ આવી, પ્રિયદર્શીને ચિંતામાં પડેલો જોઈ વિનયથી બોલી:--“ભાઈ! આજ આટલી બધી ઉદાસવૃત્તિમાં કેમ છો? હમેશાં અત્યારે આનંદથી પુસ્તકો વાંચો છો,--હસો છો,--બોલો છો, અને આજે ઉંડા વિચારમાં ઉતરી ગયેલ મ્હોડે કેમ બેઠા છો? જે હોય તે કહો કે જેવું નિરાકરણ ઝટ થાય.”

“કાંઈ નહીં, અમસ્તો.” આટલો ઉત્તર પ્રિયદર્શીના મ્હોડામાંથી નિકળતાં તેની આંખમાંથી ટપક ટપક આંસુનાં ટીપાં પડ્યાં. “ભાઈ આ શું? રડો છો કેમ? શું કાંઈ વિપરીત થયું છે? મારા સમ જે હોય તે કહો. આટલી હકીકત યશોમતિ પુછતાં પોતે પણ ગળગળીત થઈ ગઈ, અને અતિ આગ્રહથી પ્રધાનને સઘળી હકીકત કહેવા વિનંતી કરી; ત્યારે પ્રિયદર્શીએ સઘળો વૃત્તાંત કહી બતાવ્યો. તે સાંભળી યશોમતિ બોલી:--

“બંધવ જરા પણ ફિકર ન કરો, મને ખુશીથી જયપ્રસાદ પાસે મોકલો, તેમાં મારા શિયળને જરા પણ અડચણ નહીં આવે, માટે મુંઝાઓ નહીં. હું ત્યાં જઈ મારી, તમારી અને તેમની ભલા બધારીશ. માટે તેમાં શું આટલી બધી ચિંતા રાખો?” ઉપરનાં હિમ્મત ભરેલાં વચન યશોમતિએ કહેતાં તુરત પ્રિયદર્શીએ પોતાનો શીઘરામ તૈયાર કરાવ્યો, અને સારાં વસ્ત્રો રેણું વગેરે આપી યશોમતિને જયપ્રસાદ પાસે મોકલાવી. યશોમતિ એક આરડે ઉતરી, અને દાસી સાથે જયપ્રસાદને કહે રાંધ્યું જે યશોમતિ આવી છે. યશોમતિના આવવાની વાત

કુંવરે સાંભળતાં તુરંત તેને ઓરડે ગયો, અને જ્યાં જયપ્રસાદ
કુંવર તેના મુખપર નજર નાંખે છે, ત્યાં એકદમ યશોભતિને
ધાવણની સેડ વજુટી. આ કુદરતી બનાવ બેઠ જયપ્રસાદ કાળો
ધણ ધઈ ગયો અને શરમીંડણ પડી ગયો. બોલતું શું ? તે
પણ સુઝે નહીં. ત્યારે યશોભતિ બોલી. — “બેટા શું વિચારમાં
પડ્યો શું ? તું મને ઓળખતો નથી, પણ હું તારી મા અને
તું મારો પુત્ર છું. મારે ખાત્રી કરવી હોય તો કરજો; અને એ
ખાત્રીથીજ આજે મને માતૃપ્રેમની ધાવણની સેડ વજુટી, એ
ખચીત માનજો.” આવાં વચન સાંભળી જયપ્રસાદ ત્યાંથી તુરંત
બહાર નિકળી રાણીવાસમાં પાતાની મા આગળ ગયો,
અને પુછવા લાગ્યો કે:—

હે માતાજી ! મારી જનેતા કોણ ? અને મારો પિતા કો-
ણ ? તેવારે રાણીએ કહ્યું. ‘અમે તારાં મા આપ હીએ, વળી
બીજાં કોણ તારાં માત પિતા હતાં જે આવા માંડા માંડા સ-
ાલ પુછે છે ?’ તેથી કુંવરે જયરથ રાજા આગળ જઈ હઠ
ડીધી જે મારાં માઆપ કોણ ? તે મને કહેા. ત્યારે જયરથ
રાજાએ અતિ આશ્ચર્યે કહ્યું જે અમને તો જન્મદેવે તને દીધા
જે મારે અમે તારાં માઆપ. બાકી બીજી હકીકત હું જાણતો
નથી. આ પરધી રાજા તથા રાણીને તેની પાતે યશોભતિ બેઠી
હતી તે ઓરડે ગયો, અને યશોભતિને પુછ્યું કે મારાં માઆપ
કોણ ? તેવારે યશોભતિએ કહ્યું કે— ‘તારી મા હું’ અને તારા
આપ આંહા નથી.’ આ વચન સાંભળી રાજા રાણીએ યશો-
ભતિને કહ્યું જે તમે તેનો મા હો એવી ખાત્રી કરી બતાવો. તે
વારે યશોભતિએ પાતાની નમણી આગલી હકીકત કહી બતા-
વી, અને કહ્યું જે એ કુંવરને કે હોસલા રાત્રી આપે નિર્ભય
જમ્યાને આંહાવ્યો હતો. તે પરધી હોસલાને બોલારી હકીકત
કેળે હોસલાએ નમણી હકીકત યશોભતિના કહેવા પ્રમાણે
કહી બતાવી તે બાકી જે એ કુંવરને કે જયરથ યજ્ઞના દેવ
જના પરધીઆપર કેળના આંહામાં મુકાયો હતો. આન સ

યજ્ઞી હુકીકત મળતી આવવાથી રાજા રાણી વિચારમાં
ગયાં, અને જયપ્રસાદ માતાને પગે લાગ્યો. પછી રાજા
ચિંતામાં પડ્યાં જે આપણે મહા વિપરીત કામ કર્યું
માનવને પુત્રના હાથમાં સોંપવા કોશિષ કરી. યજ્ઞી જે
પણ વિચારવા લાગ્યો જે મેં અતિ ખોટું કામ કર્યું, કે
માતાપર અનિતીની ઈચ્છા ઉત્પન્ન કરી. હવે અંધા તેણે
કરવું કેમ કરવું તે આખતના વિચારમાં પડ્યા. પછી
માણસ મોકલી તુરત પ્રિયદર્શીને બોલાવ્યો અને આ વિ
અનાવની તથા યજ્ઞી હુકીકત કહી બતાવી. આથી પ્રિયદર્શી સ
પામ્યો. અરે, પણ આ મનથી બાંધેલું કર્મ કેમ છુટે તેના વિ
ચારમાં પડ્યો.

હવે પુત્રએ માનવપર અનિતી ઈચ્છી, અને તેમ કરવાનું
રાજા તથા રાણીએ નક્ક કરી લીધું તે પ્રાયશ્ચિત રી રીતે કર
વાય ! તે વિચારમાં પ્રિયદર્શી પડ્યો. ઘણાં લાંબા વિચાર કર
વા પછી તેને એવો વિચાર મુઝયો કે ભરતખંડની પુત્રારા
કરી મરીબ. કંગાસ. અપંગ વિગેરેને જાન દેવામાં આવી છે
આ પ્રાચીન તારા પાત્ર. આનો વિચાર બાંધી તેણે તે વિચાર
રાજા આગળ પ્રગટ કર્યો. રાજાએ તેમ કરવું જવાબી અને
અત્યુચિત જાણતા હતા જયપ્રસાદ, યજ્ઞાન્તિ તથા પિતાની અનિતિ
હવે ભરત પુત્રનાં અપંગતામાં સ્વર્ગપર પિતાની ક્ષમા કરી
પણ કેમકે માયા કરી, મરીબ ભરતનાં દુઃખ કાપી આપવાને
મેળવવા માંગેલું. એવું કરતાં કેટલેક કારણે યજ્ઞાન્તિ માનવી
ભરતી મજદૂર આવી પડેલેવા. ત્યાં મનનીથી આવે મારકે
પ્રભાત વાંચી પામ દેવમંત્રે. કે જે જે મરીબ ભરતે હાથ તેમજ
રાજા કેમકે મરીબ આપવું. આ વાત જાણવાની માનવી માંગેલું
કેમકે તેણે પુત્રનાં કર્મ જાણી હોય કે તેમની માનવી માંગેલું
અર્થે રાજા ભરત પાત્રે માનવને મોકલ્યો. આ ને મરીબ કેમકે
જે મરીબનાં આ કારણે કે જે કરી હુકીકત માંગેલું. તેમજ
કેમકે તેણે પુત્રને મરીબ કરી તેણે મરીબ કરી. આમ કરી

વા આમંત્રણ કયું; આવવાના દિવસે બહી ધામધુમધી સામૈયું
દીધું; બન્ને રાજા હર્ષથી મળ્યા-બેઠ્યા, ત્રંબાવટીના રાજાએ
જયરથ રાજાને પોતાના બંગલામાં ઉતાર્યો, તે આઠ દિવસ ર-
હેવાનું એવું આમંત્રણ કયું કરાવ્યું. જયરથ રાજા આવી ઉ-
મદા આગતા સ્વાગતાથી આનંદ પામ્યો અને પ્રીતિની ગાંઠ
મજબુત બંધાઈ.

હવે જયરથ રાજાએ પોતાના તરફથી ઉમળીના તરીકે
આખા ગામને જમવા આવવાની ત્રંબાવટીના રાજા પાસે મા-
ગણી દીધી, તેના જવાબમાં તે બોલ્યો કે:—“ હે મિત્ર ! કહે-
વાને દિલગીર છું કે એ વાત હાલમાં આંહી બને તેમ નથી.
કારણ કે આ ગામનો નગરચેઠ પુરંધર નામે છે, તેને દેવદત્ત
નામે દીકરો છે, જે ધણી વરસ પરદેશમાં રહી બહોળો વેપાર
કરી ધણી રિલિસહિત થોડા દિવસ થયાં આવ્યો છે, પણ
ત્યારથી આવ્યો ત્યારથી હમેશાં તે લાંબો કરે છે, તેણે કારણ
કાંઈ સમજતું નથી. આજે તેને આગળનીશ લાંબો થઈ છે,
જેથી આખું શહેર કંકળાટ કરે છે; જો હવે થોડા દિવસ એમ
ને એમ વધારે ચાલશે તો તે નકી મરણ પામશે. માટે આખું
શહેર જમવા આવે તેમ નથી. ” આ સાંભળી જયરથ રાજા
વિસ્મય સાથે વિચારમાં પડ્યો. હવે કેમ કરવું? કાંઈ પણ ઉ-
પાય કરી આ વ્યાધી મટાડી શહેરને જમાડી જશ લેવો. એ-
વો તર્ક વિતર્ક કરતો કરતો પોતાના ઉતારે આખી ઉદાસવૃત્તી-
માં બેઠો.

પ્રિય વાંચનાર! યાદ હશે કે દેવદત્ત ચેઠ વેપાર અર્થે પર-
દેશમાં ગયો હતો, તે ધણી વખત પરદેશમાં રહી, ધણી લક્ષ્મી
પ્રાપ્ત કરી, પોતાની સારી નામના કરી, પોતાના વતન ત્રંબા-
વટી નગરીએ થોડા રોજ પર આવ્યો છે; આ વખતે તેના પિ-
તા પુરંધર શેઠ ધણી ધામધુમધી સામૈયું દીધું, તે વખતે રાજા
સંબંધીઆ સર્વ ત્રજવા માટે આવ્યાં, તે સમજાંને મળી ધણી
ઠાઠ માણથી દેવદત્ત પોતાને ઘેર આવ્યો; થોડી વાર પરદેશ પ્ર-

વાસની વાત ક્યાં બાદ મળવા આવેલ મિત્રો, સગા સંબંધી
 સર્વે રજા લઈ પોતાના ઘરે ગયાં; તેવારે દેવદત્તે વિચાર કીધો કે
 સઘળા સ્નેહી લોકો મને મળી ગયા, પરંતુ આંહી મારી મી
 કેમ દેખાતી નથી? વળી હું જે રાત્રે મારી સ્ત્રીને મળી ગયો
 હતો, તેજ રાત્રેથી તે સહુગર્ભી થઈ હતી, તો તે ગણતરી મુ
 જબ આજે મારે ૨૦ વર્ષનું ફરજન હોવું જોઈએ, તે પણ કંઈ
 જણાવું નથી; માટે આ વાત કોઈને પૂછીને મારે માહિતી મે
 ળવવી. એમ ધારી પોતાના એક વિદ્યાસુ મિત્રને બોલાવી,
 પોતાની સ્ત્રી સંબંધી હેવાલ પૂછ્યો. ત્યારે તે મિત્ર બોલ્યો:-
 “પ્રિય બંધુ! એ વાત આપને કહેવા જેવી નથી, કહેવાથી
 નકામો શોય કરવો પડે તેમ છે, માટે એ વાત જવા દો. આ
 વચન સાંભળી દેવદત્ત વધારે અધિરો થયો, અને તે વાત મુ
 છે? તે કહેવાને માટે ઘણાજ આગ્રહ કીધો. જેથી તેણે કહ્યું:-
 “આપ ગયા બાદ બે ચાર માસે આપની સ્ત્રીને હરામનું હરેક
 રહ્યું હતું, તેથી આપણા ઘરની લાજ જાય એવા હેતુથી તમા
 રા પિતાશ્રીએ તેને વનમાં કાઢી મૂકી, ત્યાર બાદ તેનું શું થયું
 તે હું જાણતો નથી.” આ હકીકત સાંભળતાં દેવદત્તને ઘણું
 જ ખેદ ઉત્પન્ન થયો, તેની ચક્ષુમાંથી આંધાર આંસુ પડવા
 લાગ્યાં, અને રડતે રડતે બોલ્યો:- “અરે ભાઈ! મારી સ્ત્રી સા
 ધવી હતી, અને એ ગર્ભ મારાથીજ રહ્યો હતો. અરે! મારા
 પિતાએ ઘણુંજ ખોટું કીધું. આ નિષ્કલંકી સ્ત્રીને દારૂનું દુખ
 માં નાખી. હાય! હાય! તેની શી વલે થઈ હશે! અરે મારી
 પ્યારી! તને હું ક્યાં મળું? તું ક્યાં અને કેવા દુઃખમાં હશે!
 આહિ! પરમ કૃપાળુ પરમેશ્વર! મારા જેવો દુષ્ટ કોણ હશે!
 આમ રૂદન કરતો મારું કૃદવા મંડવો, અને પ્રતિજ્ઞા લીધી કે
 એ સ્ત્રી મને તેજ અત્ર પાછી લેવું. આવી રીતે આજ તેને
 આગળથીજ અપમાન થયા છે, તે સ્ત્રીનાં વિવેચનથી કુદે છે.
 આંખો કેરી કિરો મઈ છે, હાય પન નરમ પડવા છે, શરીર
 યોગ્યનું ગય છે, અને આ સાધવી સ્ત્રીનાં વિવેચનમાં તેનાં ને

મી આત્મા ક્ષીણ થતો જાય છે; તેના માત પિતા, સગા સંબંધી વગેરે બધું પ્રકારે દ્રષ્ટાંત આપી સમજાવે છે, પરંતુ પોતાની ક્ષતિ જોના એવો તો કારી ધા લાગ્યો છે કે કોઈનું કંઈ લેશ માત્ર દાનપર ધરતો નથી, જેથી કરીને આખા કુટુંબમાં તો શું? પણ સપ્તગા શેઠેરમાં હાહાકાર ધમ્મ રહ્યો છે, ચકલે ચકલે મર્યા ચાલી રહી છે, અને સર્વે કોઈ તેનાપર ઘ્યાના ઉદ્ગારો ફાટે છે.

જયરથ રાત્રએ દેવદત્ત કેમ આવો નથી તેના તપાસ કીધો, તો તેને ઉપસી સપ્તગી હકીકત માહુમ પડી. હવે આ દુઃખ શું યોજના કરવાથી મટે, તેના વિચાર કરતો કરતો પોતે દિલગીરીમાં બેઠો છે, તેવામાં ઘોડો વખત ગુજ્યા બાદ યશોમતિ ત્યાં આવી, તો જયરથ રાત્રને ઉદાશવૃત્તિમાં કીઠો, જેથી તેને પણ દિલગીરી ઉપત્ત ધઈ; તોપણ મનમાં દિગ્ભ્રમ લાવી પૂછ્યું:—

“રાજન્! આજે આટલા બધા શા વિચારમાં ગુંધાઓ હા? આજે તમારું મલકતું મુખકું મલકું મલકું ચિંતામાં પડેલું જણાય છે, તેનું કારણ વિસ્તારી કહો.” આ સાંભળી જયરથ રાત્રએ દેવદત્ત સંબંધીની સપ્તગી હકીકત યશોમતિને યથાર્થિય ન કહી સંભળાવી, જેથી યશોમતિનું દ્રવ્ય હીનભીન ધમ્મ મનમાં તોપણ ધેરવથી તે બોલી:—“મહારાજન્! એ દુઃખ એ આપની આજ્ઞા હોયતો હું મદાદવા ખુશીથી તપર છું; અને મને તેને પેર જવા રમ્મ આપી, એટલે હંથરૂપાથી તેને જમા કીધા. મારે ને આખા નિધિન રહી અને જલદીથી જવા પો.”

આમાં દિગ્ભ્રમનાં વચન સાંભળી તુરંત યશોમતિને જવ મારે મને મંચારી કીધો, તેમાં બેસી તે પુરંપર (દેવદત્તને આપ) મારે પેર આપી, અને દેવદત્તને જુએ છે તો આંખે મીંચી દુગ્ધ પાનથી સ્વપ્તી સ્ત્રીનું ચરણ કરતો કીધો. જે સંપ્રતિ પણ જયનગીન ધઈ મડ, અને વિચાર કીધો કે આ મારે અગર આજા મંચારીને આવી નિધિનમાં આપવું પડે.

રી તે તરફ જોઈ હર્ષ-શોક મિશ્રીત અવાજે બોલી:—“સ્વઃ
 હું આપની હજીરમાં આવી છું, આપ મારા માટે આટલું
 સંકટ પામ્યા છો, અને હું અભાગણી મઝા કરું છું. હાલ
 હાથ!! એ બદલો હું શી રીતે વાળી શકીશ? કૃપા કરી આ દીન
 દાસીપર નજર કરો અને બેઠા થાઓ.” એમ કહેતાં કહેતાં
 મુઠ્ઠીત થઈ ધરણીપર ઢળી પડી, ચક્ષુ ઉંચાં ચડી ગયાં, આ
 ગળ ઉલેસા માણસો આ તમાસો જોઈ અચરત પામ્યા, અને
 તેની આસનાવાસના કરી, એટલે મુઠ્ઠા વળી તેથી જાગૃત થઈ
 કહેવા લાગી કે, “જે એવાં શા પાપ કર્યાં હશે કે હું મારા
 પ્રિય પતિને આવી અવસ્થામાં જોઉં છું, અને હું આનંદમાં
 રહું છું. હે દેવ! મારાપર રહેમ લાવી જેવી રીતે આજ મુઠ્ઠી
 બચાવી છે, તેવીજ રીતે જો મારું હિત ઈચ્છતો હોય તો મારા
 સ્વામીનું દુઃખ દૂર કર.” આવી રીતે પ્રિતીના ઉદ્ગાર તેમજ
 સર્વ શક્તિમાન કૃપાળુ મહારાજની યાચનાનાં વચન જોવાં પ-
 શોમતિના મુખમાંથી નિકળ્યાં કે તુરતજ દેવદત્તના કાનપર
 અથડાયાં; જેથી તેણે આંખ ઉઘાડી જોયું તો પોતાની નિષ્ક-
 લંક પ્રિયાને પાસે ઉલેસી દીડી, તેથી તેના ગળે એકદમ વળગી
 પડ્યો, બંને સ્ત્રી પુરૂષ હર્ષાશ્રુ પાડ્યાં. આ બનાવ જોઈ પાસે કે
 લેલા માણસો દીંગ થઈ ગયા, તેમ દેવદત્તનાં માત પિતા તેમ
 સવળા માણસોને હવે નક્કી થયું કે આ સ્ત્રી પડે વરોમતિ છે
 તેથી તેઓ સવળા અતિ આનંદ પામ્યા અને દેવદત્ત પત્ન
 બન્યો.

આ વાત વંચાવટીના રાજાએ જાણી, ત્યારે તે પણ બહુ
 ખુશી થયો. વરોમતિ દેવદત્તની વડુ થાય, અને જયપ્રસાદ દે-
 વદત્તના પુત્ર થાય, એ હકીકત જયસ્થ રાજાના જાણવાનાં આવ્યાં
 ત્યારે તે પણ અત્યાનંદ પામ્યો. પછી જયસ્થ રાજા પુરંધર સોમ
 ત્યાં ધાનકુંડથી આવ્યો, અને જયપ્રસાદ તેના બાપને સોમ
 પછી દેવદત્તની આગળથી જયપ્રસાદ માગી લીધો, અને વરો-
 મતિને વડું આજીવન તથા વરો આપ્યાં. હવે પોતાની ધાનકું

જુજી ગામ જમાડી, લાહાણું વગેરે ઉત્તમ કાર્ય કરી, અનાથને આશ્રય આપી, પરોપકારમાં પૈસા ખર્ચી જયપ્રસાદને સાથે સુધ્ધ જયરથ રાજા આડંબર સહિત પોતાના રાજ્યસ્થાન તરફ ચાલ્યો.

હવે પુરધર શેઠને પૂરેપૂરો પસ્તાવો થયો, કેમ સતીને માથે ફેંકેલું કલંક મૂકી તેને ધણું સંકટ હીલું, આ વિચાર માંતે વિચારમાં હમેશાં અફસોસમાં પોતાના દિવસ ગુજારવા લાગ્યો; એમ કરતાં કેટલેક દહાડે તેને એક મહાત્માનો સમાગમ થયો, એટલે આ સંસારથી વિમુખ ઘણું વૈરાગ્યવાન બની ધર્મકરણી કરી પોતાનાં કર્મ ખપાવવા લાગ્યો. દેવદત્ત યશોમતિ સાથે મુખેથી દિવસ કાઢવા લાગ્યો. ધર્મ કાર્યમાં ચિત્ત રાખી, અનાથને આશ્રય આપી, ગુણીજનની કબર કરી, નિતિથી વર્તાઈ હમેશાં પરમેશ્વરનું ભજન કરવા દેવતી સુકે નહીં. એમ કરતાં કેટલેક દહાડે દેવદત્તને બીજો પુત્ર પ્રાપ્ત થયો.

જયરથ રાજા કેટલેક દહાડે કાઠબી નગરીએ પહોંચ્યો. વખત જતાં પોતે વૃદ્ધ થવાથી સધળો રાજ્યકારભાર જયપ્રસાદને સોંપ્યો, અને પોતે હવે ધર્મ તરફ ચિત્ત ચાલાડયું. દાન, શિવ યજ્ઞ, તપ, ભાવ વગેરે નિયમો તેણે મહણ કીધા, અને ગરીબ લોકોને ધણું દ્રવ્ય આપી, નિતીપર આસ્થા રાખી, એક ચિત્તે ઈશ્વરનું ભજન કરવા નિયમ કર્યો. એમ કરતાં કેટલેક દહાડે આ સંસાર છોડી વૈરાગ્યવંત થયો.

ઉપરની કથાનો સાર એ છે કે સ્ત્રીએ પતિની આજ્ઞા અને સેવામાં રહેવું, ગમે તેવું સંકટ પડે તોપણ પોતાનું દેવતાની ધર્મમાં છાજનારું અને શોભા આપનારું જે શિયળવૃક્ષ તેને કદીપણ આંચ આવવા દેવી નહીં. પુરુષ અને પત્નીના અને કુળમાં બૂધબૂરૂષ જે રત્ન ગણાય છે, તે પતિવ્રત તેમજ પતિવ્રત ગણાય છે.

કતિત્રી યશોમતિની કથા.

ગજસિંહકુમારની કથા.



આ જંબુદ્વીપમાં ભરતક્ષેત્રના ઈક્ષિણ ભાગે મધ્યપૂર્વે
 વિષે અયવંતીનામા દેશમાં અયવંતી નામે નગરી ઇંદ્રપુરીની પે
 શાસે છે, ત્યાં જયસિંહ નામે રાજા રાજ્ય કરે છે, તે રાજા નિતી
 શાસ્ત્રનો જાણુ માટે ન્યાયે કરી પ્રજાપ્રત્યે રાજ્ય પાળતો વિચરે
 છે, તેને એક લક્ષ્મી જેવી કમળા એવે નામે પરરાણી છે, તે
 રાણી શીલરૂપ લાવણ્યાદિક ગુણોયે કરી સીતા જેવી શાસે
 છે, તે રાજાનો સર્વ ગુણની સમૃદ્ધિયે સહિત ઉત્કૃષ્ટો અરિહંત
 ધર્મનો પાળનાર એવો મુખતિ નામે પ્રધાન છે, તે મંત્રીધર
 સ્વામીના કાર્યને વિષે રક્ત રહે છે. એક સમયે રાત્રીને વિષે રાણીયે
 મુખ નિંદ્રાએ સૂતે થકે ઉજવળ એરાવત હાથી તથા કેસરીસિંહ
 એ બે સ્વપ્નમાં પોતાના મુખમાં પ્રવેશ કરતા દીકા. જાગ્યા પછી
 તે સ્વપ્નની વાત રાણીએ રાજા આગળ કહી. તેવારે રાજા
 બોલ્યો કે:—હે પ્રિય! તમારે રાજ્ય ધરંધર ગુણવંત એવો પુત્ર
 ધશે. એવું રાજાના મુખથી સ્વપ્નાનું રૂપ સાંભળીને રાણી સ
 છ થઈ થકી ગર્ભની પતિપાલના કરતી હતી. અનુક્રમે સત્તા
 માસ પૂર્ણ થયે ગુણ મુદુર્તે ગુણ લગ્ને પુત્રરત્ન પ્રસન્ન્યો; તેવા
 રાજાએ પુત્ર જન્મ મહોત્સવ વિસ્તારપણે કરીને સ્વપ્નના અભિ
 પ્રાય મુજબ વધાર્થ ગુણ સહિત ગજસિંહ કુંભાર એવું નામ
 પાડ્યું. પછી પાંચ વાવ માતાયે લાલતો પાળતો ગુરૂત પક્ષ
 ચંદ્રમાની કાળાની પેઠે વધતો વધતો તે કુંવર આઠ વર્ષનો થયે
 તેવારે પિતાયે અન્વાપક ગુરૂ પાસે જાણવા બેસાડ્યો. કે
 પછી પાંચ કાળમાં અંકિતને કાળે વિષે કુરાળ થયો, રા
 જાને રાજાની કાળાને જાણુ તથા ધર્મ, અર્થ, અતિશય એ પ્ર
 વર્ણન બહુ થયો. તેવારે વાવન સન્નુખ થયો. તેવારે
 કરી રહેલ સરખે આને કાળકાળે વિષે કોઈ અરવિય જાતક
 વિષે જોત સરખે, જાણુકાળે વિષે અર્જુન સરખે, વિદ્યાને

વેધાધર સરખો, યુદ્ધને વિષે ચમુદેવ સરખો, દાનને વિષે કર્ણ સરખો, પ્રતાપને વિષે સૂર્ય સરખો, એવો થયો ધકે મુખે કરી કુંવરપદ ભોગવતો હવો.

એવા અવસરે કળામાં કુશળ એવો કોમ્પોઝિટ સુતાર વિદેશ થકી રાજાની સલામાં આવીને એક મનોહર અનુપમ કાષ્ટમય મોર લાવીને રાજાની આગળ ભેટ મૂક્યો, તે મોરને દેખીને રાજા આનંદ પામી કહેવા લાગ્યો કે, “જો આ મોર સજીવન હોય તો પહોંચ એટલું.” એવું રાજાનું વચન સાંભળી મુતાર બોલ્યો કે:—હો રાજા! ધારાપુર નગરમાં એક બ્રાહ્મણ છે તે સંહિની અને ગમનગામિની એવી બે વિદ્યાસિદ્ધ વર્તે એવો છે. તે સાંભળી રાજાએ ફાત મોકલી તે વિપ્રને તેડાવ્યો. ફાતની સા-

વિપ્ર અવંતી નગરીએ આવ્યો, તેવારે રાજા તેને બહુ માન પાળીને કહેવા લાગ્યો કે:—હો દ્વિજરાજ! હો વિદ્યાશાસિન! ॥ કાષ્ટના મોરને સજીવન કરો. એવું રાજાએ કહે છે તે દ્વિજ-જો હાકારો કર્યો, અને મોટા આડંબરે કરી એક યંત્ર લખી- ॥ તે કાષ્ટના મોરના કંઠને વિષે બાંધ્યો; ત્યાં યંત્રને પ્રભાવે રીતે તે મોર આકાશચારી થાતો હવો. વળી તે મોર સર્પની કાંધે યુદ્ધ કરવા લાગ્યો. જેવારે તેના કંઠથકી યંત્ર છોડી નાંખે તેવારે કાષ્ટની પેઠે સ્થિર થઈ જાય. એવો તે દ્વિજે યંત્ર કરી દીધો, તેવારે રાજાએ પહોં તે વિપ્રમાં વિદ્યાતત્ત્વ જાણીને દ્રવ્ય પાળી પહેલું કાને કરી સન્માની તેને રજા દીધી, અને કાષ્ટનો ॥ ગંજસિંહ કુમારને ફીડા કરવાને આપ્યો.

હવે કુંવર મોરપર બેસીને વનને વિષે નવા નવા પુરને વેળે વિવિધ પ્રકારની ફીડા કરતો મુખે રહે છે. એવામાં એક સમયે રાત્રિને વિષે સપ્થાએ ધવલ ધરમાં સૂતો છે, ત્યાં નમ્ય રાત્રિએ રૂદન કરતી એક ગ્રીનાશબ્દ સાંભળી મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે, જો એ ગ્રીનું દુઃખ ન ભાગું તો મારું પરાક્રમ સર્વ નિરર્થક છે. એવું મનમાં ધારી કુંવર સત્રદબદ્ધ થઈ હાથમાં તરવાર લઈ ને શબ્દને અનુસારે નગર થકી બહાર

સ્મશાનને વિષે ગયો; ત્યાં એક સ્ત્રીને રૂદન કરતી દેખીને એ જસિંહ કુંવર પૂછવા લાગ્યો કે: - હે ભદ્રે! કયા દુઃખે કરી આમ વિલાપ કરતાં છતાં રૂદન કરો છો, માટે જે કાંઈ તમારું દુઃખનું કારણ હોય તે મુજને કહો કે જેથી હું તમારું દુઃખ નિવારણ કરું! તેવારે તે સ્ત્રી બોલી કે: - હે વીર પુરુષ! હે સત્વ ના ઇશ! તું સાંભળ. મારો ભરતાર આ શૂળી ઉપર છે, તે ધણે ભૂખ્યો છે; પણ શૂળી ઘણી ઉંચી છે તેથી હું તેને આહાર દેવાને અસમર્થ થઈ છું, એ દુઃખે કરી રૂદન કરું છું. તેવારે કુંવર બોલ્યો કે: - હે ભદ્રે! મારા સ્કંધ ઉપર ચઢીને તારા પતિને ભોજન કરાવી સંતુષ્ટ કર. એવું કુંવરનું વચન સાંભળીને તે સ્ત્રી કુંવરના સ્કંધ ઉપર ચઢી બેઠી, અને શૂળીને અગ્ર ભાગે રહ્યું જે શખ તેના ખડે ખડ કરીને ભક્ષણ કરવા લાગી; વળી મુખે કરી કલકલ શબ્દ અને બચબચ શબ્દ કરતી પોકાર કરે છે, તેવારે કુંવરે તે ચરિત્ર જોઈને વ્યંતરીનું સ્વરૂપ જાણી મનને વિષે ધૈર્ય ધરી વ્યંતરીના પગને હાથમાં ગ્રહીને ભૂમિને વિષે પછાડી, અને ખડગે કરીને તે વ્યંતરીનું નાક છેદન કર્યું. તે વારે વ્યંતરી પણ તરત નાઠી, અને નાક છેદાવાથી ઘણા કોપે કરી આકુલ વ્યાકુલ થઈને મનમાં વિચારતી હુવી કે અહો! એ કુંવર મારું નાક છેદીને મુને નાકથડી રહિત કરી !! તો હું પણ એ કુંવરને દુઃખને વિષે પાડું! એવું મનમાં ધારીને તે વ્યંતરી કુંવરનું રૂંદ કરી નગરમાં જઈ રાજના દરબારમાં પેઠી, પછી અતેઉરમાં જઈને રાણીની સાથે વિપય સંબંધી કામકીડા પ્રત્યે કરતી હુવી રાત્રિને અતે રાજ જાગતે થકે અતેઉરમાં રાણી સાથે કુંવર વિપયકિડા કરતો દેખીને કોઈ સહિત થઈ હાથમાં ખડગ મેળવી લઈ કરીને કુંવરને હણવાને અર્થે દોડ્યો, તેથી તે વ્યંતરી પણ તેવાજ કુંવરના રૂંદે કરી ત્યાંથી નાશી ગઈ. પછી રાજ પણ વ્યંતરીદેવીએ જે જાણેદ કંઈ, તેને ન જાણતો એવો થકો વરતી ઉપર કોઈ કરીને મંત્રીથરને તેડાવી કુંવરનું સર્વ વૃત્તાં કહી સંભળાવ્યું; અને તેને હણવાનો આદેશ દીધો. તેવારે

ત્રીથરે રાંતને ઘણે પ્રકારે કહ્યું; તે છતાં પણ રામને કોપ સ-
ન્ધો નહીં. તેવારે મંત્રીથર પાતાના સ્વામીની આજ્ઞા અંગિ-
કાર કરીને ઉઠ્યો. પ્રભાત થયે થકે સ્મશાનથી દેવીએ કહેલો
કથા પ્રત્યે ન જાણતો તે કુંવર ચિત્તમાં આનંદ ધરતો થકો પા-
તાને પરે આવતો હતો, તેને વચમાં મંત્રીથર મળ્યો, તે કહેવા
પામ્યો કે:-હે કુંવર! તમને રાજ્યએ અત્યંત આકરી હજીવાની
પાજ્ઞો હીધી છે, પણ તે શા કારણે હીધી છે તે હું જાણતો નથી.
એવાં મંત્રીનાં વચન સાંભળીને કુંવર બોલ્યો કે:-હે મંત્રીથર!
રાંતની આજ્ઞા જો એવી છે, તો તું મારો વધ ઉતાવળથી કર.
તે સાંભળી મંત્રીથર બોલ્યો કે:-હે કુંવર! એ સર્વ દુર્જન વિ-
લાસિત જણાય છે, તે માટે હાલ પ્રચ્છન્ન રીતિયે તમે દશાંતરે
જાઓ. તેવારે કુંવર પણ મંત્રીથરની આજ્ઞાએ કરી કાપના
માર ઉપર આરૂઢ થઈને આકાશ પથને વિષે ચાલતો થયો.

એવામાં કોઈક વનને વિષે એક સિદ્ધપુરપ મુવર્ણસિદ્ધિ
કરે છે તેને હીઠો, તેવારે આકાશથી ઉતરીને કુંવરે સિદ્ધપુર-
પને નમસ્કાર કરીને પૂછ્યું જે તમે રસસિદ્ધિ કરો છો?
તેવારે સિદ્ધપુરપ બોલ્યો કે:-હે સત્પુરપ! મારી પાસે
ગુરુત્ત રસસિદ્ધિ વિષમાન છે, પણ ગુરુએ હીધો જે આમનાય
તે આમનાયે કરી રસસિદ્ધિ કરવાને ઇચ્છું છું તોપણ યાની
નથી. તેવારે કુંવરે કહ્યું કે:-હે સિદ્ધપુરપ! તમે મારી દ્રષ્ટીયે
રસસિદ્ધિ કરો. તે સાંભળી સિદ્ધપુરપે તેમજ કહ્યું, એટલે
તરત કુંવરની દ્રષ્ટિના પ્રભાવ થકી રસસિદ્ધિ થઈ. તે જોઈ તે
સિદ્ધપુરપ હર્ષ પામ્યો, અને કુંવરને મુવર્ણ દેવાને અર્થે આમ
હ કયો. કુંવરે કહ્યું કે:-હે પુરપ! મારે મુવર્ણનું પ્રયોજન નથી
જેવારે કુંવર મુવર્ણ પ્રત્યે નથી ઇચ્છતો, તેવારે અતિ ઘણું
આમનું કરીને તે સિદ્ધપુરપે બે વિદ્યા આપી; તેમાં એક વિદ્યા
થકી લગભગ નિસ્તાર પામીરે, અને બીજી વિદ્યા થકી કોઈપણ
રાત્ર અત્રે રાત્રે નહીં. એવી બે વિદ્યાઓ મહાજ કરીને કુંવર
આકાશમાં ચાલ્યો. આગળ ચાલતાં ચાલતાં ઉત્તમ મહા

સમસાનને વિષે ગંગા; ત્યાં એક સોને રૂઢન કરતી ઢખીને જ
 જસિંહ કુંવર પૂછવા લાગ્યા કે:—હિ ભદ્રે! કયા દુઃખે કરી તમે
 આમ વિલાપ કરતાં છતાં રૂઢન કરો છો, માટે જે કાંઈ તમારા
 દુઃખનું કારણ હોય તે મુજને કહો કે જેથી હું તમારું દુઃખ
 નિવારણ કરું! તેવારે તે સ્ત્રી બોલી કે:—હિ વીર પુરુષ! હિ સત્ય
 ના ઘરા! હું સાંભળા. મારો ભરતાર આ શૂળી ઉપર છે, તે મ્મો
 ભૂખ્યો છે; પણ શૂળી ઘણી ઉંચી છે તેથી હું તેને આધાર
 દેવાને અસમર્થ થઈ છું, એ દુઃખે કરી રૂઢન કરું છું. તેવારે
 કુંવર બોલ્યો કે:—હિ ભદ્રે! મારા સ્કંધ ઉપર ચઢીને તારા
 પતિને ભોજન કરાવી સંતુષ્ટ કર. એવું કુંવરનું વચન સાંભ
 લીને તે સ્ત્રી કુંવરના સ્કંધ ઉપર ચઢી બેઠી, અને શૂળીને
 અગ્ર ભાગે રહ્યું જે શખ તેના ખડે ખડ કરીને ભક્ષણ કરવા
 લાગી; વળી મુખે કરી કલકલ શબ્દ અને અચબચ શબ્દ કરતી
 પોકાર કરે છે, તેવારે કુંવરે તે ચરિત્ર જોઈને વ્યંતરીનું સ્વરૂપ
 જાણી મનને વિષે ધૈર્ય ધરી વ્યંતરીના પગને હાથમાં ગ્રહીને ભૂમિને
 વિષે પછાડી, અને ખડગે કરીને તે વ્યંતરીનું નાક છેદન કર્યું. તે
 વારે વ્યંતરી પણ તરત નાઠી, અને નાક છેદાવાથી ઘણા ક્રોધે કરી
 આકુલ વ્યાકુલ થઈને મનમાં વિચારતી હવી કે અહો! એ કુંવરે
 મારું નાક છેદીને મુને નાકથકી રહિત કરી !! તો હું પણ એ કુંવરને
 દુઃખને વિષે પાડું! એવું મનમાં ધારીને તે વ્યંતરી કુંવરનું રૂપ
 કરી નગરમાં જઈ રાજના દરબારમાં પેઠી, પછી અંતેરિમાં જ
 ઘડે રાણીની સાથે વિષય સંબંધી કામકીડા પ્રત્યે કરતી હવી.
 રાત્રિને અંતે રાજા જાગતે થકે અંતેરિમાં રાણી સાથે કુંવરને
 વિષયક્રિડા કરતો દેખીને ક્રોધ સહિત થઈ હાથમાં ખડગ ગ્રહ
 ણ કરીને કુંવરને હણવાને અર્થે દોડ્યો, તેથી તે વ્યંતરી પણ
 તેવાજ કુંવરના રૂપે કરી ત્યાંથી નાશી ગઈ. પછી રાજા પણ તે
 વ્યંતરીદેવીએ જે છળભેદ કર્યો, તેને ન જાણતો એવો થકો કું
 વરની ઉપર ક્રોધ કરીને મંત્રીધરને તેડાવી કુંવરનું સર્વવૃત્તાંત
 કહી સાંભળાવ્યું; અને તેને હણવાનો આદેશ દીધો. તેવારે મ

નોંધે રાજાને યજ્ઞ પ્રકારે કહ્યું; તે છતાં પણ રાજાને કોઈ સ-
ચારો નહીં. તેવારે મંત્રીયર પાતાના સ્વામીની આજ્ઞા આપી-
કરે કરીને ઉઠ્યો. પ્રસાન થયે થકે સમજાનથી દેવીએ કહેલો
કથા પ્રત્યે ન બળતો તે કુંવર ચિત્તમાં આનંદ ધરતો થકો પો-
તાને પરે આવતો હતો, તેને વચમાં મંત્રીયર મળ્યો, તે કહેવા
લાગ્યો કે:-હું કુંવર! તમને રાજાએ આપત. આકરી હજારાની
આજ્ઞા દીધી છે, પણ તે શા કારણે દીધી છે તે હું જાણતો નથી.
એમાં મંત્રીનાં વચન સાંભળીને કુંવર બોલ્યો કે:-હું મંત્રીયર!
રાજાની આજ્ઞા જો એવી છે, તો તું મારો વધ ઉતાવળથી કર.
તે સાંભળી મંત્રીયર બોલ્યો કે:-હું કુંવર! એ સર્વ દુર્જન વિ-
નાશિત જાણાય છે, તે મારે હાલ પ્રચ્છત રીતિયે તમે દેશાંતરે
ગયો. તેવારે કુંવર પણ મંત્રીયરની આજ્ઞાએ કરી કાઢના
માર ઉપર આરુઢ થઈને આકાશ પંથને વિષે ચાલતો થયો.

એવામાં કોઈક વનને વિષે એક સિદ્ધપુરુષ મુવર્ણસિદ્ધિ
કરે છે તેને દીઠા, તેવારે આકાશથી ઉતરીને કુંવરે સિદ્ધપુર-
ુષને નમસ્કાર કરીને પૂછ્યું જે તમે રસસિદ્ધિ કરો છો?
તેવારે સિદ્ધપુરુષ બોલ્યો કે:-હું સત્પુરુષ! મારી પામે
ગુરુત્ત રસસિદ્ધિ વિધમાન છે, પણ ગુરુએ દીધો જે આમનાય
તે આમનાયે કરી રસસિદ્ધિ કરવાને ઇચ્છું છું તોપણ થાતી
નથી. તેવારે કુંવરે કહ્યું કે:-હું સિદ્ધપુરુષ! તમે મારી દ્રષ્ટીએ
રસસિદ્ધિ કરો. તે સાંભળી સિદ્ધપુરુષે તેમજ કહ્યું, એટલે
તરત કુંવરની દ્રષ્ટિના પ્રભાવ થકી રસસિદ્ધિ થઈ. તે જોઈ તે
સિદ્ધપુરુષ હર્ષ પામ્યો, અને કુંવરને મુવર્ણ દેવાને અર્થે આમ
હ કયો. કુંવરે કહ્યું કે:-હું પુરુષ! મારે મુવર્ણનું પ્રયોજન નથી
જેવારે કુંવર મુવર્ણ પ્રત્યે નથી ઇચ્છતો, તેવારે અતિ ધણે
આમ્રહ કરીને તે સિદ્ધપુરુષે જે વિદ્યા આપી; તેમાં એક વિદ્યા
પકી જળનો નિસ્તાર પામીયે, અને બીજી વિદ્યા થકી કોઈપણ
શસ્ત્ર સ્વયે લાગે નહીં. એવી જે વિદ્યાઓ મહાજ કરીને કુંવર
આકાશમાં ચાલ્યો. આગળ ચાલતાં ચાલતાં ઉત્તમ મહા

ગરા સહિત ધવલ પ્રાસાદ મંદિર, તેણે કરી શોભતું એવું એ
 ક શૂન્ય નગર દીઠું, ત્યાં કોતુકે પેઠો થકો આકાશ થકી ઉતરીને
 કુંવરે તે નગરમાં પ્રવેશ કર્યો. ત્યાં પુર સમઘી સર્વ નક્કિ દેખી-
 ને આગળ રાજભવનને વિષે સમભૂમીના આવાશમાં પ્રવેશ
 કર્યો, ત્યાં દેવાંગના જેવી રૂપે ગુણે સહિત, એવી ચાર કન્યા-
 યોગે દેખીને આશ્ચર્ય સહિત તે ચારે કન્યાઓને પૂછવા લાગ્યો
 કે:-હે ભદ્રાઓ ! તમે શૂન્ય નગરમાં કેમ રહીયો છો? અને આ
 કેવું નગર છે? એમ પૂછવાથી તે કન્યાઓ બોલી કે:-હે બુદ્ધિમાન
 આ આનંદપુર નામે પાટણ છે, તેના નરસિંહ નામે રાજા છે,
 તેના એક દેવરથ બીજો દાનવ એવા બે પુત્રો છે, અને એક
 દેવસુંદરી, બીજી સુરસુંદરી, ત્રીજી રત્નસુંદરી અને ચોથી રત્ન-
 વતી એવે નામે ચાર પુત્રીયો છે. એમ બે પુત્ર અને ચાર પુ-
 ત્રીના સ્નેહે કરી સુખે રાજ્ય પાળે છે. એકદા રાજા રચનાડીએ
 ગયો, ત્યાં ઉપવનને વિષે રાજાએ એક તાપસને દીઠો, તેને
 જોજન કરાવવાને અર્થે ઘેર તેડયો, તે આવીને જોજન કરવા
 બેઠો, ત્યાં તે ચારે કુંવરીઓ તે તાપસને જોવાને અર્થે આવી
 તે કન્યાઓનું રૂપ દેખીને તાપસ કામે કરી વ્યાકુલિત થયો, તેથી
 તેના અંગના આકારને અનુસારે રાજાએ કામસહિત દેખીને
 સેવકોને કહી પુરવઠી બહાર કઢાવ્યો; તોપણ તે તાપસ
 યત્ન કરીને અતેડરને વિષે રાત્રીએ આવ્યો; તેને દેખી રા-
 જાએ કોપાટોપે કરી ખડગ લઈ હુલ્યો. તે તાપસ તપને પ્રભા-
 વે કરી પોતાના માઝા કર્મની નિંદાને કરવે કરી સ્મરણને વિ-
 ચે રાક્ષસ થયો, તે રાક્ષસ વિભંગજાને કરી પૂર્વકું ઘેર સંભારીને
 દંડો આવી ઘણા પ્રકારના ઉત્પાત કરી નગરના જન પ્રત્યે વ્યા-
 કુલ કરી રાત્રીને હુલ્લીને પોતે રાજભવનને વિષે રહ્યો છે. એના
 થી ઉપદ્રવ પામેલાં નગરનાં લોક તે જોતાનાં ઘરોને નક્કિસહિત
 પાતાં મૂકીને બીજા નગરને વિષે નાસી ગયાં છે. માત્ર એને
 ચારે પેત્રોને પૂર્વજા અવ્યસાયકી આ આનંદપુરને વિષે રાજાએ
 રાખેલીયો છે. તે અને ચારે કન્યાઓ છીએ. એ રીતે અમારે તમા

ગરુડ સ્વરૂપ બે હાથે તે તમારી પાસે કહ્યું. પરંતુ હું કુંવર!
 રાક્ષસ હુમલા બહાર ભક્ષને અર્થે ગયેલો છે, તેને આવવાની
 વેળા થઈ છે. તોપણ હું સત્પુરુષ! અમે ચારે અખળા કન્યાઓને
 તમારું શરણ છે, અથવા અમારા આ ભવને વિષે સ્વામી પણ
 તમેજ છો. પણ હુમલા નગર અધિષ્ઠિત રાક્ષસના ભયથી કેવી
 રીતે તમને હાં રાખી શકીયે? તથાપિ અમે રાક્ષસના ભયે ક-
 રી તમને પ્રચ્છન્ન રક્ષાને અર્થે રાખવા સમર્થ છીએ. પણ જો તે
 રાક્ષસને વશ કરવાની કળામાં તમે સમર્થ હો, તો તમને છાના
 રાખીએ. તેવારે કુંવરે કહ્યું કે:—હું કન્યાઓ! રાક્ષસનો ભય ભારી
 આગળ રહેવા પામેજ નહીં; કેમકે ભારી પાસે સિદ્ધિવિદ્યા છે, તેના
 મહિમાથી હું નિભય છું; તોપણ પ્રચ્છન્ન ધરને વિષે હું રહીશ,
 જો તેવારે રાક્ષસ છતાં આવે તેવારે તમે સ્નાન મગજનના બે
 ધમ, પ્રપંચ, તેણે કરી તેનાં લોચનને ખેળે કરી તથા સ્નેહ કરી
 કમ કરો, તેવારે હું રાક્ષસનો જય કરીશ. કન્યાઓએ તે ક-
 હલ કરી પ્રચ્છન્નપણે ઓરડાને વિષે કુંવરને રાખ્યો, એવામાં
 રાક્ષસ આવ્યો; તેવારે દસતાં છે મુખ બેતાં એવી તે ચારે કન્યા
 એ પાળાનું ચરિત્ર દેખાડતી સ્નાન અર્થે રાક્ષસને ખેસાડ્યો.
 પછી ખેળે કરીને તેનાં નેત્ર ભરી; તેવારે પ્રથમના સંકેત મુજબ
 કુંવર પણ પાછળથી આવી મજબૂતપણે કરી રાક્ષસને બાંધી તેની
 પૂંડ ઉપર ચડી બેઠો; તેવારે રાક્ષસ બોલ્યો કે:—હું ધીરપુરુષ
 મૂંઠ, મૂંઠ તારું સાદસ, ધૈર્ય જોઈને હું સતુષ્ટ થયો છું; માટે
 જે વડ માત્રે તે હું આપું! તેવારે કુંવર બોલ્યો કે, જો હું આ
 નગર મૂકીને વનને વિષે રહે તો તેને દાસ મૂકી દઈ, નદિતર
 હું મૂકીશ નહીં. પછી રાક્ષસ કુંવરનું વચન અંગિકાર કરી
 વનને વિષે નાશી ગયો.

પછી કુંવરે ચાર કન્યાનું પાણિમહલ કરી દેવરથ અને
 ૧૨ જે જે પાળાના સાગ્રાને ઓપર નગરથી તેડાવીને તે
 બધેને વિષે સ્થાપ્યા, તથા નગરના લોકોને તેડાવીને પ્રથમ
 પહે નગરમાં વસાવ્યાં. સ્વેચ્છાના કૃત્રિને વિષે કુંવર પણ કેટલાં

દિવસ રહ્યો, પછી ઉત્તમ પુરૂષે સસરાના કુળમાં વહુ ન રહેવું
 એવું એકદા મનમાં ધારીને દેવરથ રાજાની આજ્ઞા લઈ પોતા
 ની ચાર સ્ત્રીઓ તથા પાંચમો પોતે, એમ પાંચે જણ મળી
 પાંચ ઘોડાની ઉપર અદ્વાર થઈ આનંદપુરથી ચાલ્યાં. એકદા
 માર્ગને વિષે ખાર ચોજનની અટવી આવી તેમાં તે પેઠાં ત્યાં
 ચાલતાં સંધ્યા સમયે એક વૃક્ષની નીચે રાત્રિને વિષે સુખ આ-
 શ્રમ કરીને રહ્યાં, તે સ્થાનકે ચાર સ્ત્રીયો મુતી, અને કુંવર તો
 હાથમાં ખડ્ગ લઈને જાગતો રહ્યો. એવા અવસરમાં બે વિચા-
 ધરીઓ વિમાનમાં બેસી આકાશમાર્ગે જતી હતી, તેમણે જતાં
 જતાં કુંવરને દીડો, તેથી તેના રૂપ ઉપર વ્યામોહ પામી યત્રી
 વિષયના અભિલાષે કરી કુંવરને અવસ્થાપિતી નિંદ્રા દર્શ અ-
 પહુરીને વૈતાડય પર્વતને વિષે લઈ ગઈયો. હવે પાછળ ત્યાં અ-
 ટવીમાં તે ચારે સ્ત્રીયો જાગીયો, તેવારે તેમણે પોતાના સ્વામીને
 દીડો નહીં, તેથી તેમણે વનમાં ઘણું ડેકાણું કુંવરને શોધ્યો, પરંતુ
 ક્યાંહી પણ દીડો નહીં, તેવારે ચારે સ્ત્રીયો હૃદયને વિષે વા-
 ધરીને ઘોડા ઉપર ચઢી કુંવરનો ઘોડો સાથે લઈ અટવી ઉપર
 કરી દશરથપુરને વિષે ગઈયો. તે નગરમાં ધર્મ અને નીતિથી ર-
 હિત એવો સંતકનાથે અન્યાયી રાજા રાજ્ય કરે છે, તે રાજા
 પરસ્ત્રીના અભિલાષરૂપ વ્યસનમાં રહ્યો છે, પાપ બુદ્ધિ છે, તેના
 મનના પરિણામ થણા દુષ્ટ છે, એવાજ અશુભ અધ્યવસાયને
 ધ્યાનપ્રેરકો માખને વિષે બેઠાથકો નગરપ્રત્યે જુએ છે, એવા
 માં ચોદાને વિષે દેવાંગના સગળી ચારે સ્ત્રીયોને ઘોડાસહિત તે
 પછી તેમનાં રૂપ જઈ વ્યામોહને પામ્યો, પછી તે સ્ત્રીયોને પોતા
 ને વસ કરવા ઉચ્છળા એવા તે દુષ્ટ રાજાએ પોતાના સેવકો સાથે
 હી તે ચારે સ્ત્રીયોને તેમનીને અતિકેરને વિષે રાખીયા; તેમને
 રાંચીધર મહારાજીચરણે શ્રેષ્ઠ પુરૂષો તથા નગરનિવાસી ઉત્તમ
 જન સર્વેએ મળીને રાજાને ઘણું પ્રકારે વાર્તા, તેમજ તે સગળી
 સમવસા દેવાથી તેણે કોઈનું પણ કંઈ આનંદ નહીં. એવા જ
 વસારે ચારે સ્ત્રીયો સોવસાર પોતાના ધર્મની રક્ષા કરવાને અ-

ચિપરમેટીનું ધ્યાન ધરી આસનદેવીનું સ્મરણ કરતી હતી. આસનદેવીએ તે કુંવરીઓના પુન્ય અને ઈષ્ટ શીયંત્રના પ્રભાવથી ત્યાં આસનદેવી પ્રત્યક્ષ થઈને ચારે સીયોપ્રત્યે કહેતી હતી કે:—હવે તમે! હવે પુત્રીઓ! તમે વિપાદ ન કરો. તમારા સ્વામીને કોઈ કલ્યાણ છે, તેને વિધાવરીએ અપહર્યો છે, તે હમણાં વૈતાલ્ય પર્વતે: રતનચુડા નગરને વિષે છે, અને આજથી ત્રીશને દિવસે પ્રખળ કૈન્ય રાજ્યસરકારીયે યુક્ત તમારી સાર સંભાળ કરવાં અર્થે અહીંઆં આવશે. એમ કહી તે ચારે સીયોના કંઠને વિષે પ્રભાવિક હાર નાંખીને આસનદેવી પાતાને સ્થાનકે ગઈ. ચારે સીયો પક્ષ દેવીને વચને આપણે પતિ ત્રીશ દિવસે મળશે! એમ ધારી તથા શીયંત્રરતનને માટે હારની પ્રાપ્તિ થયે કરીને સંતોષ પામી હર્ષવંત થઈ તે હાર પાતપોતાના કંઠમાં પહેરી ધર્મ ધ્યાનને અવલંબીને રહેતી હતી. એવા અવસરમાં તે અન્યાયી રાજા પરચી સેવનરૂપ દુર્મુદ્ધિયે પ્રહો થકો કામાર્થે ત્યાં આવીને મીઠાં, સરાગ અને લલિત એવાં કામકીડાનાં વાતોને બોલતો બોલતો જેવામાં તે સીયો પાસે આવ્યો, તેવામાં હારના પ્રભાવથી આંધળો થયો; તેવારે ત્યાંથી પાછો વળ્યો. વળી કાલેક રહીને પાછો ત્યાં સીયો પાસે આવ્યો, એટલે પ્રથમનો પેઠે આંધળો થયો. એમ ત્રણવાર ઉઘમ કર્યો પક્ષ તે નિષ્ફળ થયો, તેણે કરી અન્યાયી રાજા પોતાના ધરને વિષે નિરાશાની પેઠે રહ્યો.

હવે ગજસિંહ કુંભારને વૈતાલ્ય પર્વતની ઉપર જે વિધાવરીયો સંગ ગઈ હતીયો, તેણે તેને પોતાના ભવને વિષે પ્રશ્નપૂર્ણે આરુઠમાં બેસાડી રાખ્યો, પછી ચોળા સજ્જાર પહેરીને કામસે નાની પેઠે સત્ત્વદ્વય થઈને પોતે આપેલી અવસ્થાપિની નિંદ્રા પરવરીને કુંવર પ્રત્યે હાવ ભાવ, ગ્રેમ પ્રિતિરસે કરી યુક્ત મીઠે વચને કામકલાફ નેત્રે કરી જોતી થકી જગાડતી હતી. તે વામાં ગઈ છે નિંદ્રા જેની એવા કુંવરે જાગતાં થકાં આગળ સીયો જોણું તે કામજન સહિત અંગની ચેષ્ટાપર્યંક સીયોરિત

કરતું દેખીને કુંવર મનમાં વિચારે છે કે, અરે ! શા કારણે એ
જે અટવીમાંથી મુજને અપહર્યો ! વળી કોતું એ નગર છે !!
કેની એ બે સ્ત્રીઓ છે !! એ સ્ત્રીઓની આગળ માફ શીળ કેમ
રહેશે ! અથવા જેમ ભાવિ બનનાર હશે તેમ બનશે, પરંતુ
માફ અહમચર્યવ્રત નિશ્ચલ રહે ! એમ ધારીને મૌન કરી રહ્યો.

હવે તે વિદ્યાધરીઓ પોતે કામચરિત્રમાં નિપુણ છે, માટે
તેઓ વિવિધ પ્રકારની કંઠર્પ સંબંધી ચેષ્ટા કરતી કામને મદદ
કરીને કુંવરના દેહપ્રત્યે આલિંગન દેતી એક પમાડતી થકી ક-
હેવા લાગીઓ કે :—હે કુંવર ! અમે એક જણીઓ તમારી સ્ત્રી-
ઓ છીએ, તમારા દર્શને કરીને અમેને કામરૂપ સમુદ્ર ઉછળ્યો
છે, તે પાણીના પ્રવાહે કરીને સમુદ્ર જેમ ઉપસમે છે, તેમ ત-
મારા શરીરના સંગમે કરીને અમારો કામ ઉપસમ પામશે. તે
કારણ માટે હે કુંવર ! તમે અમારી એકની કામસીલાની ક-
ચ્છાં પૂર્ણ કરો; એટલે તમને અમે ગગનગામિની આદિક ઘણી
વિદ્યાઓ આપશું ! ઇત્યાદિક કામકેલિનાં વચને કરી વિદ્યાધરી
ઓ પ્રાર્થના કરવા લાગી; તેવારે નિર્વિષય છે ચિત્ત જેતું એવા
તે કુંવર કાંઈ પણ બોલ્યો નહીં. એવા અવસરમાં તે એક સ્ત્રી
એના સ્વામિ જે વિદ્યાધર હતો તેપણ ત્યાં આવ્યો, અને વિદ્યાધ-
રીઓને બોલતી જોઈ બહાર જાનામાનો બેસી રહ્યો; ત્યાં પો-
તાની સ્ત્રીઓને કામવિન્હુલ દેખીને વિદ્યાધરનો સ્વામિ મનમાં
વિચારવા લાગ્યો કે :—અહો ! એ કોઈ પણ સાહસિક ધૈર્યવંત
પુરુષ છે ! તે ઉત્તમ પુરુષ પોતાનું સીલ મૂકતો નથી; માટે ક-
ન્ય છે એ પુરુષને કે સ્ત્રીના સંકરને વિષે પડ્યો થકો પણ પો-
તાના પ્રતીતિ રક્ષા કરે છે !! તેમ અવન્ય છે એ બે કંઠર્પ પૂર્ણ
હિત સ્ત્રીઓ !! પરંતુ સ્ત્રીની જાતિ સ્વભાવેજ વિષય સંકિ-
ટોય એવી એવી જાતિની પ્રતિજ્ઞા છે, તેપણ હું એ બે
સ્ત્રીઓનાં ચરિત્ર પ્રત્યે તો જોઉં ! એમ મનમાં આશીર્વાદ કરી
રહ્યો. સ્ત્રીઓએ કામસંલિત ચેષ્ટાના વચને કરીને કુંવરને ચમ-
ત્ત વચ માંડ્યું પણ કુંવર કામચેષ્ટા પ્રત્યે ન કન્નટતો હતો તે

જો નહીં. તેવારે બેડે સ્ત્રીયો કડવાં વચને કરીને ક
તી હવો કે:—હે પુરુષ! અને બેડે જમીયે અનેક પ્રકારે કા
ની વિનતી કરી, પણ તમે અમારું વચન અંગીકાર ન કરો
હવે તમારા પ્રાણનો સંદેહ થાયે. એવું કહે છેતે કુંવર.
સાચો:—હે માતાઓ! હું પુરુષાર્થ સહિત છું, કમળી
માટે સ્ત્રીયોવા સી રીતે કરું? એવું કુંવરનું વચન સાં
ળીને બેડે વિદ્યાધરીયો કામરહિત થઈ થકી મનમાં વિચાર
કાળીયો કે, આપણ બેડેનું વચન એણે ન માન્યું તો એને આ
પણે કંઈમાં પાડશું! એવું ધારીને કોડાહલ શબ્દને કરતી થકી
કહેવા લાગી કે, જો જો લોકો! આ ચાર અમારા ધરને વિષે
પોછે તેને પકડો; એવા ત્રણ સ્વરે પોકાર કરતી સાંભળીને
મામનો રક્ષક જે કોડવાળ તે પોતાના સેવકો સહિત દોડીને શ
બ્દને અનુસારે તે વિદ્યાધરના ધરને વિષે પ્રવેશ કરી કુંવરને મ
જબૂત બંધને બાંધી વધ કરવાને સ્થાનકે લઈ આવ્યો. તેવારે
પોતાની સ્ત્રીયોનું ચરિત્ર જોણે દીકું છે એવા તે વિદ્યાધરે કુંવ
રને નિર્વાપયી જાણીને તેને તેડવા માટે પોતાના સેવકો મોકલ્યા;
તે સેવકો જઈને કુંવરને તથા કોડવાળને તેડી લાવ્યા. પછી
વિદ્યાધર બોલ્યો કે:—હે દુર્ગપાળ! આ સતપુરુષ છે, મહાન પુ
રુષ છે, આ સ્ત્રીયોનું ચરિત્ર મેં દીકું છે, આ કુંવર નિર્વાપયી છે,
એમ કહેતો કુંવરને નમસ્કાર કરીને પોતાની પાસે બેસાડ્યો,
દેવે કોડવાળાદિક નગરના લોક સર્વ કુંવરની સ્તુતિ કરી પોત
તાને ધર ગયાં.

એવા અવસરને વિષે પૈતાકથગિરીનો સ્વામી શ્રીધર એવે
એ રાગ વિદ્યાધરનો ઇંદ્ર છે, તેણે આ સર્વ વૃત્તાંત સેવકના
બાંધી સાંભળ્યો, તેથી તે કુંવરનો મહિમા જાણીને કુંવરને તેડાવી
સ્ત્રીયોનું ચરિત્ર પૂછવા લાગ્યો. તેવારે કુંવર કહેવા લાગ્યો કે:—
હે બેચરંદ્રા! કરેલા કર્મનો ભોગવ્યા વિના ક્ષય ન થાય, છ
વને કર્મની ગતિ સ્થિત છે, મોહવિતસ્તીત જે કર્મ, તે કર્મના
દાપ થકી મહાન પુરુષ પણ મુકાય છે, તેથી તે પુરુષ પણ અ-

જાણી દુષ્કર જોડ્યો કે, જારી પરજીતી ચાર બીજાં આટવીના
મૂડી છે, તેની શુદ્ધિને અર્થે હું પ્રથમ જઈશ, ત્યાં જાગી તમા
રા ઘરને નિર્મિત તમારી પુત્રીયાને સખપી. હું તે ચાર બીજાંની
ખખર સહ વલ્લ માસને સાત દિવસે ઠીકાં આપીશ. એમ કહી
ખેચરેંદ્રને નમસ્કાર કરી રજા માગી. તેચારે વિદાયરેંદ્રે તેને અ
દસ્યાંજની તથા મગનમાગીની એવી બે વિદાયો લીધી, અ
જવાની આજ્ઞા આપી.

જવાની આજ્ઞા આપી.
હવે કુંવર તણુ માસ તે સાત દિવસની પ્રતિજ્ઞા કરી આ
ધી આકાશ પંથે ચાલ્યો, તે પ્રથમના વનને વિષે આવીને
વસના ચાર પ્રહર લગી તે ચાર સ્ત્રીઓને જોઈ, પણ ક્યાંક દી
નહીં. એવામાં રાત્રિને વિષે વનમાં ભમતાં કાઈએક સ્ત્રી
આકંઠ કરતી જોઈ સ્વરે રૂદન કરતી અહીં અહીં એક ના

ખાંધી પાંકારતી સાંભળી, તેના શબ્દાનુસારે ધૈર્ય ધરીને ખડક
પાથમાં લઇ આવવાનપણે કુંવર ચાલ્યો; આગળ જતાં અટવી
માંહે હાથીના મુખને વિષે કન્યારાજ પ્રત્યે દેખતો હશે. તેનારે
કુંવર પદોપકારજીકિયે ખડકે કરી હાથીને હણીને કન્યા મુકાવી.
તે પુછવા લાગ્યો કે:-હે ભદ્રે! રથા અર્થે તમે આ વનને વિ
ધે હાથીના મુખમાં આવી પડ્યાં? એમ પુછવાથી કન્યા કહેવ
લાગી કે, હે પીર! સાંભળો. મારી કથા જેમ છે તેમ તમારે
આગળ હું કહું છું.

બીપુર નગરને વિષે શ્રીચંદ્ર નામે રાજા છે, તેની શીલવ-
તી નામે રાણી છે, તેના અગતી નીપતી મહનમંજરી નામે
પુત્રી છે. એકદા સમયે તે મહનમંજરીની માતા પૂર્વકર્મના
ચોગથી બાલ્યાવસ્થાને વિષે અકસ્માત મરણ પામી; તેવારે તે
મહનમંજરી બીજા વિમાતાને વશ પડી. તે વિમાતા તેની ઉપર
નિષ્ણે દ્રવ્ય ધરી થકી રામની આગળ પુત્રીના કુલ દાવ પ્રત્યે
બોલતી, તે મહનમંજરી પણ કષ્ટે કરી નિર્જનન કરતી હતી.
એક દિવસ વિમાતાને તે કુંવરીની ઉપર અપવાદ મૂકી ખાંધ
આગ ચલાવ્યું, તે સાંભળી કુંવરી પાતાના કન્યા કર્મના વિપાક
ચિંતવવા લાગ્યા, અને તે થકી દુઃખે ભરાણી મરણનું શરણ અ-
નિવાર કરીને વનને વિષે ગઈ, ત્યાં મરણને ઉત્તમક થઈ થકી દેવક
સેવકમાં જઈ પડી. તે અવસરે ત્યાં અકસ્માત જંગ પીકાને
અપે એક હાથી આવ્યો, તેણે તે બાળીકાને પડાઈ મુકાઈ
કરી મરણ કરી, એલામાં તે હાથીને વગી બોળા. હાથીને
આગળ પીંદ તેવારે તે હાથી પાંધી કન્યાસદિત નાસી ગયો.
તે પીર પૂરપ! તે મહનમંજરી હું છું. જેને તમે હાથીના કું
વરમાંથી મુક્તીને પાતાવો કરી; તેથી હું નરોત્તમ! આ જવ
તે દિવસે આજના દેનારા વનજ થયા. મારે મારા પતિ પ
વનજે હું બીજા પુરુષ મારે જાંવરનુલ્લ છે. આ અવન
માને બીજા તમારે મારું કલ આગથી મી નિનરમાંથી કલ
નારે મે મુક્તે મુક્તે કે જેથી તમારો મુનમ થશે. આજે મારે

જન્મ સદ્ગ થયો ! સાચી જે હું કરડાના વૃક્ષને અર્થે
હતી, પણ મને તમારા સરખો કલ્પવૃક્ષ મળ્યો; માટે જેમ
મારો ઉપકાર કીધો તેમજ મારું પાણિમહણ કરીને મને સ
કરો. એવું સાંભળીને કુંવર તેનું પાણિમહણ કરી ત્યાં
વિષેજ રહ્યો. એવામાં શ્રીપુર નગરના રાજાને વિમાતા એમ
હેવા લાગી જે તમારી પુત્રી કોઈ વિટલ પુરૂષને મહણ કરી
નાશી ગઈ છે; તે વાતને સાચી માનીને રાજા કોઈવંત થયોએ
કુંવરીની શોધને અર્થે સેનાસહિત તેજ વનને વિષે આવ્યો.
પ્રભાતે વનને વિષે ભમતાં ભમતાં કુંવર સહિત કુંવરીને દેખી-
ને રાજા કુંવરને હણવાને અર્થે ઢાડ્યો, કુંવરપણ હાથમાં ખડગ
લઈને રાજાની સન્મુખ આવ્યો, રાજાએ હાકોટ્યો થકો કુંવર
યુદ્ધ પ્રત્યે યાચતો હવો, રાજાએ સૈન્યને ઐર્યું, તેવારે કુંવર યુદ્ધ
કરવા સન્નદ્વખદ્ધ થયો; ત્યાં ખડગે ખડગ, મુઠિયે મુઠિ, એમ
યુદ્ધ કરતાં વિદ્યાજડીના પ્રતાપથી કુંવરે રાજાના સૈન્યને છાંયું
જેથી સૈનિકોએ નાસવા માંડ્યું. એવું કુંવરનું પ્રબલભુજનું પ-
રાક્રમ દેખીને શ્રીચંદ્રરાજા કુંવર પ્રત્યે નમીને ઇષ્ટવદ્ધિલ હિતના
વચન કરી કહેવા લાગ્યો કે:-હે સત્વાંગી પુરૂષ ! તમારા પ-
રાક્રમે કરીને તમે ઉત્તમ કુળના છો એવું અમે જાણ્યું, પરંતુ
હે જામાતા ! તમે અમારા જમાઈ જે થયા, તેનું કારણ મને
કહો. એવાં રાજાનાં વચન સાંભળી કુંવર બોલ્યો કે:-હે રા-
જાન્ ! એ વાત તમારી પુત્રીજ તમને કહેશે. પછી કુંવરના સં-
કેતે કરી કુંવરી પ્રથમ થકી વિમાતાનો પ્રબંધ નિર્વીશિયે કરી
કહેતી હતી. રાજા પોતાની પુત્રીના મુખથકી સર્વ વૃત્તાંત સાં-
ભળીને હર્ષવંત થયો. પછી સૈન્ય એકડું કરી કુંવરને સાથે લ-
ઈ રાજા પોતાના નગર ભણી ચાલ્યો; એવામાં વર્ષાદ થયો તે-
થી પાણીની ધારાઓ પડવાથી પર્વતની પાસે પાણીના પ્રવાહ
કરીને નદી પૂર આવી છે, તેને કાંઠે રાજા પણ સેનાસહિત
આવ્યો. તેવા અવસરે નદીના પુરના પ્રવાહને વિષે રથે વળગે-
લીયો, મુખે પોકાર કરતીયો, પાણીના પ્રવાહમાં જુગારવ

ને હે ધીર! ધીર! અમારા બેઉના ઉદ્ધાર કરો! ઉદ્ધાર કરો!
અમારી સાર કરો! સાર કરો!! એમ બોલતી એવી બે કન્યા-
એને પાણીના પુરમાં તણાતી લોકોએ દીડી, તે બેઈ સર્થ સે-
નિક લોકો હાહાકાર કરવા લાગ્યાં. તેવામાં કુંવરની દ્રષ્ટિએ તે
કન્યાઓ પડી, તેવારે પરોપકાર બુદ્ધિએ કરીને કુંવર નદીના પુ-
રને વિષે પડી, જડીના પ્રભાવે કરીને સ્ત્રીયુગલને પાણીના પુર-
માંથી બહાર કાઢીને કાંઠાને વિષે આણ્યું. આવો કુંવરનો મહિ-
મા કેમ જિતમાં ચમત્કાર પામી રાજા મનમાં વિચારવા લાગ્યો
કે, અહો! આ કોણકે મોટો પુરુષ છે. પછી રાજા તે બે કન્યા-
એને પૂછવા લાગ્યો કે:-હે પુત્રીઓ! તમે પાણીના પુરને વિષે
કેમ પડિયા? તેવારે તે કન્યાઓ કહેવા લાગી કે:-હે રાજા!
માંલગો.-

કશ્મીરનું નગરને વિષે શિવદાસનામા વ્યવહારીયાની અમે
બે પુત્રીઓ હીએ, તે પુરમાં પાપબુદ્ધિ નામે રાજા રાજ્ય કરે
છે, તેણે કોઈક પરદેશી આર સ્ત્રીઓ પાંચ ઘોડાઓયુક્ત નગરમાં
પ્રવેશ કરી ચઢિયાને વિષે આવતીઓ દીડી, તે સ્ત્રીઓને પોતાના
અતેહરમાં પોતાની સ્ત્રીઓ કરવા માટે રાખી, તે બેઈ નગર
નિવાસી લોકો તથા રાજ્યના આધિષ્ઠિત પુરુષ બે મંત્રીથર પ્ર-
મુખ હતા, તેઓએ તે રાજાને ધણુંએ કહ્યું કે તમે એ કાર્ય
કરો કેમકે એથી મોટા અનર્થ ધારો; તોપણ રાજાએ કોઈક
કહ્યું માન્યું નહીં. તેવારે નગરલોકે બાણ્યું જે રાજા પારડી સ્ત્રી-
ઓ મહણ કરે છે, તેને પાપે કરી નગરને ઉપદ્રવ્ય ધારો; પુર-
માં ધારો. એવું વિચારી લોકો ધીમે ધીમે પોતાની દ્રવ્ય
મુખ સારસાર વસ્તુઓ લઈને અન્ય કોઈક પોતાના સંબંધી
ઓમાં રહે છે ત્યાં જવા લાગ્યાં. અમારા પિતાએ પણ અમે
સહજિયાને અમારા બાઈ સહિત અન્ય ગામે જવા માટે રથ
વેચારી મોકલીયા. પણ ચાલતાં ચાલતાં અમે તેવારે કહ્યું
વ્યાં તેવારે નદીને કાંઠે રથસહિત અમે બે જણીયોને મુ-
અમારા બાઈ સંબંધને અર્થે ગામમાં ગયો, પાછળથી મેં

થઈ, તેણે કરી અકસ્માત નદીયે પુર આવ્યું; તેમાં અમે જે જણીયો રથસહિત તણાણીયો. પણ અમારા શુભ પુન્યના ઉદય થકી આ ઉત્તમ પુરૂષે અમેને પાણી થકી ઉગારીને મરહથી બચાવી છે, માટે અમે બેઉનો આ લવને વિષે એજ ભરતાર હો. એટલું કહીને ઉભી રહી.

કન્યાઓના મુખથકી વૃત્તાંત સાંભળીને રાજા મતમાં વિચારવા લાગ્યો કે હું જમાઈ તો શ્રેષ્ઠ પામ્યો! એવામાં નદીનું પુર ઉપસમ પામ્યું, તેવારે સેનાએ સહિત રાજા નદી ઉતરીને શ્રાપુર નગરમાં આવ્યો, ત્યાં તે બેઉ કન્યાઓનો ભાગ પણ મળ્યો, એટલે બે કુંવરીઓએ તેને કુંવરે કરેલા ઉપકારનો સંબંધ કહ્યો; તે સાંભળી વ્યવહારીયાના પુત્રે તે સુરસુંદરી તથા જયસુંદરી એવે નામે પોતાની બે બહેનોનું પાણિગ્રહણ મોટા મહોત્સવે કરી તે કુંવર સાથે કરાવ્યું. પછી કુંવરે રાજાની આગળ ચાર સ્ત્રીનું વૃત્તાંત કહીને દશરથપુરને વિષે સૈન્ય મોકલવાની આજ્ઞા આપી, અને વળી આનંદપુરને વિષે પોતાના સાળાને તેડવા માટે દૂત મોકલ્યો; તે પણ પોતાની બહેનોની સાર કરવા સાર પોતાનું સૈન્ય લઈ ત્યાં આવ્યો. પછી પોતાના સસરા શ્રીચંદ્રરાજનું સૈન્ય મળી ચાર અક્ષોહિણી સૈન્ય જંગવીને રાસુદ્રના કલ્લોલની પેઠે ભૂમિ કંપાવતો શત્રુને આચ્છાદતો થકો પર્વતની ટુંકને ચલાવવાન કરતો, પાંચમાં જે જે દશ આવે તે રાવે દિશિમંડલને સાધતો તે ગજસિંહ કુંવર આવ્યો. કેટલેક દિવસે દશરથપુર આવીને તેના ગઢને રૂંધી દેરતો આંટો દઈ રહ્યો; તેવારે પાપબુદ્ધિ રાજા પણ પ્રબલ સામંત, મુલક, હાથી, ઘોડા, રથ એવી ચતુરંગીણી સેના લઈને અગશુકને વારવો થકો પણ નગરની બહાર નિકળીને કુંવરના સૈન્ય સાથે ગર્વ દેખાડતો હતો. ત્યાં બેઉ સૈન્યને મોંઘાનોંઘે યુદ્ધ થયું. યુદ્ધમાં હાથીએ હાથી, ઘોડે ઘોડા, પાળે પાળા, એમ નિતિયુદ્ધ કરતાં પાપબુદ્ધિ રાજા પારકી સ્ત્રીના અધિભાવી. વ્યસનમાં લુપ્ત અન્યાયી છે તેથી પોતાના પાપને જોરે

તેનું સૈન્ય ભાંગી ગયું. તેવારે કુંવરનાં મુલકે પાપબુદ્ધિ
 અને ઇવતો બાંધીને કુંવરની આગળ આણ્યો. તેને કુંવરે
 કહે:—હે પાપબુદ્ધિ રાજા! તેં મોટો અન્યાય કર્યો તેણે ક-
 ને તેં આ ભવને વિષે રાજ્ય ગમાવ્યું અને પરભવમાં નર-
 કાંડનાં દુઃખ પામીશ! એમ વચને કરી નિર્ધાટન કરીને તેને
 કોકોટી મૂકી દીધો. તેવારે તે શિયાણીઆની પેઠે નાશી ગયો,
 અને કુંવર નગરના લોક વધાવતે, મંત્રીશ્વર પ્રમુખે પ્રજામતે
 કસારૂપુરને વિષે પ્રવેશ કરી રાજ્યસભાને વિષે આવી સિંહા-
 યત્રે બેસી પાતાની આજ્ઞા પુરને વિષે પ્રવર્તાવીને નિષ્કંઠક
 રાજ્ય કરવા લાગ્યો, પ્રજાલોક આનંદને પામ્યાં, પાતાની ચાર
 સ્ત્રીયોં પણ આવી નમસ્કાર કરતી હતી, અને શિયલ રતનને
 મોટું શાસનદેવીયે દીધેલા હારનાં પ્રભાવ હતી દેખાડ્યો. પછી
 કુંવરે પ્રજાને નિઃશંક કરી તેથી પ્રજા પણ આનંદ પામી.

હવે કુંવરે પૂર્વકૃત પુણ્યના ઉદયથી પ્રાપ્ત થયેલા પ્રાજ્ય
 રાજ્યને પાતાની સુંદર સાત સ્ત્રીયોંયે યુક્ત થકો પાળે છે. કે-
 રનાએક દિવસ પછી રાજાને તથા સસરાને રજા દીધી, તેથી
 તે પણ પાતાને સ્થાનકે ગયા. એકઠા તે કુંવરે મહિનાની અ-
 વધિ કરી મંત્રીશ્વરને રાજ્ય સોંપી નિશ્ચીંત થઈ આકાશમાં
 વૈતાલ્ય પર્યતને વિષે ચાલવા માંડ્યું. માર્ગમાં વૈતાલ્યની પાસે
 એક વન છે, તેમાં એક પ્રાસાદને રૂખી વિસ્મિત થકો હેઠે ઉ-
 તરીને તેણે પ્રાસાદમાં પ્રવેશ કર્યો, તેમાં યક્ષની મૂર્તિ રૂખી
 તેને પ્રજામીને વિનયપૂર્વક સ્તવના કરી; તે અવસરે તે યક્ષના
 દેરાને વિષે ચાર પુત્ર પુર્યો છે, તેમણે કુંવરને મીઠું વચને ક-
 રી બોલાવ્યો, અને કહ્યું કે:—હે સાહ! આવો, આવો. હંડાં
 તમારાં અંતને ધણે દિવસે સમાગમ થયો! એમ કહી બેસવા
 મોટે આમન દીધું. તેના ઉપર બેસીને કુંવર મનમાં વિચારે છે
 કે, મોટું ઉત્સવના થકો એ મુઠ્ઠને એટલોજયો આદરસતકાર કરે
 છે મોટે અહીંયાં કાંઈક કોતક છે, એમ ચિંતવી પુતો પ્રત્યે પૂછવા
 લાગ્યો કે:—હે પુરુષો! તમે શા કાર્યને મોટે હંડાં ચારે નજી

એકઠા મળ્યા છે? વળી તમે કોણ છો? અને ક્યાંથી છો? એમ પૂછનાથી હુતારા બોલ્યા કે:-હું ધિર પુરુષ! પરદેશી મનુષ્ય છીએ, કૌતુક જોવાને અર્થે પૃથ્વીતળમાં ભ્રમણ ભ્રમતા આ દેરાસરમાં આવ્યા, તેવારે એક અપૂર્વ આશ્ચર્ય થયું તે કહીએ છીએ તે સાંભળો.

આ વનમાં એક પર્વત છે, તેની ગુફામાં કોઈએક વિશ્વવરહ છે, તેની ચાર પુત્રીઓ છે, તે યૌવનવસ્થા પામી છે તેમણે ઈહાં યજ્ઞના દેરાસરે આવીને વરની પ્રાર્થના કરી, તેવારે યજ્ઞે પ્રત્યક્ષ થઈને તે બાળીકાઓને કહ્યું કે, હું પુત્રીઓ! એક માસને અંતે તમારા ભર્તારને ઈહાં આણીશ. તે સાંભળી ચારે કન્યાઓ હર્ષ પામી, અને અમે ચારે જણુ તે કૌતુક જોવાને અર્થે ઈહાં રહ્યા છીએ, તે એક માસનો અવધિ આજે પૂરો થયો છે, પણ યજ્ઞે કહ્યો જે વર તે તો હજી આવ્યો નથી. ત્રીજી ચારે કન્યાઓ આ યજ્ઞની ઉપર કોપ કરીને અગ્નિમાં પ્રવેશ કરશે. તે કન્યાઓ હમણાંજ અહીંયાથી નિકળી ગુફામાં ગઈ, અને હું ઉત્તમનર! તમે પણ હમણાં ઈહાં આવ્યા છે નહીં તમે ત્યાં જાઓ. અને તે કન્યાઓ જીવતી રહે તો યજ્ઞને કહેવું સાચુ થાય. એવું હુતારાનું વચન સાંભળીને ઉપાસના જુદાપે કુંવર તે હુતારાઓની સાથે કુંવરીઓને સહાય કરવા અર્થે ચાલેલા ધકો પર્વતની ગુફાને દ્વારે આવ્યે ત્યાં આગળ ગુફામાં જતાં શોભતીય મુખનાળી ચાર કુંવારીઓને મળી બુલાવતી કેની કુંવર વિચારવા લાગ્યા કે, હા હા! આને કીંકર કુંવારીની રચના દેખાય છે! જે મારે ઈહાં અગ્નિમાં કુંવારો કારણે એવું કીધો છે! વળી યજ્ઞ પ્રત્યક્ષ આગળે એકઠા કર્યા છે તેવું મું કારણુ હશે! વળી મુતક પુરુષ છે પણ તેને ભાંજળીનું વિલેખ કરીને કુંવારાનાં કુંવારી તેની કુંવારી કરી છે. વળી અગ્નિમાં ધકો જઈને, તેને કારણુ હશે! તેમજ ખીર અને પુત્રાદિક નિવેશની સાથે જ, વળી એ ચાર પુરુષ છે પણ એ સર્વનું મારણ થયું છે.

સી રીતે કુંવર મનમાં વિચાર કરે છે, એવામાં એક યોગી જ-
ન ઉઠીને કુંવર પાસે આવીને કહેવા લાગ્યો કે, ધન્ય છે મુ-
ને! આજે મહારો દિવસ સફળ થયો, જે માટે મારી આશા
નું થઈ. હે કુંવર! એ ચારે કન્યાઓને તમે પરણો, એને ત
માને પરણવાની અભિલાષા છે માટે એનું પાલિતમહુલ કરીને
મારા ધરજમાઈ થઈને કહાં મારી પાસે મુખે સમાધે રહો. પણ
દમનમાં મારે વિદ્યા સાધવી છે, તેના ઉત્તરસાધક તમે થાઓ.
એવું સાંભળીને કુંવરે. દક્ષિણપણા માટે તે યોગીનું વચન
અગિયાર કર્યું.

હવે યોગીએ અગ્નિના કુંડની ચારે દિશાએ ચાર પુતારા
પુરૂષને હાથમાં હથોથાર આપીને ઉભા રાખ્યા, તથા ચાર વિ-
દિશિતે વિષે ચાર બાળીકાઓને ઉભી રાખી, અને પોતે ચારે
દિશાએ દ્રષ્ટિ રાખીને જાપ જાપતાં હોમ કરવા માંડ્યો. જાપ
પૂર્ણ થયા પછી બળિદાન દેવા માંડ્યું, તેવારે મધુ ધૂતાદિકને
હોમ કરતો દેખીને કુંવરે મનમાં વિચાર્યું જે આ કાંઈ ઉત્તમ
કાર્ય નથી, હવે મારે કેમ કરવું; પણ મારી પાસે વિદ્યાધરે
દીધેલી એક આકાશગામિની અને બીજી અદ્વૈતઅંજન એ બે
વિદ્યાઓ છે તેના મદદિમા જોઉં. એવું મનમાં ચિંતવી નેત્રને
વિષે અંજન આંજીને યોગી પાસે જઈ ઉભો, પણ અંજનના
પ્રભાવ થકી યોગીએ તે કુંવરને ન હીડા. હવે જેવારે તે યોગી
નાં જાપ, હોમ અને પૂર્ણાદુતિ થઈ, તેવારે કુંવરે યોગીને બાં-
ધીને અગ્નિના કુંડને વિષે નાંખી દીધા; તે દેખીને ચારે ધુત
પુરૂષો ત્યાંથી નાશી ગયા. મરુણના લયને લીધે ત્યાં રહેવાને
સમર્થ ન થયા. તે યોગી અગ્નિકુંડમાં બગતો મુવર્ણપુરૂષ થ-
યો. મહી કુંવર તે ચારે બાળીકાઓને તેમનાં ઠામ દેકાજાદિ સ-
ર્વ પૂજવા લાગ્યો. તેવારે તે કન્યાઓ બોલી કે:-હે નરદેવ!
તમે અમારું ચરિત્ર સાંભળો.

હરિપુર નગરને વિષે શિવદેવ રાજા છે, તે પરમ હિદય
અરિદંત બ્રહ્મા છે, તે પ્રજાને યોગ્ય ન્યાયનિતિયે પાળતો રા

જય કરે છે. તે નગરમાં ધનદ, કામદેવ, ધનંજય અને વિ
એવે નામે ચાર વ્યવહારીયા વસે છે, તેમને માંહોમાંહે
ભાવ છે, તેમની પાસે અગણિત ધન છે, મારે તે ચારે
ઢય કહેવાય છે. તે ચારે ઉત્કૃષ્ટા અરિહંત ભક્ત છે, તેમના ઉ
પર રાજાનું ઘણું માન છે, તે ચાર વ્યવહારીયાની સતિતા,
સુસલિતા, સુલોચના અને પ્રગુણા એવે ચાર નામે અમે ચાર
પુત્રીઓ છીએ, અમારે પણ માંહોમાંહે સ્નેહ છે, અમે ચારે
શ્રી વિતરાગની ભક્તિવંત છીએ અને વિનયાદિ ગુણે કરી સ
હિત છીએ. એકદા શ્રી સમેતશિખરનો મહિમા ગુરના મુખથી
સાંભળીને યાત્રાને અર્થે ચતુર્વીધ શ્રી સંઘને એકઠો કરી અમા
રા પિતાદિક પરિવાર સહિત શ્રી સમેતશિખર ગિરિરાજે આ
વીને મોટા મહોત્સવ સહિત વીશે દુકે ઘણી ભક્તિએ કરી જિ
નેશ્વરને પુજી સ્વામિવાત્સલ્ય કરી દીન દુઃખીયાનો ઉદ્ધાર કરી
ત્યાંથી પાછા વળ્યા. જ મહિના પંચે ચાલતાં થયાં, ત્યાં મા
ર્ગમાં કોઈ મહા વનને વિષે શ્રી સંઘે ઉતારો કર્યો, રાત્રિએ
તંબુમાં અમે ચારે બાળકીઓ એકાંતે નિંદ્રાવશ થઈએ, ત્યાં
થી એ ચાર હુત પુરપોએ અમોને અપહરીને આ યોગીની
આગળ આણી રાખી; એવામાં અમારા ભાગ્યના ઉદયથી ત
મે ઘડાં આવીને અમને અભયદાન દેઈને જેમ પોતાની કરીયો
તેમજ તમે અમે ચારે જણીયોનું પાણિયહણ કરીને અમને સ
નાથ કરો. એવાં તે બાળકીઓનાં વચન અંગિકાર કરીને ક
વરે તેમનું પાણિયહણ કર્યું. પછી સોનાના પુરપને અગ્નિના કું
ડમાંથી કાઢીને તે ચારે સ્ત્રીઓને પોતાની સાથે લઈ તે
વનને ઉદ્દસંધીને હરિપુર ભણી ચાલ્યા. આમાનું આમ પ્રત્યે ચા
લતાં ચાલતાં માર્ગમાં ગંભીરપુર પાટણના ઉવાનને વિષે થોડા
તથા કન્યાઓને મૂકીને કુંવર પોતે સથવારો જોવાને મારે ન
રમાં પ્રવેશ કર્યો; ત્યાં સથવારાની પૂજપરજ કરે છે અને
ગરને જુએ છે, અટલામાં નગરમાંથી કોઈક તેજ નગરની
શ્યા તે વનમાં યજ્ઞવાને અર્થે આવી; તે કન્યાઓ અને મા

પુરુષે યુક્ત દેખીને લોભે કરી આંધળી થઈ થકી કૂડી મા-
 ફરી કન્યાઓ પાસે આવી કહેવા લાગી કે:-હે મારા ભા-
 ની સીઓ! મારા ઘરને વિષે મારા બાંધવે આવીને મને તે-
 વા માહતી છે, એવી રીતે પુતીને તે બાળીકાઓને સર્વ વ-
 સ્ટુરે યુક્ત પાતાને ઘેર તેડી લાવી. ત્યાં વેરયાનું ઘર દેખીને
 બીહીતી થકી તે ચારે સીયો પાતાના શીલ રક્ષણને અર્થે
 એક ઓરડામાં પેશી મજબુત કમાડ દઇ કરી રહી. જેમ કેઇ
 રીતે તે કમાડ ઉપડે નહીં એવી રીતે બંધ કરી મૂક્યાં.

એવા અવસરે કુંવર પણ ગામમાં ફરીને વનને વિષે આ-
 વ્યો અને બધાં છુપે ત્યાં ઘોડો, સીયો અને મુવર્ણપુરુષ એ-
 માંથી કેઇ પણ દીકું નહીં; તેવારે કુંવરે વિચાર્યું જે અહીં કે-
 વિ આશ્ચર્ય! મારી સીયો આદિકને કેઈ પુર્ન અપહરી ગયો
 છે. એવું મનમાં ચિંતવી તેના પગને અનુસારે વેરયાને ઘર
 આવીને અંજનના પ્રભાવથી અદરય થઈ તેના ઘરને વિષે પ્ર-
 વેશ કરી અસાદિક દીકા, તે સર્વ પાતાના છે એવો નિશ્ચય ક-
 રીને પાછા વળ્યો. પછી તે વેરયાને શિક્ષા દેવાને અર્થે આગ્ર-
 ભુવં રૂપ કરી નિમિત્તિયો થઈને વેરયાને ઘેર આવ્યો, વેરયા
 પણ તે આગ્રભુને દૂર થકી આવતા દેખી ક્રોધાળી હોઈને તેની
 સમુખ ઉભી આદર થકી આસન આપી બેસાડી નમસ્કાર
 કરીને મૂઢવા લાગી કે:-હે દિગ્ધ મેટ્ર! મારા ઘરને વિષે ચા-
 જોવાનું પાતાની મંજીલ લીલાબારે આવી રહી છે, પરંતુ કેઇક
 દરમિયાન રાખે કરી કલાણી છે તેથી આરંભને વિષે કમાડ બંધ
 કરીને બંદો બેઠી છે; મારે એના રાખને નિવારે તો તંત્રને ચાં-
 નિષ્ટ આપીશ. એમ વેરયાએ કહ્યાથી કુંવર કહેવા લાગ્યો
 કે:-હે નાદર! એ બીયો તો કેઇક વિરામ આકાર રાખે ક-
 રી કલાણી છે, તે પુર્વે તેમની પાસે વળને તેના ચાકિની મુન
 નિશ્ચય રાખને નેચાવીશ; ત્યાં કમી નમારે દૂર નેચું પડે
 એવું નિશ્ચય પચન જાણીને તે પચન વેરયાએ અગિયાર
 રીતે પછે કુંવર નેચાણીને પાસે ચર્ચ ખદાર દેખે રહી કહે

લાગ્યો કે:—હે ભદ્રે! હે પ્રિયે! તમે કાંઈ ચિંતા કરશો.
 મનને વિષે સમાધિ રાખીને રહેજો. ઐવો પોતાના પતિનો સ-
 જ્ઞ સાંભળીને તે સ્ત્રીઓએ ઓરડાનું બારણું ઉઘાડ્યું; અને
 પોતાના સ્વામિને નમસ્કાર કર્યો. કુંવરે તેમને કહ્યું કે, હું તમને
 સુધી વેશ્યાને શિક્ષા કરું, ત્યાં સુધી તમારે અહીંયાં રહેવું.
 એમ કહી ફરીથી ઓરડાનાં બારણાં બંધ કરાવી વેશ્યા પાસે
 આવીને કહેવા લાગ્યો કે, એ સ્ત્રીઓના દુઃખને મેં સારી પેઠે
 જાણ્યું; માટે હવે મારે તમારા ઘરને વિષે રહીને એના ઉપ-
 ચાર કરવો પડશે. તેવારે વળી પણ વેશ્યાએ પૂછ્યું કે:—હે દે-
 વજી! તમે બીજી પણ કેઈ સિદ્ધ વિદ્યા જાણો છો? ત્યારે બ્ર-
 હ્મણ બોલ્યો કે, હું તો સર્વ કાંઈ જાણું છું તેથી હું સર્વજ્ઞ
 છું. મારણ, મોહન, સ્તંભન, વશીકરણ આદિક સર્વ વિદ્યા જાણું
 છું; વળી બાળનું તથા વૃદ્ધનું વય પરાવર્તન કરવાની વિદ્યા
 પણ મારી પાસે છે. તે સાંભળી વેશ્યા આનંદ પામીને બોલી
 કે:—હે દ્વિજરાજ! હું વૃદ્ધ છું, માટે મને યૌવનવતી કરો.
 તેવારે દ્વિજરાજે કહ્યું કે, જો તમે સંયોગન થાઓ તો મુજને શું
 આપો? ત્યારે વેશ્યા બોલી કે લાખ સોનૈયા આપીશ. એટલે
 તે દેવજો પણ હાકારો કર્યો, અને વળી બોલ્યો કે:—હે નગર
 નાયક! ફરીથી નવ યૌવન આવવાની જે વિદ્યા તે સાંધવાને
 અર્થે પ્રથમ મસ્તક મુંડન કરાવી નન્ન થઈને પછી મારા દી-
 ઘેલા અદ્વય અંજનને આંખમાં આંછ અદ્વય થઈને બળતા
 નિલાઠામાંથી અગ્નિ આહ્વી આપો, તો પછી તે અગ્નિ
 ચે કરીને હું વિદ્યાનું આહવાન કરીશ. તે આહવાને કરીને
 તમે મુરપ્પવાન તથા યૌવનસહિત થાઓ. એવું નૈમિત્તિક
 વચન સાંભળીને તે વેશ્યા માથું મુંડાવી નન્ન થઈ અંજન કરી
 નિલાઠામાંથી અગ્નિ લેવા ગઈ, ત્યાં નિલાઠાને હુમાટે કરીને
 વ્યાકુળ થયેલા નેત્રથી અદ્વયઅંજન ગણિત થયું, તેથી વિ-
 રૂપ નન્ન અને મસ્તક મુંડન થયેલી એવી સ્ત્રીપણે પ્રગટ દેખા-
 લી; તેને દેખીને ઘણું હોદ્દા એકાં થઈ કહેવા લાગ્યાં કે અ-

શાકિની લોકોને છળવાને અર્થે ઈહાં આવી છે, તેને જુઓ! જુ-
ઓ! આ કેવું આશ્ચર્ય છે! || એવામાં રાજ્ય પુરૂષો આવીને
શાકિનીની કરજી લેઈ તેને બાંધીને રાજ્યભવને લઈ ગયા.
ત્યાં કૌતુક લેવાને રાજ્યભવનમાં ઘણાં લોકો એકઠાં થયાં.
કાંઈવાળે રાજાની આગળ કહ્યું કે:—હે રાજા! એ શાકિની
નમ્ર થઈને લોકોને છળવાને અર્થે નિભાડામાં જઈ મંત્રતું આ-
જ્ઞાન કરતી અમે પકડી આણી છે, હવે જેમ આપની આજ્ઞા
હોય તેમ કરીયે. રાજાએ કહ્યું કે:—હે દુર્ગપાળ! એને પ્રથમ-
થી ચારની પેઠે વિદંબના કરીને પછી જળે ભરેલા જુના કું-
વામાં નાંખીને એવું માથું નીચું અને પગ ઉંચા રાખજો.
એવો રાજાનો આદેશ પામીને તે રાજપુરૂષો તે કુદળીને લાક-
ડીઓ અને મુદિયોના પ્રહારે કરી ભારતાં ગધેડા ઉપર બેસાડી
પણે પ્રહારે વિદંબના કરતાં માર્ગને વિષે લોકના દેખતાં જેવા-
માં ચડીને વિષે આવ્યાં, તેવામાં બીજી વેશ્યાઓએ તે વે-
શ્યાને વિદંબના પામતી સાંભળી. તેવારે સર્વ વેશ્યાઓ એક-
ઠી ઘડને રાજ્યભવને જઈ રાજા પ્રત્યે કહેવા લાગીયો કે:—હે
નાથ! આ અનાથ વેશ્યાને કારણ પુછ્યા વિનાજ ફાંકટ શા-
કિનીનું કલંક આપીને કલંકના કરવી તે તમોને યોગ્ય નહીં;
કેમકે અમારે વિષે શાકિની પ્રમુખ દોષે કરી દુષ્ટ ચિદ્રાવંત એ-
વી વેશ્યા ન હોય; તેથી તમે એને પાછી તેડીને તેવું કારણ
પૂછા કે એ કેમ બન્યું છે? તેવારે પછી યથાપોગ્ય કરવું તમને
યુક્ત છે. એવું સાંભળી રાજાએ વેશ્યાને પાછી તેડાવીને પુછ્યું
કે, એ વાત કેમ બની? એવું રાજાએ કહે છે તેજ અવસર
કુમાર પણ ચારે ત્રીયે યુક્ત ત્યાં આવીને રાજાની આગળ પ્ર-
થમ વેશ્યાએ કરેલી સર્વ દુહીકત કહી દેખાડી, અને પછી પો-
તે કરેલી કરજી પણ સર્વ કહી દેખાડી, તે વ્યતિકર સજ્જાના લે-
ક સાંભળતાં છતાં સર્વ નાયકાઓનાં મુખ રયામ થયાં, રાજા
વેશ્યાની માફી ચિદ્રા બાળીને વધ કરવાનો આદેશ દીધો, પ-
તેને કુંવર જેમ તેમ કરી મુકાવી, પછી નાયકા પણ નગર
લોકે નિરા કરી હતી પાળને ઘેર ગઈ.

હવે રાત્રએ કુંવરનું એ રીતનું સ્વરૂપ જાણીને તેની જાંસા કરી પોતાની ચારે કન્યાનું પાણિપ્રહણ કરાવ્યું. માટે આજંબરે કરીને કુંવર ત્યાંથી હરિપુર જાણી આવ્યો; કેટલે એક દિવસે હરિપુર આવ્યો, ત્યાં ચાર બાળીકાઓ પણ પોતાના માતા પિતાને નજાતી હવી, અને પોતાનું ચરિત્ર કહેતી હવી. તેવારે તે વ્યવહારીયા પણ ઉત્તમ જમાનને દેખીને પ્રભુ ઉત્કૃષ્ટ આનંદ પામ્યા. કુંવર પણ સ્વજન, નગરના લોક તેમ વધાવતો મુખે કરી સસરાના આપેલા આવાસને વિષે રહેતો હવો. એકદા કુંવર પોતાના કરેલા અવધિને સાંભારીને સસરાની આજ્ઞા લઈ પૈતાહય પર્વતે ગયો, ત્યાં ખેચરેંદ્રને નગરદ્વાર કરી પોતાનું ચરિત્રે કહ્યું. ખેચરેંદ્ર કુંવરનું ચરિત્ર સાંભળી રૂપવંત થયો. એક દિવસે કુંવરે વિદ્યાધરના સ્વામિપ્રત્યે કહ્યું કે:- હે નરેંદ્ર! તમારી આજ્ઞા હોય તો હું મારે નગરે જઈ એવાં કુંવરનાં વચન સાંભળીને ખેચરેંદ્ર વિમાન, ધન, સ્વર્ગ સિંહ, મુજાદ્દા આદિક અનેક પ્રકારની નહિ તથા પ્રજ્ઞા સિંહાદિક વિદ્યાઓ આપીને સ્નેહસહિત પોતાની પુત્રીને શિખામણ આપી, કુંવરને પોતાની પુત્રીસહિત પોતાને ગામે જવાની રજા દીધી. કુંવર પણ વિજાનનાં ખેચરી હરિપુરે આવીને પોતાની સ્ત્રીઓ તથા નહિ અને મુવર્ક પુરુષને સાથે લઈ કસરપુર આવ્યો; ત્યાં મંચીકેર અને નગરનાં લોક તથા મહામંત્રે તેણે મહોત્સવ સહિત નગરનાં પ્રવેશ કર્યો, અને સર્વે નહિ નગરીને મુખે રાજ્ય કરવા લાગ્યો.

એકદા કુંવર પોતાના પિતાને નજવા માટે ઉત્કલિન થઈ પડે. કિરેલીપુર જાણી પોતાના સેન્ય તથા નહિને પૂછવા લાગે. હવે કાનથી વચન કહે છે કે આ આવ્યો, તેને સાંભળે. મંચીકેરે એવી નગરીને આપીને પોતાના શિખામણ ચરિત્રે નગરદ્વાર કરી પડી જાવના ચરિત્રે મંચીકેરે કસરપુર નગરદ્વારે રૂપવંતે મુવર્ક પુત્રની નહિ દેખીને વિસ્મય થઈ. આજંબરે તેણે તેણે મહોત્સવે કરી નગરનાં પ્રવેશ કર્યો.

જ્યાં ત્યાં મુખે રહે છે. એકદા રાજાએ પ્રથમનો સંબંધ પૂછે
થકે કુંવરે પણ આમલચુલ સમસ્ત સંબંધ કહ્યો, તેવારે રાજા
પ્રતોદ પામ્યો થકો મંત્રીધર પ્રત્યે તેઠાવીને આદરસહિત મુખ-
દ્વિપદ બંધાવીને તિમિરહર એવું બિરુદ પ્રત્યે દેતા હયા. ગજ-
સિંહ કુમાર પણ મુખર્જીપુરુષને પસાચે કરી પૃથ્વીતળને વિષે લોકો-
ને દરિદ્રતાથી રહિત કરતા, વાચક જ્ઞતાને નિર્ધાયકપણું કરે એવા
જ્ઞાન પુન્યે કરી મુખને ભોગવતાં કાળ નિર્ગમન કરતા હયા.

એકદા રાજા કુંવર સહિત રાજ્ય લક્ષ્મીયે સહિત રાજ્યસ-
ભારે બેઠા છે, ત્યાં વનપાલકે આવી રાજાની આગળ ફળાનું
ભેટું મૂકી પૂલે વધાવીને કહ્યું કે:—હે નરેન્દ્ર! હુમણાં યુગંધરા
ચાપે શમ, દમગુલે કરી સહિત, ચાર જ્ઞાનના ધરનાર, પાંચસે
સાધુએ પરવર્યા થકા ઉગ્રજેષ્ઠી નગરીના ઉપવનને વિષે સમોસર્યા
છે. એવા ધણા ગુણના સમૂહના ધારક આચાર્યનું આગમન વ-
નપાળકના મુખથી સાંભળીને રાજા આનંદ પામતો કુંવર ત-
થા અન્ય પરિવાર સહિત આચાર્યને વાંદવા માટે ઉપવનને
વિષે આવ્યો. ત્યાં વિનય ભક્તિપૂર્વક ગુરુને નમસ્કાર કરીને રાજા
ગુરુના મુખ આગળ બેસી ધર્મ સાંભળવા લાગ્યા. આચાર્ય પણ
યોગ્ય ઉપદેશ દેવા લાગ્યા કે:—હે ભવ્યો! જીવની રક્ષા કરવી,
વિતરાગની પુજા કરવી, ભક્તિયે કરી સિદ્ધાંતનું સાંભળવું
સાધુને નમવું, અહંકારનું દાળવું, સમ્યક્ત્વી ગુરુને માનવું
માયા કપટનું હણવું, ક્રોધનું ઉપશમાવણું, લોભરૂપ વૃક્ષનું
ઉન્મૂલન કરવું, મનનું શોધવું, ઇન્દ્રિયનું દમવું, એ અગિઆ
વાનાં લેને છે તેજ મુજિ જાવાના ઉપાયવાળા જાણવા.

વળી ગુરુએ પૂર્વોક્ત રીતે પર્વેનું આહાત્મ્ય પણ કહી
ખાડયું. દીપાદિક ધર્મ કરળી સાંભળીને રાજા પૂછે છે કે:—
સ્વામિના! સર્વ પર્વને વિષે મોટું શાશ્વત વિશિષ્ટ પર્વ તે કયું છે
તેવારે આચાર્ય ભગવાન બોલ્યા કે:—સર્વ પર્વમાં શાશ્વત
જુગલ પર્વ છે. વળી રાજાએ પૂછયું. એ પર્વ કોણે આરંભ્ય
અને કેવું ફળ ઉપાબધું? એમ પૂછવાથી ગુરુ કહેવા લાગ્યા
હે રાજા! સાંભળો.

આ જંબુદ્વિપના ભરતક્ષેત્રને વિષે મગધદેશે રાજગૃહી ન-
 રીયે સુમિત્ર નામે ક્ષત્રિનો પુત્ર છે, તે ભદ્રક છે, પરંતુ મિથ્યા
 છિ કૌલધર્મી આહ્વાને વિષે રક્ત છે. એક દિવસ તે સુમિત્ર
 ગ્રીયામિષે વનને વિષે ગયો છે, ત્યાં યૌવનવયવાળું એવું
 મૃગ મૃગલીતું જોડલું કામરક્ત દેખીને તે જોડલાને બાણે
 ઠી હણ્યું, તે મૃગ સ્ત્રી ભરતાર જે જણ મરણ પામીને અકામ
 નેર્જરાયે મનુષ્યતું આયુ બાંધીને કાંઈક પણ શુભ કર્મ પશ્ચિ
 તિરૂપ મનનો જે ભાવ, તેના યોગથી મૃગનો જીવ તે તમે થ-
 યા, અને મૃગલીનો જીવ તે દ્રષ્ટ વ્યંતરી થઈ, અને તે સુમિત્ર
 ક્ષત્રી વનના ગુચ્છમાં મૃગ જોવાને પેસતાં થકાં ત્યાં મુનિને દે-
 ખીને લજ્જા પામ્યો, તેથી ભદ્રાકી પરિણામે મુનિને નમસ્કાર
 કરી પાસે બેઠો. તેવારે મુનિ પણ તેને ધર્મ કહેવા લાગ્યા. હે માણ
 ભાવ! સદા નિરંતર જીવદયા પાળવામાં રમવું, ઇન્દ્રિય વર્ગનું
 દમવું, સત્ય બોલવું, એ ધર્મનું રહસ્ય જાણવું; અને જેને
 પ્રાણિવધ કરવાની કીડા છે, જે મરમનાં ઉત્કૃષ્ટ ખોરાં વચન
 બોલે, વળી જે કાર્ય કરે તેપણ પરને તાપ ઉપજાવે, એમ કર-
 નારાને અણમુવે પણ મુવા જેવાજ કહીયે. અર્થાત્ મર્યા વિના
 પણ મર્યાજ જાણવા. જે પ્રાણાંતે તુણ મુખમાં જો થાલે તો તે-
 વા વૈરીને પણ મૂકી દઈએ એવો ક્ષત્રીનો ધર્મ છે; તેમ છતાં
 જે સદાય તુણનોજ આહાર કરે છે એવા પશુને કેમ હણીયે?
 જે પોતે એકલો પોતાના જીવને કાળે કરી ઘણા જીવોની કોડીને
 દુઃખને વિષે સ્થાપે છે, તો તેનું શું શાસ્ત્રનું આયુ છે? તે
 માટે હિંસાનો પરિત્યાગ કરવો. એવો ઉપદેશ સાંભળીને પાપે
 કરી ઘણો પ્રકંપનો થકો સુમિત્ર ક્ષત્રી બોલ્યો કે:--હે સ્વામી!
 મેં ઘણે પ્રકારે પાપ કર્યાં છે, માટે હું શ્યા પ્રકારે કરીને પાપ
 રહિત થાઉં? એવું પુછે થકે મુનિ બોલ્યા કે:--હે ભવ્ય! ત-
 ને પાપભીરૂપણા માટે ત્રી પચ્ચપ્પલ પર્વમાં અકુમ, અક્ષયનાંચ,
 છકુલકત, પંચશિખરણી, અકુમ પ્રમુખ તપે કરી સહિત વિધિ
 પૂર્વક સમ્યક્ પ્રકારે પર્વ આરાધિતે છતે પાપરહિત થાશો. વળી

તમે આહેવાના વ્યસનને વિષે હમણાં મૃગનું જોડું હજી, તેથી નિષ્કે મહોદ્ધ ઉત્કૃષ્ટ વૈર બાંધ્યું, પણ પલ્લુપલ્લુપર્વ આરાધન થકી આંતરિક કાળે હજીવાકર્મ થાશે. તેમ વળી એ પર્વ આરાધેછતે તેને ઉત્તરોત્તર મુલ મુખ પ્રત્યે ભોગવીને મુક્તિપદ પ્રત્યે પામશે. એવાં મુનિનાં વચન સાંભળીને સુમિત્ર ક્ષત્રી જીવ દ્વારૂપ વ્રત સંહિત પલ્લુપલ્લુપર્વ આરાધવા અભિમદ્ધ મહજ્જ કરી મુનિને નમીને પોતાને ઘેર આવી તે દિવસથી માંડીને અખંડ વ્રતને પાળતો રહ્યો છે. તે ક્ષત્રીયે સમ્યક્ પ્રકારે આરાધ્યું જે સુપર્વ, તેના પોતે જુભાતું બંધે કરી સમાધિ સહિત મરણ પામીને તમારો પુત્ર થયો. પૂર્વભવના વૈરાતું ભાવે કરી તમારા પુત્ર ઉપર તમારે કોપ ઉપન્યો, તેથી તમે વધ કરવાનો આદેશ દીધો. વ્યંતરીયે પણ પૂર્વભવના વૈરના વશ થકી ઈહાં કુંવરને દેખીને વધ કરવાને અર્થે દેવદંભની કરણી તમને દેખાડી. એ સર્વ કર્મે નિપજ્યું તે અન્યથા ન થાય. વળી દેશાદનમાં સંપત્તિનું પામવું થયું, તે પણ પર્વ આરાધનનું ફળ જાણવું.

એમ તે ગુરના મુખથી પૂર્વ જન્મ સાંભળીને કુંભારને જાનિસ્મરણ જાન ઉપન્યું, જયસિંહ રાજા ગુરનો ઉપદેશ સાંભળીને સંસાર થકી વિરક્ત થયા થકા ગજસિંહ કુંવરને રાજ્ય પારે સ્થાપીને પોતે દિક્ષા મહજ્જ કરી; તે રાજર્પી ધણા વર્ષનું ચારિત્ર પાળીને રૂઢી ગતિના ભાજન થયા. ગજસિંહ કુંભાર પણ ગુરના મુખથી શ્રી સમ્યક્વમુદ્ધ બારવૃત સહિત શ્રી પલ્લુપલ્લુપર્વનું આરાધ્યું, તેને અભિમદ્ધે કરી ચુક્ત મહજ્જ કરતા હવા. વળી મુખે કરી રાજ્યપ્રત્યે વિલસતા હવા. શ્રી પલ્લુપલ્લુપર્વને આરાધ્યું, તેને પુન્યે કરી મુવર્ણપૃથ્વ પામ્યા, વળી વિવા પામ્યા, અને વામુદેવનીપેઠે ભારતાદિને વશ કરી સોળા જાત રાજના મસ્તક ઉપર આજ્ઞા સ્થાપીને પોતાના રાજ્યાસનને પામતા હવા. વળી શ્રી જિનશાસનના પ્રભાવિક થયા, કેવી રીતે થયા? તો કે ભારતાદિને વિષે સાત વ્યયન પરદેશ દિશા કરવી, અહીંક બોલવું, પિગુનપલ્લુ, માત્રપલ્લુ, ઇવ

હજીવા, વળી ચોરી આદિક જે પાપ તે સર્વને નિવારીને
પનાં નામ પણ નિષેધ્યાં; તથા ગામે ગામ શ્રી અરિહંતનાં
સર કરાવ્યાં, શ્રી ગુરૂને સર્વત્ર સ્થાનકે પુજતા હવા.
રિના પડહ વર્ષ વર્ષ પ્રત્યે મહોત્સવે કરીને શ્રી પશુપત્ત
વિષે પ્રવર્તાવતા હવા. જેમ જેમ પૃથ્વીને વિષે વર્ષની વૃદ્ધિ
છ તેમ તેમ પૃથ્વીને વિષે કાળે મેઘવૃષ્ટિ થવા માંડી; એટલે ચે
માસાના દિવસોમાં જોઈતી વખતેજ મેઘવૃષ્ટિ થવા માંડી;
અકાળે ન જોઈએ તે વખત નહીં. વળી ધાન્યવંત પૃથ્વી થઈ,
ગાયો દુધ આપવા લાગી, વૃક્ષો બહુ પુષ્પફળ સહિત થયાં,
તેમજ રત્નોને પ્રસાવનારી ભૂમિ થઈ, મનની ચિંતાયે રહિત
રોગ રહિત એવાં લોક થતાં હવાં, પુત્રના પુત્ર, તેના પુત્ર, એ
વી કુળ વૃદ્ધિ થઈ, ઘણાં દીર્ઘાયુવંત મનુષ્યો થયાં, મનોવાંચિત
પામનારાં લોક થયાં, એવાં લોક સુખી થયાં; જે મને કરી પણ
મિથ્યાત્વ પાપ પ્રત્યે જોલે, તેને શાસન અધિષ્ઠાત્રિક દેવ દેવી
ઓ શિક્ષા આપે, એવું રાજ્ય પ્રવર્ત્યું.

હવે ગજસિંહ રાજાની ઋદ્ધિ કહે છે.—સોળ હજાર દેશ
ના સ્વામી થયા, તેટલાજ સોળ હજાર રાજા શેવા કરતા હવા.
પાંચસેં રાણીયો થઈ, ચોત્રીસલાખ હાથી, ચોત્રીસલાખ ઘોડા,
ચોત્રીસલાખ રથની સંપદા થઈ. અડતાલીસ કોડ અરિહંતનાં
ચૈત્ય કરાવ્યાં, પાંચસેં પુત્ર થયા. એ રીતે નિષ્કંટક અખંડ
રાજ્ય ઘણા કાળ પર્યંત ભોગવીને અંતે મહોદ્રદત્ત કુંવરને રાજ્ય
પાટ્ટે સ્થાપી, પોતે શ્રી જયચંદ્રાચાર્ય પાસે દીક્ષા લઈ રૂડી રીતે
તપ, ચારિત્ર કરી પશુપત્તપર્વ પ્રત્યે આરાધીને નિચ્ચે મોટા ઉ-
દયતું કરનાર એવું જિનનામ કર્મ ઉપાજીને શુભાતુંભાવે પ્રા-
પ્તે અનશન કરી સ્વર્ગને ખારમે દેવલોકે દેવતા થયા. ત્યાંથી
સ્વર્ગ પૂર્વ મહાવિદેહને વિષે તીર્થંકરપદ પામી અરિહંતપદ
ભોગવી મુક્તિપદને પામશે.

इति श्री गजसिंहकुमारनी कथा.

શિશવતીની કથા.

રિદ્ધિએ કરી સદિત નંદનવન સરખું નંદનપુર નામા ન
 અને વિષે મહાગુપ્તવાન અરિમર્દન નામે રાજા રાજ્ય કરતો હ
 તે તે નગરમાં બધા વ્યવહારીયામાં મુખ્ય એવો રત્નાગર નામે
 એક વસતો હતો, તે શહેર સૌભાગ્ય લક્ષ્મીએ કરી સાક્ષાત્ જાણે
 લક્ષ્મીજ હોયતી! એવી સીનાથે સ્ત્રી હતી, તે સ્ત્રી ઉત્તમગુણે
 કરી જગતને માનવા યોગ્ય હતી, પરંતુ તેને પુત્ર નથી તેથી
 તે પોતાના જન્મને નિષ્કળ માને છે. તેમ એક પોતે પણ સ્ત્રી
 જૈતધર્મનો જાણુ છે, તથા ઘરમાં રિદ્ધિનો પાર નથી તેપણુ પુ-
 ત્રના અભાવથી ધણી સંપત્તિથી ભરેલા એવા ઘરને શુન્ય
 અરણ્ય સરખું માને છે.

કથુ છે કે:-

યત્ર ન સ્વજન સંગતિ રુચ્યે, યત્ર સંતિ ન લઘુ નિશિ શુનિ ॥
 યત્ર નૈવ ગુણ ગૌરવ ચિંતા, હંતતાન્યપિ મૃદાણ્યમૃદાણિ ॥૧॥

સાંપાદ્ય:-જ્યાં અત્યંત પોતાના સ્વજનની સંગતિ નથી,
 જેના ઘરને વિષે જ્ઞાનાં જ્ઞાનાં બાળકો નથી, અને જેના ઘરને
 વિષે શુભની મોહાઈતી કાળજી અને આદરની ચિંતા નથી તેના
 ઘરને ઘર ન કહીયે.

આ પ્રમાણે પુત્રરહિત ઘર હોવાથી એકદા તે શહેરની
 સ્ત્રીએ કથુ કે:-પ્રાણનાથ! ગમે તેમ કરી આપણે ઘેર પુત્ર
 થાય તેવો ઉપાય કરવો જોઈએ. એવો પોતાની સ્ત્રીના અત્યંત
 હઠવાદે કહી તે રત્નાગરશેઠ સ્ત્રીની પ્રેરણાથી એક દિવસ તે
 નગરના ઉધાનને વિષે અજીતનાથ ભગવાનના પ્રસાદને ખાસજે
 ગયો, ત્યાં અજીતનાથ એવે નામે દેવીનું સ્થાનક છે, તે દેવીના
 પ્રભાવ પણ પડે છે, એવી પ્રભાવિક દેવી જાણીને તે દેવી
 પાસે પુત્રની પ્રાપ્તિને માટે એક વિધિગુજ્ઞ ઉપવાસો કરવા લા-
 ગ્યો. કથુ છે કે, અત્યંત ક્રિયા થાય તે કાળે કરી કૃપાદાયક થા-

ય છે, અને જો શુભકર્મનો ઉદય હોય તો તે તત્કાળ કુળે જ
તેવી રીતે દેવીની ભક્તિ કરવાથી તે શેઠની સ્ત્રીને કુળમાં
સરખા પુત્રનો જન્મ થયો. શેઠે દસ દિવસ પર્વત પુત્રના જન્મનો
મહોટો ઉત્સવ કર્યો, બારમે દિવસે દેવીએ તે પુત્ર આપ્યો.
તેથી પુત્રનું નામ સર્વે કુટુંબે મળી દેવીના નામ ઉપરથી
અજિતસેન એવું પાડ્યું.

અનુક્રમે તે અજિતસેન પુત્ર મહોટો થતો ગયો, તેમ તેમ
વગર પ્રયાસે સર્વ કળાઓ શિખ્યો અને સર્વ ગુણ સંપન્ન થયો.
એકદા તે બાળકને યુવાવસ્થા પ્રાપ્ત થઈ જાણીને રતનાગર શાસક
વિચાર કરવા લાગ્યો કે, હવે આ મારા પુત્રને યોગ્ય કન્યા
લેખ્યે માટે શોધ કરવો. જેમ કવિશ્વર નવા નવા અર્થોના વિચાર
કરે, તેમ તે શેઠ કન્યાની જોળ કરવા લાગ્યો ને વિચારવા
લાગ્યો કે-આ મારા પુત્રના જેવી ગુણવાળી, સ્વરૂપવાળી
એવી કન્યા ક્યાં મળશે? જો આ મારા પુત્ર સમાન કન્યાનો
યોગ ક્યાંથી પણ નહીં થાય તો આ લોકમાં વિદ્યાતાનો ઉપકાર
નહીં, ઉદય તે સવળો નિષ્ફળ થશે.

કહ્યું છે કે—

સામી અવિમેસન્તુ, અવિળીઓ પરિવળો પરવસતં ॥
મરજાય અણશુભવા, ચત્તારિ મણુસ્સ સહ્સાઈ ॥૧॥

ભાવાર્થ:—સ્વામી જે હોય તે ગુણનો જાણ ન હોય,
પાતાનો પરિવાર અવિનિત હોય, પદાધનપણું હોય, અને કોઈ
હોય તે પાતાના સમાન સ્વરૂપવંત ન હોય, એ બાર વાતો
મનુષ્યને મોટાં સમસ્યાન છે.

કવિના વિચાર કરે છે ત્યાં એક વચ્ચે પુત્ર આવ્યો અને
તેણે શેઠને પ્રભાવ કર્યો, બારે દોરે કુળમાંથી પુત્રના અને કુળ
કે, પાતાના પરિવાર કેવો ચાલે છે? ને સાંભળી તેણે કહ્યું કે—
હું શેઠ! તમની આજ્ઞા કરું છું કે તમારે મળે, ત્યાં કુળ
કુળને સર્વ નિરંતર મનુષ્યને સર્વે જે એવી કન્યાના નામ ન
મળે ત્યાં કુળને સર્વે જે નિરંતર નામ મળે.

પ્રકારીયો હતો તેનો સાથે મળેલો વ્યાપાર કર્યો, તેથી તેની સાથે મારે અત્યંત પ્રિતિ થઈ. એક દિવસ તે જિનદત્તે લોજ-એ-અર્ધ મને નિમંત્રણ કરી, ત્યારે હું પણ તેને ઘેર જમવા મળ્યો; ત્યાં ત્રણ જુવનનો સાર જાણે વિદ્યાતાએ એકઠો કર્યો હોયતી ! અને ત્રણ જુવનમાં રૂપ તથા ગુણોએ કરીને અતિ અદ્ભુત કન્યા એના જેવી બીજી કોઈ નહીંજ હોય ! તેની મનાહર કન્યા મેં રીઠી, તેથી મેં જિનદત્ત ચોક્કસ પૂછ્યું કે આ પુત્રી કોની છે ? તેવારે ચોક્કસ કહ્યું કે, એ અતૂલ્ય ગુણવાળી મા-રી પુત્રી છે, અને તેને લાયક વર ચોધી પરજાવવાની મને ચિંતા રહે છે. તેમાં એમ ન જાણતું જે એ કન્યાને ચોચ વર સાથે પાણિપ્રહણનીજ ચિંતા છે ? પરંતુ તેમાં પ્રથમ વરની, પછી પ્રિતિની, પછી સાસરીયાની, પછી શોકયની, પછી શિખવાળાની, પછી ગુણ અવગુણની, પછી સ્વામીના મુખની, પછી સંતાનની. ઇત્યાદિક ચિંતાઓએ કરી દિકરીના પિતા સદાય દુઃખીયોજ જાણવો. વળી એ કુંવરી વિશેષ થકી સમમ ગુણ પામી છે, જેણું મુખ મુંદર છે, નામે પણ શિખવતી વિખ્યાત છે, અને પરિજાએ પણ શિખવતી છે, તથા દેશભાગ્યને રહેવાતું તે એ સ્થાનકજ છે ! ચોક્કસ કળાની જાણ છે, વળી તેમાં પણ શુકન સાચને વિષે તે તે ધણીજ ઠાહી છે, વળી કાનદો, પુક, માર, દુર્ગા, કપિ, તિત્તર, લૈરવ, શિયાળ, ઇત્યાદિક જાનવરની ભાષા જાણે છે.

શુકન સાચમાં કહ્યું છે કે:—

વિરિષ મિહમવતિ શુકનં ક્ષોષિકમાગંતુ ચાષિકં ચાન્યત્
સેત્રે સ્થાને વર્ષાને, શુકન વિભાગાચ્ચ શુભમશુભં ॥૧॥

ભાર્ગવ:—શુકન ત્રણ પ્રકારે હોય છે. એક ક્ષેત્રિક, બીજા યાત્રિક, ત્રીજું આનંતક. હવે પહેલું ક્ષેત્રને વિષે, બીજા સ્થાનકને વિષે, ત્રીજું આનંતને વિષે. શુકનના ત્રણ ભાગ તેમાં મુખ્યમુખ્ય શુકનને વિચાર કરવો.

હવે પ્રથમ ક્ષેત્રિક શુકન તે ક્ષેત્રને વિષે જે શુકન તોરણ થાય, તાર બાંધે તેમાં પુછકને નિશ્ચય ફળના કાળનું હેતુ તથા ક્ષેત્રને વિષે ક્યાંયક વૃક્ષ ઉપર કોઇપણ શ કહેલા પક્ષી વિગેરેને બેઠા દેખી તેનું ફળ કહેવું તે ક્ષે શુકન કહિયે. આગંતુક શુકન તે જે અકસ્માત ઠામ ઠામ શાને વિભાગે શુકન થાય એટલે જે દિશે શુકન થાય વિચાર કરવો કે આ દિશાએ આવા શુકન થયા, તથા શાંત તા અને દિશ્વેતા ઇત્યાદિક ભેદ કરી વિસ્તારપણે પ્રગટ ફળ કહે તે આગંતુક શુકન કહિયે. ત્રીજું યાત્રિક શુકન તે કાળી, જમણી, સન્મુખ, અને પૂઠે, એટલી દિશાઓએ ભાગમાં ચાલતાં જોવું કે—ગામનાં, વસ્તીનાં અને વનનાં જે છવો છે તે સંબંધી આવા શુકન થયા તેમાં વળી સ્વર અને ચેષ્ટાના ભાવ જાણવા, તેનું નામ યાત્રિક શુકન કહિયે. એવા શુકનની પૂર્ણ જાણનારી છે.

એમ સર્વ કળામાં નિપુણ એવી એ પુત્રી અપરિમિત ગુણે કરી સહિત છે. એવું તે જિનદત્તનું વચન સાંભળીને રે કહ્યું કે-હો બુદ્ધિનિધાન! તું વરની ચિંતા મ કર, જેણે એને ઉત્પન્ન કરી છે તેણેજ નિશ્ચ તેના સારું વર પણ ઉત્પન્ન કરે એજ હશે. તે માટે હે શેઠ! હું કહું છું તે તું સાંભળ.--

નંદનપુર નગરને વિષે રત્નાગર શેઠનો પુત્ર અછતસેન ધણજ ગુણવંત અને અતિ કાંતિવંત છે. ચંદ્રજેમ રોહણીને વરવા યોગ્ય છે, તેમ તે તારી કુંવરીને વરવા યોગ્ય છે. તે સાંભળી જિનદત્ત શેઠ પ્રસુદ્ધિત ચિત્ત થકો કહેવા લાગ્યો કે:-વાહ! રત્નાકર શેઠના પુત્રનો સંબંધ તે કેને વદલભ ન હોય? માટે એમજ થાઓ. આ શુભ કાર્યમાં પંડિત પણ વિવંચન કરે. એમ કહી પોતાની પુત્રીને આપણા અછતસેનને દેવા માટે તેણે પોતાના જિનશેખર નામે પુત્રને મારી સાથે મોકલ્યો છે. 'માટે જેમ આપ આજ્ઞા કરો તેમ અમે કરીયે. તે સાંભળી શેઠ અતિ દુર્બીત થકને કહ્યું કે, બાહુ સારું કામ કર્યું? એમ કહી જિનશેખરને ઘણા માનથી પોતાના મંદિરે તેડ્યો.

પછી તે પવિત્ર મનવાળા જિનજીવેડના પુત્ર જિનચેખરે
 પાંચાલી બેનનું ધન્યા આદરપૂર્વક શેડના પુત્રની સાથે વે-
 નિશાળ કર્યું. હવે અછતસેન પણ સાનું લગ્ન બેઠું જિનચેખર
 સાથે જાતન મેળવે ધન્યા મહોત્સવે ત્યાં જઈને શિગવતીનું પાણી
 મહાજ હરી મહોત્તી રિદ્ધિસદિત પોતાને ઘેર આવ્યો. તે શિગ-
 વતી વહુમાં ધરના સર્વ કારભાર ઉપાડવાનું મમર્થપણ ઉ બે-
 ને બાણી રતનાકરશેડે ધરના સર્વ કારભાર તેને સોંપ્યા, તેમજ
 બિટી આથી અછતસેન પણ જેમ પૂજમાણીની કાંતિયે કરીને
 મંદિરા શેડે તેમ આત્યંત શાલવા લાગ્યો.

અંક દિવસે તે શિયાવતી સ્ત્રી રાત્રિને વિષે મુખરાખ્યામાં
મુતી પડી શિયાળીયાના શબ્દ સાંભળી વિચાર કરવા લાગી કે,
નિશ્ચયે શિયાળીયું એમ કહે છે કે—આ નદીનાં પ્રવાહ
પેઠાં આવે છે તેમાં મનુષ્યનું સખ તજાવું આવે છે, તેની કમ-
કે પાંચ ઠોડીનાં પાંચ રાત્ર છે, યજી તે સખ નદીમાં આવડને
ગણક છે, ખરે જોને રત્ન લેવાની ઈચ્છા હોય તે એ નદાને તાપ્તી
લોકે અને હું બૂખ્યો છું તેથી અને એ મહાનું લક્ષણ આવે
અને પાંચ રત્ન લઈ લેયો.

એવા સખો વારંવાર આંલજવાથી શિવરત્ની ખનમાં વિ
 માર કરવા ધાની કે, આપણા ધરમાં ખન એકું ધન નથી મ
 કે નું જાને નિમિષ કરે, ને એ સાચું હોય તો તે શિવરત્ની
 આને કાજ રહે ને દ્રવ્ય કેંઈ આવું. આ વાત જો જુલનું કે
 ખો જગાડીને હું હું તો કેઈ માને નહીં. એકું વિચારો મ
 યાત્રાથી હી પડે જો પાણી સરવાળા નિથે નદીરે મ
 વે પાં વળે છુરે ઉ તો નદીમાં નરુ એક જાન આવુ દી
 ને એક દુર નદીમાં પડી, અને ને રાખની કંઠેથી પાંચ ન
 એકે તે રાખ શિવાયને આપી દીધું પડી નાહી પાણી
 ને જાણે કામને મરિરે આવી. જ્યાં રાખને જાંવડી રાખ
 દેવ દુનપદું કુડિને વિચારવા આવી કે. પ્રાણને માને ર
 એક નાથ કેખાની જરે વાત હું રહીશ એવ વિચારને હું

હવે તે શિળવતીનું જવું આવવું જાણીને અછતમેન વિચારવા લાગ્યો કે એ સ્ત્રી નિશ્ચય સ્વેચ્છાચારિણી અસતિ છે એણીએ અમારા નિષ્કલંક કુળને આવાં કામથી કલંક લગાડ્યું, વળી એ સ્ત્રી નિશ્ચય અનર્થથી ભરેલી છે, એ સ્ત્રીનું કંઈ ચરિત્ર તે કેવું આશ્ચર્યકારી છે? વાંછિત પદાર્થ આપવામાં કલ્પવૃક્ષ જેવો હું તેને મૂકીને અન્ય સંઘાતે આશક્ત થઈ, માટે તેને વિઃકાર હો. અહો! જુઓ એ સ્ત્રીનું દૃઢ્ય કેવું છે? કહું કે કે:-સ્નેહથી, વિદ્યાથી, રૂપથી, પ્રાક્રમથી, ધર્મથી, મીઠાં વચનથી, ભયથી, અર્થથી, દાનથી, વિનયથી, ક્રોધથી, ક્રમાથી, નમ્રતાથી, લજ્જાથી, યૌવનથી, ભોગથી, સત્યપણાથી, કરુણાથી, ઈત્યાદિકની સંપત્તિરૂપ ગુણોએ કરીને પણ ગ્રાહ્યમાંડી આવે નહીં. માટે જે સ્ત્રી વ્યભિચારિણી થઈ તે પોતાની કેમ કરી ન થાય. એમ વિચારી તેના પતિ વિરક્ત થકો પ્રભાતે ઉઠી શિળવતીનું સર્વ વૃત્તાંત પોતાના પિતાને જાણને કહ્યું; તે સાંભળી જેટલું તેને દુઃખ થયું હતું તેટલુંજ તેના પિતાને પણ થયું.

હવે પિતાએ તથા પુત્રે વિચાર કર્યો કે:-દુર્ગંધ સરિષો લોકાપવાદ ન થાય તે પહેલાં તેને તેના પિયર માકલીએ તો ઘણું સારું! એમ ધારો શિળવતીને કહ્યું કે:-તમને માકલવાનો તમારા પિતાનો પત્ર આવ્યો છે. ત્યારે શિળવતી પોતાના પતિ તથા સસરાનું ચિત્ત જાણી વિચારના લાગી જે મેં ખોટું કયું! મેં મારા ભરતારને કયું નહીં ને એમજ નદી ઉપર ચાલી ગઈ હવે હું શું કરું?!! હવે ખેડ કર્યાથી શું થાય? હવે વિચાર કર્યો શા કામનો? જે બુદ્ધિ પછી ઉપજે છે તે બુદ્ધિ જો પ્રથમ ઉપજે તો તેનું કાર્ય વિહસે નહીં અને દુર્જન પણ હસે નહીં. માટે હવે એમાં સંકલ્પ વિકલ્પ કરવો તેથી શું થાય? એ કંઈ નિત્રતા વચનની પેઠે નિષ્કળ છે. જો મારું શીળ નિર્મળ છે તે કાંઈ ધવાનુંજ નથી, એમ વિચારી શુકન જુએ છે તે શુકન રૂંધાવ્યા. શુકન જે છે તે આપત્તિમાં પડેલાને સમજાવતી પે મહાદુઃખવતી છે.

હવે સાગરશેડે રથ તૈયાર કરાવી શિળવતીને રથમાં બેસાડી તેના પોતે સારથિ થઈને તેને નગર બહાર આણી, એવામાં પોતાના સ્થાનકથી ઉડી કેટલીક બૂમિ દૂર જઈ બેતા મુખમાં બસ છે, એવી દુર્ગાપદ્મિણી ત્યાં પાછી આવીને બોલી, તેમાં તેણે ત્યાં દિશિતું પ્રમાણ કર્યું કે, “પ્રીયને ઘણી વહાલી” એવી તે દુર્ગાપદ્મિણીનું બોલતું સાંભળીને તે કાઠી શિળવતીએ વિચાર કરી નિર્ણય કર્યો કે, મને લાલ ધણા થશે, અને અર્ધપથે જઈ પાછું વળતું થશે, વળી બહુ માનસહિત પાછી બહારે ઘેર આવીશ. દુર્ગાના શુકનને વિષે દુર્ગાનું દર્શન, સ્વર, ગમન, મુખમાં બસણનું ગ્રહણ-ધ્યાનિક અધિક અધિક ફળ આપે, અતુંકમે એ સઘળાનો સમુદાય ભેળો થાય તો સુખે ફળ આપે. અને જો શુકન બરાબર ન હોય તો જે કાર્ય આરંભ્યું હોય તે પત્ર પ્રમાણ ન થાય, અને જીવ જતા પડે. શુકને કરી બગડ્યું કાર્ય હોય તો પણ તે સિદ્ધ થાય તથા જો તે જીવદિકના શુકન સામ્રથી ઉગરા થયા હોય તો સિદ્ધ વસ્તુને બગાડે.

હવે તે શિળવતીને બીજા પણ શુકન ધણા ઉત્તમ થયા તો પણ તે હૃદયને વિષે દુઃખ ધરતી, કારણ કે કલંક દીધું તે રૂપ શાંકના વિધિનું દુઃખ તે દુઃસ્સહ છે. હવે પોતાનો સસરો સારથિ છે તે જેમ સ્વાર ઘોડાને દોડાવે તેમ તે રથને ધણાજ વેગથી ચલાવવા લાગ્યો. તેવામાં માર્ગમાં અતિદુર્ગતું મગતું ક્ષેત્ર આવ્યું, તેને રખીને સસરો બોલ્યો કે:-આ ક્ષેત્રના ધણીને ધાન્ય ધણું થશે. એટલે શિળવતી બોલી કે:-તે સાચું, પણ એ ધણી તે ધાન્ય ખાશે નહીં. એવાં તેનાં વચન સાંભળી સસરો વિચારવા લાગ્યો જે એ ક્ષેત્રનો ધણી છતાં તે કેમ ભક્ષણ ન કરે? ઘોડું પણ તે ખાવજ. મારે આ બોલનારી અવિનિત છે, અને નિશ્ચય આ અવળાબોલી પણ છે.

વળી સસરો કહે છે કે, આગળ ધણા કાઠવવાળી નહીં આવે છે તેથી રથ પાછોનાં ચાલી-સાકે નહીં, મારે હું વડું!

તમે હેડાં ઉતરીને મોજડી હાથમાં લેઈ નદી ઉતરે, એમ કહી મોજડી ઉતારી પેતે નદી ઉતર્યો અને શિળવતી તો મોજડી સહિતજ નદી ઉતરવા લાગી, તે જોઈ તેના સસરાએ કહ્યું કે મોજડી કાઢવમાં જગડશે! એમ ઘણું કહ્યું તોપણ તેણે મોજડી ઉતારી નહીં અને મોજડીસહિત ઉતરી, ત્યારે સસરા વિપાદવત થતો મનમાં કહેવા લાગ્યો કે:—વિકાર પડો એ સ્ત્રીને! મેં વારી તોપણ એણે કહ્યું માન્યું નહીં. વળી આગળ ચાલતાં એક મુ ભટને ઘણા ધા વાગેલા છે એવો નાશી જતો દોડી, તે દેખીને તે શેઠ પ્રસંસવા લાગ્યો કે તે મુભટ વામુદેવ સરીખો પ્રાકંભી છે, તે સાંભળી વહુ બોલી કે કૂતરાની પેઠે એને કોઈએ દૂધ્યો છે, કારણ કે ઉત્પાત સરિખા હાંખે સહેવા યોગ્ય એવા ધા એણે સહ્યા છે, માટે એ મુભટ નથી; એમ કહેવાથી તે શેઠ પોતાના મનમાં અત્યંત ખેદ ધરતો વિચારવા લાગ્યો કે, અહો! જીવો એ દુષ્ટ પરિણામી સ્ત્રી મારાથી અવળુંજ બોલે છે. વળી આગળ ચાલતાં એક સ્વર્ગ જેવું મોટું દેવળ આવ્યું તે દેખીને શેઠ કહે છે કે આ દેવળ ઘણું શ્રેષ્ઠ છે, તે સાંભળી શિળવતી કહે છે કે એ શ્રેષ્ઠ નથી, અને આપણા કામનું પણ નથી. એવું સાંભળી શેઠ મનમાં ચિંતવવા લાગ્યો કે સર્વ ઠેકાણે એ ઉન્મતની પેઠે બોલે છે. વળી આગળ ચાલતાં ઘણી વસ્તીવાળું શિદ્ધિએ સંપૂર્ણ એવું એક સુંદર નગર આવ્યું, તે નગરની વચમાં રથ નિકળ્યો, તે દેખીને શેઠ કહેવા લાગ્યો કે, કેવું સારું મોટું વસ્તીવાળું શિદ્ધિથી સંપૂર્ણ એવું આ શહેર છે! માટે આપણે ઈહાં એક રાતવાસો રહીએ. ત્યારે શિળવતી કહે કે, આ નગર અરણ્યની પેઠે શૂન્ય લાસે છે; તે સાંભળીને વળી પણ સસરાને ખેદ થયો. વળી આગળ ચાલતાં એક ગામડું આવ્યું તેમાં પ્રવેશ કર્યો, તે ગામડું દેખી શેઠ કહેવા લાગ્યો જે આ ઉજ્જડ ગામડું છે, ત્યારે શિળવતી કહેવા લાગી જે આ ગામનો વાસ ઘણો શ્રેષ્ઠ છે. આવાં વચન સાંભળી તે શેઠ કોમળ દૃઢ્યને વિષે ખેદ ધરતો મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે, અરે! એ બહુ વિપરિત

અધનીપેઠે દુવિર્નિત છે, અને દુષ્ટ-હૃદયવાળી સાપણી
 રી છે, આ વહુનું માકું ચરિત્ર મારા પુત્રે કહ્યું તે સમમ
 સંસ્કૃત છે, ક્યું ના ક્યું તે તો કોણ જાણે; તોપણ આ
 પાંકું બોલવાયા એ પ્રત્યક્ષ જુકું બોલનારી છે.

હવે તેનો રથ ગામમાં ચાલ્યો જાય છે તેવામાં શિળવતી-
 મામે તે ગામમાં વસે છે, તેને ખખર મળ્યાથી ત્યાં આ-
 રીને ધણા આદરથી તે શોધને પોતાને ઘેર તેડી ગયો અને ભ-
 ક્ષી સુક્રિયે કરી તથા બહુ ભક્તિથી બંન્નેને ભોજન કરાવ્યું
 અને ધણું સન્માન કર્યું. અવસરે બીજે કોઈ મળે તો ધણું
 વાનું કરે, તો વળી સજ્જન મળે તેનું તો શુંજ કહેવું? હવે
 ખપારનો રમત હોવાથી તાપ ધણો હતો. તોપણ શેઠે રથ આ-
 મળ ચલાવ્યો. કહ્યું છે કે:—અધિર ચિત્તનો ધણી શુભ સ્થા-
 નને વિષે પણ ધણીવાર કેમ રહે? તેથી કેટલીક ભૂમિ આ-
 મળ ચાલ્યા, ત્યાં એક સારો વડ આવ્યો એટલે તે શેઠે રથ-
 થી ઉતરી બેઠો અને શિળવતી પણ રથથી ઉતરીને રથનીજ
 છાયાએ બેઠી. તેવારે શેઠે કહ્યું કે:—હે વહુ! તમે વડની છાયા
 નિષે આવી બેસો, પણ જાણે તે રીસાણી હોયતી! તેમ તે
 વડની છાયા મૂકીને વેગળી યોગિનીની પેઠે જાણે સંસાર અસા-
 ર છે એવુંજ ચિત્તમાં વિચારતી હોયતી! તેવામાં પાસે કેરડા-
 ના ઝાડ ઉપર એક કાગડો બેઠો છે, તે જાણે જ્ઞાનીજ ન હોયા
 તેમ અતિશય શબ્દ વારંવાર બોલવા લાગ્યો; તેથી તેનો શ-
 બ્દ સાંભળી શિળવતી અર્થને ન હમ્મજતી બે પ્રકારનું યથા-
 સ્થિત સમજીને નિર્મથ સરિખી, અર્થને અનર્થરૂપ વિચારતી,
 સંસારના દુઃખના ખેડયુક્ત ચક્રી કાગડાને પાછો ઉત્તર દેવા
 લાગી કે:—એક અન્યાય કર્યાથી ઘેરથી નિકળી, અને હવે બે
 બીજે અન્યાય કરું તો પિયરે પણ હું ન પહોંચું. એવાં શિ-
 લવતીનાં વચન સાંભળીને તે શેઠ વહુને પૂછવા લાગ્યો કે:—
 હે વહુ! એ તમે શું કહ્યું? ત્યારે તેણે કહ્યું કે:—હે તાત! કાંઈ
 નહીં. તોપણ શેઠે ધણી હક કરી પૂછનાં નિસારો નાંખીને ક-

હેવા લાગી કે:—હે પિતાજી! હું શું કહું? મહાર મંદસાગર છે, જેને ગુણ કરીએ તે કર્મના વશથી દોષરૂપ થાય છે. મજાક, મુઘાટ વૃક્ષ, પાપાણની ખાણ, કપાસ, વાંસ, સેલડી, માટી, મોતી, પરવાળાં, બાવના ચંદન, રેશમ, સુવર્ણાદિક, દક્ષિણાવર્ત શંખ, મધુમક્ષીકા, મૃગ, ઉંટ, અથ, હસ્તી, વૃષભ, એ સર્વ સુખરૂપ છે, તોપણ મનુષ્યને તે માઠા કર્મના ચોખ્ખી દુઃખ રૂપ થાય છે. તથાપિ તમે ઘણા આગ્રહથી વારંવાર પૂછો છો તો હું કહું છું તે સાંભળો.

હે તાત! રાત્રિને વિષે શિયાલ શખ્દના શુકનથી હું ન દિયે ગધ ને ત્યાંથી પાંચ રત્ન લાવી, તે મેં મારી શય્યા ઉપર ગુપ્તપણે મૂક્યાં છે. ઇત્યાદિક સર્વ વૃત્તાંતો શિળવતીએ થયેથી બહાર કાઢી ત્યાં સુધીનાં કથાં, તે રત્નના પ્રભાવે મારે ઘર મૂકતું પડ્યું, અને માર્ગમાં વળી આ કાગડો પણ મૂકારવાનું કહે છે. તે એમ કહે છે કે:—આ કેરડાના વૃક્ષ હેઠે દસ કોડી સોનૈયા છે તે જેને લેવાની ઇચ્છા હોય તે દયો, અને હું ઘણા ભૂખ્યા છું મારે મુજને ભક્ષ આપો. તેવારે મુજને દુઃખ સાંભરવાથી મેં કહ્યું કે મારે સોનૈયાનો ખપ નથી અને હું ભક્ષ પણ નહીં દઉં. આવાં વચન સાંભળી તે શેઠ હર્ષ પામતો હૃદયમાં વિચાર કરવા લાગ્યો જે એ વહુ વિશેષ વિજ્ઞાનવંતી છે, એનાં વિજ્ઞાનપણાની મર્યાદાજ નથી; તોપણ એ સાચું કહે છે કે જૂઠું કહે છે તેની અહીંઆંજ હમણાં હું પરિક્ષા કરું. એમ ધારી નજીકના ગામમાં જઈ કોશ, કોદાળી, પ્રમુખ આણીને તેજ વખતે જાણે ત્યાં પૂર્વે પોતેજ ધન દારૂ હોય નહિ! તેમ ખોદવા લાગ્યો; તેવારે તેમાંથી નિધાન પ્રગટ થયું. પછી તે કાગડાને ભક્ષ આપી સુવર્ણ મણિ અને માણકે ભર્યું એવું દસકોડી નિધાન ગુપ્તપણે હર્ષવંત થકો રથને વિષે શીશતાથી મૂકતો હવે.

પછી શેઠ ખેદ ધરતો વિચારવા લાગ્યો કે:—અહો! એ શિળવતી વહુ તો મારા ઘરને વિષે પ્રત્યક્ષ કામઘેતું છે. અરે!

પિત્તાર પડે મુજને તથા મારા પુત્રને જે મૂઢપણે એને ધરમાં
થી બહાર કાઢી. એ અને માડું કર્યું. હવે પછી જે ઉચિત
કરવું થયે તે કરવું; અણવિચાર્યું જે કાર્ય હોય તેના પ્રતિકાર
ઉપાયરૂપ કાર્યથી કરવો; એમ ચિંતવી શેઠે ઘરે રથને પાછો
વાળ્યો.

હવે શિળવતી મારા મુકન થયા તેથી એક દાળીને આત્ય-
ં હવે પામી રથમાં બેઠા, શેઠ પણ રથમાં બેઠા થકો પાછો ધર-
માં રથ હાંકતો નિર્ભય બુદ્ધિશાળી શિળવતીને પૂછવા લા-
ગ્યો કે:-હે શિળવતી! તું આવી દાહી છે તોપણ અવળું કેમ
બોલી? તેવારે શિળવતી કહેવા લાગી કે:-પિતાજી! તમે
મને તે સત્ય, પણ હું કહું છું તે સાંભળો. પેલા ક્ષેત્રના ધ-
ર્મી પાંચકું ધન લઈ દોઝા બમણા કાઠારા કાઢી મહેનત કરીને
ક્ષેત્ર તૈયાર કર્યું છે, તેમાં જે માલ નિપજશે તે તો લેખીયાત
જશે, ધણીને ધાડું પણ નહિ રહે; તેથી મેં કહ્યું હતું જે
ક્ષેત્રનો ધણી એ માલ ખાશે નહીં. વળી પગ સહિસલામ
રાખવા સારું મેં નહીં ઉતરતી વખત મોજડી પગમાંથી કાઢી
નહિ, કારણ કે જેમાં માર્ગ દીકામાં ન આવે એવી નહીંન વિ-
ધે ચાલતાં કંદકાદિનો અનર્થ થાય. વળી મોજડી જીંજાય તે
સાચીયે તથા મોજડી તો નવી પણ થાય, પરંતુ પગ નવા
થાય; એટલા માટે હે તાત! મેં પગમાંથી મોજડી કાઢી નહીં
તથા તે મુજની પુઠે પ્રહાર થયા હતા તે જાને મુખે પ્રહાર
થયા ન હતા, પણ પાછો નાસતાં તે ફૂલાણા હતા તેથી તે
જો ફૂલાણા એમ મેં કહ્યું. વળી વગડામાં દેવળ તમે કહ્યું કે
હું એટલે છે, પણ ત્યાં કેટલેક ચાર બદલાઈને રહેવાનું દેખા-
યું, તેથી મેં કહ્યું કે આપણે મું કાનનું? તે સારું નથી, ત-
ને મારને વિષે પાતાને કાંઈ જરૂર નથી અથવા વિચારિક ન હો-
યો કાંઈ બેઠાવે નહીં, તેથી મેં કહ્યું કે નમરૂ દુન્ય છે!
કે જે નમરૂ નમરૂ એક પદ્મ મનુષ્ય સાલ્યાવના તેડે ફરી ન-
વ લોક અને તે સિવાય બીજા કોઈથી નમરૂ બનું દોષ

પણ તે નગર શૂન્ય સરખું બાણુવું.” વળી ભોજન પ્રમુખના આદરનો કરનારો, ખેદનો હરનાર, એવો તે ગામડાને વિષે મારો મામો રહે છે, તે માટે તે ગામડું છે તોપણ નગરરૂપ છે, જ્યાં ગયાથી ઘણું માન પામીયે તો તે ગામડું હોય તોપણ નગર બાણુવું. વળી વડના વૃક્ષ હેઠળ તમે બેસવાનું કહ્યું અને મેં ના પાડી તેનું કારણ એ હતું જે વૃક્ષની ઉપર કાગડા પ્રમુખ જીવોની વિદ્યા સાખાયે પડી હોય તે માથા ઉપર પડે તેથી ભરતારદિકનો અભાવ થાય અને લક્ષ્મીનો નાશ થાય, તે કારણ સારૂ જ્યાં વિદ્યા પ્રમુખ પડવાનો સંભવ નથી એવી રચનાની છાંયાને વિષે હું બેઠી.

આવાં યુક્તિવાળાં શિશવતીનાં વચનો સાંભળીને તત્ત્વરૂપ તે વચનો ધારીને કૌતુકવંત થકો હર્ષથી ઉદ્વિસિત એવો સસરો વિચારે છે કે જેમ કેટલક બુદ્ધિવંત પુરૂષની બુદ્ધિના વિષયનો પરિમિત ન થાય એવી જેની બુદ્ધિના વિષયની મર્યાદા ન હોય, અથવા અવધિથી મૂકાણી એવી મોટા જનની મતી હોય, યોગેશ્વરના જ્ઞાનની પેઠે મોટું જ્ઞાન હોય તેમ એ વહુની બુદ્ધિ પણ મોટી છે.

એમ શેઠ હર્ષિત થયો થકો પોતાના નગર સમીપે આવ્યો એટલે ઘણું ઉંચું ઠેકાણું તેતર જનાવર બોલ્યું, તેથી ભવિત વ્યતાનો અધિક નિશ્ચય કરતી થકી પોતાનો મહિમા ઘણું વધારે એવી જે શિશવતી તેણે યુક્તથકો વિવેક સંપદાસહિત ભલી સંગતે અનુક્રમે પોતાને ઘેર આવ્યો. તેવારે તે શેઠનો પુત્ર પોતાના પિતાને પોતાની સ્ત્રી સહિત પાછો આવતો દેખીને કોણે થકો કહેવા લાગ્યો કે—હા તાત! તુજને ધિક્ક છે, એ પાતિકનું ઠેકાણું જેનું ચરિત્ર માડું છે એવીને તમે શું કરવા પાછી લાવ્યા? તુજને તેણે કહ્યો. અરે! તમે ડાહ્યા છતાં પણ તેનાથી કેમ ડગાણા? એવાં પુત્રનાં ઉદ્વેગ વચન સાંભળીને શેઠ બોલ્યા કે, હા હા તું શું બોલે છે? એવાં તોછડાઈનાં વચન બોલ્ય નહીં. એ તો સાક્ષાત્ સરસ્વતી છે, તથા લક્ષ્મી

કથા ઉપર પાંચ રત્ન છે તે જઠને લો. તેમજ રથને વિષે
કોડી નિધાન ધામ્યું છે. તે પાંચ જઠને લો. તે વહુએ પંદર
સોનૈયા ધરમાં આજ્યા તેથી કુલદેવીની પેઠે એ વહુ કુળ-
સાક્ષાત્ લક્ષ્મી સરખી છે. એવાં પિતાનાં વચન સાંભળી
પુત્રે સુખ્યામાં જઠને લેયું તો પાંચ રત્ન દીઠાં, તેમજ રથ
કોડી સોનૈયા લેયા તેથી તે પંદર કોડી સોનૈયા એ
કરી હૃદય પામતો સીપપણે ભંડારગૃહને વિષે સ્થાપતો હવે
ન મહુજ કરવામાં કોણ વિલંબ કરે? કોઈ ન કરે.

પછી અનિતસેને પોતાની સ્ત્રીનું આશ્ચર્યકારી વૃત્તાંત પે
તાના પિતાને પૂછવાથી તેણે સવિસ્તરપણે સર્વ વૃત્તાંત કહ્યું. તે
સાંભળી તેને લગ્ન, પશ્ચાતાપ, અતિ કોતક અને હૃદય એ
વારે પ્રકાર વિસ્તારપણે લેખાં થયાં, તેથી તે નિશ્ચે લગ્ન પામી
નિયું મુખ કરી રહ્યો. વળી વિચારવા લાગ્યો કે, મુજને તથા મારી
નિપુણતાને હું ધિક્ક માનું છું, કારણ કે નિષ્કલંક સ્ત્રીને કે
જૂકું કલંક દીધું. લોકોત્તર ચરિત્રની ધણીયાણી એવી એ
ને મેં દુહવી છે તેથી તેની રીત હું શી રીતે રાખીશ? એ
ખેદ કરતો હતો તેવામાં તેના પિતાએ બોલાવ્યો ને કહ્યું કે
શું કરવા ખેદ કરે છે? ખેદ ધરીશ નહીં; કારણ કે જે
જ્ઞાનપણે કંઈ હોય તેનો અપરાધ કહેવાય નહીં. હવે તે
તારો અપરાધ ખમશે.

એમ કહી ન્યાયમાં નિપુણ એમ તે બંને જણે શિશુવ-
તીને ખમાવીને કહ્યું કે, હવે અમે આજ પછી એવું નહીં કરી-
યે. એવાં ભરતાર તથા સમરાનાં વચન સાંભળીને પ્રીતિયે કરી
વિનીત એવી શિશુવતી કહેવા લાગી કે:—હે સ્વામી! હે તાત!
એમાં તમારો એકનોજ દોષ નથી. કારણ કે મેં પૂર્વ રત્નની
પાત તમને ન કહી તેથી આ અવિનીતને શિખામણ છે. તે કિંવ
સધી માંડીને તે ત્રોટી જુદિના ધણી એવા પિતા પુત્ર એક જણ
વાણેતરની પેઠે લેખ વિનીત શિષ્ય એ કે પાતે ત્રોટી જુદિને
કાઠી દોષ તોપણ ગુરને પૂછીને સકળ કાર્ય કરે, તેમ તે અપુ

બુદ્ધિવાળી શિળવતીને પુછીને કાર્ય કરે; તેમજ વિવિધ આપકા રૂપ અધિકારમાં પડેલા એવા બીજા જનોને પણ અધિકારના પૂરને વિષે જેમ દીવી પ્રકાશ કરે તેની પેઠે શિળવતીની બુદ્ધિ તેમને દીવીરૂપ થઇને આપકાની ટાળનારી થઈ. જુઓ બુદ્ધિ સફળપણું કેવું છે ?

હવે રતનાકર શેઠના ઘરને વિષે શિળવતી વિવિધ એવી આર્તિ જે પીડા તેની ટાળનારી થઈ, એમ કરતાં રતનાકર શેઠ દેવલોકની વસ્તીનો પ્રાહુણ થયો, પછી ઘરનો સ્વામી અનિ-તસેન થયો તેથી રાજદ્વારે તે મોટા વ્યવહારી થકો હુમ્મેશાં જાય. એક સમય રાજાને ચારસેનવાણું પ્રધાન છે પણ તેમાં કોઈ મુખ્ય પ્રધાન નથી તેથી મુખ્ય પ્રધાન સ્થાપવા સારૂ રાજાએ સર્વ સંભાને એવો સવાલ પૂછ્યો કે જે મુજને પાડુ મારે તે હું શું કરીયે? તેવારે સર્વે સંભાજનો તે રાજાના બોલનો અભિપ્રાય જાણ્યા વિના કહેવા લાગ્યા કે તેના દંડ કરીયે. પછી રાજાએ અનિતસેનને પૂછ્યું, ત્યારે તેણે કહ્યું કે:—હે રાજા હું વિચારીને કહીશ. એમ કહી ઘેર આવીને ચાર પ્રકારની જોતે બુદ્ધિ છે એવી શિળવતીને પૂછ્યું તેથી તેણે કહ્યું કે, જે રાજાને પાડુ મારે તેને મોટો સત્કાર, આદરમાન દેવો ઘટે. પુરૂષ હોય તો રાજ્ય આપવું જોઈએ, ન સ્ત્રી હોય તો શાળ સજ્જાર આપવા જોઈએ. આવાં સ્ત્રીનાં વચન સાંભળીને અનિ-તસેને પૂછ્યું કે તે કેમ? ત્યારે શિળવતી કહ્યું કે, રાણી તથા પુત્ર શિવાય બીજો કોઈ રાજાને પાડુ મારી શકે નહીં. એવી રીતે પ્રશ્નનો સંદેહ ટાળ્યો. પછી બીજે દિવસે અનિતસેને રાજા સભામાં જઈ રાજાની આગળ તે વાત કહી તે સાંભળી. પણ રાજાએ કહ્યું કે, આપણો આ અમુક હાથી છે તેને જેમ તે કરી તોળો. તે પણ અનિતસેને પોતાની સ્ત્રીની બુદ્ધિથી હાથીને નાવમાં ચડાવી જળ પ્રમાણવું એવાણું કરી હાથીને હાર કાઢી તે નાવમાં પૂર્વે કરેલા એવાણું મુઠ્ઠી પથરા ભર્યું પછી તે પથરા તોળ્યા એટલે હાથીના તોડવું પ્રમાણ થયું.

પણ મળી દાધી થયો. એવી રીતની અનિતસેનની ખુદિ
પર કમળ જાણીને રાજાએ ધણી પ્રશંસા કરી.
એક દિવસ એક વણિક આવી રાજાને નમસ્કાર કરી ક-
લાઓ કે:-હે રાજા! એક વણિક કિંપાકૃષ્ણના દુળની
મેહોર મીઠા અને પરિણામે દુષ્ટ છે, તે પુત્ર સાથે મુઘ્ધપણે
કૃષ્ણના ધણીએ કર્મને વશ કરી જેમ જોરડી સાથે કેળવું
મિત્રાઈ કરે તેમ મેં મિત્રાઈ કરી, અને તે પુત્ર મિત્રને
પર લગાવી હું વેપાર અર્થે પરદેશ ગયો; પછી જેમ
જુલ્યા ખેતરની રક્ષા કરવા સારૂ રક્ષક મૂક્યો હોય તે રક્ષક
જેમ ખેતર માંહેલી સવળી વસ્તુ ખાઈ જાય તેમ તે પુત્ર મારું
સવળું ખાઈ ગયો, વળી મારી સ્ત્રી સાથે પણ લોભાયો તેથી
તેણે પાપકર્મ કર્યું. એમ કરતાં વિદેશયત્રી હું આવ્યો અને ધન
કિંપાકૃષ્ણની બધી વાત મિત્રને કહી; તે સાંભળી તે પુત્ર મિત્રે
કહ્યું કે તે કાંઈ આશ્ચર્ય દીકું હોય તો કહે. તેથી મેં કહ્યું કે:-
હે મિત્ર! અહીંથી કુટુંબ એક ઉદ્યાન છે, તેમાં જળે ભ-
ર્યો એક કૂવો છે, તે કૂવામાં એક દુળ રસો સહિત, પાંદડાં સ-
હિત ભારી હાથે તોપણ તે પાંદડાંની ઘેડે ઉપર તરવું મેં દીકું.
તે સાંભળી તે પુત્ર મિત્ર જોડ્યો કે જો તે વાત સાચી હોય તો
મારા ઘરની ઝડિમાંથી તારાથી બે હાથે લેવાય તેટલી ઝડિ
તું લેજે, અને જો તે વાત ખોટી હોય તો તારા ઘરની ઝડિ-
માંથી મારાથી બે હાથે લેટલી ઉપડે તેટલી ઝડિ હું લઉં.
એમ કહી તે પુત્ર ચોતાને ઘેર ગયો, અને રાત્રે છાનો માનો
એકલો જઈ તે દુળને કાઢી લાવ્યો, પછી પ્રભાતે મને આવી
કહેવા લાગ્યો કે, ચાલ તે ખતાવ્ય. તેવારે અમે ખાન્ને જાણાયે
ત્યાં જઈને જોયું તો કાંઈ દુળ દીકું નહીં. એમ તે પુત્ર છળ કરી
મૂળને ઠગ્યો. હવે તે મારી ઝડિ તથા સ્ત્રી લેજે; તેટલા મારે
હવે શું ઉપાય કરવો? તે મૂળને કહ્યો. હે રાજા! જેમ ભમરે
કમળમાં હોય ને સૂર્ય અસ્ત પામવાથી કમળ મિત્રાય તેથી
ભમરો ખંડીખાને પડે, તે જ્યારે સૂર્યનો ઉદય થાય અને કમળ

ઉધડે ત્યારે છુટે, તેમ મુજને તમે ગમે તેમ કરી છોડાવો.
પ્રભો ! વિષમ વખતે રાજાનું સારણ હોય.

કહ્યું છે કે:—

દુર્બલાનામનાયાનાં, વાઙ્ વદ્ધ તપસ્વિનાં ॥

અનાયૈરધિમૃતાનાં, સર્વેષાં પાર્થિવો ગતિઃ ॥૧॥

ભાવાર્થ:—દુર્બળને, અનાથને, બાળને, વૃદ્ધને, તપસ્વી
અને કોઈ અનાયથી પરાભવ પામેલાને, એ સઘળાને રાજ્ય
રીતે રાજા સાર સાંભળ કરે.

એવી રીતે વાત સાંભળી રાજાએ તે કાર્યની અજિતરે
તને આજ્ઞા આપી. સરળ બુદ્ધિના ઘણી અજિતસેને પણ
જાદવીની પેઠે પોતાની સ્ત્રીને પૂછીને તે વણિકને કહ્યું કે.—
વણિક ! તું તારે ઘેર જઈ તારી સ્ત્રીને મેડા ઉપર ચડાવ, તર
સર્વ ધન, માત્ર, વસ્તુ પણ મેડા ઉપર ચડાવ અને દાદરો બ
ધ કર, તથા દાદરે ચડવાને ઠેકાણે એક મોટી ભારે નિસરણ
લાવી મૂક. પછી જ્યારે તે ધુર્ત તારા ઘરને વિષે જાદિ લેવ
આવશે ત્યારે તે કેહવે દેખશે નહિ તેથી મેડા ઉપર ચડવ
માટે નીસરણીને બે હાથે ઝાલશે એટલે તેને કહેજે કે તારા ઘર
પ્રમાણે તે બે હાથે નિસરણી બદલ કરી માટે તેને તું લેઈ
તારે સ્થાનકે જતો રહે. તેવારે તે ધુર્ત નિસરણીને પડતી મુ
ખે પાચેલા થકો હજાણી છે બુદ્ધિ જેની એવો થઈ પોતા
ઘેર જાય. એવું પોતાનું હિતકારી વચન સાંભળીને તે વણિ
ધુર્તને તેણીને તેજજ કરી. એવી રીતે અજિતરોનની બુદ્ધિ
પ્રી રાજાએ હર્ષાવ થઈ તેને સર્વ પ્રવાસમાં મોટા પ્રવાસ કર
સ્થાપ્યો.

એકાદા વિગતની કાંઈ વિચાર કરીને અજિતસેનને કહે
કાળી કે:—હૈ પ્રાણનાથ ! મારું યિગ શું સરખો પુરુષ મન
ખડવાને સમર્થ નથી, તેજજ હૈ અર્જુન ! રાજાસાહેબાં
વસાવકા થઈ તમારું ઘરને વિષે કાંઈ સંદેશનું વાવ છે એ

પોતપોતાના કાર્યને અર્થે ધણા લોક આવે છે, મારે
 દેવના વસાથકી પૂર્વની થેઠે તમને કુવિકલ્પ ઉપજે અથવા બી
 વ કલ્પને પણ કુવિકલ્પ ઉપજે તે મારે શિર્ગની પરિક્ષાને અ
 વેલે કમળ તમને આપું છું, તે કમળ લે પરપુરુષ ઉપર
 મારું મન બગડશે તો તુરત કરમાઈ જાશે, અને જ્યાં સુધી
 મારું મન દૃઢ હશે ત્યાં સુધી વિકસિત રહેશે; એમ કહી પર-
 મેશ્વરની પૂજા કરી પરમેશ્વરની સાથે તે કમળ અજિતસેનને
 આપ્યું. અજિતસેનને પણ વિસ્મય પામી તે કમળ લીધું. હવે
 તે કમળનું પરિમલ ધણું વિસ્તરે, નિત્ય ભોગી થકો રહે, તે
 કમળને સર્વદા વિકલ્પર થયેલું દેખીને નગરના સર્વ લોક પો-
 તાના બિંભમાં અમાકાર પામ્યા અને વિચારવા લાગ્યા કે બી-
 ણાં કમળ તો માત્ર ધાસોધાસથી પણ તરત કરમાઈ જાય છે
 અને આ કમળ તો સર્વદા વિકલ્પર રહે છે, તે સર્વ શિર્ગનું
 માહાત્મ્ય છે.

એકદા રાજા પોતાના પૈરી રાજાઓને વસા કરવા ગારું
 દરક કરી અજિતસેનને સાથે લઈને ચાલ્યો. અનુક્રમે ચાલતાં
 પહોં માર્ગમાં જ્યાં મહેશ્વરની થેઠે જળા દુલ્લભ મળે છે, જ્યાં
 દુલ્લભું નામ પણ નથી તો ત્યાં વળી કમળની વાગ મુ કન્યા?
 ત્યાં અજિતસેનના હાથમાં અત્યત વિકનીત કમળ દેખીને
 રાજાએ નિર્ભયપણે તેનું કારણ પૂછ્યું; તેવારે અજિતસેનને વ-
 થાર્થ વાગ કહી. તે સ્વરૂપ લોકને રાજા અસાધ્યપણે અત-
 વ્યતી થેઠે લદા ન ધારણ કરતા થકો કંઠિત લાગ્યો કે એ ત-
 રે બાલનું સાચું કેમ મનાય? તેવારે બીજા ચાર કપડી પ્રધા-
 ન તેને રાજા ગુપ્તપણે પૂછે છે એ એ વાગ મુ નાની હતી?
 વારે તે મારે ધણા કંઠિત લાગ્યા કે:-હે નરેશ! એને ત્રીજી ક-
 ણે અંતરી દોષ પણ બી શિર્ગવતી હોય નહીં; કેમકે જન્મ-
 ક-થા. સુદ સ્નેહવંતી ને વળી કાલી એવી પાતામ સુંદરી ને
 પદ પદિત રેનદો વપરવંતિન નાચને રાંચો દોષ તો વ-
 નાંવંતે તે દોષ વિદોષ રહેવા? ને જાંબડી નાજાંવંતે પૂ-
 ણે

કે તે પાતાલસુંદરી કોણ ? અને તેણે રાજાને કેમ વચ્ચો કહ્યો. ત્યારે તે ચાર પ્રધાનમાંહીથી એક પ્રધાન બોલ્યો કે નરેશ ! સાવધાનપણે સાંભળો.

હે રાજા ! જેની મોટી પાળ છે, તથા ન્યાય અને લક્ષ્મીની શાળા છે, એવા વિશાલપુર નામના નગરને વિષે કળધણ પ્રવીણ તથા શત્રુની સેના જેણે જીતી છે એવો જયસેન નામે રાજા રાજ્ય કરે છે, તે રાજા એકદા ગર્વથી સર્વ ભાના લોક પ્રત્યે કહેવા લાગ્યો કે :—હે સભાજનો ! એવી કળા રહી છે કે જે હું નથી જાણતો, તે સાંભળી સભાના સર્વે કહેવા લાગ્યા કે :—હે મહારાજ ! આપ સઘળી કળા પ્રવીણ છો; તેવામાં એક કાલો પુરૂષ બોલ્યો કે :—હે રાજા આપ સર્વ કળા જાણો છો, પણ એક સ્ત્રીચરિત્ર જાણતા ન કેમકે દેવ, દાનવને મંત્રાદિકે કરી વશ કરે છે એવા મંત્રમુનિપુણ જે મંત્રવાદિઓ તેના જે મંત્ર તેપણ સ્ત્રીના ચરિત્ર ગણ ક્યાંહી નાશી જાય છે. વળી જલધર એવા ભૂમિ (ભોંયરા) માં વિવિધ અંગરક્ષકસહિત રાજાએ સ્ત્રીને રાખી પણ તે ભ્રષ્ટ મર્યાદાવંત દેખાણી; માટે સ્ત્રીના દૃઢ્યના માં જાણનાર કોઈ પણ વસ્તુલોકમાંહે દેખાતો નથી.

એવાં પંડિતનાં વચન સાંભળી રાજા માથું ધુણાવતો ચારવા લાગ્યો જે એ સાચું છે, સ્ત્રીઓ ગુપ્ત દૃઢ્યવંત એવી દીસે છે, માટે મારા અંતઃપુરની સ્ત્રીઓ નિશ્ચે સતીઓ એવી મનમાં શંકા ઉપની; તેથી વિચાર્યું જે નિર્મળ શિવ ધરનારી સ્ત્રી સાથેજ સંબંધ કરવો યુક્ત છે. માટે હું કોઈક જાની પુત્રી હશે તેને જન્મતાંજ પરણી ભૂંયરામાં રાખી ને કરીને ભોગવીશ. વળું કરીને પ્રાપ્ત સ્ત્રીને અને પુરૂષને કુસંતિથી દાવ ઉપજે છે, માટે ભોંયરામાં રહ્યાથી દાવની શંકા થશે. એવો નિશ્ચય કરી રાજાએ પાતાના સેવકોને કહીને કે રાજાની આજ્ઞાંત રૂપવંતી, લક્ષણે કરી સહિત એવી કન્યા ગાવી લઈને તેની સાથે જન્મનાચ પગની પાતાના વાસાદિ

હેડે બૂંચરામાં વિદ્યાગુ ધાવની સાથે રાખી; તે ધાવે તેને
પાણી માટી કરી, તેવારે તે ધાવને પણ રાખ્યે ત્યાંથી
માટી મૂકી; માત્ર તેના કેશ સમારવા, આજ્ઞાપણાદિક પહેરાવવા,
પરંતુ સરિસતી સોભા કરવા જાય, પરંતુ ધાવ તેની સાથે વાર્તા
કરે નહીં, તે પણ જ્યારે તે યુવાવસ્થા પામી તેવારે ધાવને પણ
જવાનું બધું કયું. પછી તેનું પાતાળમુંદરી એવું નામ રાખ્યે
પાતાળમું; કારણ કે એક તો પાતાળમાં રહો અને વળી તેનું રૂપ
પણ મનોહર છે તેણે કરી પાતાળમુંદરી એવું યથાર્થ નામ
રચાવ્યું.

હવે જન્મધકી તે મુખાચી જે વિશુદ્ધ સ્નેહવતી છે એવી
પાતાળમુંદરી સાથે રાજા સ્નેહસહિત વિવિધ વિહારો ભોગ
ભોગવવા લાગ્યો. વળી તે સ્ત્રી પરપુરપત્નું નામ પણ ન બાળે
તેમજ મનધકી શુદ્ધ શીલની ધરનારી એવી બાળીને રાજા ઉ
દ્દામવંત સ્નેહ ધરતો થકો તે ભૂમિમહાભંડેજ ધણે વખત
રહે, જરૂરનું કામ હોય તોજ બહાર આવે.

એકદા મહિદ્રીપ ધકી અનંગ જેવું જેવું રૂપ છે, તેવો અ
નંગદેવ નામનો કોઈક સાર્થવાહ ધણે સથવારો તેમજ ધા
વસ્તુ સાથે લખને તે નગરમાં આવ્યો; તેણે આમળા પ્રમ
એવો નિર્મળ મોતીનો એક હાર જે ત્રણે જગતમાં સારભૂત
તે હાથ રાખને લેટ કયું, તેમજ બીજી પણ કેટલીક સારવ
નું રાખને લેટલું કયું, તેથી રાજાએ તુષ્ટમાન થઈને તેનું
મુકી લીધું.

પછી તે અનંગદેવ મોતી, મણિ, પરવાળા, રોતું, પર
દિક સર્વ વેચી કોટચાવધી વનતો ધણી થયો; તેણે પોતાને
હેવા સારૂ મણિનું ભુવન કરાવ્યું અને રાખને આમરની ધ
રી કામપતાકા નામે ગણિકા હતી તેને ધણું દ્રવ્ય આપીને
તાને વશ કરી. એકદા અવકાશ પામીને અનંગદેવ ગ
પુછવા લાગ્યો કે, રાખ પોતે તો સિધિજ મનવાળો
બીજીનું જ ચિત્ત ધઈ ગયું હોય નહિ તેમ રાજકાર્યને વિષે

અને સલામાં પણ અસૂરો આવે છે, તે પણ વળી તત્કાળ પા-
છા ઉતાવળો જતો રહે છે, જૂગટાનું તથા પરશ્વીનું વ્યયન
પણ કાંઈ એકમાં પ્રગટ દીકામાં આવતું નથી, તેમ છતાં રા-
જાનું એવું વ્યગ્રચિત કેમ જણાય છે? તેવારે તે ગણિકા કહે
વા લાગી કે:—ખીજું તો હું કાંઈ જાણતી નથી, પણ એક વાત
જાણું છું જે અંત:પુરમાં અંક એવી વાત છે જે એ રાજા એક
સ્ત્રીથી રતિસુખમાં પ્રીતિયત રહે છે, તે જન્મમાત્ર પરણેલી
સ્ત્રી છે, જેને જન્મથી ભૂમિગ્રહમાં રાખી છે, તેની સાથે જ વિ-
લાસ કરે છે. એવાં ગણિકાનાં વચન સાંભળી અનંગદેવ વિચા-
રવા લાગ્યો કે જે સ્ત્રી સૂચને પણ દેખતી નથી તથા જેની પા-
સે રાજ્યનું સર્વ કાંઈ છાંડીને રાજા ત્યાંજ પડી રહે છે તો તે
સ્ત્રી કેવી હશે? જેનું દર્શન થતું પણ દુર્લભ, તો તેના શરિર-
નો સ્પર્શ તો ક્યાંથીજ થાય; એમ કામગ્રહે પીડયો થકો કંઈ-
યે જેનું દ્રવ્ય હણ્યું છે, એવો અનંગદેવ પાતાળસુંદરીને મળ-
વાનો ઉપાય વિચારવા લાગ્યો.

પછી તે સાર્યવાહે રાજાને ફરી ધણું ભેટણું કર્યું અને બહુમાને
કરી તેને વશ કર્યો, તેથી તે સાર્યવાહ અંત:પુરમાં જાય આવે
તો કોઈ તેને મનાઈ ના કરે. એમ કરતાં એકદા તે ભોંયરાનું કે-
કાણું જાણ્યું, તેવારે પોતાના વિદ્યામુખ માણસ પાસે પોતાના ધર-
થી તે ભૂમિગ્રહ સુધી મુરંગ બાદાવી તે ભોંયરાની ભીંતને કોઈ
ન જાણે તેવી રીતે સહીસંગ્ય કર્યો; તે જાણીયે સાક્ષાત્ નરકનો
જ માર્ગ હોયતી! એવો મુરંગનો મારગ છે. એકદા તે સળંગ
દ્વારે ભોંયરાની ભીંતે આવી તે સાર્યવાહ ઉભો રહ્યો અને જે-
વો રાજા પાતાળસુંદરી પાસેથી બહાર નિકળ્યો કે તુરત તે સા-
ર્યવાહ મુરંગ થકી ભૂમિગ્રહમાં ગયો, ત્યાં પાતાળસુંદરી સુખ
શય્યામાં સુતી છે, તેને રતિતીપરે જોઈને વિચારવા લાગ્યો કે
ફરે કરીને પાતાળની સ્ત્રીઓ જેણે છતી છે, વળી એ રાજાને
સ્ત્રી છે અને ખીજા રાજાની પુત્રી છે, જેનાં જન્મ માત્ર શુદ્ધ ચ-
રિત છે, તો તે મારાં અન્યાયકારી વચન કેમ માનશે? તે

વાત હું કેમ પામું? એમ વિચારી તે સીને જગાડી-
 મોઢથી બોલાવી; તેવારે તે સી આશ્ચર્ય પામીને ધણું ઉ-
 રત થઈ અને બાણીયે ધણા દિવસનો એની સાથે પરિ-
 હાસ નહીં! તેની રીતે શીખપણે તેની સાથે હાસ્ય કરતી
 મજા કરી અને કામભોગવિલાસ પણ કર્યા. અહહહ! બુઝો એ
 નિમિત્તવનો અભ્યાસ, એ હુમણું એને કોણે શિખવ્યા? એતે
 છતાં સદાજ સ્વભાવ છે.

કહું છું કે:-

રાગદોષકસાયા । હારમયરુઝનિદમેદુર્ગ ॥
 પુલ્લવવખાસાઓ । લખ્મઈઅસુઅંઆદંદાંવિ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ:-રાગ, દોષ, કપાલ, આહાર, ભય, રૂઝન, નિંદા,
 મેઘન એ સઘળાં અજસાંભળ્યાં તેમજ અજાણીમાં પૂર્વભવના
 અભ્યાસથી છપ પાને.

હવે તે સાર્થવાદ ચિત્તને વિષે શંકાનો હતો તોપણ
 નિરાકરિતથકો તે સી સાથે મુખ વિલગ. તેઓએ તે મુરંગમાં
 આવવાને માટે એક બોલી દારી કરી મૂકી. તે બેવારે રાત્ર ર-
 નીને લખામાં ભય કે તુરંત પેલી સી દારીને બંધ કરી સા-
 થવાદે ત્યાં આવે; એમ નિરંતર ચારની થકે સાથવાદે મનના
 મનન કરતો વિલાસ બોગવનો હતો. વગી તે સી અતિ ધુના-
 ની છે તોપણ રાખતા મુખ આગળ મુઠ્ઠા થઈ ચાલવા લાગી.

એમ કરતાં એકદા તે પાતાળમુઠની અનનંદવ સાર્થવાદને
 મોડેલા લાગી કે તું લગભગ બીક નહીં રાખતાં મુઠને તારે પે-
 તેલી જલને બધું નગર દેખાડ. એમ વારંવાર કહેવાથી તે ના-
 થવાદે બીજીનો થકો પાતાળમુઠની પાંચાને પર તેલી જઈ ન-
 થવાદે બીજી ચાલ્યા બગવો. એક દિવસ તે પાતાળમુઠની સા-
 થેલી બેતે નગરનો ચાલ્યા જતી હતી, તેવામાં બોલી જઈ
 સદિન નાથને સ્થવાદીયે જલો દેખીને વિચારવા લાગી એ, રા-
 પાને બોલે બધું થાવનો કોણ કરેડ અને મુઠને આજ સ

પર્યંત ગુપ્તગ્રહને વિષે બંદીબાને નાંખી છે, તેથી તે રાજા ઉપર
વિરક્ત થઈને અનંગદેવને કહેવા લાગી કે:—
હે સાર્થવાહ! રાજાએ મુજને બંદીબાને રાખી છે, એટલા
માટે હું રાજાને મહા વિશુદ્ધપણું દેખાડું; તે માટે તું કંપટથી
થોડા દિવસ આજરો પડ અને પાછો સારો થયો છું એવા
દાંગ કરી રાજાને જમવા બોલાવ, તે વખતે હું રાજાને જમ-
વાનું પિરસીને ચમત્કાર દેખાડું. આવું સાંભળી અનંગદેવ
મથવાહ કહેવા લાગ્યો કે:—હે મુઝે! એ અનીતિ મારાથી
કેમ થાય? રાજાને કેમ નોંતરાય? વળી તું પણ રાજાને કેવી
રીતે પીરસી શકે? એ પ્રત્યક્ષ અનર્થ કેમ થાય? તે સાંભળી
પાતાળસુંદરી બોલી કે, વાણીયા જાતે બીકણજ હોય, નિરંતર
ભય વિના બીહીતો રહે, પણ તું અમારું ચરિત્ર જાણતો ન-
થી. અમે સ્ત્રી જાતિ છોયે તે ઇંદ્ર સરખાને પણ છતરીયે, તો
વળી એ રાજા જે પોતામાં વ્યર્થ પડિતપણું માની રહ્યો છે તે
નો શયો ભાર? ધણું શું કહું. તે માટે જો તું મારું કહું નહીં
કરીશ તો જીવતો પણ કેમ છુટીશ?

આવું પાતાળસુંદરીનું વચન સાંભળી તે સાર્થવાહ ભય
ભ્રાંત ચિત્તથકો તે વાત તકાળ અંગિકાર કરીને ઘણા દિવસને
માંદા થઈને અનુક્રમે ફરી કંપટ કરીને સાંભળે થયો; અને સ-
ભોજનની સામગ્રી તૈયાર કરીને રાજાને જમવાનું નોતરું દેવ
ગયો. ત્યાં રાજા પાસે જઈ બોલ્યો કે:—હે રાજા! મને ઘણું
માંદવાડ થયો હતો, પણ હવે તમારા પસાયથી સારી રીતે ક-
ર થયો છે, તેના હવે આજે મારે ઘેર આનંદ છે માટે ત-
કુંબસહિત મારે ઘેર જમવા પધારો; એમ ઘણો આગ્રહ કરી
રાજાને જમવાની હા લણાવી. હવે રાજા કુંડુબસહિત જમ-
ને આવ્યો તેવારે અનંગદેવે ઘણો આદરસત્કાર કરી રાજા
જમવા બેસાડ્યો, એટલે પાતાળસુંદરી આવીને ઘણી યુક્તિ
કરી રાજાને ભોજન પીરસવા લાગી. અહહ! જુઓ
તું ધુતપણું. રાજા પણ તે પાતાળસુંદરીને જોતો થકો વિર-

જાણે વિચારવા લાગ્યો કે એ પાતાળગુંદરી છતાં ક્યાંથી
 પલ નહિ હું જુડું છું. એ અહીંયાં ક્યાંથી આવે ?
 હું એની પાસેથી આવું છું. તે તો જન્મધરી ભોળી
 અને આ તો એનીજ સ્ત્રી છે, પણ નિપુણતાયે તો તેના જે-
 છે અને નેત્રથી જોયે તો એક રતિમાત્ર પણ આંતર
 નથી. વળી એ બેડેલું આવું બરોળરીપણું કેમ આવે ?
 શું તારની વાત કોણ જાણે ? એનું નિર્ણય પણ કેમ થાય ?
 એમ ધારી તેને ઓળખવાને અર્થે જેની તે પાતાળગુંદરી
 પીરસીને પાછી જતી હતી તેવાજ રાત્રે તેનાં વસ્ત્ર ઉપર ધી
 ના છાંટા નાંખ્યા. તે છાંટા કુર્ત પાતાળગુંદરીયે જાણી લીધા
 અને વિચાર્યું જે મારા મેં આગળ હું કોણ માત્ર ? મુજને તું
 મુદ્દ જાણે છે તે મારે તેં મૃતના છાંટા નાંખ્યા. એવો મનમ
 મરં ધરી હાથમાં વીંજળો લઈ ભંતારને વાયરો નાંખતી કહેવા
 થાતી કે—હે રાજન ! જેમ વિખતે મુખમાં ન ધાડીયે તેની
 પેઠે એ ભોજન તમે કેમ મુખમાં નથી ધાડતા ? એ ભોજન
 તો ભક્ષણ કરવા યોગ્ય છે, પણ વલ્લિકનાં ભોજન રાત્રે કેમ
 મંજે ? તેથી તમે આરોમતા નથી. અથવા હે પ્રાણનાથ ! અ-
 મારું જીવન દેખી તમારા ચિત્તને ચમત્કાર ઉપન્યો ! તેથી શુ-
 ન્ય ચિત્ત થયું છે, મારે કેમ જન્મે ? અથવા મોટા માણસે
 મુકા અહ્ય હોય તેથી તમે ખાતા નથી. એમ ધીકુર્ધનાં વચ-
 કહેવા લાગી.

હવે રાત્રના ચિત્તને સંશય અને વિસ્મય તે સ્ત્રી તથા
 સાર્થવાદ ઉપર થયો અને સાર્થવાદ હાસ્યપણાના ભાવને આ-
 મય કરતો થયો. તે સ્ત્રીએ રાત્રે સાકર નાંખેલું દુધ આમ્યું
 પણ રાત્રે વ્યવચિત્ત હોવાથી વિપસરણું લાગ્યું, તોપણ મુ-
 નિની પરે નિસ્વાદવંત તે દુધ પીકું, પછી સાર્થવાદે તંબોલ
 વસ્ત્રાદિક આમ્યપણ પ્રમુખ આમ્યાં તે લઈ રાત્ર ઉતાવળો થ
 નરદ ગયો. પાતાળગુંદરી પણ તરત જાનિમદમાં જઈ તે રાત્ર
 નાં મંજેસાં અપરવસ્ત્ર પહેરીને મુખને લાંબી મુર્ચની પરે સાર્ય

માં નિશ્ચિંત થકી સૂતી. હવે રાજા સર્વ તાળાની કુચીઓ લઈ ઉઘાડીને ભોંયરામાં આવી જુઓ છે તો જેવી રીતે પોતે સૂતી મૂકી ગયો હતો તેવી રીતેજ તેને સૂતી દેખી, ત્યાં રાજાએ તેને જગાડી. તેવારે બગાસાં ખાતી, આળસ મોડતી ઉઠીને બેઠી થઈ. તે જોઈ રાજા વિચારવા લાગ્યો જે એ સ્ત્રી તો બીજી હશે. વસ્ત્ર તથા રત્નજડિત આભૂષણ જે કાંઈ જોઈએ તે સર્વ દીઠાં. વળી ભલે મને કરી તે રાજા સૌને જોવા લાગ્યો, પણ તે સ્ત્રીને વિષે કલૂપતાપણું લેશમાત્ર પણ ન દીકું, તેથી નિઃશંક દૃષ્ટિએ તે પાતાળસુંદરી સાથે પૂર્વની પેઠે ભોગવિલાસ કીધો. કહ્યું છે કે:—ધુર્તવું ચરિત્ર તે ધુર્તજ જાણે, સાચું હોય તે ખોટું કરે અને ખોટું હોય તે સાચું કરે.

એકદા તે પાતાળસુંદરી ગર્વ કરતી સાર્થવાહને રીઝવીને કહેવા લાગી કે, “હવે સજ્જ થાઓ, ચાલો આપણે દશાંતર જઈએ.” તે વચન સાંભળીને ઉત્તર દેવા અસમર્થ એવો સાર્થવાહ કહેવા લાગ્યો કે, હું રાજા પાસે રજા લેવા જાઉં તો રાજા કેમ જાણે નહીં? તેવારે પાતાળસુંદરી કહેવા લાગી કે, વાણીયા જાતના બોકણ કહ્યા છે તે વાત ખરી છે, પણ હવે તું માફ કરાડાપણુ જો. રાજા મને બોલાવવા આવે તે પેહેલાં આપણે સમુદ્ર બોલધી જઈએ એવાં ઘણાં વહાણ તૈયાર કરે, તમારે વેપાર સઘળો સમેટો, ઉધરાણી લેહેણું પ્રમુખ જે લેવા થોડું હોય તે સઘળું લ્યો, વિગેરે જેમ હું યુદ્ધિથી વિસ્તારું તે તમે પ્રતિબંધરહિત થાઓ. તે સાર્થવાહ અતિ કાયર એવું પણ જાણીયે બંદીવાન બંદીખાને પડ્યો હોય તેમ ભયભિત થઈ તેની સાથે ચાલવા સજ્જ થયો. કવિ કહે છે કે કામિની સુખના આર્થ એવા જે કામિ પુરૂષો છે તેને વિઠ્ઠાલ પડો.

કહ્યું છે કે:—

સ્યાચ્છેત્રાવેમાત્રમુખ । સ્તારુણ્યેતરુણીમુખઃ ॥

વાર્ધકેતુપુત્રમુખો । મૂઢોનાત્મમુખઃકાચન્ ॥ ૧ ॥

જાણ્યું:—બાલ્યાવસ્થામાં માતા સામું જુએ, યુવાવ-
માં સ્ત્રીના મુખ સામું જુએ, વૃદ્ધાવસ્થામાં પુત્રના મુખ
જુએ, પણ તે મૂઢ પુરૂષ પોતાને વિષે ક્યારે પણ જુએ

હવે પાતાળમુંદરીએ સાર્વિચાલને કહ્યું કે, તમે રાજાને જઈ
મેમ કહો કે મારા પિતાએ મુજને તેડાવ્યો છે, એટલા માટે
મદારાજ! હું તમારી આજ્ઞા લેવા આવ્યો છું, તેથી તમે
જાહેરો હું બાંહે. એવાં પાતાળમુંદરીનાં વચન સાંભળી
સાર્વિચાલ વિનીત શિષ્યની જેડે તેના કદા મુજબ રાજા પાસે
ઈ પિનંતી કરી કહેવા લાગ્યો કે:—હે રાજા! મારાં માતા
તા વૃદ્ધ છે, તેમને મારા પિરદનું દુઃખ મળું છે તેથી તેમનો
મજા આવ્યો છે, માટે તેમની પાસે જવા સારૂ તમને પુછવા
લાગ્યો છું. હે રાજા! તમારા પ્રગાદે મેં ધણી લક્ષ્મી ઉપા-
ત કરી તે તમારો ઉપકાર મારો ઉપર છે, માટે ગુરૂશી થકને
પા કરી રજા આપો. તે સાંભળી રાજા બોલ્યો કે, તુજ સર-
વા પુરૂષને વાલવાને રજા કેમ અપાય? અને ના પણ કેમ ક-
હેવાય? માટે જો તુજને જવાનુંજ મન છે, તો તું કાંઈ કાર્ય
મને કહે; જો હમણાં કહેવું હોય તો હમણાં કહે અને પછી
કહેવું હોય તો પછી કહેજે. આવાં રાજાનાં વચન સાંભળી સાર્-
વિચાલ બોલ્યો કે:—હે રાજા! તમારા પસાયધી મારું સંપૂર્ણ
કાર્ય નિપજ્યું છે, તોપણ જો તમે મારા ઉપર પ્રસન્ન હો તો મને
કાંઈ મુક્તિ, વાલતી વખત વળાવા આવો; કારણ કે તેથી કરી
શાંતરૂને વિષે મારી કિર્તી કાંઈક આશ્ચર્યકારી પસરે, યશવાદ
પણા ધાય. રાજાએ તેનું વચન અંગિકાર કર્યું.

હવે તે સાર્વિચાલે યુધ્ધ મૂહુર્તે ધણાં યદ્ધાણ કરિયાણાંથ
ભરીને સમુદ્રમાં તૈયાર રાખ્યાં અને પોતે મુખપાલે બેશી સમુ
કાંઠે જવા નિકળ્યો, ત્યાં રાજા પણ મુખપાલે બેશી તેને વેળા
વા આવ્યો. પાતાળમુંદરી પણ મુખપાલે બેડી પોતાની જુલિ
ધી આ કાર્ય નિપજ્યું તેથી હર્ષ પામતો રાજા પાસે જઈ કહે

વા લાગી કે:-હે સ્વામિન્! અમોને પ્રભુએ મોટા પ્રસાદ કર્યો.
 હે રાજન્! તમારા પસાયથી મારા સ્વામિએ મોટી ઋણિ ઉ-
 પારજી, તમારા પસાયથી અમારાં સઘળાં કાર્યની સિદ્ધિ થઈ.
 હે રાજન્! બહુ માનયકી અથવા અજ્ઞાનયકી જે કાંઈ મારો
 અપરાધ થયો હોય તે ક્ષમા કરજો. હે રાજન્! અમને તમા-
 રા શેવક જાણીને કોઈવાર પણ સંભારજો! અમને વણિકને કો-
 ણ સંભારે? તોપણ અમારે કહેવું ઉચિત છે. આવાં પાતાળ
 સુંદરીનાં વચન સાંભળી રાજા વિચાર કરતો હવે કે ધિક્ક થા-
 ઝો! એ સ્ત્રી પાતાળસુંદરીજ છે. વળી વિચારવા લાગ્યો કે,
 પાતાળસુંદરી ઇહાં ક્યાંથી હોય? પૂર્વે પણ મુજને ભર્મ ઉપ-
 ન્યો હતો તેમ હમણાં પણ ભર્મ પડે છે. પછી રાજનો, શેઠનો
 અને પાતાળસુંદરીનો એ ત્રણેનો સુખપાલ બરાબર ચાલતેથકે
 થાડીવારમાં સમુદ્રકાંઠે સહુ પરિવાર સંઘાથે આવ્યા. પછી સા-
 ર્થવાહ રાજને નમીને પાતાળસુંદરી સહિત મોટા વહાણમાં સી-
 ધ્રપણે બેઠો. તેવારે પાતાળસુંદરીએ સાર્થવાહને કહ્યું કે કદાચ
 પાછળથી આપણી શોધ કરવા મારે રાજા આવે મારે વહાણ
 બીજે માર્ગે ચલાવે. ત્યાં નયન, મન અને પવનના વેગનીપેડે
 તથા કલ્લોલ હણાતાની પેડે તે વહાણ ચાલવા લાગ્યાં.
 હવે તે પાતાળસુંદરી વહાણમાં છ મહીના સુધી તો સાર્થ-
 વાહની સાથે આશક્ત રહી, ત્યાર પછી તે સાર્થવાહનો ભાઈબંધ
 મુકંઠ નામે યથાથ નામનો ધણી હતો તેની સાથે દેવરના સંબં-
 ધથી હાસ્ય કરતી, તેના મુસ્વરે કરીને પાતાળસુંદરી તેની સાથે
 રક્ત થઈ થકી ગુપ્તપણે રમણ કરે. અહો! જુઓ સ્ત્રીયોનું ચ-
 ચળપણું કેવું છે?

હવે મુકંઠ સંઘાતે વિલાસ કરતાં અનંગદેવને અંતરાયભ-
 જાણીને પાતાળસુંદરી મનમાં ચિંતવવા લાગી કે, જો હું અ-
 નંગદેવને મારું તો મુકંઠ સંઘાતે પ્રગટપણે ભોગવિલાસ કરું.
 એકદા અર્ધ રાત્રિને સમયે અનંગદેવ શરીરચિંતાયે ઉઠ્યો
 તેવારે પાતાળસુંદરીએ તેને શીઘ્રપણે પથ્થરની પેડે સમુદ્ર

નાંખી દીધો. પછી કેટલોક વખત ઉચ્ચસ્વરે પોકાર કરતી વિ-
 પાસ કરતી હતી કે ધાઓ ! હું લોકો ધાઓ ! મારો સ્વામી
 મહાદેવો સમુદ્રમાં પડી ગયો. જેમ રાંકના હાથમાંથી રતન
 ખોવાય તેમ મને થયું. એવાં પાતાળમુંદરીના મુખથી વિલા-
 પનાં કંટક વચન સાંભળીને સર્વ સાથના લોક દુઃખ ધરવા લા-
 ગ્યા; જેમ પુણ્યહીનના હાથમાંથી રતન ગયું હોય તેને થોડે પલ
 જરૂર નહીં તેમ અનંગદેવને સધળા સથવારાયે મળી ધણાયે
 સમુદ્રમાં ખોળયો પણ ક્યાંહી જડયો નહીં. પછી તે પાતાલ-
 મુંદરી કુલદા સતીની પેઠે મારે સ્વરે નવ નવા વિલાપ કરતી
 મેરવાને વાસ્તે તૈયાર થકને કહેવા લાગી કે હું પણ હવે મ-
 રીશ. એવું સાંભળી મુકંડાદિક સર્વ સથવારાના લોક પાતાળ-
 મુંદરીને વારવા મારે કોડયા, અને સર્વ કોષ કહેવા લાગ્યા કે
 તું તારું અકસ્માતપણે મરણ કેમ કરે છે ? અનંગદેવ આપણ-
 ને મળે એવો કોષ ઉપાય નથી, તો હવે તે સાર્થવાહ અમારો
 સ્વામી ગયો તે સ્વામીને ઠેકાણે તમેજ અમારા સ્વામી હો.
 તે સાંભળી મુકંડ મૌન્ય ધરીને રહ્યો અને પાતાળમુંદરી તો
 ખાદ્યભાવે શોક ધરતી પણ અંતરભાવે હર્ષ ધરતી હતી જે
 મુકંડ સંધાતે મુખ વિલાસ કરવાની નિર્ભયતા થઈ. પણ મુકંડ
 વિચારે છે કે, ચિત્તાર છે એ દુષ્ટાને ! કે જેણે શકુપલ્લું કરી તિ-
 સ્તુત્ત્વદિના ધણી સાર્થવાહને સમુદ્રમાં નાંખી દીધો, તેથી જે
 હું તેની સાથે વિલાસ કરું તો મારા પણ એવા હાલ કરે.
 ચિત્તાર છે એ સ્ત્રીને કે જેણે શકુપલ્લાથી રાગને અને સાર્થવાહ
 બંનેને હાંડ્યા તો તે મને પણ કેમ નહિં છોડે ? કોણ બળે
 મને પણ મું કરશે ? એમ વિચારીને મુકંડ વિરજચિત્તથકે
 ઉતોપણ બરે કરીને તે સ્ત્રીને અનુમતીયે આણે. જેમ ડા-
 ખીના જળમાં પડ્યો હોય તેમ કેટલોક કાળ તે સ્ત્રી સાથે તે
 નિમંત્રન થયો.

હવે અનંગદેવ સાર્થવાહ સમુદ્રમાં પડ્યો થઈને તેને કોષ
 પુણ્યના ઉદયને કોષે રેવેવાનથી ક્યાંહીથી વચ્ચાનું આવતું એ

ભાગેના વહાણનું પાટીયું હાથ આવ્યું, તે પાટીયાને અવલોકી
 હવ્ય આણી જેમ ધર્મ પામે તેમ સમુદ્રને કલ્સોલે પેરયો થકો
 સિંહલદ્વીપ પ્રત્યે પામ્યો; ત્યાં સ્વસ્થ થઈને વિચારવા લાગ્યો
 જે નિર્દયી સ્ત્રીને અર્થે મેં પાપીએ સ્વામિદ્રોહાદિક ન કર્યા
 થોડાં કાર્ય કર્યું, તેનું આ સ્વરૂપ થયું. પણ તે સ્ત્રીને એ અ-
 વરૂપજ છે.

કહું છે કે:-

વંચિજ્ઞાનિઅસામી । દિજ્ઞાજિયંપિકિજ્ઞાજિસ્તા ॥
 કજ્ઞેગરુઅમકજ્ઞે । હાઈચ્છીસાવિવિહકે ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ:- જેને અર્થે પાતાના સ્વામીને છેતરે, જેને સારું
 બધું સરખો દીધે, વળી જેને માટે અકાર્ય કરે, હા ઇતિએ
 એવી પણ તે સ્ત્રી પાતાના સ્વામિને મૂઢી આપે તથા હણે.

એવી સ્ત્રીને વિષે હું આશંકા થયો; માટે મૂઢું, અપા-
 ની, કામાંધ એવા મુજને વિકાર પડો. આકરુ પાપને કર-
 નાર પાપી હું મારા પાપધરી હવે કેમ છુટીશ? એવા ભયથી
 હૈને પાપી પિત્તમાં વેરાગ્ય ઉપન્યા તેથી વેરાગ્ય પામી મુજને
 પામે જઈને ચારિત્ર લેઈ અનુકરે નિરવચ્ચ ચારિત્ર પાળતો હવો.

હવે દેવધોમથી તે વહાણ પણ સિંહલદ્વીપે આવ્યાં, પહો-
 મુકડે પાતાગમુદરીને લેઈને ત્યાં અનમદેવ કપી કાકેરાગદ્યાતે
 રહ્યા છે, તે વનમાં ફીટ કરવા આવ્યા; ત્યાં કપીને અકરમા-
 ત દેખીને શંકા કેપતા, તેણે તે મુકડે પિત્તમાય અને લગ્ન-
 વંત થયો; તેથી પાતાનું સ્વસ્થ પ્રકારના તે સાધુને તેનું ચરિત્ર
 મૂકીને વિરહા પિત્ત થઈને મુકડે અનુરૂપનું પાતાને અપ-
 રોધ અનામ્યો. ઉત્તમતા સિદ્ધિ આવ્યાર છે. હવે તે અનમદેવ
 મુકડે મુકડે જઈને એકું જાળીને પાતાગમુદરી તે મુકડે પ-
 લ મૂકીને ત્યાંથી નારી એક વહાણમાં ઉતારવી કરીને
 હવે હૈનેની તે પાપીની બીજે ફીટ મૂકે ત્યાં પણ અવર-
 લગ્ન મૂકી સ્વેચ્છામર્ત્યેનું વેરાગ્ય કરીને તે પાપીને

કે ત્યાંથી ધણી ભવ સંસારમાં રહ્યો. અને સંપૂર્ણ વૈરાગ્યની
લક્ષણો લેતે છે. એવો મુકુંડ પણ ચારિત્ર લેઈ તેને નિરતિચારપણે
જાણી ખાન્ને જલ દેવકોડે ગયા. તે એક બાઈ થોડા કાળમાં
મોક્ષ પણ પામશે.

હવે જયવંતસેન રાજા અનંગદેવ સાર્થવાહને વાળાની મ
નની સાંકા ટાળવા માટે ભૂયરામાં ગયો, ત્યાં પાતાલસુંદરીને
નહીં દેખવાથી અત્યંત વિપાદ ધરતો, મંત્રી, સામંત પ્રમુખને
વેળાનીને કહેવા લાગ્યો કે તે સાર્થવાહ પુતારો અહીં જૂઓ!
મારી સમક્ષ મારી ઓ હરી ગયો, માટે કોઈ એવો ધીર વીર કોટા
પુતાર છે કે જે વેગે કરીને તે અત્યંત માઠા ચરિત્રના ધણી એક
પાપાને ઈલાં લાવે કે જેથી હું તે ખાન્નેને સલા સમક્ષ શિક્ષા
આપું. તે સાંભળીને સામંતાદિક સર્વ અણસહહતા થકા તે ભોં
ધરે જોવા લાગ્યા, ત્યાં થોમર લેવાથી એક મુરંગ નજરે પડી;
તે દેખી વિસ્મય અને વિપાદ તેણે કરી દોલાયમાન મન થકા
એમ કહેવા લાગ્યા કે:—હે રાજન્! તે સીને જતી વખતે તમે
પણ કેમ આજખી નહિ? તેવારે રાજા કહેવા લાગ્યો કે, તમે
પડ્યા ઉપર પાટું શું કરવા મારો છો? ચાંદા ઉપર ખાર શું
મૂકો છો? હમણાં મારો વાંક ન કાઢો, પણ શીઘ્રપણે ઉપાય
કરી તેને પકડી લાવો. એમ સર્વની સાથે વાતો કરતો રાજા સ
મુદ્રેને કાઢે આવ્યો, ને કહેવા લાગ્યો કે વહાણ શીઘ્રપણે સળજ
કરો; ત્યારે પ્રવહણ સળજ કરવાને વિષે નિપૂણ એવા પુરુષ
કહે છે કે, હે રાજન્! એ કાંઈ વૈદ્યની ગાળી નથી કે કાંઈ ગાં-
ધીની પુડી નથી, એ વહાણ તો ધણે કાળે સળજ થાય, તેમજ
ને વંદાણ ગયાને ધણી વાર થઈ તેથી ક્યાં જઈને લાવીયે? વ-
ળી આહી કોઈ પણ વહાણ સીડીક રહું નથી, કે તૈયાર કરીને
જઈયે. સર્વે વહાણો સાર્થવાહની સાથે ગયાં છે. એવું સાંભળી
રાજા દુઃખમાં નિરાશ થઈ વિચારે છે કે હા હા જુઓ! મહા
ધર્મપણાયે તે પાપીએ મુજને પ્રત્યક્ષ દેતરો. વળી જન્મ થકી
ભૂમિમહને વિષે રહી અતિ મુગ્ધા, મારી ઉપર ધણું હેત રા

ખતી તેણે મુજને છેતરીને એવું કાર્ય કર્યું? ધિક્કાર પડો સ્ત્રી ચરિત્રને! એમ તે રાજા શોકાતુર થયો છે, એવે સમયે ઘણા રાજાએ તથા ઘણા દેવતાએ પૂજ્યા એવા કેવળી ભગવાન અકસ્માત્ ત્યાં આવ્યા, તે દેખીને રાજા ઘણું રીઝયો અને કેવળી ભગવાનને નમસ્કાર કરીને પાતાળસુંદરીનું ચરિત્ર પુછ્યું, તે વારે તે કેવળી ભગવાન તેનું ચરિત્ર કહેવા લાગ્યા, તે સર્વ વૃત્તાંત એકચિત્તે સાંભળી રાજાના હૃદયમાં વૈરાગ ભરાણો, તેથી દીક્ષા લઈ સાતમે દિવસે કેવળજ્ઞાન પામીને કેટલાએક કાળ કેવળીપણે વિચરીને મોક્ષે ગયા. તે માટે હે રાજન! એવી પાતાળસુંદરી કુસતી થઈ તો વાણિયાની સ્ત્રી જે રખોપાયિનાની તે કુસતી થાય તેમાં કહેવું શું? એવાં ચાર મંત્રિયોનાં વચન સાંભળી રાજા તત્વાર્થથી વેગળો થકો ચાર પ્રધાનને કહે છે કે એ સર્વ પ્રત્યક્ષ કપટ છે, એટલા માટે કોઈ પણ પ્રકારે તેનું કુશીલપણું જોઈ એ કપટ પ્રગટ કરો. તે વાત ચારે પ્રધાને પણ કબુલ કરી; કેમકે પ્રપંચમાંહે ચતુર છે એવા તે ચારે પ્રધાન પરસ્પરીમાં લંપટ હતા અને વળી તેઓને રાજાની આજ્ઞા થઈ, એક તો માર્જાર અને વળી તેને દુધ ભળાવ્યું હોય તો કેવી ખુશી થાય, તે પ્રમાણે તે ચારે જણ ખુશી થયા થકા શિલવતીનું શિલરૂપ જળ શોષવાને અર્થે સાક્ષાત્ વડવાનળ સરખા થઈ કાંઈક મિસ કરી ઘર તરફ પાછા વળ્યા.

પછી તે ચારે પ્રધાન ઉદ્ભટ વેપ ધરીને શિલવતીની પાંદતીને મૂળે કામીપણના ભાવ પ્રત્યે જણાવી અને સાર સાંસ્તુઓ મોકલાવી વિપયની પ્રાર્થના કરે, તે જાણીને શિલવમનમાં વિચારવા લાગી કે ધિક્કાર પડો એ મૂઠોને! કે જે મારું શીલ લેવાને તત્પર થયા છે. અરે! તે તુરંત મતિના ધરે માં સિંહણનું દુધ લેવાની પેઠે મારું શીલ લેવાને ઈચ્છે છે.

કહું છે કે:—

કિંવિનાળવળંનાગાળ । ફળમળીકેસરીસીદાળં ॥

કુઠવાલીઆળસીલં । કત્તોવિચ્યંતિઅમુઆળં ॥ ૧ ॥

ભાસાયે:—કૃપણનું વન, નાનના કૃષ્ણની મણિ, સિંહના મ-
નકની કેશરા અને કૃષ્ણવંતી સીનું શીળ એટલી વસ્તુ જ્યાં
મુઠી તેઓ છવતાં હોય ત્યાં મુઠી કેઠઈથી લઈ શકાય નહીં.
મારા સ્વામિના હાથમાં કમળ દેખીને ઝડપ ન કરતો
એવો રાગતો કયો આ અનર્થ છે, નહિંતર નિઃશંક દૃઢ ધ-
યાની પેઠે એ આપા અકાયંતે વિષે કેમ સમજ થાય! તે માટે
તેઓને કાંઈક અમતકાર દેખાડું. એવો વિચાર કરી શિશવતી
હતીને કહેવા લાગી કે:—હે સખિ ! આવડો સ્નેહ રથો, વળી
આનંદ, કહું છે કે:—સાધુને દ્રવ્યની સંગત કરવી ન થો, ઉત્ત-
મને મહિમાનો સંગ કરવો ન થો, તેમ કૃષ્ણવતી શ્રીને પરપુરુષનો
સંગ કરવો થો નહીં; તોપણ જેમ ચાપડેલાની લાલચ એકું અજ
ખાધે, તેમ જો મોં માગું દ્રવ્ય પામીયે તો પરપુરુષનો સંગ પણ
કરીયે. તે માટે જો લાખ સોનેયા આપરા કયુજ કરે તો મુખે
પાંચ રાત્રી પછી એક રાત્રીના ચારે પહોર ચારે જગ્યા મારી
પાસે આવે, એમ કહી દત્તીને વધાય કરી. દત્તીયે જઠને તે દ-
શીકત તે ચારે જગ્યાને કહી.

પછી શિશવતીયે આરણમાં પડવન પ્રમાણે એક માટી ઉં-
ડી ખાદ કરાવી. પાંચમા દિવસની રાત્રે આત્માને કૃતાર્થ માન-
વા તે ચારે જગ્યા લાખ સોનેયા લઈને શિશવતીને પર અનુક્રમે
ચારે પહોરે આવ્યા. હવે જે પહેલે પહોરે આવ્યો તેને શિ-
શવતીયે ધજા ખાદર દઈને ખાદ ઉપર પાટીયાં બંધો વિનાનો
પદ્મ સખ્યો હતો તેની ઉપર લુગડું કાંઠી રાખેલું હતું તે ઉ-
પર બેસવાનું કહું. ત્યાં લેટલે તે પડવન ઉપર બેસવા મંડો
તેણે તે કામાંજ ખાદમાં જ પડવો એમ ચારે પહોરે તે
ચારે જગ્યા ખાદમાં પડવા જે અલુપડતું કામ કરે તેને નેત્રુંજ
કરતું લેટલે.

હવે તે ચારે જગ્યા ખાદમાં પડવા સમા વિચારવા લાગ્યા
તે બેઠો! એણેજ સારું કૃતું જે આપણું દાસકું ન લાગ્યાં!
કૃષ્ણના કાંઈક આનંદજી લેટલે, પણ તેને દયા ઉપની, હવે

તે પ્રધાનો કૃપ સ્વરૂપને વિષે પોતાને કંઈ કરી નારકીની પેઠે બંધીખાનાનાં દુઃખ ભોગવતા, પોતાના વિપાક સંભારતા, વિવિધ પ્રકારે દૃઢ્યમાં ઝુરતા રહે છે.

શિળવતીને પણ ક્યા ઉપજવાથી કોદરા પ્રમુખ નિઃસ્વાદ વંત અન્નનું અકેકું સરાવલું અને અકેકે પાણીનો કરબડો દારીયે બાંધીને ખાડમાં મૂકે, તે ખાઈને તે ચારે જણા મડ્યા રહે. એવી રીતે શિળવતી બુદ્ધિયે કરીને વૈદ્યની પેઠે જેમ વૈદ્ય મોટો રોગ ટાળે તેમ તેઓનો અંતરંગ રોગ મોટો હતો તે ટાળવા લાગી. એમ કરતાં છ મહીના ગયા, તેવારે તે જીવતાપણે મુવા સરખા રહ્યાં. મોટે વિષયની તૃણાને ધિક્કાર હો.

કહ્યું છે કે:—

વિષસ્યવિષયાણાંચ । દૃશ્યતેમહદંતરં ॥

ઉપમુક્તંવિપંહંતિ । વિષયઃસ્મરણાદપિ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ:—વિષમાં અને વિષયમાં મોટું અંતર માલુમ પડે છે, કેમકે વિષ જે છે તે તો બાંધાયેલી મરણ નિપજાવે છે, પણ વિષય તો સ્મરણ થકી પણ મારે છે.

વળી કહ્યું છે કે:—

ચક્રેવિષેણનીલત્વ । માત્રંકંઠેમહેશિતુઃ ॥

વિષયૈસ્તુતદંગાર્દ્ધ । હૃતેમૈશમહોમહઃ ॥ ૨ ॥

ભાવાર્થ:—વિષ જે છે તેણે મહેશના કંઠને વિષે નીલાવ્ય કર્યું, અને વિષયે તો શિવનું અર્ધાંગ હતું.

કેટલેક દહાડે રાજા સમુદ્રનીપેઠે શત્રુને જીતીને સાર વસ્ત્રો અજીતસેન સહિત પોતાને નગરે આવ્યો, અજીતસેન પોતા મંદિરે આવ્યો ત્યારે શિલવતીયે પોતાનું ચરિત્ર તથા ચાર ધાનનું સ્વરૂપ જેમ બન્યું હતું તેમ કહી સંભળાવ્યું. અજીતસેને પણ પોતાનું વૃત્તાંત કહ્યું. રાજાએ પણ પોતાને મંદિરે આવ્યા પછી ચાર પ્રધાનોને શાંત કર્યા પણ કાંઈ પત્તા ન લાગ્યું ત્યારે હસીને અજીતસેનને કહ્યું કે, તમે અમને જમવાને

નિમંત્રણ કરતા નથી તે શું? અછતસેને તે વાત શિલવતીને કહી તેથી તેણે કહ્યું કે:—હે સ્વામિ! મુખે રાજાને જમવાને નોતરે, એટલે આ પ્રધાનો જે વિષયનાં કૃપા પામ્યા છે તે દેખાડું. એવું સાંભળી અછતસેને ઓના કહેવાથી રાજાને જમવાની નિમંત્રણ કરી, તેવારે રાજા હર્ષિત થયો કે હવે તે ચાર પ્રધાનની ખબર અછતસેનને ત્યાં પાછીશ, માટે તેને ઘેર ફેરલાકે પરિજનની સાથે જઈએ તો મારું જતું ઉચિત કહેવાય. એમ વિચારીને રાજાએ ચર પુરૂષને અછતસેનને ઘેર જમવા જવા માટે રસોઈની ખબર કાઢવા મોકલ્યો, તે જગ પાછો આવી ઉચે સ્વદે રાજાને કહેવા લાગ્યો કે:—હે સ્વામિન! તેમને ઘેર તો કશી પણ રસોઈની સામગ્રી દેખાતી નથી; બીજું તો રાણી, પરંતુ કુમારો સરખો પણ તેના ઘરને વિષે દેખાતો નથી. એથી વાત સાંભળીને રાજા વિરમય પામતો ચિંતવવા લાગ્યો કે, આ શું આશ્ચર્ય? જો હું ઘણા પરિવાર સાથે લઈને જમવા જઈશ તો એ મુજબ શું જમાડશે?

હવે અછતસેનને ઘેર ગોરા તપસ્વીની પેઠે જેના શરીરમાં દાંડ ને આમમાં માત્ર દાંડાં છે એવા ચાર પ્રધાનને શિલવતી કહેવા લાગી કે જો તમે મારું કહ્યું માનો તો હું તમને બહાર કાઢું, અન્યથા કર્યો તો પાછા ખાડામાં નાંખી દઈશ. તેવારે બીજીના મક્કા જેમ શિલવતીએ કહ્યું તેમ તે ચારે જણે અંગિ-કાર કર્યું. રાણી કુપરૂપ જમીખાનામાંથી તેઓને બહાર કાઢી ન-પરૂષીને સુખળા અને રાત્રી ચંદન આપડ્યું, અને તે ચારેને કાઢી, મૂળ, કુસમ પુલિત યજ્ઞ કરીને ઘરમાં રાખ્યા અને કહ્યું કે, જો મારીયે તે આપડે પણ ચમ્પુ માત્ર જરા દડાવડા નહીં; જો તેમ કર્યો તો હું તમને પાછા ખાડામાં નાંખી દઈશ.

પછી શિલવતીએ પ્રત્યેક વિવિધ વસ્તુનાં પકવાન પ્રમુખ રસોઈ કરાવીને પછા બહાર બોજન સમજ કરી તે સરે પક્ષે પાછો મૂકી પછી રાજાને જમવા ચાર તેમજ મોકલ્યું; તેવારે રાજા મનુ પરિવાર નાંખી પરિજનને લઈ આગળે

ખીને રાજ્યે દુત્તરે કરી ઉગ્રાસવંત ધર્મ તેઓને બોલાવીને
 કે, તમે કોણ છો? તેવારે તે શિશવતીના ભયથી અને લ-
 વણથી મૌન રહ્યા. ધણીવાર બોઈ રહ્યાથી રાજ્યે તેમને ઓ-
 જણ્યા બે એ તો મારા ચારે પ્રધાન છે, ખીજા કોઈ નથી. ત્યા
 રે વિરમય, વિરાઠ, લજ્જા અને પ્રીતિયે કરીને રાજ્યે તે ચારે
 પ્રધાનને પુછ્યું; તેથી તેઓ લાજતા થકા પણ સર્વ વાત યથા-
 જેમ નિખની તેમ સર્વ પૂર્વ વૃત્તાંતની કહી; ને કહ્યું કે,
 હો! માણસ ધૂળ ઉડાડે તે પોતાના મસ્તકની ઉપર પડે
 મમે શિશવતીને કરવા ગયા તો તેણું અમે ઘોડા કાળમાં
 ૧ એવી રીતે તે ચારે પ્રધાન શિશવતીના શીજની કળા
 થી પ્રસંસા કરવા લાગ્યા, અને શિશવતી સર્વ લોકને પ્ર-
 સંસા થઈ. એણું કોઈ નથી કે જે શિશવતીના શીજ-
 પ્રસંસા ન કરે? શરીરે કરી શીજ પાળવું તેના કરતાં વ-
 કરી વિશુદ્ધ શીજ પાળવું તે દુષ્કર છે, અને તેથી મને ક-
 શીજ પાળવું તે વળી ધણુંજ દુષ્કર છે, એ શીશવતીનાં ક-
 ચરિત્ર છે. દિક્ષા પાળવાથી જેમ સાધુ પરિક્ષાયે ઉતરે,
 એકદી તપાવ્યું મુવર્ણ જેમ તેજવંત ધાય તેમ તે શિશવ-
 તો પરિક્ષાએ કરીને સભામાં મહોટા મહિમા થયો. રાજ્યે
 ૨ પ્રધાને તે શિશવતીને ખમાવી. શિશવતીયે પણ તે ચારે
 માનોનું લીધું. ધન તેઓને પાણું આપી પ્રતિજ્ઞાથીને પરદા-
 રામન કરવાના નિયમ લેવરાવ્યા. અહો! જુઓ કે સતીના
 મર્ગ કેવો ઉત્તમ છે?

પછી કેટલેક દિવસે શુભકર્મના ઉદયથી ત્યાં દમયોપ મુનિ
 માવ્યા, તે સાંભળીને અજિતસેન ત્રી સહિત ગુરુને વાંઘવા ગયો;
 યાં ગુરુને વાંદીને તે અજિતસેને પોતાનો પાછલો ભવ પૂછ્યો.
 તેવારે ચાર જ્ઞાનના ધણી એવા દમયોપ મુનિ કહેવા લાગ્યા કે:-

હે માનુષાવ! પૂર્વે જૂન્યપુર નગરને વિષે પાપ કરવાને
 આજમુ એવો મુલસા નામે વણિક રહેતો હતો, તેને ભણી ગુ-
 વસા નામે ત્રી હતી; તેના ઘરને વિષે દુર્ગ અને દુર્ગા નામે

ભદ્રિક પરિણામવાળા સ્ત્રી અને ભર્તાર બેઉ જણ દાસ હતા. એકદા શુક્લપંચમીને દિવસે સુયસાની સાથે દુર્ગા પણ સાધવી ની પાસે ઉપાશ્રયે ગઈ; ત્યાં સધળાને જ્ઞાનપૂજા કરતા. દેખીને દુર્ગા જે છે તે સાધવીને પૂછતી હતી કે આજ કયી તિથી છે? તેવારે સાધવીએ કહ્યું કે, આજ શુક્લપંચમી છે. ત્યારે દુર્ગાએ પૂછ્યું. શુક્લપંચમીનું શું ફળ? તેવારે સાધવીએ કહ્યું કે:— ઇહાં પુસ્તકને વિંટાવણા વસાદિકના કરે અને મુગંધ હુપાદિક, પુષ્પાદિકના સમુચ્ચયે કરીને પૂજે, અને જ્ઞાનના મુખ આજળ નૈવેદ્ય ને દીપ પ્રમુખ થાયે; શક્તિ સહિત તપ કરે, તે નિર્ભગ મુદ્ધિવાળા થાય અને સૌભાગ્યાદિક ગુણસહિત થકા સર્વગપ્રાપ્તિ મમે. એવું સાંભળી દુર્ગા પૂછવા લાગી કે:—હે ભગવતિ! સામ્યવતને ધર્મનો સંયોગ હોય, પણ અમ સરખાને કયાંથી સંયોગ હોય? તેવારે સાધવીએ કહ્યું કે, યથાશક્તિ પ્રમાણે દાન કરવું; શક્તિને અનુસારે તપ કરવું તથા શીળ પાળવું તેના પોતાને વશ્ય છે. જે પરપુરુષને ત્યાગીને નિર્ભગ શીળ પાળે અને પર્વ દિવસોને વિષે તેા વળી પોતાના સ્વામિની સાથે સંગ કરવાનો પણ ત્યાગ કરે, એવું બ્રહ્મચર્યવ્રત પાળવું. એવાં પુરુષીનાં વચન સાંભળીને દુર્ગાએ પરપુરુષનો ત્યાગ તથા પર્વ દિવસને વિષે પોતાના સ્વામીને ત્યાગ કરવાનું શીળવ્રત આગિતાર કરી સમક્ષિત ઉપાશ્રિતે પોતાને ઘેર આવી પોતાના ઘણીને ધર્મની, શીળની સર્વ વાત કહી; તેથી તેના સ્વામી પણ નિશ્ચયથી શીળ પરિવ્રજ્યું ને પ્રસન્ન કરવા પોતા પોતાની સ્ત્રીના વચનથી સર્વ સ્ત્રીનાં બળદળ મુધી મધ્યસ્થાન કર્યાં, અને પર્વદિવસે તેા પોતાની સ્ત્રીને સેવવાનું પણ પશ્ય ખખાણું કહ્યું. ને નિવ્રજના આરાધનથી અનુક્રમે તે દુર્ગા પણ સન્નિત પામ્યા. જેમ ત્રીસા વક્રી દીવે કરીયે તેમ ધર્મવદ્રી થયે.

હવે જૈનને સ્વભાવે અધિક ધર્મની રૂચી છે. એવાં જ અને દુર્ગા બેઉ જણ જ્ઞાનપંચમીના દિવસે જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ

શીળ પાળે, એ રીતે સમ્યક્ પ્રકારે ધર્મ આરાધી મરણ પામી-
 ને બંને જણાં સૌધર્મ દેવલોકે જઈ ઉપન્યાં, ત્યાંથી ચવીને કુ-
 ગેરો છવ તમે અજિતસેન થયા, અને દુર્ગાને છવ તે તારી
 શિવવતી નામે સ્ત્રી થઈ. જે માટે પૂર્વભવે તે જ્ઞાન આરાધવાથી
 અર્હ્યાં મતિજ્ઞાન પામી અને પૂર્વભવના અભ્યાસથી શીળ
 પાળવાને પણ દૃઢ થઈ. પૂર્વે એ સ્ત્રીના વચનથી તમે ધર્મ
 આરાધ્યો તેના પ્રભાવથી આ ભવને વિષે ધણી લક્ષ્મી, પ્રતિ-
 બદ્ધ માન્યતા પ્રમુખ પામ્યા. એમ ગુરના મુખથી પાછલો
 ન સાંભળીને તે બંને સ્ત્રી ભરતારને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉપ-
 નિ, તેથી કહેવા લાગ્યાં કે:-હે નાથ! તમે જેટલું કહ્યું તેટલું
 મિ પ્રગટપણે કીધું. તેવારે ગુર બોલ્યા કે, એતો તમે દેશથી
 તપશ પાળ્યું તેવું એ કુળ પામ્યા; માટે હવે દિક્ષા લેઈને સ-
 ધી બ્રહ્મચર્યવ્રતપણું પાળો. એવાં ગુરનાં વચન સાંભળી તે
 ની ભરતાર બેઠે જણે દિક્ષા લીધી. તે શિવજન્મતાના પ્રભાવ-
 થી તે બેઠે બ્રહ્મનામા પાંચમા દેવલોકે ગયાં, ત્યાંથી ચવી મ-
 પ્પને ભવ પામી નિર્મળ શીળ પાળીને મોક્ષે જશે.
 એવી શિવવતીની કથા સાંભળીને જે ભવ્ય પ્રાણી શિ-
 વજ પાળશે તે આ ભવને વિષે સર્વ સંપદા ભોગવીને પરભવ-
 ને વિષે સ્વર્ગ, અપવર્ગના મુખને ભોગવા ધરી.

હતિ શિવવતીની કથા.



ન ધવાધી તેજ દિશાએ મંત્રીએ પર્યટલ કીધું. અ-
કિમે ચાલતાં ચાલતાં એક ચુંદર વન આવ્યું, તે વનને
રેરે એક મુનિગુપ્ત સ્વામીનું ચૈત્ય દેખીને મંત્રી તે પ્રતે વ-
ન કરવા ગયો. ત્યાં જિનરાજની વિધિપૂર્વક ભાવપૂજા કરીને
માહેર નિકળે છે તેવામાં એક દિવ્યરૂપ કન્યા જિનરાજની
પૂજા કરવા આવતી દેખીને મંત્રીશ્વર વિચારવા લાગ્યો. જે
ખાતે કોઈ અપહરણ છે, યા વ્યંતરી છે કે કોઈ વિદ્યાધરી છે.
એમ વિચારતો હતો તે મંત્રીશ્વર ચૈત્યની બહાર ઉભો રહ્યો છે
તેવામાં તે સ્ત્રી પણ જિનરાજની પૂજા કરીને બહાર આવી, તે
પારે તેણીને મંત્રીશ્વરે કહ્યું જે આ વનને વિષે તું એકલી કેમ છે?
અને આ જિનરાજનું ચૈત્ય કોણે કરાવ્યું છે? ત્યારે તે કન્યા
બોલી:-આ વનનો સ્વામી રત્નદેવ નામે જક્ષ છે તેની હું પુ-
ત્રી છું અને તેજુજ આ ચૈત્ય કરાવ્યું છે, અને મને પૂજા કરવા
મારું અહીંયાંજ મૂકીને તે રત્નદેવ પાતાને સ્થાનકે ગયો છે. તેવારે
મંત્રીશ્વરે કહ્યું, તે રત્નદેવને મળવાનો કોઈ ઉપાય હોય તો મને ખતા
વ. મહારે તેને મળવાની જરૂર છે. ત્યારે કન્યાએ કહ્યું. આ ચૈ-
ત્યની પાસે અગ્નિના કુંડ છે તે માંહે અપાય તો જક્ષનું મંદિર
પાસે. તેવારે મંત્રીએ પાતાના સેવકોને વિદાય કીધા અને નવ-
પદ્ધતું સમરણ કરીને અગ્નિમાં અપાપાત કીધો, તેજ વખત જ
જ્ઞાના પ્રભાસે કરીને રત્નદેવનામા જક્ષની પાસે જઈને ઉભો.
ત્યાંહાં રત્નદેવ પાતાની સ્વપ્નમાળાનામા દેવી સાથે બેઠો છે, તે
વામાં કન્યા પણ ત્યાંજ આવી. તેવારે મંત્રીને જક્ષે કહ્યું:-હે પુ-
ત્ર! ઉદારી તજ, હું તારી વાટજ બેતો હતો; હવે અ-
મારી પુત્રીને પરણીને મને આજ્ઞા કર. તેવારે મંત્રીશ્વરે કહ્યું:-તું
તો દેવ છો. તથાપિ તમારે પુત્રી ક્યાંથી હોય? ત્યારે જક્ષે કહ્યું:
હે મહાસાવ્ય! અમારું ચરિત્ર સાંભળો. હવે જક્ષ પાતાનું ચ-
રિત્ર મુખતિ મંત્રી આગળ કહે છે.

જન્મદીપના ભરતખંડને વિષે ત્રીલકપુરનામા નગરને વિ-
ધનસેક નામે હું વ્યવહારીઓ હતો અને સ્ત્રીમતી નામા માન

શ્રી હતી. એકદા સમે વનને વિષે અમે શ્રી ભરથાર અમૃત સુરી નામા આચાર્યને વાંઢવા ગયાં, ત્યાં દેશના સાંભળીને અમે ધર્મ પામ્યાં, ને ગુરુ પાસે પાંચ પર્વ પોસો કરવાનો નિયમ લીધો. એક દિવસ અષ્ટમીના પોસો કરીને અમે શ્રી ભરથારે ત્રિએ કાઉસગ્ગ કીધો, તેવારે ઇંદ્રે પ્રસંસા કીધી તે એક દેવતા એ માની નહીં તેથી અમને ચળાવવાને આવ્યો. અનુકુળ પ્રતિકુળ ઘણા ઉપસર્ગ કીધા, તથાપિ અમે જરાએ ન ચળ્યાં; તેથી દેવતાએ કહ્યું કે, જેવી ઇંદ્રે પ્રસંસા કીધી તેવાંજ મેં તમને દીઠાં. એવી રીતે સ્તુતિ કરીને મને ગગનગામીની વિદ્યા આપી, વળી એમ કહ્યું કે, જો એ વિદ્યા બીજને સંભળાવશે તો જતી રહેશે. એમ કહી દેવતા પોતાને સ્થાનકે ગયો ને અમે પણ વિદ્યાના બળથી ઘણાંક તિર્થની જાત્રાઓ કીધી. એકદા શ્રીમતીએ પુછ્યું તેથી મેં સઘળી વાત કહી પણ મેં કહ્યું આ વાત કોઇને કહીશ નહીં, તથાપિ તેણીએ એક દિવસ પોતાની સખીને કહી. કહ્યું છે કે સ્ત્રીનું ઉદર તુચ્છ હોય છે.

હવે એકદા ગગનમાં ફરતાં થકાં વિદ્યાની નાસ્તિ થઈ એ દેહે હું સરોવરને વિષે પડ્યો તે આઠ માસ ને આઠ દીવસે ઘેર આવ્યો. મહારા ઉપર શ્રીમતીનો ઘણો સ્નેહ હોવાથી ઘણીજ સેવા કરતી હતી, તેથી તિથિનું જે વ્રત લીધું હતું તે સઘળું સ્નેહના વશે કરીને ભૂલી ગઈ. એકદા રાત્રિને વિષે સખી પકી ગઈ ઉપન્યો. અનુક્રમે પુત્રી જન્મી તે આઠ વરસની થઈ તેવામાં એક દિવસે કેવળી મહારાજ પધાર્યા તેમને મેં પુછ્યું કે કે સ્વામી ! મારી શી ગતિ થશે? ત્યારે કેવળી બોલ્યા, તમે શ્રી ભરથાર જક્ષ જક્ષણી થશો. તેવારે મેં પુછ્યું-હું સ્વામી ! વિરતી બેવી ગતિ કેમ થશે? ભગવાને કહ્યું, તમે વ્રત ભાગ્યું તેથી એવું માકિયું બંધાયું છે, માટે જુતાવીને વિષે તમે વનના સ્વાવશે અને ત્યાંજ રત્નશિખર રાજાનો મંત્રી સુમતી નામે અશે તે તમારી લક્ષ્મી નામે પુત્રીનો ભરથાર થશે, એવી રીતે કેવળીનાં વાક્ય સાંભળીને અમે ઘેર ગયાં, અનુક્રમે આ

પર પૂરે થયેથી અહીંજ આવીને ઉપન્યાં, તેથી તમારા મેળાપને
માટે ચંત્ય કરાવીને પુત્રીને અહીંજ રાખી છે; માટે આ કન્યાને
મંત્રીને અમને ખુશો કરે. એવી રીતનાં જણનાં વચન. માં-
બગીને મંત્રીએ કહ્યું. હું રાજના કામ માટે આવ્યો છું તેથી
વિદ્યાસખાત ધાય, માટે હાલ તો હું તહીંજ પરણું. તેવારે જલ્દે
કહું. તમે મારી કન્યાને પરણો ને પછી હું રાજના કામ સાર ત-
મારી સાચ્ય કરીશ. તેવારે મંત્રીયરે તે લક્ષ્મીવતી કન્યાની સાથે
જાત લીધું. પછી જલ્દે પુછ્યું. તમારા રાજનું શું કામ છે? તેવારે
મંત્રીયરે સઘળી વાત મુગ થકી કહી સંભળાવી એટલે જલ્દે
અવધિજ્ઞાનના બળે કરીને કહ્યું જે અહીંયાંથી સાતસે જોજન
સિંહલદ્વિપ છે, તેને વિષે જયપુર નામે નગર છે, ત્યાં સિંહુરથ
નામે રાજની પુત્રી રત્નવતી છે. ત્યારે મંત્રીએ કહ્યું જે આહો!
આજ્ઞા બધા લાંબા દેશ સુધી કેમ જવાય. માટે હે દેવ! તમે
મને જયપુર નગરને વિષે મોકો, અને રૂપ દેરફાર કરવાની વિદ્યા
આપો. તેવારે જલ્દેવે મંત્રીયરને જયપુર નગરને નજીક એક
ખીખમાં પહોચાડ્યો તથા રૂપ ચત્રદાવવાની વિદ્યા આપી. વ-
ળી કહ્યું જે કામ પડે તો મુને સંભારજો. એમ કહી કહ્યું કે,
તમારું કામ કરીને લક્ષ્મીવતીને વહેલી તેડાવજો. એ રીતે ક-
હી જલ્દેવ પોતાને સ્થાનકે ગયો.

હવે મુમતી મંત્રીએ વિદ્યાના બળે કરીને એક નવ
લેખન લેખણીનું રૂપ ધારણ લીધું. પછી હાથમાંહિ ઝાળી લીધો,
અને એક હાથ સુઢી પહેરી. વળી પોતે પાણી છાંટતી જાય છે
ને પગ મુકતી જાય છે. તેવારે લોકો પુછે છે જે આ પાણી તમે કેમ
છોટા છો? ત્યારે લેખણી બોલી જે આ જમીન ઉપર યજ્ઞ જુ-
દા લોકો પગ મુકી રહે છે, માટે અશુચિ ટાળીને હું પગ મુકું
છું. એવી રીતે બોલતી બગયો વેશ પહેરીને જયમાળા હાથનાં
લટને મંત્રીયર લેખણીના રૂપે રત્નવતીની પાસે ગયો. તેવારે રત્ન-
વતી કહેવા લાગી કે: હે સ્વામિની! તમને કૃષ્ણ છે? લેખણીએ કહ્યું.
અપારમી છે. જન લીધો તપસ્યો કૃષ્ણ થઈ છે. તેવારે કૃષ્ણીએ

પુછ્યું, તમે ક્યાંનાં રહેવારી છો? જોગણીએ કહ્યું. હમતો રમતે રામ હે. પંખીડી માફક ફીરતે રહેતે હે, ઓર હમારા ગામ કે ડામ તો હેજ નહીં. તેવારે કુંવરીયે વિચાર્યું જે આ કેઈ અખબુત જોગણી છે, માટે મહારી પાસે રાખું તો ઠીક. એમ ધારીને તે જોગણીને પોતાની પાસે રાખી મનમાનતું ભોજન કરાવે છે તથા ભક્તિ કરે છે. એક દિવસ કુંવરીયે જોગણીને કહ્યું જે હે સ્વામિની! આવી જોખન અવસ્થામાં તુમે જોગ કેમ લીધો છો? તેવારે જોગણીયે કહ્યું કે:-હે કુંવરી! તું મહારી કથા સાંભળ.

ગજપુર નગરને વિષે મુરનામા રાજાની હું મુખતિ નામે પુત્રી હતી, અતુકમે હું યોવન અવસ્થા પામી, તેવારે મારા પિતાએ એક રાજપુત સાથે વિવાહ કીધો, તેમ માતાએ તથા ભાઈએ તથા દાદાએ જુદે જુદે ઠેકાણે વિવાહ કીધો, એમ ચારે જણે ચાર ઠેકાણે વિવાહ કીધો; પછી લગનને દિવસે તે ચારે જણે મને પરણવા સાર આપ્યા, ત્યાં એક કહે હું પરણું અને બીજો કહે હું પરણું; એવી રીતે ચારે જણા યુદ્ધ કરવા લાગ્યા. તેવારે મેં જાણ્યું કે એક મારા પાસે આવે આ ચારે લગી મરે છે માટે હુંજ બચી મરું. એમ ધારી મેં કાટલકાણું કીધું (બચી મુક). તેવારે એક વર તો મારે લેગાજ બચી મુકો, બીજો ગંગામાં લાડકાંની રાખ વેઠે વરાવી આપ્યો, ત્રીજો મારા વિષેને દેશાંતરે નાશી ગયો, ચોથો મારા નામનો પિંડ ત્રેહીને ખાવા લાગ્યો. હવે જે દેશ તરફે વિષે ગયો છે તે દેશનો દેશનો કોઈ સંવિજ્ઞને ઘેર ભોજન કરવા ગયો ત્યાં જોજન જમવા બેસે છે તેવાનાં તે સંવિજ્ઞને બાળક રાખા લાગ્યા તેને સંવિજ્ઞે કહ્યું સમજાવ્યો પણ તેમ રહ્યો નહીં, એટલે તે બાળકને સંવિજ્ઞે મૃત્યુ માંડી બાળી નાખ્યો. તેવારે પેલો જમવાનું મુકીને ચાલવા લાગ્યો ને કહ્યું હે દુટલી! આ તે મું કીધું જે બાળકને બાળી નાખ્યો. તેમ સંવિજ્ઞે કહ્યું કે. હે પુરુષ! બાળક પિતાનો આ સમાર રુદ્ધ છે, માટે તમે મુકવી જોજન કરો પછી બાળક દેશાંતરે લે

સાંભળી તેને કાંઈ અચરજ લાગવાથી બોજન કીધું. ત્યારપછી તે રાંધણે એક અમૃતનો કુંભ લાવીને અગ્નિમાંહે છાંટયો. એ રહે બાળક હસતો રમતો ઉભો થઈને તેની મા પાસે આવ્યો, ને બેઠને રાજકુમારે વિચાર્યું જે આ ઘડો મને મળે તો હું મુ-
મતિ મીને સજીવન કરું. એમ ધારીને તે રાંધણને ઘેર રાત્રિ-
એ પાસે કીધો અને તેના ઘડો લાગ ધારીને ચોરી લેઈને ત્યાંથી ચાલતો થયો તે ગંજપુર આવી પોહોંચ્યો; પછી ત્યાં આવીને મોરાં માં પિતાને જોડાવ્યાં અને તેમના દેખતાં રમશાનમાં જ્યાં હું બગી હતી ત્યાં અમૃત છાંટ્યું એટલે હું તથા મારી જોડે બગી મુવેલો રાજપુત્ર જાંને સજીવન થઈને ઉઠ્યાં; તેવારે પણ પ્રથમની પેઠે ચારે જણા મારી પુઠે લાખ્યા. એટલે રાજાએ પં-
ચાતી ઠરાવ્યા ને કહ્યું કે, તે પંચાતી જેને કન્યા પરણાવે તે કમુલ કરવું. એવી રીતે ચારેની સહીઓ લઈને પંચાતી ન્યાય કરવા યોગ્ય. તેમણે એવો ઠરાવ કીધો કે જેણે અમૃત છાંટીને છવાડી તે તે જન્મનો આપનાર તે કન્યાનો પિતા થયો, તથા જે જોડે બગી મુવો હતો તે પાછો જોડે સજીવન થયો તે સાથે જન્મ્યો કહેવાય માટે તેનો ભાઈ થયો, તથા જે હાડકાંની રાખ ગંગા-
માં નાંખી આવ્યો તે તે પુત્ર કહેવાય, અને જે પિંડ મેલીને ખાતો હતો તે કન્યાનો સ્વામી થાય માટે તેને પરણાવો. એવું સાંભળી રાજાએ મને કુરુચંદ નામના રાજપુત્ર સાથે પરણાવી.

હવે મહારો સ્વામી મુજેથી રાજગાદીએ રાજ્ય કરે છે ને હું તેની મુમતિ નામે પદ્મરાણી થઈ. એક દિવસ કોઈ દેવડી રાજ દરબાર આગળ આવીને ઘણા સારા સ્વરે કરીને ગાવા લાગી, તે દેખી રાજા મોહિત થયો થકો તેને અંતઃપુરમાં જોડાવી તે-
ની સાથે વિષયમુખ બોગવ્યું, તેથી તે જાણ્યું જે રાજા નીચ થયો માટે હવે તેની સાથે રહેવું મારે ઉચિત નથી, એમ ધા-
રીને યે લગ લીધો; પછી હું જગા કરતી કરતી કરતી તમારી પાસે આવી. પણ હે કંવરી! તું કેમ નરદોષી થઈ પુત્રે વાત મને સાંભળાવ. તેવારે રત્નવતીએ કહ્યું:-હું કાંઈ નરદોષી

થઈ નથી, પણ જો પૂર્વભવનો સ્વામિ મળે તો તેની સાથે વાત કરીશ. તેવારે જોગણીએ કહ્યું. પૂર્વભવમાં તારે ને તેને કેવી રીતનો સમાગમ હતો તે કહે. ત્યારે કન્યાએ કહ્યું કે, જગતમાં ઠગ અને કપટી લોકો ઘણા વસે છે, માટે અંતરની વાત કોઈને કહેતી નથી, પણ તમે ઉત્તમ જોગણી નિર્દોશી છો. તેથી તમારી આગળ કહું છું તે સાંભળો.

ભરતક્ષેત્રમાં અયોધ્યાના વનને વિષે પૂર્વભવમાં અમે હરણ ને હરણીપણે વિચરતાં હતાં તેવામાં એક દિવસના સમયે શ્રી રામચંદ્ર મુનિ તે વનને વિષે પધાર્યા, તેમણે ધર્મદેશના દીક્ષી તેવારે પણ પંખી પ્રમુખ સર્વ જીવો વેરભાવ છાંડીને દેશના સાંભળવા બેઠાં, તેમાં અમે સહી ભરથાર બને જણને બોધ થયો તેથી મુનિ પાસે અમે પવન દીવસે ચોવિહારો ઉપવાસ કરવાને નિયમ લીધો. પછી પંચપરમેષ્ટીનું સ્મરણ કરતાં થકાં હું સ્મરણ પામીને રાજકુંવરી થઈ અને તે હરણ મારે પૂર્વનો સ્વામી તે પણ રાજપુત્ર થયો. જોઈએ, કેમકે બનેનો ભાવ એક હતો તથા વ્રત પણ સરખું કીધું હતું, માટે તે પણ રાજકુંવર થયો હશે; તેથી તેજ ભરથાર મળશે તો હું પરણીશ. નહીં તો કુંવારીજ રહીશ. તેવારે જોગણીએ પુછ્યું. - તમે ભવ શાધી બાળ્યો ? ત્યારે કુંવરીએ કહ્યું. પુત્રમનો ચંદ્ર જોતી વખતે મેં હરણને વખાણ્યો તેથી જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉપન્યું અને પૂર્વભવનું સ્વરૂપ દીઠું. તે વાત કોઈની આગળ કહેતી નથી અને કોઈ પુરુષનું મુખ પણ જોતી નથી તેથી કરી મને લોકો નરદ્રેષણી કહે છે. પૂર્વનો ભરતાર મળવાને હું કામદેવની સેવા કરું છું, અને જો તુંમે કોઈ જ્ઞાનના બળ કરીને જાણતા હો તો કહે. તેવારે જોગણી કપટધ્યાન ધરીને સમાધિ ઉતારી કહેવા લાગી કે, હું કુંવરી મારા જ્ઞાનના બળથી નહીં કહું છું કે તારો પૂર્વનો ભરતાર મળે, તે તને દેહરમાં પેસતી અટકાવશે, વળી તે ત્યાં બુદ્ધિ રમતો હશે એ નિશાની. એવું સાંભળી કુંવરી ખુશી થઈ, તેથી જોગણીને મોતીની માળા આપી.

હવે મંત્રીએ વિચાર્યું જે સાત માસની અવધમાં એક દિવસ એકાદ રહ્યો છે તેથી રાજાની શી વલે થશે. એમ પોતાના મનમાં વિચારીને કુંવરીને કહેવા લાગ્યો કે:—હે કુંવરી! હવે અમે તો જમણું, કેમકે અમે જોગણી થઈને એક જગ્યાએ રહેવું સારું નહીં, વળી કોઈ દિન આવી મળણું. પણ હવે તો રાજા આપો. તેવારે કુંવરી ઘણી દિલગીર થઈને કહેવા લાગી કે, તું મુખેથી જાઓ, પણ જેમ મારો સ્વામી જલદી મળે તેમ આશિષ નિત્ય રહે, એમ કહીને વિદાય લીધી. હવે મંત્રી કુંવરી સમરણ કરીને જોગણીનેજ વેળે રાતપુરીની બાગીચે જોડા, એવે રાતશિખર રાજા મંત્રીના તથા રાતવતીના પોતે કરીને ચહેમાંથી બળવાને તેજ દિવસે નિસર્યો છે, તેથી કહેને સંજગતથી દેખીને મંત્રી જોગણીના વેળે ત્યાં જવા લાગી. તારે બીજા પ્રધાન વિગેરે રાજાને કહે છે કે: હે રાજા! કોઈ જમણું જોગણી આવે છે તેને કાંઈ પુછીએ. એવામાં તે જોગણી પણ મારો બઈ. તેવારે પ્રધાને જોગણીને કહ્યું કે, એ તું મારું નિમિત્ત કોડો તો તમને રાજા ખુશી કરશે. તેવારે જોગણીએ પુછ્યું. મું નિમિત્ત પૂછા છે? ત્યારે પ્રધાને કયું. અમારા રાજાના મંત્રી સાત માસની અવધ કરીને રાતવતીની બાગ કરવા મોકલે છે તે હજી આવ્યા નથી, મારે તે ક્યારે આવશે તે કહો. તેવારે જોગણીએ કહ્યું. સમજા લોકો દૂર આવ્યા અને એક તાલુકો કોડ્ય તે માંહે રાજાની સાથે હું એમાં નિમિત્ત કરી સંજગત. પછી તાલુકો કોડ્યો જોગણી રાજાને કહેવા લાગી કે: હે રાજા! તમારો મંત્રી રાતની અડધાવધી રાતવતીને માર્યો છે અને તે અદાથી જાતે જોગણી જમણું તમરના સિંદુરથી રાજાની પુત્રી છે, તેમ પુત્રમને અદના દેખીને જાતે સમરણ સાત કીધું, તેથી તેમને સંજગત લીધા. તેવારે રાજાએ પુછ્યું. તે પુત્રવતીનાં કોણ હતી? ત્યારે જોગણીએ કહ્યું:—અરે જોગણી પતને રિષે દરેજ દરજી દરજી તેમજ સમજા મુખેથી રાજા સંજગતે પુત્ર લીધું હતું. તે કાળ રાજાને રાતવતી પછે તે હજી પણ રાજાને મોકલે છે.

તમારાજ ભાગ્યે કરીને તે અહીંયાં આવ્યો છે, પણ અંદર પેસ-
વા કેતાં નથી. તે સાંભળીને કુંવરીયે વિચાર્યું જે જોગલું કંઈ
હવું કે તદારે પૂર્વનો સ્વામી આજ કામદેવના મંદિરમાં મંત્રી
સાથે જુગદું રમતો હશે તે બાજુએ. માટે આજ તે સધળી
વાત મળી, અને તેજ વખત કુંવરીની ડાળી આંખ ફરકી. તે-
થી કુંવરીએ દાસીઓને હુકમ કીધો કે અંદર નહિ પેસવા કે
તો જખરાઈથી હલ્લો કરીને અંદર પેસો. એ રીતે જખરાઈથી
અંદર પેડી, તેવારે મંત્રીએ રાજના અંગ ઉપર પિછોડી ઢાંકી
પૂક કરીને ઉભો રહ્યો. તેથી કુંવરીયે મંત્રીપ્રતે કહ્યું કે, અ-
મારા આવવાથી તમે રાજનું અંગ કેમ ઢાંક્યું? તેવારે મંત્રીયે
કહ્યું. જગતમાં શ્રીઓ કુટકપટથી ભરેલી હોય છે, માટે અમારા
રાજને પૂર્વની શ્રી મળશે તો પરણશે. તેવારે કુંવરી બોલી.
પૂર્વભવે તેમની શ્રી કોણ હતી? ત્યારે રાજા મંત્રીને કહે છે
ને મંત્રી કુંવરીને કહે છે કે, અયોધ્યા વનને વિષે પૂર્વભવે અ-
મે હરણ ને હરણી હતાં, ત્યાં રામચંદ્ર મુનિ પાસે વૃત લેઈને
ખંતે કાળ કરી ગયાં, તે હું હરણનો છવ રત્નશિખર રાજા થ-
યો, ને હરણીનો છવ રાજકુંવરી હોવી જોઈએ; કારણ કે
અમે ખંતેએ સરખું પુણ્ય બાંધ્યું છે આવું સાંભળી કુંવરી
રાજા પાસે આવી તેમના અંગ ઉપરનું વસ્ત્ર ખસેડી કહેવા
લાગી:—સ્વામી! આ હુંજ તમારી શ્રી હરણી છું, સરખે
ધર્મે સરખી ગતિ થઈ, તેમ નામ પણ સરખાંજ છે, અને હું
પણ બલિદમરજ્ઞાન પામીને તમારી ઈચ્છા રાખી રહી હતી.
એવી રીતે બને જણ આંખે આંખ નેજાથી યજ્ઞ વરસના વિ-
જેન કરી હરખનાં આંધુ લાવ્યાં. એવામાં એક દાસીયે ઉતા-
વળથી રાજ પાસે જઈને વધામણી ખાધી કે તમારી પુત્રી પૂર્વભ-
વને ભર્તાર પામી તેથી તેમને વરવાને તત્પર થઈ છે. એવું સાં-
ભળી જયસિંહ રાજા સપરિવારે કામદેવને કોહેરે આવીને રત્ન-
શિખરને પાવાને મેહેરે નેલી ગયો, પછી ત્યાં યજ્ઞ મેહાલસરે કરીને
રત્નવતીને પરણાવી, તથા દાસી, ધોડા, વસ્ત્ર, આનૂપલ પ્રમુખ

ધએ. એમ થારી પોતે પૂર્વના સ્વામી વિના બીજાને વરતી
થી. તે સાંભળીને રાજા એકદમ મૂંઝા ખાઇને જાતિસ્મરણ
પામ્યો, તેથી રોવા લાગ્યો અને બોલ્યો જો, મારો મંત્રી પણ
ગયો અને સ્ત્રી પણ દુર રહી માટે હવે કેમ કરવું. તેવારે
ણીયે કહ્યું. -હો રાજા! ચિંતા મ કર. તારો મંત્રી હું મેળવ
રાજાએ કહ્યું. -હો માત! જાણે તમે છવિત દીધું એમ હું માન
તેવારે મંત્રી જરા દુર જઇને પોતાનું મુખ સ્વરૂપ ધારણ
રાજાને આવી મળ્યો. રાજા મંત્રીને દેખી ધણું ખુશી થ

હવે મંત્રીથરે રાજાને પેલો માતીના હાર જે રત્નવતી
આપ્યો હતો તે આપીને પછી તે કન્યાની સર્વે હડીકત મુખ
કહી સંભળાવી. તેવારે રાજા ધણું હરખ પામીને રત્નવતીને
રણવા સાડ નિકળ્યો; અને પેલા જક્ષદેવનું સ્મરણ કરી તેની
હથી થોડો પરિવાર લઇને એક ખીણમાં જયપુર નગરની ભાગે
પોહોત્યા, ત્યાં કામદેવના મંદિરમાં જઇને ઉતારો કીધો,
ત્યાં મંત્રી સાથે જુગટે રમવા બેઠા. એવામાં રત્નવતી
પોતાની સખીઓ સાથે હાથમાં પુજાપો લઇને તેજ કામદેવ
મંદિરમાં પુજા કરવા આવી, તેવારે તેની દાસી બોલી કે
કોઈ પુરૂષ દહેરામાં હોય તે બહાર નિકળો, કેમકે રાજકુંવર
અંદર પૂજા કરવા જવું છે. તેવારે દાસીપ્રત્યે મંત્રી કહેવા
ગ્યો જે અમારો રાજા રત્નશિખર અંદર જુગટે રમે છે અને
નારીનું મુખ જોતો નથી, માટે તમે પુજાપો લઇને પાછા જઈ
ને અંદર આવશો તો કલેશ થશે. તેવારે દાસી કહેવા લાગી
એવો કોણ રાજા છે, અને તેનું કાંતિરૂપ કેવું છે તે તો હું જો
એમ કહીને જખરાઈથી અંદર ગઈ, તે રાજાને જોઇને પોતા
મનમાં વિચારે છે કે: અહો! આતો કોઈ કામદેવ સરોબો નિ
છ. એમ વિચારી તે દાસી કુંવરી પાસે આવીને કહેવા લા
કે: હો બાઈ! મેં તો અચરજ દીધું જે કોઈકે રાજા અંદર મં
સાથે જુગટે રમે છે તેના રૂપની બરાબર બીજો કોઈ આવે
દીં અને કામદેવથી પણ અધીક રૂપવંત છે; માટે જાણું છું

તમારાજ ભાગ્યે કરીને તે અહીંયાં આવ્યો છે, પણ અંદર પેસ-
વા હતા નથી. તે સાંભળીને કુંવરીયે વિચાર્યું જે જોગણે કહ્યું
હતું કે તારો પૂર્વજો સ્વામી આજ કામદેવના મંદિરમાં મંત્રી
સાથે ભુગટ રમતો હશે તે જાણજે. માટે આજ તે સધળી
સાત મળી, અને તેજ વખત કુંવરીની ડાબી આંખ ફરકી. તે-
થી કુંવરીએ દાસીઓને હુકમ કીધો કે અંદર નહિ પેસવા. કે-
તો જખરાધી હલ્લો કરીને અંદર પેસો. એ રીતે જખરાધી
અંદર પેડી, તેવારે મંત્રીએ રાજના અંગ ઉપર પિછાડી ઢાંકી
પૂક કરીને ઉભો રહ્યો. તેથી કુંવરીયે મંત્રીપ્રતે કહ્યું કે, અ-
મારા આવવાથી તમે રાંઝવું અંગ કેમ ઢાંક્યું? તેવારે મંત્રીયે
કહ્યું. જગતમાં સ્ત્રીઓ કુડકપટથી ભરેલી હોય છે, માટે અમારા
રાજને પૂર્વની સ્ત્રી મળશે તો પરણશે. તેવારે કુંવરી બોલી.
પૂર્વભવે તેમની સ્ત્રી કોણ હતી? ત્યારે રાજ મંત્રીને કહે છે
ને મંત્રી કુંવરીને કહે છે કે, અયોધ્યા વનને વિષે પૂર્વભવે અ-
મે હરણ ને હરણી હતાં, ત્યાં રામચંદ્ર મુનિ પાસે વૃત લેઈને
ખંને કાળ કરી ગયાં, તે હું હરણનો છવ રતનસિખર રાજ થ-
યો, ને હરણીનો છવ રાજકુંવરી હોવી જોઈએ; કારણ કે
અમે ખંનેએ સરખું પુણ્ય બાંધ્યું છે આવું સાંભળી કુંવરી
રાજ પાસે આવી તેમના અંગ ઉપરનું વસ્ત્ર ખસેડી કહેવા
લાગી:—સ્વામી! આ હુંજ તમારી સ્ત્રી હરણી છું, સરખે
ધર્મે સરખી ગતિ થઈ, તેમ નામ પણ સરખાંજ છે, અને હું
પણ અતિસ્મરજ્ઞાન પામીને તમારી ઈચ્છા રાખી રહી હતી.
એવી રીતે બને જણ આંખે આંખ મેળવી યજ્ઞા વરસના વિ-
જેને કરી હરખનાં આંશુ લાવ્યાં. એવામાં એક દાસીયે હિના-
વળથી રાજ પાસે જઈને વધામણી ખાધી કે તમારી પુત્રી પૂર્વભ-
વનો ભત્રાં પામી તેથી તેમને વરવાને તત્પર થઈ છે. એવું સાં-
ભળી જયસિંહ રાજ સપરિવારે કામદેવને દહેરૂ આવીને રતન-
સિખરને પાતાને મેલેલે તેલી ગયો, પછી ત્યાં યજ્ઞા મેહોતસવે કરીને
રાતનસિખરને પરણાવી, તથા દાસી, યોગ, વસ્ત્ર, આભૂષા પ્રમુખ

ખહુ સરપાવ આપી વિદાય કીધાં, એટલે એક મુકામ કીધા પછી જક્ષની સાથેથી ભૂતાટવીને વિષે આવ્યાં. ત્યાં જક્ષની પુત્રી જે લક્ષ્મીવતીને પ્રથમ મંત્રીશ્વર પરણીને મુકી ગયો હતો તેને પણ જક્ષદેવે મંત્રીને સાંપી. પછી ત્યાં એક દિવસ રહીને મુનિમુદ્રત સ્વામીની પુજા કરી ચાલવા લાગ્યા, તેવારે જક્ષદેવ મંત્રી પ્રતે કહેવા લાગ્યો કે, અમારી પુત્રી તમને સાંપીએ છીએ, તેને કદિ પણ છેડ દેશો નહિ, એમ કહી પોતાની પુત્રીને કહ્યું:-હો બેટી! તું મુખેથી પોતાના સ્વામી સાથે જા, અમારો સનેહ તારા ઉપર વિશેષ છે માટે કોઈ વખત આવીશું, અને કામ પડે તો સભારજો. એમ કહી સર્વ પરિવારને જક્ષદેવે રત્નપુરીની ભાગાળે મુકીને દેવ અદ્રશ્ય ગઈ ગયો.

અહીંયાં રત્નવતીને જોવા તથા રાજાને ભેટવાને લાભો માણસ એકઠાં થયાં છે, તેઓ મુખ્યથી જૈનધર્મની પ્રસંશા કરવા લાગ્યાં કે:-અહો! ધર્મથી આવી રીતના પૂર્વના મેળા મળે છે, તથા દીપાંતરથી પણ મળવું થાય છે; માટે વન્ય છે શ્રી જૈનધર્મને કે જે આરાધવાથી મનમાં ચિત્ત ફળ મળે છે. એવી રીતે લોક પ્રસંશા કરતા રાજાએ નગરને વિષે પ્રવેશ કીધો, પછી ત્યાં રત્નવતી સાથે દેવતાઝ મુખ ભોગવે છે. એકલા ગુરુમહારાજની સમીપે શ્રી ભરતારે પર્વને દિવસે પોસો કરવો એવી રીતનું અગીયારનું વ્રત ઉચ્ચું. હવે કોઈક દિવસ રાજા તથા રાણી મહેલને વિષે ગોખનાં બેઠાં છે, તેવાનાં કીર જુગત આકાશથી ઉતરીને રાજા તથા રાણીના હાથ ઉપર આવીને બેઠાં, તેમને રાજાએ પુછ્યું કે તમે કેન આવ્યાં ને તમારો વાસ કયાં છે તે કહો. તેવારે તે પાંખી બેઠ્યાં. અને આ વનનાં રહીએ છીએ અને તમને ધર્મ જાણી તમારી પાસે આવ્યાં છીએ, એમ કહી મૂંઝા ખાઈને જમીન ઉપર પડ્યાં ને દેખી રાજા તથા રાણી પીતળાં થઈ તેમને તોકાર દેવા લાગ્યાં. થાડીવારનાં તે બંને મરણ પામ્યાં તેમને રાજાએ અગ્નિદાહ દેવદાન્યે, પછી રાજા રાણી સાથેનાં થઈ હંસાવ લેવાં રાત્રે મુકી રહ્યાં.

પ્રભાતે રાજા રાણી ઉઠીને વાસણવનધી બહાર નિકળે છે તેવામાં કેઈ ચર પુરૂષે વધામણી દીધી કે:—હો સ્વામી! તત્ત્વ રૂચીનામા મુનિ મહારાજ નગરની લાગોળે પધાર્યા છે, તે સાંભળી રાજાએ તે ચર પુરૂષને મર્યાદા આપ્યો; ત્યાર પછી રાણી સહિત સપરિવારે મુનિને વંદન કરવા ગયા. ત્યાં મળી પ્રદક્ષિણા દર્શ મુરને વંદન કરીને પેલા મરણ પામેલા કીર જીવનની વાત પૂછવા લાગ્યા. તેવામાં એક સુભટ એક રૂપવંતી શ્રી લઈ રાજા પાસે આવીને કહેવા લાગ્યા કે:—હો રાજા! તમે મતભારી છો માટે આ મારી સ્ત્રીને યોડીવાર સાચવો. હું એક મારો શત્રુ વિધાધર ગગનને વિષે ઉભો છે તેને મારીને આણું એટલી વાર મારી સ્ત્રીને શરણે રાખજો. તમારો મને પુરો ભરોશો છે. કેમકે તમે તો પરસ્ત્રીના બંધવ સમાન છો, માટે તમને સ્ત્રી ભાગાણું છું. તેવારે પરઉપગારી રાજા બોલ્યો:—રે સુભટ! તારું કામ મુખેથી કર, ને સ્ત્રીની જરા પણ ધિંતા કરીશ નહીં. એણું સાંભળી તે સુભટ આકાશે ગયો, તેને ચારેક ધડી વાર ધઈ એટલે આકાશથી એક હાથ કપાઈને નિચે પડ્યો, તે પેલી ભાનુમતી નામે સ્ત્રીએ દીઠા, તેથી રોવા લાગી જે હા હા આતો હાથ મહારા સ્વામીનાજ છે અને તે માર્યો ગયો. ત્યારે રાજાએ કહ્યું. તારા સ્વામીના હાથ છે એ તે કેમ જાણ્યું? સ્ત્રીએ કહ્યું. તે હાથે રેખા છે તથા નિશાન છે, તેથી કરી જાણ્યું જે એ હાથ મારા સ્વામીના છે, તેવી રીતે વાતો કરે છે તેવામાં બીજા હાથ અને ધડ તથા મસ્તક પણ નિચે પડ્યાં, તે દેખી હાહાકાર થયો. તેવારે સ્ત્રીએ કહ્યું કે, મારે પણ હવે તો છવતું નથી. રાજાએ ધણી સમજાવી તોપણ તે સ્ત્રી પોતાના સ્વામીની લાચ સાધે બળી મુક. તે દેખી રાજા તથા રાણી ઉભા થઈને બેઠાં છે તેવામાં પેલા સુભટ આવી રાજાને નમસ્કાર કરી કહેવા લાગ્યા કે:—હો રાજા! હું શત્રુને મારીને આણ્યો મારે હવે મારી સ્ત્રી મને સોંપા; તેવારે રાજાએ બળી મુકવાની સંધગી દલીલ કહી પણ તે સુભટ માનનો નથી; કેમકે

દેવતા સુભટતું રૂપ કરીને રાજાની દક્ષતા જોવા આવેલો છે. બળી
 સુભટ કહે છે કે:-હે રાજા! તમે વ્રતધારી થઈને કેમ જૂઠું બોલો
 છો? મહારી સ્ત્રી આપો નહીં તો હું અગ્નિમાં બળી મરીશ,
 કેમકે સ્ત્રી વિના આ ભવ બધો નિષ્ફળ છે, મારે મહારી સ્ત્રી
 આપો. જો સ્ત્રી ના આપો તો પોસહવ્રતતું રૂપ આપો તો હું
 જાઉં, નહીં તો હું મરીશ. તેવારે રાજા કહેવા લાગ્યો કે, પો
 સહવ્રતતું રૂપ તો પ્રાણ જાય તો પણ ન આપું, ને તે અપાતું
 પણ નથી; તેમ છતાં મહારૂં સઘળું રાજ્ય તને આપું અને એક
 સો કન્યા આપું તે સર્વ ખુશી થાને તારી સ્ત્રી મેં રાખી નથી,
 એતો બળી મુર્છા છે, તેમ છતાં તેના બદલે આટલું લેઈને ખુશી
 થા. તોપણ સુભટે માન્યું નહીં અને છેવટે તે પણ ચેહ બડકીને
 બળી મર્યો. તે દેખી રાજા ઘણું દુઃખ ધરતો થકો શુદ્ધ પાસે
 જઈને બેઠો. તેવારે પદ્માવતી અને ધરણેન્દ્ર આવીને કહેવા લા-
 ગ્યાં કે:-હે પુત્ર! તમે ઘણું ચીરંછવી હોજો જે આપા દક વ્રત
 ધારી છો; તેવારે રાજ્યને મુનિને પૂછ્યું કે એ કોણ દેવ છે. મુ-
 નિએ કહ્યું જે એ તમારાં માતા પિતા છે. તેવારે રાજ્યને પૂછ્યું
 તે કેમ આપા મોટા દેવતા થયા? ત્યારે મુનિએ કહ્યું. તમારાં
 માતા પિતા મરણ પામીને કેટલીક યોનીઓ ભરી કીર જુગત
 ધયાં, તેને પારધિએ પાંચરામાં ધાલ્યાં, તે દેખી કોઈ મુનિએ
 તેમને છોડાવ્યાં, તે ઉડતાં ઉડતાં આજ નગરીની બહાર જિત
 પ્રસાદ દેખી જાનિસ્મરણ જ્ઞાન પામ્યાં, તેથી મરણના આવસરે
 તમારા દ્વારે ઉપર બેસી મરણ પામ્યાં, ત્યાં તમે નવકાર મંત્ર
 સંભળાવ્યો, તે શરણ લઈને ધરણેન્દ્ર અને પદ્માવતી થયાં. તે
 તમારા વ્રતની દક્ષતા જોવાને આ સુભટ અને સ્ત્રીના વેપ રચી-
 ને આવ્યાં છતાં તેજ આ દેવતા છે. તેવારે દેવતાએ કહ્યું:-હે
 પુત્ર! મુનિ કહે છે તે સ્વયંનો વ્રત બની છે. એમ કહી રાજાના
 નેહિતનાં વ્રતની વૃદ્ધી કરી દેવતા પોતાને સ્વાનંદે મવા ને સ
 જા રાખીને મુનિ પાસે બાર વ્રત કર્યો. પછી મુનિને વંદન
 કરી પોતાને ઘેર ગયાં.

હવે સુમતિનામા જે મંત્રી છે તેણે પણ સમક્ષિત પામીને
 બારવત ઉચર્યા, અનુક્રમે ત્રણ પાળી કાળ કરીને પાંચમા દેવલો-
 કને વિષે મહાધિક દેવતા થયો. મંત્રીના મરણ પછી રાજાએ તેના
 પુત્રને મંત્રીપદ આપ્યું. એકદા સમે રાજા પોતાના ઘરને વિષે
 પોસો લઇને બેઠા છે તેવામાં કોઈ શત્રુ આવીને નગર હુટવા લાગ્યો,
 ત્યારે મુખરાક્ષિ તેની સામે લડવા ગયા. અને રાજાને કહેવા
 લાગ્યા કે:-હે રાજા! આ વખત હું મુકીને પોસો પારીને લડવા
 ચાલ્યો, નહીં તો ગામ હુટાઈ જશે. તથાપિ રાજા પોતાના શુદ્ધ
 દેવરૂપથી જરાએ પસંદાયા નહીં; તેવારે દુરમનતું સૈન્ય પાણુ
 નાહું. બીજે દિવસે રાજાના ભોજનનો વખતે મુલદે સપ્તગી
 વાત કહી સંભળાવી. ત્યાર પછી કેટલેક દિવસે રાજા કોઈ કુ-
 રમન સાથે લડવાને ગયા છે ને રતનવતી ઘેર રહી છે, તે રાત્રિ
 ને વિષે પોસો લઇને કાઠિસંગ કરે છે, તેવામાં દેવતા રાજાનું
 રૂપ કરીને રતનવતી પાસે આવી કહેવા લાગ્યો કે:-હે રાણી!
 હું વિવધમુખ ભોગવવાની ઈચ્છાએ સૈન્યમાંથી આવ્યો છું,
 માટે આ વખત પોસો છોડીને આત્મીગન દે, તારા ઉપર વિશે
 ૧. રામે કરી હું હમણાં આવ્યો છું માટે વાર નહીં કર. કારણ
 કે સાંભંતાદીક મારી વાદ જોતા હશે, માટે તાકીદથી આસિં-
 ગન દે, મારે પાછત્રી રાતે પાણુ જવું છે. તેવારે રાણીયે કહ્યું:-
 હે રાજા! આતે શું બોલો છો અને કોણ તમારી જાત છે? ન
 રા વિચાર તો કરો. એક ગુરૂના મુખધકી તત ઉચરીને આ વાત
 કરતાં લાજ નથી આવતી, તેથી નરકનાં ને તિર્થંચન
 દુઃખ ભોગવવાં પડશે. માટે હે રાજા આ વખત તમારે આ
 મહારે કાંઈ પણ સગપણ નથી. ફક્ત ધર્મનું સગપણ છે. તે
 અગ્નિ વરસે તો પણ હું ચઢિસનો પોસો નહીં પિરાધું. એ
 રીતની ૧૫૨૪ દેખીને રાજા રીસ કરીને પાછો ગયો. અને રતનવતી
 પાનમાં રહી થકી પોતાના આત્માનું ચિંતવન કરવા લાગી
 પછી પ્રભાતે પોસો પારી જિનરાજનાં દરોન કરી ઘેર આવ્યો
 ત્યાર પછી રાજા આવ્યા તેમને સપ્તગી વાત રાણીએ કહી. ત્ય

રાજાએ કહ્યું. હું કાંઈ જાણતો નથી, એ કોઈ દેવનું કૃત્ય હશે. વળી રાજાએ અષ્ટમીના પોસો લીધો છે તે દિવસે રાત્રીને વિષે દેવતા રતનવતીનું રૂપ કરી રાજા પાસે આવી કહેવા લાગી કે, -હે સ્વામી! આજે પોસો છોડીને મારી સાથે રમો. તેવારે રાજાએ કહ્યું: -આ વાત સતિને ઘટતી નથી, અને આ વેળા હું પરપુરુષ છું એમ સમજ. તેવારે રાણી કહેવા લાગી કે, ગુરુ પાસે આજોયણ લઈશું, પણ આજ તો જરૂર વિષય મુખ્ય ભોગવો; નહીં તો હું મરણ પામીશ. તેવારે રાજા મૈનપણું ધારણ કરીને પોતાના ધ્યાનમાં બેઠા; એટલે રતનવતી પરપુરુષ સાથે ભોગ કરવા લાગી, તોપણ રાજા જરાએ પોતાના ધ્યાનથી ડગ્યો નહીં. તેવારે તે દેવતા મંત્રીનું રૂપ પ્રગટ કરી કહેવા લાગ્યો કે, હે રાજા! મને આળખો છો? રાજાએ કહ્યું. -તમે અમારા મંત્રીશ્વર છો. આજ તમે ક્યાંથી આવ્યા? તેવારે દેવતાએ કહ્યું. હું પાંચમા દેવલોકથી આવ્યો છું, તમને જોવા ભગવાને પ્રસંશ્યા તેવાજ મેં દીઠા. કેમકે પેહેલી રતનવતીની પરિક્ષા કીધી, તે પછી આપની પરિક્ષા કરવા આવ્યો હતો, પણ આપનું વ્રત દ્રઢ દેખી હું ઘણો આનંદ પામ્યો છું. એમ કહી રતનવતીને બોલાવી રાજા રાણી બંનેને નમસ્કાર કરી રતનની વૃષ્ટિ કરી દેવતા પોતાને સ્થાનકે ગયો. પછી રાજા રાણી સમ્યક સહિત બારવ્રત પાળતાં થકાં અનુક્રમે કાળ કરી બારમા દેવલોકને વિષે દેવ દેવી થયાં. ત્યાં મુખ્ય ભોગવી અનુક્રમે આજ ભરતક્ષેત્રને વિષે રાજા, રાણી તથા મંત્રી ત્રણે જણ કેવળજ્ઞાન પામી મોક્ષપદ પામશે.

ઈતિ શ્રી રતનશિખરની કથા.

તુલારી કુમારની કથા.

આ જગતમાં પ્રાણીના ચતુર્ભુજ મનુષ્યોના પદ રિપુમાં કા-
મ અત્યંત દુઃખે છતી ચાપાય તેવો છે. તેને વશ થયેલા પ્રા-
ણીઓ કાર્યકારીના કાંઈ પણ વિચાર ન કરતાં અકાર્ય આકરે
છે. કૃષ્ણચરદાર અને લોકલગ્નજાને પણ તણ દેછે તે પછી નિતિ
અને ધર્મને તણ દે તેમાં તે સી નવાઈ? આધુનિક કાળમાં
પણ ગ્રીને વશ થયેલા, તે ન્યાયે તેમ નાચનારા, અધાતુ ધ-
ર્મિય યાં અપરીત છે પ્રમાણે તે કહે તે પ્રમાણે કબુલ રાખનારા
અને માતા પિતા તથા સ્વજન વગેરેના બહુ કાળના સંબંધ કે
સ્નેહને પણ માત્ર ગ્રીને ખોટું ન લગાડવા માટે તેાડી નાંખ-
નારા ધણા મનુષ્યો દ્રષ્ટિએ પડે છે. પૂર્વે માત્ર એક નારકણી
દેવી નીચ જાતિની ગ્રીના રૂપ ઉપર મોહ પામીને એલાચી
કુમાર નામના એક પુત્રે પોતાના માતા પિતાની અવજા કરી
અને કૃષ્ણ મર્યાદાને તણ દઈને તટપલ્લુ અંગિકાર કર્યું હતું, તેની
કથા અસરકારક હોવાથી આ નિચે આપી છે.

આ જંબુદ્વિપના ભરતક્ષેત્રમાં ઈલાવર્દન નામે નગર હતું,
તે નગરમાં ધનદત્ત નામે દાતાર ગુણે કરીને પોતાના નામને સા-
ધક કરનાર એક વસતો હતો, તેને શિષ્યાદિ અનેક ગુણને ધા-
રણ કરનારી હોવાથી ધારણી એવા સાધકગુણવાળી સ્ત્રી હતી,
તેઓ અનેક પ્રકારનું સંસારિક સુખ લોગવતા હતા; પરંતુ
પૂર્વે કર્મની પ્રખ્યાતતાથી તેમને પુત્ર પ્રાપ્તિ થઈ નહોતી.

આ અસાર સંસારમાં પણ પુત્ર પ્રાપ્તિ કરવા માટે માણસો
અનેક પ્રકારના પ્રયત્નો કરે છે, અનેક આપદો ભક્ષ કે અભક્ષ
માય છે, અનેક પ્રકારના મંત્ર તંત્ર વંત્રાદિ પ્રયોગ કરાવે છે,
માત્રાં ભટ્ટ ચોળી, યતિ કે સંન્યાસી વિગેરેની પાસે આંટા
મારે છે, દ્રવ્યવાનની પાસે દરિદ્રી ચાચના કરે તેમ અનેક બા-
રા રૂઢીચોળી પાસે પુત્રને માટે ચાચના કરે છે, હાથ લેઈને ધૂ-
તિ ખાનારાઓ પાસે હાથ લેવડાવે છે, માઠા મહેતાની સાથે

જાણે તેમને મિત્રાઇ હોય તેમ અનેક મહોને અતુકુળ કરવા આ-
જાણે પાસે જાપ જપાવે છે, અનેક પ્રકારની બાધા આખડી-
ઓ રાખે છે, દેવ કુદવનો વિચાર કર્યા શિવાય જે કહે તેની
માનતાઓ માને છે અને અતે પુત્ર પ્રાપ્તિની અનિવાર્ય ઈચ્છા-
થી શિળભંગાદિ અકાર્ય પણ સેવે છે.

ધારિણી અને ધનદત્ત જો કે સદ્ગુણી હતા, પરંતુ મોટી
વય થતાં સુધી પણ પુત્રપ્રાપ્તિ ન થવાથી તેમણે તે શહેરની
અધિષ્ઠાતા ઇલા નામે દેવીની માનતા કરી કે, “જો અમારે પુત્ર
થશે તો અમે તારી યાત્રા ભરીને એક લક્ષ દિનાર ખરચશું.”
આ વખતે પૂર્વ કર્મનો ફલ થવાથી પુત્ર પ્રાપ્તિનો મનોરથ સંપૂર્ણ
થયો, ધારણીને ગર્ભ રહ્યો, અને નવ માસ પૂર્ણ થયે પુત્ર પ્રસ-
વ્યો. ધનદત્તશેઠે પુષ્કળ દ્રવ્ય જન્મોત્સવમાં ખરચ્યું. બારમે દિ-
વસે કુટુંબને મેળવીને ઇલાદેવીની માનતાને યોગે પુત્ર થયેલો
હોવાથી એલાચી કુમાર નામ સ્થાપન કર્યું.

અતુકમે પુત્ર મોટો થયો, યોગ્ય વયે નિશાળે મુક્યો, ત્યાં
વિદ્યાચાર્યની પાસેથી થોડા વખતમાં બહોતેર કળાઓ મેળવી,
કહ્યું છે કે:—“બુદ્ધિવાનને કળાભ્યાસ મુશ્કેલ નથી.” એમ કરતાં
કરતાં યૌવનાવસ્થા પામ્યો. કારણ કે “કાળને વ્યતીત થવું એ
તો સ્વભાવિકજ છે.”

એકદા તે નગરમાં એક નાટકીયાનું ટોળું આવ્યું, તેઓ
નાટક કરવામાં બહુ કુશળ હતા; તેમણે નગરના મધ્ય ભાગ-
માં મોટો ચોક હતો ત્યાં પોતાની નાટકકળા બતાવવા માટે
આકાશમાં પહોંચે તેવો લાંબો વાંસ આરોપણ કર્યો અને અ-
પૂર્વ નાટકકળા બતાવવા માંડી. નગરના લોકો મોટી સંખ્યા-
માં ત્યાં જોવા આવ્યા. એલાચીકુમાર પણ પોતાના મિત્રોસહિ-
ત ત્યાં જોવા આવ્યો.

તે નાટકીયાની એક પુત્રી યૌવનાવસ્થાને પામેલી તેની
સાથે હતી તે પણ અનેક પ્રકારની પોતાની કુશળતા બતાવતી
હતી, તેણે ૩૫ અને લાવણ્ય જોનારા કામીજનોના મન ઉપ-

ક્રમશઃ કરવાને માટે બચ હવું. તેના માથાની વેણી વામુકી ના-
મનાં લેવી લાંબી અને શ્યામ હતી, મૃગ સરખાં નેત્ર હતાં, હી
પ્રસિદ્ધા લેવી તેજ ભારતી નાશિકા હતી, અષ્ટમીના ચંદ્ર સર-
ખું ભવ્ય કપાળ હતું, પુર્ણિમાના ચંદ્રજેવું વર્તુલાકાર ઉજવળ
અને કામીજનોને કમ્ય કરવા માટે અમૃતને નિષે વિષ વરસાવતું
ચક્રનકમળ હતું, બિંબદળ જેવા રક્ત હોઠ હતા, કાકમની કળી
જેવી સમઘેણીયાળી ઉજવળ હંતપંક્તિ હતી, કમળનાળ જેવી
ચે બાંહો હતી, મુકુ અને ઉજવળ આંગળીઓ હતી, શિંદ
સરખી કટી હતી, ફૂસ ઉદર હતું, વૃક્ષાન્ન જંબીરના ફળ જેવા
લાલતા હતા, કદલી તુલ્ય જંબા હતી, કુર્માત્રય ચરણ હતા
અને હાથણી સરખી ચાત્ર હતી. તેને એતાં મનુષ્યો વિચારનાં
પાળા કે આવે શું કદાણું છે, અપ્સરા છે કે ઉર્વશી છે?
દેવાંજના પણ તેના રૂપની પાત્રે હારી બચ તેવું તેવું રૂપ હતું.
આવી સ્વરૂપવાન મુંદરીને જોઈને એલાચીકુમારનું દાહ કામ
બાબુલકે વિધાય ગયું.

કામદેવનાં બાળ પુષ્પ સરખાં કોમળ અને જેના પ્રદારની
આશ્રિભાવમાં કાંઈ પણ નિશાનો ન થાય તેવાં હોવા છતાં મ-
નરંજનનો તો આયત્ન લેક કરી નાંખનારાં છે. ઉપરથી સિતળ
જળાવાં છતાં અંકરથી કાઢ કરનારાં છે, ઉપરથી તેજ ઉપલિ-
પ નિષ્ઠ લાવે છે છતાં પરિભ્રમિત મદા અનિષ્ટ છે. રાજેલના કા-
રણ છે પણ આવેલા પા રજાનોજ નથી. નાનાંસાસમાં બેસા-
વેકો મુંદરીને પુરૂષ હુડી સકે છે પરંતુ કામદેવના કામ્યા નજ-
રેથી પાસમાં બેસાવેકો પ્રાણી હુડી સાંભળ નથી. એલાચી કુ-
મારને તેડી નાંખવાની શક્તિ કરાવનાર હલિદ હેન જન ન
હુડી હુડી સકેના નથી તેમ ચક્રના બંધનને પણ હાડી કે ચા-
લેલનાર પોરે પુરૂષ પણ તેડ નહિ હુડી સકેના નથી. નાક
છો ન-પાસમાં બાજીને પાંચ ઉપરથી ઉડતી અને નાકે પુર-
કરું, એકે તેડવા કામ્યા નેરેકે એલાચીકુમારના કિશોર
તેડે નકે કે પાસે હાકે જમાવું, પણ પોરે જમાવે, પરંતુ એ

સ્તંભનપ્રયોગવડે કોઈએ સ્તંભી રાખ્યો હોય તેમ એલાચી-
કુમાર ત્યાંથી ખસ્યો નહીં. છવડે અત્યંત આગ્રહ કરીને મિત્રો-
એ ત્યાંથી ચલાવ્યો અને તેને ઘરે લાવ્યા.

એલાચીકુમાર કામજવરે પીડીત થયો થકો એક મુદેલી
ખાટલી ઉપર જઈને માતા પિતાથી રીસાઈને સુતો, અને આ-
નેક પ્રકારના માઠા સંકટથી વિકલ્પ કરવા લાગ્યો; તેના પિતા
ઘરે આવ્યા અને ભોજન વેળા થયેલ હોવાથી પુત્રને જમવા
માટે બોલાવ્યો. પણ આની દશા તો અતિ વિવિધ થયેલી હો-
વાથી કાંઈ પણ જવાબ ન આપતાં તે નાટકણી સંભારી સં-
ભારીને આંધુ પાડવા લાગ્યો. ધનદત્ત શેઠ પોતે ત્યાં આવ્ય
અને “શા માટે આમ કરે છે ?” એમ પુછ્યું. તેવારે કામજ
પત્નિ રાજ્ય અખંડ પ્રવાસિ ગયેલું હોવાથી અને તેણે લગ્ન
તથા કુળમર્યાદાને અંતઃકરણમાં પેસીને રૂઝ આપી દીધેલી હો-
વાથી કુમાર પિતાની લગ્ન, શરમ અને મર્યાદા તથા વળે બો-
લ્યો કે:—“ પેલી નાટકણીને બોલાવીને જો મારી સાથે પરણાવે-
તો મારે અત્યંત પાણી લેવાં છે, નહીં તો ખાતું હરામ છે. ” બુ-
ઝા કામજવરની ઘેટા! બુઝા તેની એક ફાળમાં અમલ કરી
ગયેલી અપાર સત્તા! શેઠ તો એકાએક સ્તબ્ધ થઈ ગયા કે
આવા મુલુવાન—વિનયવાન પુત્ર આ એકાએક શું બોલે છે ?
ક્યાં તે નાટકણી અને ક્યાં આપણે વ્યવહારી ? ક્યાં તે મિત્ર-
અમારવા ભાટકવારી અને ક્યાં આપણે અનેક હીનદુષીને
જાન આપનારા. ક્યાં તે નીચ ગણિ અને ક્યાં આપણે કિશોર
ગણિ, ક્યાં તે પુત્ર અને પત્નિ પાંડેરવા નથી મળતાં તેવી અ-
ને ક્યાં આપણે દેવદુષ્ટ વસ્ત્રો વેચાં વસ્ત્ર પાંડેરવા, ક્યાં હો-
યે આપણી માનિમાન ભાટકવારી અને ક્યાં આપણે માઠા વસ્ત્રો
વેચી પેનીને વ્યવહાર કરનારા ! આપણું અને એના વચ્ચે
શા ! શરખાઈ સી ! તેની કાંઈ પરજીવું શું ? હિ પુત્ર ! તું
શું બોલે છે ? તું જો તેના રૂઝ કરે જાણીતું થઈને લોકો
તેના કામજવરની કીર્તિ અને અપારમાન્યતાની કીર્તિ

પરજાવીશ; પણ આતું કુળને કલંક આપનારું કાર્ય આપણાથી કેમ બને ? માટે આવો દુરાચલ તણ દે અને મારી શિખામણ માની જમવા હો. ” પરવશ થયેલા એસાચીકુમારે પિતાની નિતશિક્ષા માન્ય કરી નહીં અને જમવા પણ ઉઠ્યો નહીં. એ કોડે કાયર થઈને આવા કનીષ્ઠ વિચારવાળા પુત્રની ઉપેક્ષા રીતે પોતે એકલાએ લોજન કર્યું.

લુએ જે પુત્રને માટે મોટી મોટી આશાઓ બાંધીને એ ખાર પ્રયત્નો કર્યા, અનેક પ્રકારના મિથ્યાત્વ શેઠ્યા, કુપાત્રો પાંચજુ કર્યું અને અગતિત દ્રવ્ય ખર્ચ્યું. તેજ પુત્ર આત્યા બ્યારે તેની ઉપર શુદ્ધભાર છુટીને શુદ્ધકાર્યથી ફારેગ થવાનો વખત આવ્યો ત્યારે આશામાત્ર ધૂળ મેળવવા બેઠો; માટે એ સી મિથ્યા આશા ધરાવતી એ મુશ્કોતે ધટીતજ નથી.

એસાચીકુમાર બ્યારે પોતાના પિતાની સાથે ફાવ્યો નહીં ત્યારે એકાંતમાં છાનો તે નારકબીના પિતાને પોતાની પાસે બોલાવ્યો અને કહ્યું કે:—“જે તમે તમારી રંભા લેવી પુત્રી મને પરજાવો તો હું તમને પુષ્કળ દ્રવ્ય આપું, અને તમારું જન્મ દરિદ્ર દાણી દઉં.” એણે સાંભળી નારકીઆ બોલ્યો કે:—“હો એણે પુત્ર ! અને કાંઈ અમારી પુત્રી વેચવા નિકળ્યા નથી, વળી તું અમને કેરહું દ્રવ્ય આપનારો હતો ? અમારે તો એ પુત્રી અક્ષયનિધાન લેવી છે; એના પોતે અને બંમુમાર માણેક, માતી, હીરા, મુવર્ણ અને વન્નાદિક મેળવીએ છીએ. વળી જે અમે એ પુત્રી તારી સાથે પરજાવીએ તો અમારું કુળ લાગે અને અમારી પુત્રી વરલે-તો એણું કાર્ય અને કેમ કરીએ ? તમે વાણીયા ગરીબ રાંક જાત અને અમે મહા સાહસીક જાત તો અમારો ને તમારો યોગ કેમ મળે ? સાહસીકને કાયર મળે તો જાગ ફલાગ દેખાય; માટે અમે તો અમારી પુત્રીને અમારી જાતનાં પરજાવશું કે જેથી અમારી યોજા વધે. કેમકે પાત્ર પોતાના કુળની રીતે સાકર્યાં પિતાની દાસા વરે છે અને કુળ સીમાજ વિરદ પાકર્યાં દાસા થઈ છે.”

જુઓ આવા નિચ જાતિવાળા નાટકીઆને પણ પોતાના કુળનું અભિમાન કેટલું છે ? અને કુળના રીવાજ વિરૂધ્ધ વર્તતાં કેટલો બધો અચકાય છે ? પણ ધિક્કાર છે એલાચીકુમાર જેવા કામી જનોને કે જે પોતાની કુળ મર્યાદાનો લોપ કરતો બિલકુલ શંકાતા પણ નથી. એલાચીકુમારે નાટકીઆને બતાવ્યું હતું રીતે મનાવ્યો અને નીચા નમી પગે લાગીને ‘ તમે પોતાની પુત્રી શી રીતે મને પરણાવો ? ’ એવો આધિનતા ભરેલો પ્રશ્ન પૂછ્યો. તેવારે નાટકીઆએ કહ્યું કે :—

હે શ્રેષ્ઠ પુત્ર ! “ જો તમારે મારી પુત્રી સાથે પરણવું હોય તો તમારું ઘરમારું, સગાંસંબંધી, નાતજાત સર્વે તથા દંડને અમારી સાથે ચાલે, નાટકની કળા શીઓ અને પછી કોઈક રાજાને તમારી કળા બતાવીને રીઝવી પુષ્કળ દ્રવ્ય મેળવે, પછી તે દ્રવ્યવડે અમારી જ્ઞાતિને જમાડીને સંતોષ પમાડે એટલે પછી તેમની રજા મેળવીને હું મારી પુત્રી તમને પરણાવીશ. ” કામના પરવશપણથી એલાચીકુમારની બુદ્ધિ નબળી થઈ ગઈ અને તેણે નાટકીઆના કહેવા પ્રમાણે બંધી વાત કરી બુલ કરી. જુઓ કામની પ્રખળતા ! હૃદયપ્રદિપ પટ્ટર્નીશીકામી કહ્યું છે કે :—

यदर्जितं वै वयसाखिलेन ध्यानं तपो ज्ञानं मुखं च सत्यं ।
क्षणेन सर्वं प्रदहत्यहोयत् कामो बली प्राप्यवलं यतीनां ॥१॥

ભાવાર્થ :—જન્મપર્યંત ધ્યાન, તપ, જ્ઞાન અને સત્ય વિગેરે જે કાંઈ કરેલું હોય તે સર્વેને કામદેવ બળવાન થાય છે ત્યારે એક ક્ષણમાત્રમાં બાળીને ભસ્મ કરી દે છે.

ઉપર પ્રમાણની વાત સ્વીકારીને એલાચીકુમાર પોતાના માત પિતાને, છતી ઋદ્ધિને, કુળમર્યાદાને અને ચતુરાઈને તથા દંડને રાત્રે છાનોમાનો ધરેથી નિકળી નાટકીયાના ટોળામાં ભળી ગયો. સુંદર અને સુશોભિત વસ્ત્રો તથા દંડ કાન્થ વાળ્યો, આગળ ઢાલ બાંધ્યો, વાંસે વસાદિકની ગાંસડી બાંધી, એક

મમે વાંસ લીધો અને બીજે ખભે સરસામાનની કાવડ ઉપા-
ડી. આ પ્રમાણે સિદ્ધાચરપણે તે નાટકીયાની સાથે ભમતાં ભ-
મતાં બુદ્ધિવાન હોવાથી થોડા વખતમાં તેની સર્વ કળા શિ-
ખ્યો. બુદ્ધો કર્મની વિચિત્રતા! એક વ્યવહારીઆના પુત્રને ધ-
રીમાં લીધા માંગતો અને ઘરે ઘર ભટકતો ક્યો. ખરેખર કર્મ
પરિણામ રાજા મહા દુર્જય છે.

હવે તે નાટકીયાની પુત્રી પણ એલાચીકુમારની મુંઢરતા
અને પોતાને અર્ધે ધરખાર છોડી દઈને બતાવેલું સાહસીકપણું
લેઈને તેના ઉપર મોહિત થઈ હતી, પરંતુ માતૃપિતાની આ-
જ્ઞા હોખીને કાંઈ પણ વિપરીત વિચાર કરતી નહોતી. એવી
નીચ જાતિમાં પણ મર્યાદાનો પ્રતિબંધ કુળવાન જેવોજ હોય છે.

એકદા તે નાટકીયાએ એલાચીકુમારને સર્વ કળામાં પ્રવિણ
થયેલ જાણીને કથું કે:-“હવે તમે આ સર્વ સાજ લઈને બેના-
તઠ નગરે જાઓ અને ત્યાંના રાજાને રીઝવી દ્રવ્ય સંપાદન
કરી લાવો, જેથી તે દ્રવ્યવડે જ્ઞાતિવર્ગને સંતોષીને હું મારી
પુત્રી તમને પરજાવીશ.” એલાચીકુમારે તે વાત સ્વીકારી અને
નાટકીઆનો પુત્રી સહિત સર્વ સાજ લઈને બેનાતઠ નગરે
પહોંચ્યા.

ત્યાં જઈ નગરના રાજાને મળ્યો અને પોતાનું નાટક લેવ
વિનંતી કરી. તેવારે રાજાએ કથું:-“જો બહુ દિવસથી તમારું ના-
ટકાંજાણું હતું, મારે તમે જાણે આવ્યા. આ રાજમંદિરના ચોકમાં
નાટક કરો અને મને રીઝવો એટલે હું તમને પુત્રકળ દાન આ-
પી રાજ કરોશ.” એલાચીકુમારે તરતજ રાજમહેલના મ-
હાગમાં એક આસન ઉપર વાંસ રાખ્યો, અને તેની ફરતા
જખુન દાર ખાંધી લીધા, રાજાએ પણ બેઠક કરાવી અને આ
ઉરસહિત લેવા આવીને બેઠો, નગરલોક પણ લેવા મળ
એલાચીકુમારે વાંસની ઉપર એક પાટીયું મંડાવ્યું, તેની ઉ-
પર શૂળી આરોપી અને શૂળી ઉપર એક સોપારી મુકાવી; પ-
છાને પંચ પુષ્પ ખાંધી અને પગમાં પાવડીઆ પહેલી, એક

થમાં ઢાલ અને બીજા હાથમાં તરવાર રાખી વાંસ ઉપર ચડ્યો. ઠંડ ચડીને શૂળી ઉપર રાખેલી સોપારીની ઉપર પોતાની કુટી રાખીને કુંભારના ચકની પેડે ઘુમરી દેવા લાગ્યો. તે સાથે અને હાથમાં રાખેલ ઢાલ તરવાર પણ અનેક પ્રકારે ફેરવવા લાગ્યો. બીજા નાટકીઆઓ અનેક પ્રકારનાં વાજીંત વગાડવા લાગ્યા અને નાટકી સોળ શણગાર સજી, નાની ઢોલકી બાંધી, મધુર સ્વરે ગાવા અને બજાવવા લાગી. તે પ્રસંગે વાંસના મૂળની પાસેજ ઉભી રહીને પોતાના પ્રીતમનું ધ્યાન કરતી છતી તે વિચારવા લાગી કે: "આ મારો પ્રીતમ મારે માટે પોતાના માતાપિતાને તજી દઈને આવ્યો છે, જે રાત દિવસ આવાસ બુવનમાં રહેતો હતો તે મારે માટે વાંસ ઉપર ચડ્યો છે, જે આછાં મુકોમળ વસ્ત્ર પહેરતો હતો તે કચ્છ પેહિરીને અર્ધ તમ્બ રહે છે, પોતાની પાસે ગવેંયાઓનું ગાન કરાવતો તે લોકો આગળ ગાય છે, જે અનેક વાચકોને મુવર્જનું કરોડો ગને કાન દેતો તે મારે માટે ઘરે ઘરે હાથ જોડીને માગે છે, જે અનેક પ્રકારની રસવતી જમતો તે ઘરે ઘરથી દુકાન માગીને ખાય છે, તેથી હુંને તો અહીં નાટક કરીને કુશળકેસે જે ઉતરે અને કાન મેળવે તોપછી મારા માતાપિતા એની વેરે મને પરજાવે. મારે હે પ્રભુ! એની સર્વ આશા સંપૂર્ણ કરજે અને અમારા બંનેની જોડી મેળવજે.

નાટકી આ પ્રમાણે વિચારે છે તેજ વખતે તેજ જોડેજ રાતનું મન મોઢુ પામ્યું, તેથી વિચારવા લાગ્યો કે:—"અહો! આનું રૂપ આનું ભાવન્ય, આવી સાત અને આવી ચતુરસ્રી અનુપમ છે. જે મારે એની પ્રાપ્તિ થાય તો હું ખીંચ બની રાહી-રેહીને તજી દઈને અહો! એના વિના મારો જીવનને નિમગ્ન છે. મારે આ નાટકીયાને જે નાટક કરતાં ફેરવતી પડેલે મરણ પામે તો હું એને મદદ કરીને પડતણી કરી રાખું." આ પ્રમાણે રાત્રી વિચારે છે એસમયે એનાથી જુનાર વાંસ ઉપરથી કંઈક ટુકડો ટુકડો કાન જાનવા રાત્રી પાસે આવ્યો. રાત્રી વિચાર

સર લોકો બહુજ પ્રસન્ન થયા અને વિચારવા લાગ્યા કે:—
“આવી અપૂર્વ કળા આ ક્યાંથી શિખ્યો? હવે તે રાજા
એને દાન આપે તો આપણે પણ સૌ એને દાન આપીએ.”
એલામાં તો વિષયવશ થયેલો રાજા બોલ્યો કે: “હું નાટકી-
યા! રાજકાજના ધ્યાનમાં પડી જવાથી હું તારું નાટક જોઈ
શક્યો નથી તેથી ફરીને નાટક કર એટલે હું તને દાન આપી
તે સતીપ પમાડું.”

લોકોને વચે દીન અને કામને વચે હીન થયેલો એલાચી
કુમાર ફરીને પ્રાણસંશયકારક વાંસ ઉપર ચડી અનેક પ્રકારે
નાટક કરીને બીજવાર નિચે આવી રાજાને સલામ કરી ઉભો
રહ્યો. રાજાએ વિચાર્યું કે “આતો બીજવાર પણ કુશળક્ષેત્રે
ઉતરીને આવ્યો, મારું ધાર્યું ફળીજૂત થયું નહીં તો એના છ-
વતાં હું નાટકજી કેમ મેળવી શકું, તેથી ફરીવાર વળી નાટક
કેવાનું કહ્યું.” આ પ્રમાણે વિચારીને રાજા બોલ્યો કે—“આ
ખત પણ વિકળપણાથી હું નાટક જોઈ શક્યો નથી તેથી
બીજવાર કરી બતાવ એટલે દાન આપું.” આથી સર્વે લોકો
રાજાની પાપવૃત્તિ સમજી ગયા કે રાજાએ આ નાટકજીને લેવા-
ની બુદ્ધિથી પ્રેમથી આકર્ષ્યો છે. લોકો આવા હુમિયારથી બહુ
હૃદયાળુ પણ પ્રજા બિચારી શું કહી શકે; એતો આજ્ઞાને
આધિન થયેલી હોય છે. એલાચીકુમાર પણ સમજી ગયો કે,
“રાજાની બુદ્ધિ બગડી છે અને મારી સ્ત્રીને મારે એણે આ અ-
પ્રમતા આદરી છે. અરે! કામાતુર મનુષ્ય શું શું અકાર્ય નથી
કરતો? પણ મારે તો હાલ એ વાતનો વિચાર ન કરતાં ત્રીજી
વાર નાટક બતાવીને પણ એની પાસેથી દાન લેવું અને એનું
ધાર્યું થવા દેવું નહીં.” આ પ્રમાણે વિચારી ત્રીજવાર નાટક
કરવા તૈયાર થયો. સાધના નાટકીયાઓએ પણ સૂરાતન ચઠા-
વ્યું કે “તું ભલો છું, હુંસિયાર છું, નાટકીયામાં શિરોમણી
છું, મારે ત્રીજવાર નાટક કરીને પણ રાજાનું મન ફીટવું.”
આ પ્રમાણે બાજનાં ફીગાંમ ફીગાંમ રાહ બતાવવા લાગ્યા. એ-

લાચીકુમાર ગજગતિએ વાંસ ઉપર ચડ્યો અને નિર્વિધે ત્રીજી વાર નાટક કરી નિચે ઉતરી રાજાની સામે આવી ઉભો રહ્યો.

રાજા બહુજ ઝંખવાણો પડી ગયો, મનની ધારણા મન માંજ રહી ગઈ, હવે શું કહેવું તેના વિચારમાં પડી ગયો; પરંતુ અંતે કામદેવે ધૃષ્ટતા શિખવી એટલે બોલ્યો કે:—“હું નાટકીઆ! જોઈ શું રહ્યો છે; ચોથીવાર નાટક કર એટલે પુષ્કળ દ્રવ્ય આપીને ન્યાસ કરી દઉં.”

આ પ્રમાણેનાં રાજાનાં વચન સાંભળીને તેની રાણી જે નાટક જોવા બેઠેલી હતી તેણે વિચાર્યું કે જરૂર રાજાની ખુશિ આ નાટકણીને જોઈને નષ્ટ થઈ ગઈ છે તેથી ધિક્કાર છે એ રાજાને! કે જે મારા જેવી ઉત્તમ કુળવાન રાણીઆ છતાં આવી નીચ નાટકણી ઉપર મોહીત થઈ આ નાટકીઆને ફાકડ વિદ્ય બણા પમાડે છે.

હવે એલાચીકુમારને કાંઈક નાહિંમત થયેલા દેખીને નાટકણીએ કહ્યું કે:—“હું પ્રીતમ! વિચાર શું કરો છો, હિંમત લાવીને ચોથીવાર ચડો અને દુશ્મનની ધારણા નિષ્ફળ કરો.” એવાં વચન સાંભળતાંવેંતજ એલાચીકુમાર વાંસ ઉપર ચડ્યો અને પૂર્વવત્ નાટક કરવા લાગ્યો; એટલામાં એક સાધુ ગલીએ ગલીએ શુદ્ધમાન આહારની ગવેષણામાં ફરતા હતા તેમની ઉપર તેની નજર પડી.

એવામાં તે મુનિએ ફરતા ફરતા એક ધનપતિ શેઠના ઘરમાં પ્રવેશ કર્યો, તે ઘરમાં તે શેઠની સ્ત્રી મહા રૂપવંત પત્નીની એકલીજ હતી. મુનિને આવતા દેખી આચ્ચિકા તરતજ ઉભી થઈ મુનિના સત્કાર કર્યો અને બોલી કે:—અહો! મારા પૂણ્ણ લાગ્યેતો ઉદય થયો જેથી ચિંતામણી રતન મારે હાથ ચડ્યું, હું મુનિરાજ! તમે તરણ તારણ જહાઝસમાન છો તો મારા ઘરને પાવન કરો. આ પ્રમાણે કહીને સિંહ કેસરીઆ મોઢકનો થાળ ભરી સામી ઉભી રહી, અને મોઢક વહોરાવવા માટે આગ્રહ કરવા લાગી. મુનિ મહા સમતાવાન નિચી દ્રષ્ટી રાખીને ઉભા રહ્યા.

કે એક ક્ષણ પણ ઉંચી નજર કરીને તેની સામું જોતા નથી. આ પ્રમાણેના રૂબાય જોકે એલાચીકુમાર વિચારવા લાગ્યો કે:-
 અહો! આ ઈશ્વરી જેવા રૂપવાન સૌ હાવભાવપૂર્વક મ-
 હા ઉત્તમ મોઢક વહોરાવે છે અને એકાકીપણે સામી ઉંચી છે
 પણ ધન્ય છે આ મુનિરાજને! કે જે તેની સામું પણ જોતા
 નથી. આવા એકાંતમાં આવી કંચનવરણી: સ્ત્રીને જોતાં પણ
 એમનું મન લેશમાત્ર ડગતું નથી, એમને પણ એમની મા-
 એ જણ્યા છે, અને મને પણ મારી માએ જણ્યો છે, પરંતુ
 મારામાં અને એમનામાં મેરૂ અને સરસવ જેટલો અંતર
 છે. ક્યાં એ ને ક્યાં હું? હું મહા ભારેકર્મી છું કે જે
 કુળ આચાર મુકીને આ નાટકણી ઉપર મોહ પામ્યો છો.
 ગામેગામ ભટકું છું; આપારે જો આ વાંસ ઉપરથી હું પડું
 અને એ નાટકણીના ધ્યાનમાં મરણ પામું તો જરૂર મારો ન-
 માંજ નિવાર થાય. હું દ્રવ્યની વાંછાએ દેશોદેશ ભ્રમું છું
 પણ મને દ્રવ્યની પ્રાપ્તિ થતી નથી અને આ મુનિરાજ આ-
 ત્તાં છતાં પણ જોતા નથી, મારે ધન્ય છે એ મુનિને અને ધન્ય
 કે તે વેળા અને-પ્રકીર્ણ કે જે અવસરે આ સર્વ જંગળને તણ
 ઇતિ મુનિપણું અંગિકાર કરી શકાયો. આ પ્રમાણેની શુભ
 ભાવનાએ ચડતાં તેનાં ધાતિકર્મ ક્ષય થઈ ગયાં અને જાણે અ-
 સિનય સૂર્ય ઉગ્યો હોય તેવું લોકલોક પ્રકાશક કેવળજ્ઞાન ત-
 લાગ ઉત્પન્ન થયું.

રાજાની જુદી પણ તેજ વખતે પાછી વળીને ઠેકાણે આ-
 વી, તે વિચારવા લાગ્યો કે: અહો! આ મેં શું મોહો વિચાર
 કર્યો, રૌદ્રધ્યાન અને કૃષ્ણલેરયા વડે મેં નર્કનાં દળીયાં મેળવ્યાં,
 તો હવે હું તેથી કેવી રીતે છુટી શકીશ? અહીં મેં અપકીર્તિ
 પણ ન ગતી, પરમીગમનનું પાપ પણ ન મહુકારું અને કુળ-
 ને આંપણ લાગ્યો તેનો પણ વિચાર ન કર્યો. ધિક્કાર છે મને!
 અહો આ સૌ કે જોતા અચ્ચાર દ્વારથી તો નિરંતર અશુચી
 વહાજ કરે છે, જે અશુચિનો ભંડાર છે, કપરની કેવળી છે

અને પ્રપંચની પુતળી છે, એનામાં મોહ પામવા જેવું શું છે? આ પ્રમાણે ચિંતવતાં અને શુભ ભાવનાઓ ચડતાં તેને પણ તેજ વખતે કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું.

એ અવસરે રાણી પણ મનમાં ચિંતવવા લાગી કે, - અહો! જીવો! આ મારા પ્રાણપતિ રાજાનો અન્યાય અને અકાર્ય કરવામાં પ્રવર્તતી બુદ્ધિ! કે જે મારા જેવી રાણીઓ છતાં આ નીચ નાટકશીમાં મોહ પામી રહ્યા છે, પણ એમાં એનો વાંક નથી; કેમકે મોહવું રાજ્ય આ જગતના સર્વ પ્રાણિયોની ઉપર અખંડ પ્રવર્તે છે, મોહ રાજા મહા ભડવીર છે અને તે જેમ ન્યાયે તેમ પ્રાણી માત્ર નાચે છે.

કહું છે કે:-

बलादसौ मोहरिपुर्जनानां ज्ञानं विवेकं च निराकरोति ।
मोहाभिभूतं ही जगद्विनष्टं तत्त्वार्थबोधादपयाति मोहः ॥१॥

ભાવાર્થ:- આ મોહરૂપ શત્રુ બળાત્કારે પ્રાણીઓના જ્ઞાન અને વિવેકને દુર કરી નાંખે છે, મોહવું પરાભવેલું આ જગત વેનાશ પાત્રેલું છે, તે મોહ માત્ર તત્વાર્થના બોધથીજ દૂર પામી શકાય છે.

આવા મોહને, વિવચ બુદ્ધિને અને આ સંસારને વિજિત છે, ધન્ય છે તે મુનિરાજને કે જેમણે એનો સંગ ત્યજી દીધો છે, એવો શુભ અવસર ક્યારે આવશે કે હું પણ આ સર્વ સંગને તજી ફરતે મોક્ષ માર્ગના જમાનરૂપ ચારિત્ર ધર્મને અગિયાર કરીશ. આ પ્રમાણેની શુભ ભાવના ભાવતાં તે રાણીને પણ તેજ વખતે કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું.

હવે તે અવસરેજ નાટકશી મનમાં ચિંતવે છે કે:- હો! વિવચ વિજિતને વિજિત છે કે જેને નાટ્ય ધન, ધામ અમાત્ર પિતાને છોડીને આ પ્રાણસંશયકારક પ્રવાતમાં આ મરણ પ્રીતમને પડવું પડ્યું છે. વળી મારા રૂપને પણ વિજિત કે જેની ઉપર મોહ પામીને અહો એતાવીકુમારે કુપામવાના

અને આ રાજા પણ કૃષ્ણમુખના તજવાને કૃષ્ણા ધરો છે. આ-
 રાજાદેવની ઉપર આ શ્રી મમતા ! મન્ય છે તે મદા પૂ-
 ને કે આપા અમુચિ રૂઢ ઉપરની મમતા તણ રૂઢને લેંઢા
 અરિત પ્રધને અગિયાર કહે પ્ર. આવી મુન્ય જાણના સાવનાં
 જ વખતે તેને પણ કેવળજાન ઉપરજો. તે જેનાં તજવા મા-
 મરેપતાને આદેને મુનિવર્ગ આપે, અને મુન્ય કમગની રમતા
 શી મારે કેવળીનો જ્ઞાન મહેન્ટકર કૃષ્ણ. મુન્ય કમગપર બેઠા
 પણ શ્રી શ્રીકૃષ્ણકૃષ્ણ કેવળી રમતા કેવા સાચા કે:- "આદે
 મન્ય હવે ! આ અસાર સંસારની માયા તમામ કારની છે,
 અરિયર છે, ફલમાં વિનાસ પાળી નવ તેરી છે, તે તેના ઉ-
 પર મિલકુત મમતા કરેલા નહીં, વળી હવેલા પાળે, સત્ય
 બોલે, અદત કાંઈ પણ મદનુ ન કરે, લેંઢાં નવજામ બેઠી
 અને અધ્યપ્ત મુદ્ધમ હવેનો વિનાસ છે જોવા શ્રી સેવનને
 તણ જો, એક ફલમાયના અને માની હીપેલા એવીક મુખને
 મારે એવેલા ખપે વિનાસ કરવાપી દુર રહે, તેમજ પરિમદ-
 નો સંગ ત્યજ દો, કારણ કે રાતનો મારો હવેલો મળે તે પણ
 આ પ્રાર્જીને વૃષ્ટિ ધાય તેમ નથી. મારે તજવાને વધારનાર પ-
 રિમદ મદનુ કરવા યોગ્યજ નથી."

કાયાદિક દેશના સાંસળીને અનેક હવે પ્રતિજોધ પામ્યા,
 કેટલાકે ચારિત્ર અગિયાર કર્યું, કેટલાકે માવકનાં વૃત મદનુ
 કર્યાં, કેટલાક સમકિતધારો ધયા. તે અપસરે મુનિવર્ગને ઉ-
 શીતે કેવળી કહેવા સાચા કે:- "જો મુનિઓ ! ચારિત્ર અગિ-
 કાર કરીને તેની રૂઢી રીતે પ્રતિપાળના કરજો, ચારિત્ર મદનુ
 રચાયલુ છે મારે તેને પાચન કરવા શુદ્ધ ક્રિયાનો ખપ કરજો.
 નોહમમતા તણ રહે, તપસ્યા આદરજો, આઠ પ્રવચનમાતા
 હું સેવન કરજો, જિનવચનને અંતઃકરણથી સર્વહજો, ખાવી
 શ પરિચહને ખમજો, અને મુનિના વેપની કે મહીનપજાની
 દુગંધા ન કરશો; જો કરશો તે આ નારકળીની પેઠે નીર-
 જાતિમાં ઉપજશો. તેમજ ચારિત્ર લીધા પછી શ્રી ઉપરના મો

પાલણપુર.

ભણસાલી ગગલ રાયચંદ

કરેછ.

૧ શા. સોમચંદ ધારસી

૧ શા. પાંચુભાઈ જેઠાભાઈ

ધુળીયા.

૧ જૈનશાળા ખાતે ખીમજી લીમજી

૧ શા. હીરજી રતનસી

૧ શા. લખમીચંદ હંસરાજ

૧ શા. જીવરાજ ખીમજી

૧ શા. ઉલધ્યાભાઈ રાઘવજી

૧ ફેજમાલજી માનમાલજી

૧ શા. હુકમાજી ખુદાજી

૧ શા. મોંગીલાલ મુતાનચંદ

૧ શા. આસરીયા દેવજી

૧ શા. ગુલાબચંદ ગલાખીદાસ

૨ શા. ફેસવજી ભારમલજી

૧ શા. ભોણજી ઉકેડા

૧ શા. જોગલાલ ગુલાબચંદ

૧ શા. વીસનજી લધા

૧ શા. વીસનજી રતનસી

૧ શા. કસનદાસ રઘુનાથ

૧ શા. રૂપા જસોજી

૧ શા. ભોણજી દેવજી

૧ શા. આણંદજી નરસી

૧ શા. લખમીચંદજી રૂપલાલજી

૧ શા. ડાયાજી લધાજી

૧ શા. આઈદાનજી આબક

૧ શા. ફલોધીવાળા

૧ શા. આંખાઈદાસ સોમદાસ

૧ શા. નાવચંદ અમરચંદ

હલધા.

૧ શા. કાનજી તેજસી

૧ કોચીન ખંદર.

૧ ઠાકરશી કુંગરશી

૧ શ્રીકચ્છાઈ મુદ્રાવાળા.

તિલેરા.

૩ શા. હરખચંદ ગુલાબચંદ

અંબલતેર.

૧ શા. મગનલાલ ખેમચંદ

૧ શા. દગડુશા તીલોડચંદ

૧ શા. ચુનીલાલ નાહાલચંદ

૧ શા. ભુખણભાઈ વેલચ

માંડલ.

૧ વોરા. ભાઈચંદ સોભાગ

૧ શા. છગન માવજી

૧ ગાંધી. ઠાકરશી કાંનજી

૧ શા. ડોસાભાઈ દામોદર

૧ વોરા. માયા આંખાઈદાસ

ખારડોલી.

૫ જૈનશાળા તરફથી શા.

દેવાજી

૧ શા. દેવચંદ જીવજી

આડનખંદર.

૧ ભણસાલી રતનજી વી. ગંગા

એડન કાંપ.

૧ શા. વસનજી કેશવજી

૧ શા. ખેડેચર વી. પ્રેમજી

૧ શા. જેચંદ ગોપાલજી

૧ શા. મેઘજી ચાંપરી

૧ શા. માવજી ખાવા

૧ શા. મોતીચંદ ખુશાલ

૧ શા. કચરા વહાલજી

૨ શા. પ્રાગજી વી. અદર

આંખેગામ.

૧ શા. નાહાલચંદ નાગર

વલસાડ ખંદર.

૧ શા. રામચંદ નાહાલચંદ

ઘોડા.

૧ શા. રતનચંદ પીતાંબર

વ્યારા.

૧ શા. રતનચંદ લખમીચંદ

દુદખા.

શા. હેમચંદ બેલાચંદ

અમાશીબદર.

શા. ખીમચંદ હીરચંદ

ખેડા.

શ્રી યતજ્ઞાનેદય સભા તરફથી

શા. સોમચંદ પાનાચંદ

મહેકપીર.

શા. મોતીભાઈ દહમાઈ

આદોલા.

શા. ભાઈચંદ બેહેચર

ખાલાપુર.

શા. હંચરદાસ અનીચંદ

પાકરા.

શ્રી મુનિશાજ દેવવીજેઈ

દાસાદકોરીબા.

શા. કુલચંદ વમળચંદ

માસણા.

શા. હરીલાલ બાળાઈદાસ

ચીરાનાવ.

શા. મહેશ ઉજન રાયચંદ

રેમુના.

શા. હરેરી મનસુખલાલ મુરજનક

કપાવણ.

શા. દેસી. કરમચંદ ચીરચંદ

શા. હેચરભાઈ હાંચરી

શા. વાલજાઈ કેવળભાઈ

શા. હામચંદ કુજેરાલ

દાસાઈડી.

શા. મ. કુલકુલબાઈચંદરી

મહાનંદ અગ્રવાલ.

શા. હિંદુભાઈ દાસ-દાસ

કુલક.

શા. મોતીચંદ વાલજા

શા. હામચંદ ચીરચંદ

માલુયા.

શા. પુલચંદ છવસાજ વડીલ
જુહારી.

શા. કથનાઈ મનાઈ
તટુડા.

શા. તરસોવન મુશ
પારોડા.

શા. ચેલાબાઈ ચીનઈ

શા. વીમનઈ અરમજી

શા. વીરજી ભડક

શા. ચાંપચીભાઈ પુનરી

શા. હીનચંદ રતનચંદ

શા. રતનદી નાથભાઈ

શા. હમજી નાથભાઈ

શા. રૂપચંદ કાયાભાઈ

શા. વેરદી અરમજી
શા. જીવંત મુનિશાજ રાજા
અમજીદાસ મંદિરાજી
કોચરી.

શા. મુલજી મોતીચંદ
કોચરી કાંડે

શા. જીવંત મોતીચંદ
કુમના.

શા. ઉમર મોતીચંદ
કોચરી.

શા. હંચી રાજાદાસ તરફથી
શા. મોતીચંદ વાલજાઈ

શા. દેસી મુલજી રાજ
મોતીચંદ.

શા. હીરચંદ રાજ
રાજાદાસ.

શા. રાજાઈ ચંપક
કાંડે.

શા. મોતીચંદ મુલજી
આદોલા.

શા. હામચંદ કુલક

જૈન કથા સંગ્રહ.

ભાગ ૧ લો.

છપાઈ બહાર પડી ચુક્યા છે અને જેની આડસો કોપી હુંક મુદતમાં ખપી ગઈ છે. ફક્ત નકલ નંગ ૨૦૦) બસો સીલક છે. ભોયણીજીના દેરાસરના ફોટોગ્રાફ સાથે તેની કીંમત રૂ. ૧-૪-૦ રાખવામાં આવેલ છે. ટપાલ ખર્ચ મંગાવનારના માથે સમજવું.

જૈનકથા સંગ્રહ ભાગ ૨ જાના અગાઉથી થએલ ગ્રાહકોને સુચના.

આ પુસ્તકના અગાઉથી થનાર ગ્રાહકોને આશુજીપર આ વેલા દેરાણી જોડાણીના ગોખલાનો ફોટોગ્રાફ પ્રતિમાજી સાથે ભેટ આપવાને માટે હિન્દુખીલમાં લખવામાં આવેલ, પરંતુ મુનિરાજ શ્રીમદ્ હંસવિજયજી મહારાજ તરફથી અમને સુચવવામાં આવ્યું કે પ્રતિમાજી સાથે ફોટોગ્રાફ ભેટ આપવાથી આશાતના થવાનો સંભવ છે, જેથી એ મહાન પુરૂષનું વચન અંગિકાર કરી સભાએ સદરહુ દેરાણીના ગોખલાનો ફોટોગ્રાફ આપવાનો વિચાર બંધ રાખીને આશુજીપર આવેલા અવચળગદના દેરાસરનો ફોટોગ્રાફ આપવાનું નક્કી કરેલ, તેથી (જે દેરામાં ૧૪૪૪ મહાન કંચનની પ્રતિમાજી છે) તે સુદર દેરાસરનો ફોટોગ્રાફ ભેટ આપવામાં આવ્યો છે તે ગ્રાહકોએ સ્વીકારી લેવો.

સૂચાપત્ર.

હરકોઈ જાતનાં જૈની પુસ્તકો મંગાવવા વિચાર થાય તો અમારું છાપેલું લીખે અડધા આનાની ટીકટ મોકલી મંગાવી લેવું અને એમાંથી જે પુસ્તક મંગાવવા વિચાર થાય તેના માટે વેલ્યુએબલથી અગર મનીઓડરથી પૈસા મોકલી મંગાવી લેવાં.

લી૦

હંસવિજયજી લાયબ્રેરીના ઓ. સેક્રેટરી.

ઉપાય છે.

ન્યાયાભોનિધિ શ્રીમન્મહારાજ આત્મારામજી વિરચિત.

પૂજસંગ્રહ.

સર્વે જૈનમંત્રુઓને સવિનય વિરમિ કરવામાં આવે છે કે, જાણતા જમાનામાં એક પ્રધાનસભ ઉપકારાર્થે તત્વ બોધાદિક મંથાની રચના કરનાર અને જગજ્જિતા આપણા માન-પતા મહારાજ શ્રી ૧૦૦૮ શ્રી આત્મારામજી મહારાજે નીચેની પૂજાઓ શાસ્ત્રાનુસાર લખ્યછેવાના લાભાર્થે રાગ રાગણી આદિ ભાગ્ય ખતાવી છે, તે પૂજાઓ હાલમાં લગાવવાનો ઘણો પ્રચાર છે. એઓ સાહેબની ખતાવેલી પૂજાઓનું એકજ પુસ્તક અધાપિ પૈત્ર સારા મોટા અક્ષરમાં નહીં હોવાથી ઘણા જૈન ભાઈઓ તેની ખોટ પૂરી પાડવા માટે લક્ષ્મીમાનુ કરવાથી શ્રીમન્મુનિ દાસજી હંસવિજયજીના અનુમદથી અમારી સભા તરફથી સિદ્ધ કરવાનો નહીં વિચાર કરી મુખ્યાર્થમાં ઉપાયા રાજ કર્યું છે.

પૂજાઓની વિગત.

રેનાવ પૂજા, અષ્ટપ્રકારી પૂજા, નવપદ્ધતી પૂજા, સત્તરમેઢી પૂજા, પીસ સ્થાનકની પૂજા, તથા સર્વે પૂજાઓની વિધિ.

આ પુસ્તક સારા સફાઈદાર બહાર કાગળપર મોટા ફેરનામરી મંદિરથી મોટા મુલાઓથી યજ્ઞ વધારે પૃથ્વું મજબૂત પાકા કપડા પૂજા સાથે તૈયાર કરવાનાં આવશે. કીંમત ફક્ત રૂ. ૨૦-૨૦-૦ તમે આના રાખવામાં આવી છે.

આત્મારામજી મહારાજના ફોટોગ્રાફની બેટ.

એકજ નામપર સાચી હા નહીં રાખનારને આત્મારામજી મહારાજના મોટા મંદિર રૂ. ૧) નો ફોટોગ્રાફ સેટ આપવામાં આવશે.

અમદાવાદ-સી.જી.દાસ | જે.શંકરભાઈ, મોતીલાલ દાસ. સુપરસ્ટોર એજન્ટ-મહારીશ્વરન મંદિર.

થોડો નકલો રહી છે.

પ્રબંધ ચિંતામણી.

જેમાં વિક્રમથી માંડી કુમારપાળ આદિ થએલ સર્વ જૈની રાજા વિગેરે મહાન પુરુષોના ઈતીહાસીકરૂપ ચરિત્રોનું સવાન-
ણસો પાનાનું મોટું પુસ્તક. કીંમત રૂ. ૨-૦-૦
છપાય છે.

પંચપ્રતિક્રમણ સૂત્ર.

ગુજરાતી મોટા અક્ષરથી સારા કાગળ ઉપર શુદ્ધ છપાય
છે. જે જૈની લાઈબ્રેરિયે લણવામાં ઘણુંજ સુગમ પડે તેવું છે.
કીંમત રૂ. ૦-૫-૦

નિચે લખેલાં પુસ્તકો તૈયાર છે, માટે નિચે સહી કરનાર
પાસેથી મંગાવી લેવાં. દપાલ ખરચ જુદું સમજવું.

ધર્મપરિક્ષાનો રાસ અર્થ સહિત. ૨-૦-૦

જૈન રામાયણ ચિત્રો સહિત. ૨-૦-૦

મહાવીરજીન મંડળીમાં ગવાતાં લોકપ્રિય આદલાદકારી

જુદા જુદા રાગ રાગણી અને નાટક વિગેરેના રાગનાં
સ્તવન, રાસાદિના છ ભાગ. કરેકની કિંમત. ૦-૧-૧

પુજા સંગ્રહ—જેમાં વિરવિજય, રૂપવિજય, સોભાગ્ય
લક્ષ્મીચૂરી તથા જસવિજયજી વિગેરેની તમામ પુ-
જાઓનો સંગ્રહ. ૧-૬-૦

ભરતેશ્વર વૃત્તિ (ભાષાંતર) ૨-૬-૦

સમકિત કૌમુદિ (ભાષાંતર) ૦-૬-૦

આર્યવિદી. ૩-૦-૦

સુનિપતી ચરિત્ર (ભાષાંતર) ૦-૬-૦

શ્રી. જેરાંગભાઈ મોતીલાલ
દસવિજય લાયબ્રેરીના બા. સેક્રેટરી.

॥ श्री ॥

ज्ञानप्रकाश ओफिसमां वेचातां
जैनधर्मनां पुस्तकोनुं
प्राइस लीष्ट.



अभिलाषा — 'सज्जनगर प्रीन्टींग प्रेस'मां
स. भगवताव. मदीसमे. ज. पु.

संवत् १९५४

पर्युरण पुस्तको.

कीमत. व्यासप्रथ.

सञ्जयभाषा भाग १ दो.	३	१-१-०	०-२-०
सञ्जयभाषा भाग २ जो.		१-१-०	०-२-०
कुमारभाषा सन्तनो रास.		१-०-०	०-२-०
अञ्जनायतु अरि.		१-४-०	०-३-०
अरिवावणी.		१-४-०	०-२-०
उपमति लव प्रपञ्च भाषांतर.		१-०-०	०-२-०
सामायकसूत्र (अर्थ सङ्कित) १००-नकलता	३	०-०-०	०-२-०
" " छुटक नकल १ ना		०-१-०	०-०-०
हीरभुरी भडारगनु अरि.		०-२-०	०-०-०
हीलभुस स्तवनावणी.		०-२-०	०-०-०
स्नानपुन्य विधी सङ्कित.		०-१-०	०-०-०
पुन्य प्रकाशनु स्तवन.		०-१-०	०-०-०
भडापीरस्वामीना सत्तानीश लवनु		०-१-०	०-०-०
स्तवन.		०-१४-०	०-२-०
धनाशाणीलक्ष्मी रास. (गुजराती)		०-८-०	०-२-०
नमस्वामीनु अरि.		२-०-०	०-३-०
धर्मपरिधानो रास (अर्थवाणो.)		०-१०-०	०-१-०
नैनसुजोध प्रकाश भाग २ जो.		०-२-०	०-०-०
संजोध सत्तरी			
देववदनभाषा (विद्याकाण्डी ज्ञानवेदी)	१	४-०	०-२-०
पांय प्रतिकमलु सूत्र (अर्थ सङ्कित)	१	४-०	०-३-०
जे प्रतिकमलु सूत्र (अर्थ सङ्कित)		०-६-०	०-१-०

ते शिवाय गुंजाईभाषा शा. बीमसीक मालेनां ज्ञानवेदी
 गुजराती तथा भाषाजोशी सरवे मतनां पुस्तको, तथा नकशा निगि
 सरवे अमारि त्यागी भाषा. मंवाववाणी धुंछा सभातारि निवेने
 शिरनाने कामज क्षयवा.

शा. भगनसाह छडीभंग.

मानमहाशया भाषे.

अमराभा-समजुमदीनी पाठ.

